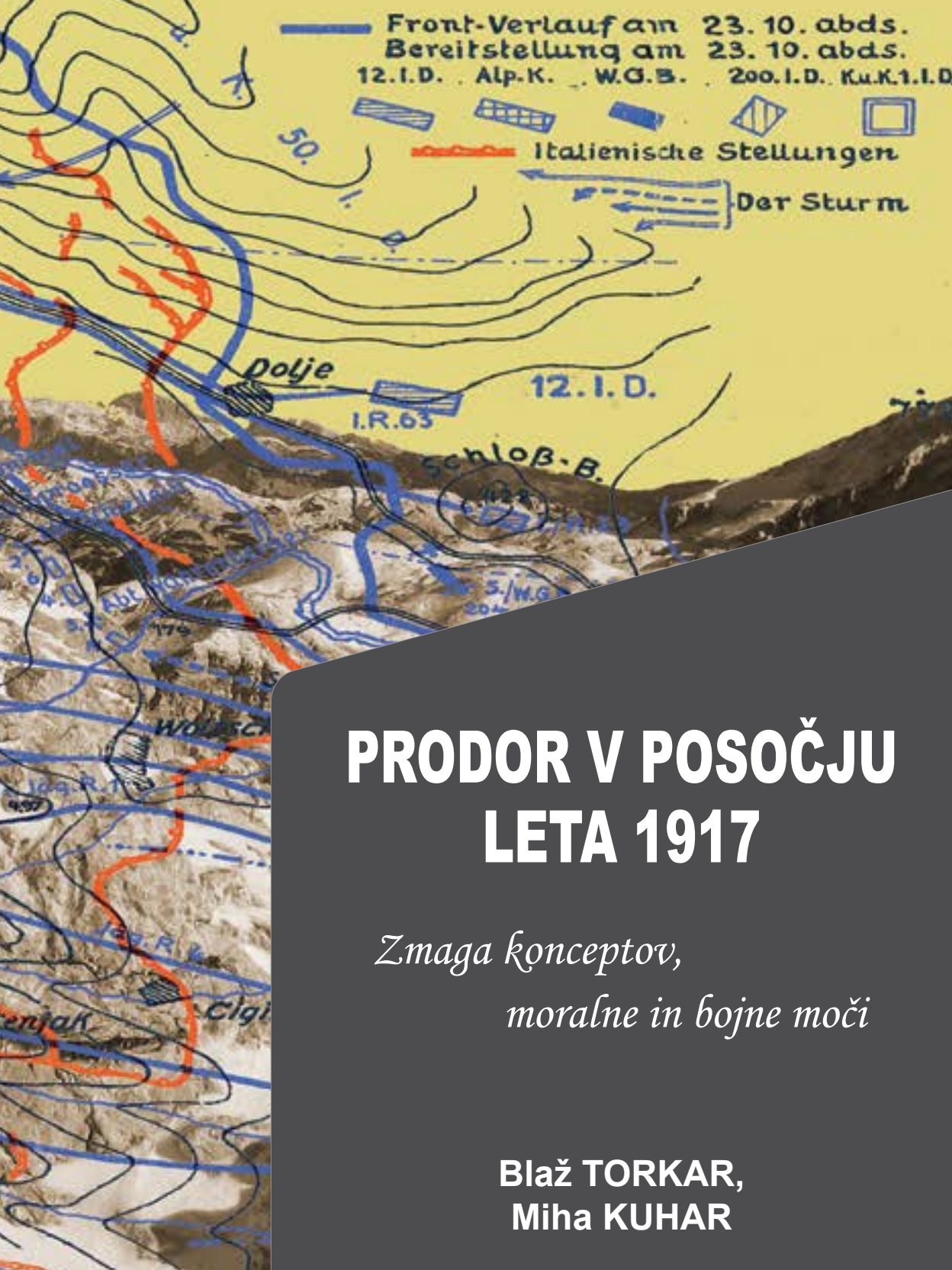

STURM AUF KOLOVRAT 24. OKTOBER 1917.

PRODOR V POSOČJU LETA 1917

*Zmaga konceptov,
moralne in bojne moči*

**Blaž TORKAR,
Miha KUHAR**

PRODOR V POSOČJU
LETA 1917

Blaž Torkar,
Miha Kuhar

PRODOR V POSOČJU *LETA 1917*

**Zmaga konceptov,
moralne in bojne moči**

MO RS, 2018

TORKAR, Blaž; KUHAR, Miha:

Prodor v Posočju leta 1917: zmaga konceptov, moralne in bojne moči

Recenzija: **dr. Matjaž Bizjak**

Jezikovni pregled: **dr. Tina Pečovnik**,
Služba za strateško komuniciranje, MO RS

Prevajanje: Šola za tuje jezike, MO RS

Naslovnica in grafična priprava za tisk: **Jurko Starc**,
Knjižnično-informacijski in založniški center MO RS

Izdajatelj: **Slovenska vojska, Center vojaških šol**

Naslovnica: **Sprösser, T.**, Die Geschichte der Württembergischen
Gebirgsschützen; slika **Miha Kuhar**; oblikovanje **Jurko Starc**

Elektronska izdaja

Publikacija je dostopna na: <http://dk.mors.si>

Leto izdaje: 2018

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v
Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID=296298752

ISBN 978-961-6600-65-1 (pdf)

KAZALO

UVOD	8
VOJNOZGODOVINSKI ŠTUDIJI ZA POPOTNICO.....	11
VOJAŠKA ANALIZA GEOGRAFSKEGA PROSTORA V ZGORNJEM POSOČJU (M. Kuhar)	16
<i>Geografski prostor</i>	16
<i>Analiza terena</i>	17
<i>Opazovanje in območja ognjenega delovanja</i>	18
<i>Kritje in maska</i>	27
<i>Ovire</i>	28
<i>Ključni teren</i>	32
<i>Avenije pristopa</i>	32
<i>Območje zbiranja in razvoja enot</i>	36
<i>Položaji posameznih sredstev in italijanskih obrambnih sistemov</i>	36
IZ DEFENZIVE V OFENZIVO (B. Torkar).....	39
NEMŠKE IN AVSTRO-OGRSKE PRIPRAVE NA 12. OFENZIVO.....	42
<i>Razvoj koncepta in načrta napada (M. Kuhar)</i>	42
<i>Analiza operativno-taktičnega oblikovanja operacije (M. Kuhar)</i>	45
<i>Razvoj sil za ofenzivo (B. Torkar)</i>	59
<i>Poveljstvo in sestava 14. armade (B. Torkar)</i>	62
<i>Razporeditev nemških in avstro-ogrskih enot pred 12. soško ofenzivo (B. Torkar)</i>	65
14. ARMADA IN PREMİK NEMŠKEGA ALPSKEGA KORPUSA NA SOŠKO BOJEVALIŠČE (M. Kuhar)	67
<i>Premik in koncentracija sil</i>	67
<i>Premik polka Leib s Tirolske na soško fronto</i>	73
<i>Premik Württemberskega gorskega bataljona s Koroške na soško fronto</i>	77
<i>Sklepi o pomenu koncentracije sil</i>	82

ITALIJANSKA 2. ARMADA PRED ZAČETKOM OFENZIVE (B. Torkar).....	84
<i>Poveljstvo 2. armade</i>	<i>84</i>
<i>4. korpus</i>	<i>85</i>
<i>27. korpus</i>	<i>88</i>
<i>7. korpus</i>	<i>90</i>
<i>Kriza vodenja in poveljevanja.....</i>	<i>91</i>
VOJSKOVALNA MOČ NEMŠKE VOJSKE (M. Kuhar).....	97
<i>Komponente vojskovalne moči</i>	<i>97</i>
<i>Bavarski kraljevi gardni polk Leib.</i>	<i>106</i>
<i>Württembergški gorski bataljon</i>	<i>108</i>
NEMŠKI STIL VODENJA IN POVELJEVANJA – AUFTRAGSTAKTIK (M. Kuhar) .	110
<i>Razvoj in pomen koncepta auftragstaktik</i>	<i>110</i>
<i>Prednosti in slabosti koncepta auftragstaktik.....</i>	<i>115</i>
<i>Pogoji za uspešno delovanje koncepta auftragstaktik</i>	<i>117</i>
RAZVOJ TAKTIKE PRODORA (M. Kuhar).....	120
ZAČETEK PRODORA	131
<i>Naloge korpusov 14. armade (B. Torkar).....</i>	<i>131</i>
<i>Uporaba bojnih trupov v Bovški kotlini (B. Torkar).....</i>	<i>133</i>
<i>Korpus Krauss (B. Torkar).....</i>	<i>134</i>
<i>Nemški minometi na tolminskem mostišču (B. Torkar)</i>	<i>136</i>
<i>Korpus Stein in napad 50. avstro-ogrske ter 12. šlezijske divizije (B. Torkar) . .</i>	<i>137</i>
<i>Nemški alpski korpus, Württemberski gorski bataljon in napad na koto 1114</i> <i>(B. Torkar)</i>	<i>140</i>
<i>Korpus Berrer (B. Torkar)</i>	<i>145</i>
<i>Korpus Scotti (B. Torkar).....</i>	<i>146</i>
<i>Naloge 2. soške armade (B. Torkar)</i>	<i>148</i>
<i>Italijanska obramba prvega dne ofenzive (B. Torkar)</i>	<i>150</i>
OSVAJANJE KLJUČNEGA ZEMLJIŠČA.....	154
<i>Naloge 14. armade in 2. soške armade (B. Torkar)</i>	<i>154</i>
<i>Korpus Krauss (B. Torkar).....</i>	<i>155</i>
<i>Korpus Stein (B. Torkar)</i>	<i>156</i>
<i>Nemški alpski korpus in prodor Rommlovega odreda od kote 1066 do Jevška</i> <i>(B. Torkar)</i>	<i>157</i>
<i>Korpus Berrer (B. Torkar)</i>	<i>168</i>
<i>Korpus Scotti (B. Torkar).....</i>	<i>169</i>
<i>Italijanska obramba drugega dne ofenzive (B. Torkar).....</i>	<i>170</i>

UTRDITEV NA GORSKIH GREBENIH (B. Torkar)	174
<i>Korpus Krauss</i>	174
<i>Korpus Stein</i>	176
<i>Nemški alpski korpus in naskok odreda Rommel na Matajur</i>	177
<i>Korpus Berrer</i>	184
<i>Korpus Scotti</i>	185
<i>Usklajevanje načrtov ofenzive</i>	186
<i>Cadornova odločitev za umik</i>	187
NADALJEVANJE PRODORA (B. Torkar)	190
<i>Korpus Krauss</i>	190
<i>Korpus Stein</i>	192
<i>Nemški alpski korpus</i>	192
<i>Korpus Berrer</i>	193
<i>Korpus Scotti</i>	194
DOSEŽENA NAČRTOVANA ČRTA OFENZIVE – TILMENT (B. Torkar)	196
<i>Napredovanje enot 14. armade</i>	196
<i>Spopadi za italijanska mostišča</i>	199
<i>Prečkanje reke Tilment</i>	201
PRODOR NA PIAVO (B. Torkar)	205
<i>Od Tilmenta proti Piavi</i>	205
<i>Obramba Karnijskih Alp in nasprotja med zaveznicama</i>	209
ZAKLJUČNE FAZE OFENZIVE (B. Torkar)	210
<i>Piava, Asiago in Monte Grappa</i>	210
KDO JE ODGOVOREN ZA PORAZ? (B. Torkar)	215
GORSKO BOJEVANJE IN 12. SOŠKA OFENZIVA (M. Kuhar)	220
ERWIN ROMMEL V 12. SOŠKI OFENZIVI (B. Torkar)	225
V SENCI ERWINA ROMMLA (M. Kuhar)	231
ALI JE 12. SOŠKA OFENZIVA SAMO ZGODOVINA?	236
LEGENDA TAKTIČNIH ZNAKOV	244
POVZETEK (slovenski in angleški)	245
IMENSKO KAZALO	247
VIRI IN LITERATURA	250

UVOD

12. soška ofenziva je zagotovo eden izmed najbolj znanih vojaških spopadov na slovenskem ozemlju, ki je še danes zanimiv za vojaško in civilno strokovno javnost ter številne laike. Na pomembnost zgodovinskega dogodka nas opozarjajo domače in predvsem tuje objave, kar pa ne pomeni, da je o 12. soški ofenzivi že vse napisano. Avtorja sva se po letih študija in obiskov krajev spopadov v dolini Soče začela spraševati o načinu razmišljanja in odločitvah takrat poveljujočih častnikov ter generalov, kar je še danes aktualno. Odločila sva se, da napiševa knjigo oziroma študijo primera o 12. soški ofenzivi. Meniva, da je čas za vojaško znanstveno monografijo o tem pomembnem vojaškem dogodku, katerega del je potekal na slovenskem ozemlju.

V uvodnih poglavjih analizirava geografski prostor Zgornjega Posočja in opisujeva vojaške ter politične razmere v Evropi leta 1917. Natančno so opisane avstro-ogrske in nemške priprave na 12. soško ofenzivo, sestava in premik 14. armade na soško bojevališče, stanje v italijanski 2. armadi pred začetkom ofenzive, vojskovalna moč nemške vojske, nemški stil vodenja in poveljevanja t. i. *auftragstaktik*, gorsko bojevanje ter razvoj taktike prodora. V knjigi so natančno opisane bojne aktivnosti vojskujočih se strani, še posebno v začetnih dneh bojev, ko je ofenziva potekala na slovenskih tleh. Preučujeva vzroke za zmago in poraz v 12. ofenzivi, predstavljava nova spoznanja o vlogi Erwina Rommla v 12. soški ofenzivi in problematizirava o nekaterih ustvarjenih mitih o velikem nemškem vojskovodju. Posebej poudariva, zakaj je 12. soška ofenziva tako pomembna za vojaške stroko, kar je razvidno tudi iz vedno več obiskov tujih vojaških delegacij v Posočju.

Najbolj sva bila pozorna na nemški alpski korpus, ki je bil poleg 12. šlezijske in 50. avstro-ogrske divizije najpomembnejši pri preboju fronte v Zgornjem Posočju in je tudi nosilec novosti na področju vojaške taktike ter vodenja in poveljevanja. Meniva, da so lahko nemške in tudi nekatere avstro-ogrske gorske ter lovske enote prav na gorskem geografskem prostoru Zgornjega

Posočja popolnoma razvile vse svoje zmogljivosti, ki so bile tudi za današnje razmere izjemne. Lastnosti, ki so zagotavljale popolno nadvlado na bojišču so bile neverjetna fizična in psihična pripravljenost, obvladovanje topografske in taktične orientacije, razumevanje gorskega zemljišča, izurjenost v jurišni taktiki, sposobnost sobojevanja z artilerijo, voditeljstvo in sposobnost preživetja v slabih vremenskih razmerah.

Soško bojevališče je priložnost za izvedbo vojaških študijskih potovanj.¹ Študijsko potovanje je edinstvena in prepričljiva metoda posredovanja izkušenj iz preteklosti današnjim vojaškim voditeljem in gojencem vojaških akademij. Ta zgodovinska izkušnja nam daje neposredno na zemljišču, na katerem so potekali spopadi, dragoceno priložnost za strokovni razvoj vojaških voditeljev ter razvija sposobnosti večdimenzionalnega razumevanja prostora. Tematiko sva obravnavala tako z vojaškozgodovinskega kot vojaškostrokovnega vidika na operativni in taktični ravni. Izhajala sva iz dejstva, da vojskovalna moč vsake vojske ni opredeljena samo s številom vojakov in njihovo oborožitvijo, ki sta sicer pomembna člena vojaškega uspeha, vendar nikakor ne edina. Raziskavo sva usmerila tudi na drugi dve pomembni področji vojskovalne moči. To sta konceptualna in moralna komponenta, ki sta pravzaprav še pomembnejši, kot je fizična sila. Želela sva poiskati odgovore ne samo na vprašanje, kaj se je v tistih mrzlih oktobrskih dneh dogajalo v Zgornjem Posočju, temveč tudi na to, kako so poveljujoči takrat razmišljali, katere vojaške akcije so načrtovali, kakšne rešitve so iskali v kompleksnem okolju in navideznem vojnem kaosu.

Pri raziskovalnem delu sva uporabila nemške in italijanske arhivske vire. Preučevala sva domačo in tujo znanstveno ter strokovno literaturo in tudi publikacije, ki so jih napisali neposredni udeleženci spopadov. Pri tem sva analizirala različne, včasih celo nasprotujoče si, spomine in opise udeležencev posameznih dogodkov. Podprta s sodobnim znanjem s področja temeljnih vojaških ved sva s primerjalno analizo, razgovori s številnimi strokovnjaki in neposrednimi ogledi prizorišč posameznih bitk poskušala odkriti celovito sliko dogajanj v prvih dneh 12. soške ofenzive.

12. soška ofenziva ni bila klasična vojaška operacija, ki jih sicer poznamo iz prve svetovne vojne. Izvedena je bila drugače, na inovativen način, in je postala skupaj z ofenzivo pri Rigi septembra 1917 primer dobre prakse, ki so ga Nemci vnesli v svoje doktrinarne dokumente že v začetku leta 1918. Ta doktrina se ni ohranila samo do konca prve svetovne vojne. Tako na

¹ Angleško Staff Ride.

operativni kot tudi taktični ravni so Nemci taktiko delovanja kopenskih sil pred drugo svetovno vojno in med njo izpopolnili s povečano mobilnostjo ter zračnimi silami. Bistvene novosti te doktrine so bile: z minimalno silo doseči maksimalni učinek, izvesti taktiko prodora globoko v sovražnikov bojni razpored ob usklajenem sobojevanju pehote in artilerije, na operativni ravni pa razbiti sovražnikovo moralno komponento vojskovalne moči. Vse to so Nemci podkrepili s konceptom voditeljstva, ki so ga poimenovali *auftragstaktik*. Zagotovo je zanimiv podatek, da so ta princip vodenja in poveljevanja v 80. letih 20. stoletja znova oživile vojske članic zveze Nato, leta 2006 pa ga je s poslanstvom doktrinarno uvedla tudi Slovenska vojska.

Zahvaljujema se Ministrstvu za obrambo Republike Slovenije in Slovenski vojski, ki sta omogočila izid knjige, ter podpolkovniku dr. Matjažu Bizjaku in izr. prof. dr. Petri Svoljšak, ki sta nama s strokovnimi nasveti pomagala pri njeni pripravi. Na strokovni ravni so pomagali tudi kolegi iz tujine: Marco Mantini, dr. Alexander Jordan, dr. Peter Lieb ter dr. Wolfgang Mährle. Zahvaljujema se prevajalkam Šole za tuje jezike Slovenske vojske in lektorici Ministrstva za obrambo Republike Slovenije, Tini Pečovnik. Zahvale si zaslužijo še deželni arhiv iz Stuttgarta (Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Hauptstaatsarchiv Stuttgart), Kobariški muzej, Fundacija poti miru v Posočju, Muzej novejšje zgodovine Slovenije ter sodelavci Vojaškega muzeja Slovenske vojske.

Avtorja

VOJNOZGODOVINSKI ŠTUDIJI ZA POPOTNICO

Območje današnje Slovenije je bilo podobno kot večina drugih evropskih območij pogosto »na prepihu« in naše prebivalstvo je v preteklosti doživelo različne vojaške preizkušnje. Slovenci imamo zelo malo pravih »domačih« vojnogodovinskih študij. Vzrok za to je zagotovo pomanjkanje posebnega znanja za pripravo tovrstnih raziskav in analiz ter obširnega zgodovinskega znanja, h kateremu je treba prišteti vojaško teorijo in po možnosti bogate vojaške operativne izkušnje. Pred nami je študija, ki sta jo pripravila zgodovinar in vojak, vsak s svojim prispevkom. Nastala je zgodba, ki predstavlja 12. soško ofenzivo bistveno drugače, in sicer na vojaški način, ki ga običajni bralci niso vajeni.

V Zgornjem Posočju je nedvomno potekal eden izmed največjih spopadov na slovenskih tleh. V njem so sodelovali pripadniki mnogih evropskih narodov. Podobno kot soška fronta tudi kobariški spopad vse do leta 1991 ni bil umeščen v domačo, takrat jugoslovansko vojno zgodovino.

V Kraljevini Jugoslaviji so imeli absolutno prednost pred vsem drugim Cer, Kolubara in Kajmakčalan. Za uspeh lahko štejemo že to, da so bili k zgodovini prišteti študija polkovnika Aleksandra Daskalovića,² prevod spominov generala Alfreda Kraussa³ in italijansko iskanje razlogov za poraz Giuseppeja Prezzolinija⁴. Vendar so bile tudi te študije slovenskemu bralcu dosegljive samo v tujem jeziku in cirilici. Pri Daskaloviću in Prezzoliniju se za Kobarid uporablja celo italijansko poimenovanje, kar je najbrž bolj zaradi površnosti kot nespoštovanja. Nepoznavanje ne more biti vzrok pri analizi delovanja polkovnika, pozneje divizijskega generala, Daskalovića, ki je bil zaveden Jugoslovian in ga je celo eden izmed glavnih Mussolinijevih propagandistov

² A. K. Daskalović: *Bitka kod Kaporeta*, Beograd 1925.

³ A. Kraus: *Uzroci našeg poraza*, Beograd 1938.

⁴ G. Precolini: *Kaporeto*, Beograd 1921.

označil za italofoba.⁵ Daskalović je Soško dolino in območje kobariškega preboja odlično poznal, saj je bil član razmejitvene komisije za določitev rapalske meje severno od Reke. Najprej je bil namestnik generala Rudolfa Maistra, po njegovi nenadni upokojitvi pa je vodil komisijo do imenovanja novega vodje. Ni dvoma, da je prav med njegovim delom nastala zamisel za pisanje študije o 12. soški ofenzivi. Celo v nekaterih poročilih komisije, ki jih je pripravil Daskalović, je izrecno zapisano, da gre za področje delovanja generala Kraussa. V povezavi z Daskalovićem in njegovim »Kaporetom« je treba omeniti napako italijanske vojaške obveščevalne službe (*Servizio Informazioni Militare*), ki je leta 1930 ob nenadni upokojitvi glavnega inšpektorja jugoslovanske kraljeve vojske generala Danila Kalafatovića na podlagi avstrijskih časopisnih virov avtorstvo Daskalovićeve študije pripisala Kalafatoviću. Kako se včasih zgodovina poigra z ljudmi in dejstvi, je treba spet izpostaviti ob Daskaloviću in Kalafatoviću, ki sta bila kot polkovnika v Kraljevini SHS vpeta v določanje rapalske meje na terenu, Kalafatović južneje (Reka), Daskalović pa severneje. Italijansko komisijo za določanje rapalske meje, ki je imela nekaj časa sedež prav v Kobaridu, je na drugi strani operativno vodil perspektivni polkovnik Italo Gariboldi, ki je pozneje objavil tudi vojnogeografsko študijo o rapalski meji. Gariboldi je postal v prvi polovici leta 1941 vrhovni poveljnik sil osi v Severni Afriki in bil nadrejen tudi generalu Erwinu Rommlu, s katerim je prišel v konflikt in bil nato razporejen na drugo, prav tako zahtevno, operativno dolžnost. Zanimivo bi bilo vedeti, če sta v Severni Afriki kdaj spregovorila tudi o Soški dolini oziroma Kobaridu in izkušnjah iz teh krajev.

Beograjski založnik Geca Kon se je pri izdaji Kraussovih spominov bolj potrudil in večinoma uporabljal slovenska poimenovanja krajev. V glavnem jugoslovanskem medvojnem vojaškem časopisu *Ratnik* je bila italijanska fronta le nekajkrat predmet predstavitvenih analiz.⁶ 12. soška ofenziva sploh ni bila vključena, če odmislimo kratek prispevek iz leta 1921, ki ga je uredništvo pomenljivo poimenovalo »Opravičevanje Cadorne«.⁷ Izjema je bila leta 1939 izdana *Ratnikova* posebna izdaja taktične študije »Operacije okoli rek«⁸, v kateri so kot enega izmed študijskih primerov navedli tudi 12. soško ofenzivo. Prikaz je v vojaškem smislu precej dober. Preboj pri Kobaridu je sicer prikazan samo

⁵ V. Gayda: *La Jugoslavia contro l'Italia (documenti e rivelazioni)*, Roma 1941.

⁶ M. Pršić: *Ratnik: časopis za vojne nauke, književnost i novosti (januar 1879–marec 1941), tematska bibliografija*, Beograd 2017.

⁷ *Ratnik: mesečni vojni časopis*, Beograd, april–maj 1921.

⁸ Mars: *Operacije oko reka: biblioteka Ratnika*, Beograd 1939.

v splošnem okviru, saj so bili bolj poudarjeni prehod Tilmenta (Tagliamento) v bojnih razmerah in poznejši boji na reki Piavi. Poudariti je treba, da so bila v tem priročniku uporabljena slovenska krajevna poimenovanja, in to tudi za kraje na drugi strani rapalske meje. Bralec se je seznanil s Stolom, Matajurjem, Sočo, Gorico (Gorizia), Tolminom, Trstom (Trieste) ipd. Po drugi svetovni vojni je spomin na dogajanje iz leta 1917 še bolj potonil v pozabo, saj so postali pomembnejši drugi heroji.

Za mnoge in tudi zame je bila prelomna razstava Goriškega muzeja in Draga Sedmaka, pripravljena ob 70. obletnici zadnjih bojev na Soči, ki je predstavila nekaj, na kar smo Slovenci skoraj pozabili. Leta 1991 se je končno spremenil naš odnos do soške fronte, saj je izšlo veliko različnih študij, pisalo pa se je tudi o t. i. preboju pri Kobaridu.

12. soška ofenziva je zagotovo ena izmed najbolj »hvaležnih« tem za vojnogodovinsko študijo, kot sta jo pripravila dr. Blaž Torkar in podpolkovnik Miha Kuhar. Omogoča študijo na vseh treh ravneh izvajanja bojnih delovanj, in sicer taktični, operativni ter strateški. Avtorja sta v tem delu posebej poudarila predvsem operativno in taktično raven, vendar sta predstavila tudi splošen strateški okvir dogajanja, ki je nujen za razumevanje dogajanja. V analizo je vključen osebni pridih avtorjev, saj se oba, vsak na svoj način, že več let ukvarjata s to problematiko. V svojem znanju se dopolnjujeta, zato predstavlja študija kakovostno celoto. Taktična in zgodovinska dejstva sta uspešno umestila v geografski prostor, ki ga oba dobro poznata, kar je nedvomno prednost te študije. Vojnogodovinske študije ne odražajo samo zgodovinskih dejstev, temveč tudi osebno interpretacijo in tudi ta analiza ni izjema.

Študija temelji večinoma na nemških virih in spominih ter le deloma na avstro-ogrskem in italijanskem zgodovinskem gradivu. To je razumljivo, saj so bile v Zgornjem Posočju pomembne predvsem nemške enote, po drugi strani pa so Nemci napisali veliko gradiva in spominov. Nemška vojaška šola že od leta 1866 poudarja učenje iz izkušenj. Po drugi strani je tudi italijanska stran dolgo preučevala le svoje dokumente in spominsko gradivo. Šele v 80. letih prejšnjega stoletja se je začela seznanjati z nemškimi oziroma avstro-ogorskimi viri in spominskimi zapisi.⁹

⁹ M. Rech: *Da Caporetto al Grappa: Erwin Rommel e il Battaglione da montagna del Württemberg sul fronte Italiano nella Grande Guerra*, Novale 1998.

Delovanje italijanske strani je v študiji predstavljeno ravno toliko, kot je nujno za taktično in operativno razumevanje nemškega oziroma avstro-ogrskega delovanja. Aktivnosti italijanske vojske in posameznih enot je treba poznati, če želimo razumeti posledice tako hudega poraza in zloma, ki ju je doživel del italijanske kopenske vojske. Avtorja nista zapadla v tipično slovensko podcenjevanje preprostega italijanskega vojaka, ki je na soškem bojišču in pozneje na Piavi svojo dolžnost zelo dobro opravil. Menim, da morda na trenutke precenujeta pomen uvajanja nove taktike, jurišnih enot in nove vojaške opreme ter premalo izpostavita notranje procese v italijanski vojski, ki so pripomogli k tako hitremu in popolnemu zlomu prej sicer delujočega vojaškega sistema. Notranji moralni razkroj kot glavni vzrok italijanskega poraza sicer zagovarja tudi eden izmed glavnih vojnih teoretikov med obema vojnoma Liddell Hart,¹⁰ kar je spet zelo poenostavljeno gledanje na kompleksen proces.

Z avtorjema se strinjam v tem, da je k hudemu porazu precej pripomogel »nov« nemški pristop k vodenju in poveljevanju, ki ga nekateri anglosaksonski avtorji pogosto napačno imenujejo revolucionarna sprememba v taktiki.¹¹ Treba se je zavedati, da tako vodenje in poveljevanje za nemško vojsko ni bilo bistveno novo, saj je nemški general Friedrich von Bernhardi že leta 1914 govoril o spremembi poveljevanja, ki bo omogočilo kakovostno vodenje taktičnih enot v »megli« bojevanja.¹² Menim, da bi kljub vsemu glede na številčno premoč, dobro utrjene in dominantne položaje ter premoč v artileriji italijanska vojska po vseh pravilih vojaškega delovanja morala vzdržati in da se »čudež pri Kobaridu« ne bi smel zgoditi. To je bil tudi eden izmed sklepov posebne italijanske parlamentarne komisije, ki so jo oblikovali kmalu po ustalitvi fronte na Piavi in je nato delovala vse do julija 1919 v Rimu.¹³

Verjamem, da bo ta vojnnozgodovinska študija pripomogla k aktualizaciji vojne zgodovine, ki je v Slovenski vojski premalo poudarjena. Pogosto namreč uporabljamo tuje izkušnje, čeprav imamo doma veliko primerov, iz katerih se lahko učimo, saj so jih naši dedje in očetje že doživeli in preučili v praksi. V Slovenski vojski smo vojno zgodovino dolgo umeščali k domovinski vzgoji in motivaciji, pri čemer lahko postane zgodovina hitro izkrivljena in

¹⁰ L. Hart: *The Real War 1914–18*, Boston 1931.

¹¹ P. Griffith: *Battle Tactics of the Western Front: The British Army's Art of Attack 1916–18*, New Haven&London 1994.

¹² F. von Bernhardi: *How Germany makes War*, New York 1914.

¹³ Archivio Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito, Roma, fondo H-4, Commissione d'inchiesta – Caporetto.

v službi vojaške propagande, kar ne bi smel biti njen namen. Oba kolega, podpolkovnik Kuhar in dr. Torkar, sta naredila izjemno delo in mislim, da sta umestila zgodovino tja, kamor v vojaški stroki spada, in sicer v kontekst vojaškega usposabljanja ter učenja iz izkušenj.

Podpolkovnik dr. Matjaž Bizjak

VOJAŠKA ANALIZA GEOGRAFSKEGA PROSTORA V ZGORNJEM POSOČJU

Geografski prostor

Geografski prostor je primarni dejavnik vojskovanja in zato pomembno vpliva na vojaške aktivnosti. Načeloma enako vpliva na vse udeležence na bojišču. Vendar je dejstvo, da je v prednosti tisti, ki terenske in vremenske razmere bolje razume, je nanje pripravljen in jih zna bolje izkoristiti v svojo prednost.¹⁴

»Geografski dejavniki so temeljni za pripravo, vodenje, izvajanje in analizo vojaških aktivnosti, nadalje pa tudi za oceno položaja, odločanje in izpolnjevanje nalog.«¹⁵ Geografski prostor neposredno vpliva na izbiro objektov in ciljev napada, premika in nadzora nad silami. Učinkovita uporaba geografskega prostora lahko zmanjša učinkovitost sovražnikovega delovanja.

Geografski prostor v vojaškem smislu delimo na strateško, operativno in taktično raven. Glede na velikost in sile uporabljamo pojme vojskovališče, bojevališče in bojišče.

Vojskovališče je del globalnega prostora, na katerem potekajo vojaške aktivnosti skupaj z vsem vojaškim potencialom njenih udeležencev. Vojskovališče obsega prostor določene države ali regije. Lokalno vojskovališče obsega geografski prostor, na katerem potekajo lokalne vojaške aktivnosti. Njegova velikost je odvisna od geografskega prostora, s katerega izhajajo udeleženci vojaških aktivnosti. Lokalno vojskovališče ima značilnosti splošnega vojskovališča z izjemo velikosti prostora.

¹⁴ Več o pomenu geografskega prostora v: N. W. Wade: *The Army Operations & Doctrine*, 4th Revised Edition, Lakeland 2008, str. 1–62.

¹⁵ Z. Bratun: *Vojaška geografija 1*, Ljubljana 2005, str. 24.

Vojskovališča so sestavljena iz bojevališč. Bojevališča so zaključena območja vojaškega geografskega prostora, na katerih potekajo večje vojaške aktivnosti, ki lahko odločilno vplivajo na razmere na vojskovališču. Bojevališča obsegajo posamezne dele države ali zaključena območja v geografski regiji. Razdeljena so na taktično zaokrožena območja vojaških aktivnosti – bojišča.¹⁶

Geografski prostor na območju 12. soške ofenzive spada po velikosti uporabe sil in prostora v kategorijo vojskovališča. Vsa operacija je skupaj z območjem koncentracije sil segala skoraj čez vso Slovenijo do reke Piave v Italiji. Območje težišča spopadov med 24. in 26. oktobrom 1917 spada v kategorijo lokalnega vojskovališča, zaključeno območje geografskega prostora Posočja pa v kategorijo bojevališča. Bojišča so obsegala zaokrožena območja, kot je na primer širše območje Bovca, Tolmina in Kolovrata.

Analiza terena¹⁷

Teren in vreme sta naravna dejavnika, ki vplivata na vojaško delovanje in sta nevtralna. Načeloma enako vplivata na vse udeležence na bojišču. Teren neposredno vpliva na izbiro objektov in ciljev napada, premika in nadzora nad silami. Učinkovita uporaba geografskega prostora lahko zmanjša učinkovitost.

Analiza bojišča je univerzalna in uporabna pri izvajanju vsake vojaške aktivnosti. Razdeljena je na vojaške učinke prostora in oceno njihovih učinkov na izvedbo vojaških aktivnosti. V poglavju bomo pojasnili vojaške učinke prostora na območju Zgornjega Posočja, kjer so potekale bojne aktivnosti v 12. soški ofenzivi. Za analizo bojišča bomo uporabili vojaško metodologijo, ki je splošno uveljavljena in jo sestavljajo podskupine: opazovanje in območje ognjenega delovanja (O), kritje in maska (K), ovire (O), ključni teren (K) in avenije pristopa (A). OKOKA je metoda, s katero analiziramo učinke terena na bojno delovanje.¹⁸ Vse štiri učinke prostora vedno analiziramo in ocenjujemo v povezavi z vremenom, ki vpliva predvsem na vidljivost in prehodnost.

¹⁶ Prav tam: str. 20–24.

¹⁷ Za analizo terena je uporabljena Državna topografska karta RS 1 : 25.000, list 064 Breginj, list 065 Bovec, list 066 Soča, list 088 Kobarid, list 089 Tolmin, list 090 Kneža, Geodetski zavod RS, Ljubljana 1997.

¹⁸ Z. Bratun: *Vojaška geografija 1*, str. 34.

Območje med Rombonom in Tolminom obsega vse vrste zahtevnosti zemljišča, ki je po prehodnosti lahko, zahtevno in zelo zahtevno. Najnižja točka po nadmorski višini na tem območju je na sotočju Tolminke in Soče (153 metrov), najvišja pa je Krn (2244 metrov). To pomeni kar 2091 metrov relativne višinske razlike, kar je za območje Julijskih Alp zelo veliko. Soško bojevališče obsega po navpični členitvi reliefa vse morfološke razrede: ravnina (do 300 metrov nadmorske višine), gričevje (300–500 metrov nadmorske višine), hribovje (500–1000 metrov nadmorske višine), sredogorje (1000–2000 metrov nadmorske višine), visokogorje (nad 2000 metrov nadmorske višine).¹⁹ To je tipično gorski svet, tako topografsko kot tudi glede na vpliv vremena. Topografsko je teren zelo razgiban z različno strmimi pobočji, globokimi in ozkimi dolinami, soteskami in grapami. V visokogorju so strme neprehodne skalne stene z nazobčanimi grebeni in škrbinami.

Na levem bregu Soče so greben V. Stador (1899 metrov), Rdeči rob in Krn (2058 metrov). Vršič (1897 metrov) že dosega visokogorje, na desnem bregu pa spadata greben Kolovrata in Matajurja (1641 metrov) v sredogorje.

Dolina med Tolminom (201 meter) in Kobaridom (237 metrov) spada po navpični členitvi reliefa v ravninski višinski pas. Geografski prostor Zgornjega Posočja vpliva na vojaške učinke in enote 14. armade: ozke predele je bilo razmeroma lahko nadzorovati in tudi braniti, možnost oviranja je bila zelo velika, napadalec ni imel možnosti razvoja sil v širok bojni razpored, razmerje sil je bilo v korist branilcu, obhodi so bili terensko zahtevnejši, časovno daljši in bolj utrujajoči. Najpomembnejši je bil nadzor nad komunikacijami zaradi možnosti hitrega in najlažjega premika sil ter pomembnih grebenov in vrhov zaradi učinkovitega nadzora vsega območja.

Opazovanje in območja ognjenega delovanja

Opazovanje vključuje sposobnost opaziti grožnjo vizualno ali s tehničnimi sredstvi. Dejavnika, ki omeujeta opazovanje, sta kritje in maska. Območje ognjenega delovanja je območje, ki ga je z razpoložljivim orožjem in oborožitvenimi sistemi mogoče učinkovito pokriti z dodeljenih položajev. Teren, ki omogoča učinkovito opazovanje in učinkovit ognjeni sistem, je lažje branljiv teren in daje taktično prednost defenzivnemu delovanju. Ocení opazovanja in območja ognjenega delovanja omogočata določiti mogoča

¹⁹ Prav tam, str. 87.

območja ognjenega delovanja, branljiv teren in kritične točke z vidika sovražnikovega opazovanja ter ognjenega delovanja.²⁰

Mogoča območja bojevanja na območju Rombon–Tolmin:

Območje	Prednosti	Slabosti
Čukla (1755 metrov)	Izhodišče za napad na prelaz Prevalo in v nadaljevanju odpiranje prehoda Nevejsko sedlo (Sella Nevea); delno omogoča zaščito desnega boka napada v smeri Bovec–Žaga.	Ovire zaradi snega in težje prehodnega ter neporaščene zemljišča, kar drastično upočasni hitrost premika.
Bovec (480 metrov)–Žaga (353 metrov)	Prehodnost zemljišča omogoča hiter prodor v globino z mogočim nadaljevanjem proti Učji, Stolu ali Kobaridu.	Zaradi gora, ki obdajajo Bovško kotlino, je velika nevarnost protinapada z boka neporaščeno zemljišče.
Žaga (353 metrov)	Taktična prednost v defenzivnem delovanju zaradi ozkega prehoda in dveh vodotokov Soče in Boke. Možnost izhoda je v treh smereh: Bovec, Kobarid in Učja.	Napadalec ne more razviti svojih sil v napadu, velika nevarnost napadov z višje ležečih predelov z obeh bokov in kobariškega Stola.
Stol (1673 metrov)	Izrazita gorska naravna zapora, ki terensko obvladuje tri cestne povezave: Bovec–Učja, Bovec–Kobarid na severni strani in Kobarid–Robič na južni strani.	Za ofenzivno delovanje velika ovira z višinsko razliko 1300 metrov.
Veliki Polovnik (1471 metrov)–Veliki vrh (1764 metrov)–Krasji vrh (1768 metrov)	Lahko branljiv teren zaradi velike višinske razlike in strmih, ponekod neprehodnih, skalnih sten. Prevladujoč greben zapira Bovško kotlino na južni strani in kanalizira koridor prehoda v ožino Žaga. Z grebena se taktično dobro obvladuje tudi soška dolina na južni strani Polovnika v smeri Žaga–Kobarid.	Zahtevno strmo gorato zemljišče z neprehodnimi predeli in veliko višinsko razliko (iz potoka Slatenika do grebena je 1000 metrov višinske razlike).

²⁰ US Army Headquarters: *FM 34-130, Intelligence Preparation of the Battlefield*, Washington 1994, str. 2–11.

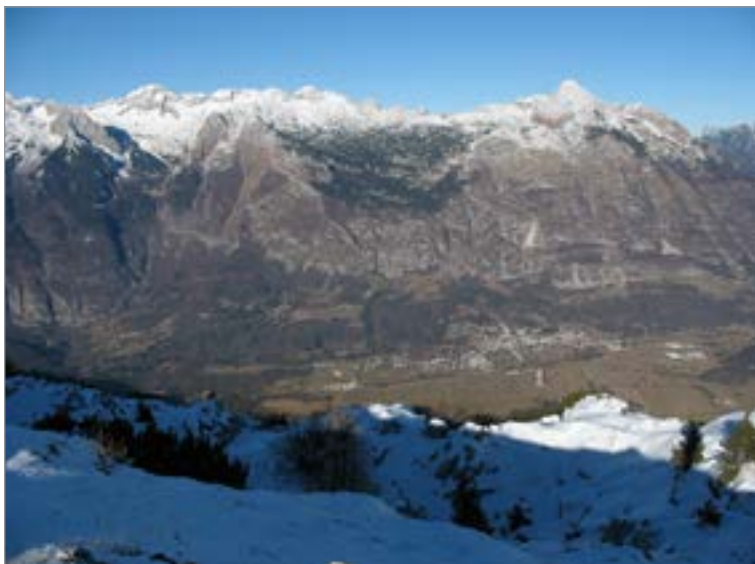
Območje	Prednosti	Slabosti
Vršič (1897 metrov)	Izhodišče za nadaljevanje napada v smeri Drežnica–Kobarid.	Zelo zahtevno neporaščeno visokogorsko zemljišče, ki je bilo med ofenzivo poledenelo in zasneženo z ozko kanaliziranim prehodom na greben s severne strani.
Krn (2244 metrov)	Najvišji in prevladujoč vrh v vsem krnskem pogorju ima odlične možnosti za opazovanje v krogu 360 stopinj. Vrh je bil pomembna opora obrambe Batognice. Z osvojitvijo vrha Krna so bili ogroženi položaji obrambne črte Krn–Pleče–Kožljak.	Neprehodni severna in zahodna stena ter izpostavljena opazovanju neporaščena južna pobočja iz smeri Batognice in Mrzlega vrha.
Tolmin (201 meter)–Kobarid (237 metrov)	Najbolj prehodno in najlažje prehodno zemljišče v smeri Tolmin–Kobarid zaradi dveh cestnih povezav na vsaki strani Soče. Lahko branljiv teren zaradi pobočij na obeh straneh in zoženega predela pri vasi Selišče.	Omejena možnost manevra, ker teče po dolini reka Soča, ki je izrazita naravna ovira. V napadu je velika nevarnost protinapada z boka.
Kobarid (237 metrov)	Pomembno prometno vozlišče proti Bovcu, Tolminu in Čedadu (Cividale) omogoča hitre premike in podporo enotam. S Čedadom je bil Kobarid povezan tudi z ozkotirno železnico.	Dolinska lega in razmeroma lahka blokada dostopnih poti.
Sleme (1482 metrov)–Mrzli vrh (1360 metrov)	Taktično najboljše izhodišče za napad v smeri vas Krn–Vrsno–Kobarid, Selišče in Dolje.	Zahteven dostop zaradi velikih višinskih razlik in delno težko prehodnega zemljišča, še posebno na južnem pobočju Mrzlega vrha.

Območje	Prednosti	Slabosti
Greben Kolovrat– Matajur (1641 metrov)	Greben taktično obvladuje Soško dolino med Tolminom in Kobaridom ter prehode iz smeri Bovca in Tolmina proti Čedadu. Z ustreznimi in pravilno razporejenimi silami je greben lahko branljiv in zato daje prednost defenzivnemu delovanju.	Ofenzivno delovanje je zaradi velikih višinskih razlik (do 1000 metrov) zelo zahtevno. Kopasti vrhovi so slabost v obrambi zaradi mrtvih kotov.
Očna (906 metrov)–Deveti konfin (930 metrov)–Ježa (949 metrov)	Greben taktično obvladuje območje Tolmina proti vzhodu in jugu ter daje prednost obrambnemu delovanju.	Močno utrjeni obrambni položaji. Napad po pobočju navzgor (400 metrov).

V nadaljevanju bodo predstavljena območja, ki omogočajo učinkovito obrambo in jih zato imenujemo branljiv teren. V gorskem prostoru je branljiv teren ob območjih naravnih ovir, in sicer glede na prehodnost zoženih predelov (sedla, prevali, ozke doline, soteske) ter pomembnejše komunikacije in prometna vozlišča. K trdnosti obrambe večinoma pripomorejo naravne ovire, seveda le, kadar je območje branjeno in je vzpostavljen organiziran ter učinkovit ognjeni sistem. Na območju prodora 14. armade oktobra 1917 so bila območja, ki so bila najpomembnejša za učinkovito italijansko obrambo: sedlo med Rombonom in Čuklo, Pri Banderi (2051 metrov)–Vratni vrh (1983 metrov), sedlo Prevala (2077 metrov), ožina pri Žagi, greben Polovnika, greben krnske skupine, greben kobariškega Stola in greben Kolovrat–Matajur.

1. Sedlo med Rombonom in Čuklo

Sedlo med Rombonom in Čuklo omogoča terensko najlažji prehod na tem območju s Krljišča proti zahodu do sedla Prevala ali jugozahodu proti planini Goričica in naprej do vasi Plužna. Območje omogoča zaradi konfiguracije zemljišča postavitve obrambnih položajev v obliki črke L in na različnih višinah na naravnih terasah, ki se dvigajo od Čukle proti Rombonu. Taka postavitve omogoča učinkovit navzkrižni ogenj in bočno zaščito dostopa do sedla. Zemljišče je skalnato, pretežno neporaščeno, deloma pa je poraščeno z ruševjem.

Pogled z grebena Polovnika proti Bovcu. Desno v ozadju je Rombon (foto: M. Kuhar).

2. Pri Banderi (2051 metrov)–Vratni vrh (1983 metrov)

Greben kota 2152–Pri Banderi–Vratni vrh zapira prehod iz smeri Čukla proti sedlu Prevala. Z grebena je mogoče braniti celotno območje Goričice. Lažji dostop na greben je iz vzhodne smeri. Proti zahodu se v Krnico spuščajo navpične stene (več kot 60 stopinj naklona). Zemljišče je večinoma neporaščeno, razen na območju Goričice, kjer je delno poraščeno z ruševjem, kar v kopnih razmerah zelo ovira prehodnost.

3. Sedlo Prevala (2067 metrov)

Sedlo Prevala je na tem območju najlažji naravni prehod, ki omogoča povezavo Bovške kotline in Nevejskega sedla (Sella Nevea). Sedlo je mogoče učinkovito braniti z manjšimi silami s postavitvijo obrambnih položajev levo in desno od sedla, ki so zaradi strmih sten težko dostopni. Z učinkovitim bočnim ognjem je mogoče braniti sedlo z grebena Škrbina nad Prestreljnikom (2281 metrov)–Veliki Stador (2150 metrov).

4. Ožina pri Žagi

Skozi ozek prehod pri Žagi (334 metrov) teče reka Soča, tam tudi potekata glavni cestni povezavi Bovec–Kobarid in Bovec–Učja. Prehod zapirajo strma

pobočja in stene. Na desnem bregu Soče padajo s Kope (1433 metrov) strme prepadne stene čez slap Boka do doline. Na levem bregu se zemljišče spušča strmo z Velikega Polovnika (1471 metrov) do bregov Soče. Možnosti obhoda so na tem delu omejene na pobočje Polovnika.

Dodatni oviri sta potoka Boka na severozahodnem delu prehoda in Učja na jugozahodnem delu. Terasa na desnem bregu Soče Na Logu zapira dostop in omogoča učinkovito obrambo dostopa v sotesko. Na južnem delu omogoča zemljišče z višje ležečih predelov krožno obrambo celotnega območja v trikotniku Log Čezsoški–Spodnja Žaga–Gornja Žaga.

5. Greben Polovnika

Greben Polovnika je 11-kilometrski naravna pregrada, ki poteka približno v smeri vzhod–zahod in zapira izstop iz Bovške kotline na desnem bregu Soče proti jugu. Mogoča je postavitev obrambnih položajev tik pod grebenom. Posamezni vrhovi in izbočene terase omogočajo navzkrižni ogenj, medsebojno zaščito položajev in postavitev močnejših obrambnih vozlišč. Pomembnejši obrambni vozlišči na tem območju sta bili:

- v jamah skupaj z vrhovoma Pirhovec (1663 metrov) in Veliki vrh (1764 metrov) zaradi izpostavljenega poveljniškega mesta, kjer so Italijani usmerjali artilerijski ogenj na širše območje Bovške kotline in Javorščka (1557 metrov);
- Krasji vrh (1768 metrov)–Debeljak (1627 metrov), ki skupaj s položaji na Vršiču (1699 metrov) zapira prehod s planine Predoline čez Zaprikraj v Drežnico.

Zaradi strmega zemljišča in poraščenih severnih pobočij se pojavlja veliko mrtvih kotov, ki omogočajo na nekaterih predelih prikrite dostope do grebena in tako bojevanje na kratkih razdaljah. Dostopi na greben so zaradi strmega zemljišča zelo omejeni na posamezne poti in steze. Zaradi obsežnosti območja je greben mogoče učinkovito braniti samo z veliko moštva in dobro organiziranim ognjenim sistemom.

Pogled z vrha Krna proti zahodu. V ozadju je Kaninsko pogorje, levo spredaj je greben Polovnika (foto: M. Kuhar).

6. Greben Kal–Vršič–Krn–Batognica–Rdeči rob

Greben je s svojo dolžino osmih kilometrov povprečno najvišje ležeči predel celotnega območja. Njegova glavna lastnost je težko dostopen ozek, skalnat in travnat greben, ki omogoča dober pregled in učinkovito obrambo širokega območja. Zaradi težko dostopnega zemljišča je razvoj sil v napadu mogoč na ožjih prehodih, kar omogoča obrambo s posameznih glavnih obrambnih vozlišč (mitraljezi, minometi). Dostopi na greben z južne in jugozahodne strani so omejeni na steze in so zelo težavni v snegu in ledu. Brez tehnične opreme (dereze, cepin) je dostop zelo tvegan ali celo nemogoč.

7. Greben kobariškega Stola (1673 metrov)

Greben Stola je več kot 16 kilometrov (na območju Slovenije) dolga naravna pregrada, ki v smeri vzhod–zahod zapira dostop iz Bovške kotline proti jugu. Na celotnem grebenu je mogoča postavitev obrambnih položajev. S posameznih vrhov in naprej pomaknjenih teras sta mogoča navzkrižni ogenj in medsebojna podpora obrambnih vozlišč. Greben in večina južnega pobočja sta neporaščena, severna pobočja pa so poraščena. Severno pobočje ima več mrtvih kotov in možnosti prikritega dostopa do obrambnih položajev. Obsežno območje je mogoče učinkovito braniti samo z veliko moštva.

8. Greben Kolovrat–Matajur

Greben Kolovrat–Matajur z dolžino 17 kilometrov poteka približno v smeri vzhod–zahod in predstavlja zadnjo večjo naravno oviro pred dostopom s severa v Furlanijo (Friuli) proti Čedadu. Na vsem grebenu je mogoča postavitve obrambnih položajev, ki preprečujejo dostop s severa in vzhoda z območja tolminskega mostišča. Z grebena je v razmerah dobre vidljivosti mogoče učinkovito nadzorovati in braniti komunikacijo v smeri Tolmin–Kobarid. Na območju je mogočih pet pomembnejših obrambnih vozlišč: greben Očna–Ježa, Na gradu, prelaz Golobi–Livek, Robič in Kobarid.

A. Greben Očna (906 metrov)–Ježa (930 metrov)

Oster greben v dolžini treh kilometrov omogoča obrambo iz smeri tolminskega mostišča in preprečuje prehod v dolino Idrije (Iudrio) ter v smeri grebena Kolovrata. Skupaj s položaji na Osojnici omogoča tudi medsebojno ognjeno podporo in navzkrižni ogenj. Zemljišče je poraščeno in predvsem na vzhodnem delu so mogoči mrtvi koti, ki z obrambnih položajev niso dosegljivi.

B. Na gradu (1114 metrov)

Na gradu se združita dva večja grebena: greben Hlevnika, ki se priključi na severni strani, in greben Osojnice, ki se priključi z vzhodne strani. Greben se s kote 1114 nadaljuje proti zahodu v greben Kolovrata. Lega omogoča učinkovito krožno obrambo in obvladuje predvsem prostor proti tolminskemu mostišču. Na vrhu se greben razširi v planotast neporaščen teren, 100 metrov pod položaji pa je zemljišče poraščeno z gozdom.

Pogled iz vzhodne smeri proti Tolminu in Volčam. V ozadju na sredini kota 1114 na Kolovratu, desno greben Hlevnika (foto: M. Kuhar).

C. Preval Golobi–Livek

Preval med vasema Golobi in Livek omejujeta na vzhodni strani Kuk (1243 metrov) ter na zahodni Mrzli vrh (1358 metrov). Preval je taktično pomemben za obrambo cestne povezave Kobarid–Čedad. S položaji na obeh pobočjih je mogoče zagotoviti navzkrižni ogenj na več ravneh. Iz smeri Idrsko–Golobi je preval dostopen po cesti, ki je speljana po strmem zemljišču in je prekinjena z globokimi težko prehodnimi grapami ter navpičnimi skalnimi odstavki.

Prelaz Livek (foto: M. Kuhar)

D. Robič

Ozka dolina med vasjo Robič in bivšim mejnim prehodom Robič, ki je dolga štiri kilometre, se prebija ob potoku Nadiža. Dolino z zelo strmimi pobočji na vzhodni strani omejujeta Matajur (1641 metrov) in na zahodni strani Mija (Monte Mia) (1237 metrov). Ozka soteska je lahko branljivo zemljišče in omogoča obrambo z obeh pobočij po celotni dolini. Zaradi strmega pobočja so obhodi zelo težavni in jih je mogoče nadzorovati z nasproti ležečega pobočja.

E. Kobarid

Obramba Kobarida skupaj z vzpetinami nad Kobaridom (Gradič, Lesica (342 metrov), Ladrski vrh (650 metrov)) zapira prehod v smereh Staro selo–Robič in Kobarid–Žaga. Sočasno obvladuje pomembno prometno vozlišče na tem območju.

Kritje in maska

Maska pomeni zaščito pred opazovanjem. Dobro masko omogočajo na primer gozdovi, grmovje, visoka trava in druga vegetacija. Kritje pomeni učinkovito zaščito pred učinki direktnega in indirektnega ognja. Zaščitijo lahko na primer skalne stene, zakloni, bunkerji in podobno. Analiza maske in kritja omogoča oceno o mogočih smereh dostopa, o branljivosti terena in možnosti za obrambne položaje.²¹

Mogoča območja zbiranja in izhodiščni položaji so se v 12. soški ofenzivi navezovali na glavne avenije pristopa: na severnem delu vzhodno od Bovca in na južnem delu vzhodno od Tolmina. Na pomožni smeri napada je bilo pred napadom mogoče zbiranje enot v smeri Kal–Koritnica–Predel ter na območju Lepene. Ta območja so bila varna pred opazovanjem italijanskih opazovalcev s Čukle in Polovnika.

V povezavi z masko in kritjem je bila kritična tudi cesta čez Predel, ki je bila v dosegu italijanske artilerije. Rezervna možnost premikov in transporta na tem delu je bil Rabeljski rudniški predor, ki je povezoval Rabelj in Log pod Mangartom. Skozi predor je potekala ozkotirna železnica, vendar z zelo omejenimi zmogljivostmi.

Tudi za glavno smer napada v tolminskem sektorju je bila zgoščenost enot zelo omejena in kanalizirana ter povezana z namestitvijo v manjših zaselkih in vaseh na širšem območju Most na Soči–Bača pri Modreju–Baška grapa. Še bolj zgoščena je bila razmestitev jurišnih enot na izhodiščni črti napada. Italijani so predvsem z grebena Ježe, Kolovrata in Mrzlega vrha z opazovalnicami in artilerijo obvladovali ves prostor tolminskega mostišča vse do Bače pri Modreju.

Slabe vremenske razmere zadnje dni pred 12. soško ofenzivo so bile zato učinkovita maska zaradi omejene vidljivosti, kar so enote 14. armade izkoristile za prikrit premik na izhodiščno črto. Vse pomembnejše italijanske opazovalnice na višje ležečih predelih v dneh tik pred ofenzivo in prvi dan so bile večinoma v megli in oblakih.

²¹ US Army Headquarters: *FM 34-130*, str. 2–11.

Ovire

Ovira je v vojaškem smislu vsaka naravna reliefna značilnost ali umetno zgrajen objekt, ki ustavi, ovira ali preusmeri vojaške premike. Na podlagi analize ovir je mogoče oceniti, kje so mogoči koridorji mobilnosti oziroma smeri pristopa za vojaške premike. Med analizo ovir ocenimo tudi učinkovanje teh ovir na premičnost enot.²² Ovire delimo na terenske, vremenske in hidrografske. V nadaljevanju pogledjmo vse tri vrste ovir v glavni in pomožni smeri prodora v Zgornjem Posočju.

Terenske ovire

Zgornje Posočje uvrščamo k sredogorju in visokogorju. Tam je več naravnih ovir, ki usmerjajo vojaške premike, še posebno artilerijo in logistično podporo, ki sta odvisni od stanja in utrjenosti poti oziroma cest. Največja terenska ovira na tem območju so gorski grebeni z veliko višinsko razliko in težje prehodnim zemljiščem z omejeno razvejanimi komunikacijami. Območje teh ovir je prehodno večinoma samo s pehoto. V visokogorju je na določenih območjih nujna tudi specialistična gorniška oprema. Območje lahko razdelimo na pet večjih grebenskih sistemov: Kanin, Krn, Polovnik, kobariški Stol ter Kolovrat z Matajurjem.

F. Greben Rombon (2208 metrov)–Visoki Kanin (2587 metrov)–Vrh Planje (1663 metrov)

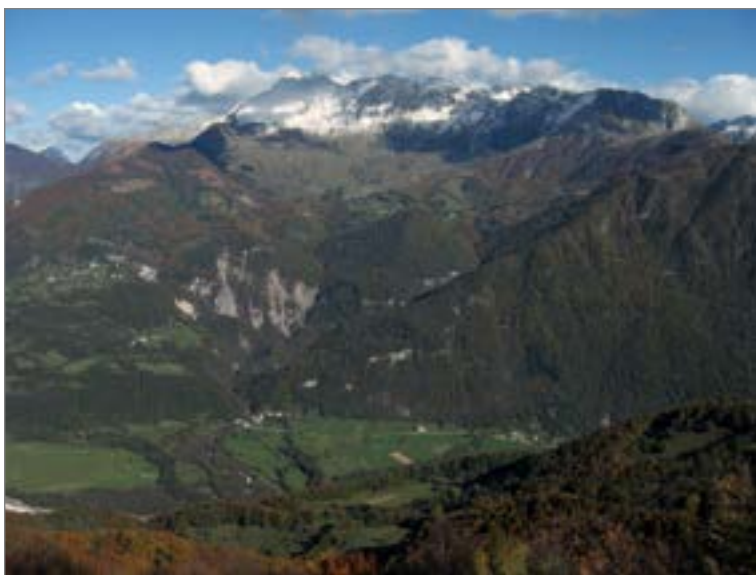
Greben zapira območje na zahodnem delu Bovške kotline vzporedno z reko Sočo v smeri Bovec–Žaga–Učja. Od Rombona do Visokega Kanina poteka greben približno v smeri vzhod–zahod, z Visokega Kanina pa se obrne na jug proti Vrh Planje. Najpomembnejši prehod na tem območju je sedlo Prevala (2067 metrov). Greben je večinoma skalnat in prehodan samo za izurjene gornike s plezalnimi izkušnjami. Območje Goričice in Kaninskih podov je v razmerah slabe vidljivosti orientacijsko zahteven in prepreden s brezni in vrtačami, ki so nevarna ovira, ko zapade sneg. Najvišji vrh na grebenu je Visoki Kanin (2587 metrov).

²² Prav tam, str. 2–14.

G. Greben Mrzli vrh (1360 metrov)–Veliki Stador (1899 metrov)–Krn (2244 metrov)–Vršič (1897 metrov)

Gorski greben polkrožno zapira prostor na severni strani med Kobaridom in Tolminom na levem bregu doline Soče in poteka približno v smeri jugovzhod–severozahod. Dostopi na greben med Vzhodnim Stadorjem in Vršičem so v vseh letnih časih dostopni samo za pehoto. Z grebena padajo na severno in južno stran strme travnate vesine ali skalne stene, ki so prehodne samo za izurjene gornike. Najvišji vrh na grebenu je Krn (2244 metrov), ki geografsko popolnoma obvladuje širši prostor v vseh smereh.

Naravni prehodi so večinoma brezpotja: Krnska škrbina, Planina Sleme, Pretovč in Vršič.

Pogled z grebena Kolovrata (kota 1066) v dolino Soče pri Seliščih. V ozadju je Krn (foto: M. Kuhar).

H. Greben Krasji vrh (1768 metrov)–Veliki Polovnik (1471 metrov)

Greben Polovnika teče v smeri vzhod–zahod in zapira dolino Soče na levem bregu med Žago in Kobaridom. Na vzhodnem delu se greben čez Planino Zaprikraj navezuje pravokotno na greben Krn–Vršič. Na zahodnem delu pa ustvarja skupaj s Kopo ozek prehod pri Žagi. Najvišji vrh je Krasji vrh (1768 metrov). Za greben so značilna strma pobočja tako na severni kot na južni strani, ki so na posameznih delih za pehoto neprehodna.

I. Greben kobariškega Stola (1673 metrov)

Greben kobariškega Stola poteka v smeri vzhod–zahod in se na južni strani dviga nad cestno povezavo Kobarid–Žaga–Učja, na severni pa zapira ožino pri Žagi, kjer se cesta umakne proti Kobaridu in prelazu Učja. Najvišji vrh na grebenu je Stol (1673 metrov).

J. Greben Kolovrat–Matajur

Greben Kolovrat–Matajur zapira dolino na desnem bregu Soče med Tolminom in Kobaridom ter naprej proti Robiču. Poteka v smeri jugovzhod–severozahod. Na vzhodnem delu se Na gradu (1114 metrov) razcepi na tri dele. Na severu se spusti na nižje ležeči Hlevnik, v sredini na greben Osojnice in na jugu proti grebenu Ježa–Očna. Teren se spusti med Kolovratom in Matajurjem na preval Livek, kjer poteka pomembna cestna povezava iz Kobarida v Čedad. Ves greben ima veliko strmejša severna kot južna pobočja. Najvišji vrh na grebenu je Matajur (1641 metrov). Gledano iz Soške doline sta grebena Kolovrata in Matajurja zadnji večji naravni oviri med Posočjem in Furlanijo (Friuli).

Pogled iz kote 1114 na Kolovrat – v ozadju je Matajur (foto: M. Kuhar).

Vremenske ovire

Vremenske razmere so v 12. soški ofenzivi izrazito vplivale na vsa štiri glavna področja: vidljivost, vetrovi, padavine, oblačnost, temperatura in vlaga. Od 10. do 25. oktobra 1917 je bilo na Bovškem in Tolminskem večinoma slabo vreme z dežjem, snegom in mrazom. Vidljivost je bila zaradi padavin in oblačnosti zelo slaba ali nična. Megla se je razkadila samo občasno. Zato je bilo opazovanje z višje ležečih opazovalnic večinoma ovirano ali celo onemogočeno. Italijanska artilerija prvi dan napada zaradi zmanjšane vidljivosti ni mogla iskati in delovati na cilje v smereh napada. Onemogočeno je bilo tudi zračno opazovanje. 25. oktobra se je vreme izboljšalo. Bil je jasen in sončen dan, kar je omogočalo dober pregled nad bojiščem. Ponekod po dolinah se je v jutranjih urah zadrževala megla. V visokogorju je bila 24. oktobra temperatura pod lediščem, v nižje ležečih predelih pa okrog ledišča in nekaj stopinj nad njim. 25. in 26. oktobra se je čez dan nekoliko ogrelo, jasne noči so bile spet zelo mrzle. Vojaki so imeli zaradi padavin premočeni obleko in obutev. Zato so bile mogoče tudi podhladitev in poškodbe zaradi mraza.

Hidrografske ovire

Največja hidrografska ovira na tem območju je bila in je še vedno reka Soča, ki je ob močnih in dolgotrajnih jesenskih padavinah ni bilo mogoče prebresti zaradi globine vode in premočnega toka. Na tem območju se v Sočo izlivajo še štirje večji vodotoki: Koritnica pri kraju Kal - Koritnica, Boka pri soteski Žaga, Učja pri kraju Log Čezsoški, Tolminka pri Tolminu, Idrija pri kraju Most na Soči. V Sočo se izliva še nekaj manjših potokov, med katerimi so pomembnejši Slatenik, Ročica, Kozjak, Idrija, Volarja, Kamnica in Hotevlje. Alpski potoki imajo večinoma hudourniške lastnosti. Ob močnem deževju zlasti spomladi in jeseni zelo narastejo in so začasno neprehodni.

Pri prehodu reke Soče so bili pomembni mostovi, ki pa so bili med ofenzivo zelo redki. Med najpomembnejšimi je bil Napoleonov most pri Kobaridu, ki je omogočal oskrbo enot v Krnskem pogorju. 24. oktobra so ga Italijani v paniki porušili in zato je bil onemogočen umik italijanskih enot s Krnskega pogorja, saj so enote bojne skupine Stein drugi most pri Idrskem že zavzele. Za prehod enot alpskega korpusa na izhodiščno črto sta bila pomembna tudi vojaški most pod Ključem vzhodno od Bučenice in most čez Tolminko pri Tolminu.

Ključni teren

Ključni teren je vsaka lokacija ali območje, katerega osvojitve, zadrževanje ali nadzor predstavljajo taktično prednost za obe vojskujoči se strani. Zato je pogosto izbran kot bojni položaj ali objekt. Ključni teren običajno obsega prevladujoče predele, s katerih obvladujemo bojišče z ognjem in opazovanjem (višje ležeči geografski predeli), in omogoča silam v obrambi kritje ter masko. Dostopen je za uvajanje rezerve ali premik enot iz zaledja.²³

Ključni objekt	Zakaj?
Očna (906 metrov)–Deveti konfin (930 metrov)–Ježa (949 metrov)	Pozornost vzbujajoč greben taktično obvladuje prostor proti vzhodu v smeri Tolmin–Selski vrh (588 metrov) in ima dobro cestno povezavo z italijanskim zaledjem.
Greben Kolovrat–Matajur (1641 metrov)	Naravna pregrada med Soško dolino in Čedadom taktično obvladuje območje Tolmin–Kobarid in cestne povezave proti Čedadu.
Kobarid (237 metrov)	Prometno vozlišče, ki povezuje Bovec, celotno fronto Kobarid ter Čedad čez Livek in Robič; povezava za celotno frontno črto na območju Krna, Polovnika in Mrzlega vrha.
Kobariški Stol	Naravna pregrada, ki topografsko zapira izhod iz Bovške kotline proti Čedadu.
Mrzli vrh (1360 metrov)	Prevladujoča kota, ki topografsko obvladuje Tolminsko kotlino.
Cesti Tolmin–Kobarid na obeh bregovih Soče	Glavna avenija dostopa v smeri Tolmin–Kobarid–Čedad, ki se v Kobaridu razdeli na dva koridorja čez Livek in Robič.

Avenije pristopa

Avenije pristopa so zračne ali zemeljske smeri, ki vodijo sile v napadu proti objektu ali ključnemu terenu ter se delijo na posamezne koridorje.²⁴ Na soškem bojišču so bile najpomembnejše cestne in železniške povezave, za pehotne

²³ US Army Headquarters: *FM 34-130*, str. 2–17.

²⁴ Prav tam, str. 2–18.

enote pa tudi poti, steze in mulatijere. Glavni koridor mobilnosti v Zgornjem Posočju je cestna povezava Bovec–Kobarid–Tolmin. Koridor je bil pred 12. ofenzivo večinoma v italijanskih rokah. Zahodno od Bovca je prometnica prečkala frontno črto z avstrijske na italijansko stran in spet prešla nazaj na avstrijsko stran tik pred Tolminom. Cestna povezava je potekala tudi po desnem bregu Soče. Tik pred Tolminom je cesta prečkala Sočo po mostu, ki je bil med vojno porušen. Med Kobaridom in Tolminom je tekla še vzporedna cestna povezava po levem bregu Soče.

Pogled s Kolovrata (kota 1066) v dolino Soče v smeri Kobarida (foto: M. Kuhar).

Cestne povezave, ki so se priključile na glavni koridor mobilnosti:

Cesta	Pomen
Kranjska Gora–Vršič–Trenta–Bovec	Koridor dostopa na fronto iz Zgornjesavske doline v Trento
Trbiž (Tarvisio)–Predel–Log pod Mangartom–Bovec	Koridor dostopa na fronto iz Trbiža (Tarvisio) za sektor Rombon–Bovec

Cesta	Pomen
Spodnja Žaga–Učja–Čenta (Tarcento)–Čedad	Koridor dostopa za italijanske enote v Bovški kotlini in okolici
Kobarid–Robič–Brišča–Čedad	Ključna komunikacija italijanskih enot za širše območje Kobarida
Kobarid–Breginj–Plastišča	Pomožna smer prehoda iz Kobarida proti zahodu
Tolmin–Volarje–Kamno–Kobarid	Vzporedna cestna povezava
Idrsko–Livek–Čedad	Druga ključna cestna povezava med Zgornjim Posočjem in Čedadom
Tolmin–Nova Gorica	Zaradi bližine frontne črte ni delovala.
Tolmin–Most na Soči–Podbrdo–Škofja Loka	Koridor dostopa iz Kranja v sektor Tolmin
Tolmin–Most na Soči–Idrija–Logatec	Koridor dostopa iz Ljubljane v sektor Tolmin in na Trnovsko planoto

Poleg glavnih cestnih povezav, ki so omogočale prevoznost vseh vozil, so bile izdelane še cestne povezave: vojaška cesta Log Čezsoški–planina Jama na Polovniku, Kobarid–Drežnica–planina Zaprikraj, Ladra–vas Krn–planina Kuhinja, cestna povezava po južnih pobočjih grebena Kolovrata in Matajurja, vojaška cesta čez sedlo Solarji v dolino Soče, vojaška cesta Čiginj–Ohaje–Fratnik–Pušno.²⁵ Dejstvo je, da je imela italijanska stran do svojih položajev precej boljše cestne povezave kot avstrijska, tako med posameznimi obrambnimi črtami kot tudi povezavo z zaledjem. Avstro–Ogrska ni imela cestnih povezav z enotami v Krnskem pogorju, Italijani pa so jih pripeljali precej bližje po lažje prehodnih južnih pobočjih.

Pomembna prometna povezava na soškem bojišču je bila tudi železnica. Na avstro–ogrski strani je bila najpomembnejša železniška proga Jesenice–Nova Gorica, ki pa je zaradi bližine frontne črte oktobra 1917 delovala do Grahovega v Baški grapi. Druga je bila ozkotirna železnica med Logatcem in Idrijo, tretja pa ozkotirna železnica z zelo majhno kapaciteto skozi predor iz Rablja v Log pod Mangartom. Na italijanski strani je bila v bližini frontne črte zgrajena ozkotirna železnica med Kobaridom in Čedadom skozi dolino Nadiže.²⁶

²⁵ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, Tolmin 2005, str. 180.

²⁶ Več o tej železniški povezavi v: V. Hobič, T. Brate: *Vlakec–Trenino*, Kobarid 2017.

Gorske steze in mulatijere:²⁷

Steza – mulatijera	Pomen
Bohinj–Komna– Bogatinsko sedlo–Šmohor	Glavna oskrbovalna pot avstrijskih enot za vzhodni del Krnskega pogorja
Lepena–Krnsko jezero	Oskrbovalna pot avstrijskih enot za osrednji del Krnskega pogorja
Lepena–planina Zagreben	Oskrbovalna pot avstrijskih enot za zahodni del Krnskega pogorja
Drežnica–Krn	Oskrbovalna pot italijanskih enot na Krnu
Drežniške ravne–Srednji vrh Planina Zapleč–Lopatnik Planina Zaprikraj–Vršič	Oskrbovalna pot italijanskih enot za celoten greben Kal–Krn
Kal–Koritnica–planina Golobar	Oskrbovalna pot avstro-ogrskih enot za območje Javorščka
Plužna–planina Goričica Plužna–Krnica	Oskrbovalne poti italijanskih enot za območje Goričica–Čukla

Pomembnejši gorski prelazi in sedla

Prelaz/sedlo	Pomen prehoda/povezave
Prevala (2067 metrov)	Bovška kotlina–Nevejsko sedlo
Čez Utro (1305 metrov)	Planina Golobar v Slatenik in na planino Zaprikraj
Sedlo med vrhovoma Vrh Ruš (1861 metrov) in Vršič (1897 metrov)	Lepena–planina Zaprikraj
Planina Zaprikraj	Potok Slatenik–Drežnica–Kobarid
Krnska škrbina (2058 metrov)	Krnsko jezero–vas Krn in dolina Soče
Planina Sleme (1408 metrov)	Tolminska korita–vas Krn
Pretovc (1124 metrov)	Tolminska korita–Selišče (vas Krn)

²⁷ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180.

Prelaz/sedlo	Pomen prehoda/povezave
V jamah (Polovnik)	potok Slatenik–Trnovo ob Soči
Planina Božica (Stol)	Spodnja Žaga–Sedlo
Livek	Kobarid–Čedad
Solarji (Kolovrat)	Tolmin–Čedad

Območje zbiranja in razvoja enot

Na podlagi ocene avenij in koridorjev pristopa na soško bojevališče se takoj pokažeta dve možnosti za premik in zgostitev sil večjega števila enot in sredstev. To sta bili vzhodni del Bovške kotline in območje vzhodno od tolminskega mostišča. Razlog za to so bile cestne in železniške povezave, ki so samo na teh dveh delih odpirale prehod do prve obrambne črte. Na vseh drugih predelih so morale enote premagati veliko višinske razlike, sredstva pa prenesti ali prepeljati z žičnicami. Še posebno dolgi dostopi so bili v Krnskem pogorju in na območju Rombona. Zaradi omejenih pogojev namestitve je bilo zato zelo težavno zgoščevanje sil pred napadom. Pohod s preходом v napad bi bil v tem primeru vprašljiv zaradi preutrujenosti vojakov. Ker je v tem obdobju v visokogorju že zapadel sneg, bi bil napad večjega obsega v višje ležečih predelih bolj ali manj zaustavljiv.

Položaji posameznih sredstev in italijanskih obrambnih sistemov

Standardni sistem italijanskih obrambnih črt je bil po slabih dveh letih vzpostavljen z dvema direktivama 28. januarja in 29. aprila 1917, pred tem pa je veljala februaraska direktiva iz leta 1915. Sistem obrambnih črt je predvideval tri obrambne črte. Prva ali sprednja utrjena črta je bila dolga, kontinuirana, enojna črta, ki ni bila postavljena po defenzivnih strateških merilih, ki so veljala v italijanski vojski. Raztezala se je po obronkih in hrbtih hribov in po dolini ter izražala skrajni domet italijanskih osvajanj do oktobra 1917. Tehnično je bila dobro grajena. Sestavljena je bila iz številnih kavern, mitraljeških gnezd in precej gostih žičnatih ovir pred seboj. Manjkala so središča odpora, položaji

pa so bili pogosto vidni že od daleč. Prva črta je bila zasedena s pehoto, neposredno za njo pa so bile na ugodnih prikritih položajih rezerve. Prav tako so bili zasedeni artilerijski položaji. Za prvo obrambno črto sta potekali glavna in armadna črta, ki nista bili zasedeni s pehoto, razen na odsekih, na katerih sta se prekrivali s prvo črto. Njuna zasedba je bila predvidena le ob ogroženosti ali med pripravami za velike ofenzivne akcije.²⁸

Prva obrambna črta je potekala od Čukle čez vzhodni rob Bovca in Čezsočo, vzdolž potoka Slatenika, čez sedlo Zaprikraj, Vršič, Vrata, Krn, Batognico, zahodne obronke Maslenika, Slemenca in Mrzlega vrha, se spustila do vasi Gabrje, prečkala Sočo, z južne strani obšla Sveti Danijel in Volče, se povzpela do Čiginja, nato na Vardo, Čempone, Žibli vrh in Grad vrh, zaključila pa se je na Stolu nad Doblarjem. Po zadnji italijanski ofenzivi se je italijanska prva obrambna črta premaknila do Malega vrha, nato je čez Mešnjak potekala jugovzhodno od Tolminskega Loma do Hoj ter južno po Banjški planoti.

Druga obrambna črta, glavna obrambna črta ali črta ključne obrambe je potekala od Velikega Škednja (pod Kaninom) navzdol proti Gozdecu in Kopi ter potem na Žago, se povzpela po grebenu Polovnika do Vršiča, kjer je sovpadala s prvo črto do Krna. Od Krna se je čez Kožljak in Pleče spustila na Sočo pri Selišču, se povzpela na desni breg Soče na Hlevnik, nato čez greben Veliki Špik na Ježo, pri Čemponih pa se je spet združila s prvo črto. Njena trasa je bila izbrana še slabše od trase prve črte, čeprav je teren omogočal naravne prednosti za utrjevanje. Tudi ta črta je bila neprekinjena in enojna z nekaj prečnimi zvezami (oskrbovalnimi poti) z drugimi črtami. Tehnično je bila dobro izdelana, a ne povsem dokončana. Žičnate ovire so bile postavljene vzdolž celotne črte.

Tretja obrambna črta oziroma armadna obrambna črta se je od Stola spustila do Soče in severovzhodno v obliki mostišča obšla Kobarid po levem bregu Soče, pri Idrskem ponovno prečkala Sočo ter se čez Livek in Kuk povzpela na greben Kolovrata in Ježo. Od Ježe se je spustila na Ostri Kras, nato na Globočak in čez Lig prišla do Korade. Ta črta je bila oblikovana in zgrajena na začetku vojne in v fortifikacijskem smislu je bila zastarela. Bila je enojna, vendar je potekala čez naravno močne položaje. Skladno s Cadornovim ukazom 18. septembra jo je bilo treba posodobiti, zato so začeli polagati dvojne žične ovire, vendar delo ni bilo v celoti končano. Na območju tolminskega mostišča

²⁸ L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito : *L'Esercito Italiano nella Grande Guerra (1915–1918)*, Vol. 4, *Le Operazioni del 1917*, Tomo 3, *Gli avvenimenti dall'Ottobre al Dicembre*, Roma 1967, str. 172; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180.

se je črta držala izohipse 500 metrov, od Gabrij do Čiginja v dolini pa se je raztezala t. i. črta opazovanja. Na tej črti je bilo nekaj dobro utrjenih položajev pri Fonih, Livku, na Kambreškem, na Ježi. Od armadne črte se je ena črta odcepila severovzhodno od Kobarida in potekala zahodno od Starega sela čez obronke Matajurja na Sveti Martin in Kum ter z zahodne strani na Globočak. Od Kuma je bila oblikovana že nova črta po razvodju med Nadižo in Idrijo proti jugu oziroma čez Kuk na Livek. Sistem treh črt se je začel oblikovati tudi na Banjški planoti, vendar se niso do konca zgradile.²⁹

Na Ježi in Na gradu so bili artilerijski položaji, ki so ognjeno popolnoma obvladovali tolminsko mostišče. Ob upoštevanju vremenskih razmer so bile smeri napada v visokogorju zelo vprašljive zaradi novo zapadlega snega. To sta bila predvsem območje med Rombonom in Čuklo ter celoten greben od Vršiča do Krna in Rdečega Roba. Območja, na katerih so sile najbolj občutljive na opazovanje in ogenj, so bila vsi višje ležeči neporaščeni predeli v visokogorju in južna ter jugozahodna pobočja med Rombonom, Čuklo in Prevalo, greben Vršiča, Krna in Rdečega Roba, območje med Bovcem in Žago ter območje med Tolminom, Kobaridom in Starim selom.

²⁹ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 173–174; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 180–181.

IZ DEFENZIVE V OFENZIVO

Jeseni leta 1917 so bile centralne sile v ugodnem položaju, saj je po polomu ruske vojske na vzhodni fronti postalo jasno, da Rusija v vojni nima več pomembne vloge. Francoska vojska je bila neuspešna na zahodni fronti, na južnem Balkanu pa antantne sile niso bile še pripravljene na večjo ofenzivo. Italijani so do tedaj na soškem bojišču organizirali 11 ofenziv, med katerimi velja izpostaviti 6. ofenzivo, v kateri so osvojili Gorico in uničili avstro-ogrsko goriško mostišče, večje pridobitve pa je prinesla tudi 11. ofenziva, ko so Italijani osvojili velik del Banjšic. Antantne sile so od Italije na jugozahodni fronti zahtevale ohranitev iniciative, ker so bile francoske in britanske enote na zahodni fronti nesposobne za večje vojaške akcije do konca leta 1917. Italija je ostala previdna kljub zavezniškim pritiskom, da naj nadaljuje z napadi na italijanski fronti. Načelnik italijanskega vrhovnega poveljstva, general Luigi Cadorna, je takoj po 11. ofenzivi razmišljal o ponovni ofenzivi na Soči pred koncem leta 1917, vendar si je kmalu premislil zaradi velikih izgub na italijanski strani in nizke morale vojakov.

Avstro-ogrska vojska se je po 11. soški ofenzivi znašla v kritičnem položaju, saj so razmere na terenu kazale na to, da bi avstro-ogrska obramba le težko ubranila še eno italijansko ofenzivo do pozne jeseni 1917 oziroma pomladi 1918. Maja 1917 se je tudi dotedanja 5. avstro-ogrska armada preimenovala v poveljstvo soške fronte (*Kommando der Isonzoarmee*), do naslednjega prestrukturiranja pa je prišlo 23. avgusta, ko je bila do tedaj enotna armada razdeljena na 1. soško armado generala Wenzla von Wurma in 2. soško armado generala Johanna von Henriqueza. Obe armadi sta bili podrejeni poveljstvu soških armad, ki se je tedaj preimenovalo v HGK (*Heeresgruppenkommando*) Boroević. Kljub razpadanju ruske vojske Avstro-Ogrski zaradi številnih logističnih težav ni uspelo premestiti vseh enot z vzhodnega bojišča na jugozahodno oziroma italijansko fronto. Nemška vojska je v Romuniji predlagala uničenje Moldavije, kamor so se umaknili preostali predstavniki romunske vlade, da bi tako pospešili padec Rusije. Tako se je Avstro-Ogrska

po 11. soški ofenzivi odločala med dvema možnostima, in sicer protinapad ali umik, ki bi vključeval umik iz Trsta in Istre. Cesar Karel I. si je želel doseči mir in je najprej dvomil o sodelovanju z Nemci, saj bi skupna akcija zmanjšala možnosti za premirje. Nazadnje se je Avstro-Ogrska odločila za izvedbo ofenzive na soškem bojevališču. Samostojna akcija avstro-ogrskih enot proti Italijanom se je izkazala za nerealno, zato je cesar Karel I. pojasnil kritični položaj na italijanski fronti nemškemu cesarju Viljemu II. Prosil ga je, da bi nemške enote na ruski fronti zamenjale avstro-ogrske (do deset divizij) in jim odstopile del težke artilerije s posadkami. Cesar Karel I. je to opravičeval z neugodnim moralnim učinkom, ki bi ga imeli nemške enote in poveljstvo na moralo avstro-ogrskih enot, čeprav je očitno šlo za vprašanje prestiža. Nemški cesar je prošnjo avstro-ogrškega cesarja poslal namestniku načelnika nemškega vrhovnega poveljstva generalu Erichu Ludendorffu, ki je ocenil, da bi do zime lahko dobil šest do osem divizij, ki bi lahko prišle pomagat avstro-ogrski vojski. Ludendorff sprva ni bil navdušen nad avstro-ogrskim predlogom ofenzive na Soči, saj je zagovarjal ofenzivo v Galiciji. Menil je, da nemške enote niso dovolj izkušene za bojevanje v gorah, poleg tega pa je bil prepričan, da je cilj ofenzive preveč omejen. Na nemško vrhovno poveljstvo je 29. avgusta prispel tudi general Alfred von Waldstätten s predlogom za skupno protiofenzivo proti Italiji. Nemci so Avstro-Ogrski časovno pogojevali izposojjo enot in čeprav so jo podaljšali do konca leta, je negotovost vplivala na strateško načrtovanje. Nemška vojska se namreč ni ukvarjala s strateškimi vprašanji in vizijo italijanske fronte, to je bila domena Avstro-Ogrske, kar se je izkazalo že konec leta 1917, ko so nemške enote zapustile italijansko fronto.³⁰

Nemški general Konrad Krafft von Dellmensingen, uspešen bavarski artilerijski častnik in načelnik štaba 14. armade, je menil, da bi lahko bila ofenziva v Posočju uspešna zaradi majhne globine italijanske obrambe, pri kateri so si bile vse tri obrambne črte zelo blizu. Avstro-ogrska vojska je imela po njegovem mnenju veliko izkušenj z bojevanjem v gorah. Verjel je v ofenzivne sposobnosti nemške vojske, izkušnje in usposobljenost nemških častnikov ter v slabo organizirano italijansko obrambo na tem delu fronte.³¹

Nemci so kmalu dobili resnično sliko jugozahodne fronte in soškega bojišča. Izhajajoč iz taktičnih predpostavk, ki jih je pripravilo sveže prestrukturirano avstro-ogrsko poveljstvo jugozahodne fronte v Mariboru in v katerih so za

³⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, Barnsley 2001, str. 9, 11; M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, Bologna 2008, str. 367; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 173.

³¹ K. von Dellmensingen: *Lo sfondamento dell'Isonzo*, Milano 1981, str. 55; G. Antoličič: *Maribor in poveljstvo jugozahodne fronte med prvo svetovno vojno*, doktorska disertacija, Maribor 2018, str. 237–247.

združevanje sil predvideli največ šest tednov, je nemška vojska predlagala hitrejši način, in sicer premestitev sedmih elitnih divizij z jugovzhodne in zahodne fronte na soško fronto ter še nekaterih sil iz rezerve vrhovnega poveljstva. 8. septembra so tako podpisali sporazum o vojaški pomoči, načrt ofenzive pa so poimenovali »Zvestoba v orožju« (*Waffentreue*). Po tem, ko je leta 1917 avstro-ogrška obveščevalna služba razvozlala kodo italijanskih šifriranih sporočil, je avstro-ogrška vojska dobila natančne podatke o količini in moči italijanskih enot, ki so varovale območje med Tolminom in Bovcem. Čeprav general Ludendorff ni bil navdušen nad predlogom nove ofenzive, je zadnje odločitev sprejel načelnik vrhovnega štaba nemške vojske, feldmaršal Paul von Hindenburg. Ustanovljena je bila 14. armada, ki je bila podrejena poveljstvu jugozahodne fronte, s sedmimi nemškimi in osmimi avstro-ogorskimi divizijami. Za poveljnika armade je bil določen general Otto von Below in za načelnika štaba že omenjeni general von Dellmensing, ki ga je general von Below predhodno tudi poslal na izvidovanje terena. Dellmensing je bil bavarski častnik z veliko izkušnjami iz gorskega bojevanja, saj je po povišanju v generala postal tudi poveljnik nemškega alpskega korpusa. Do tedaj Nemci niso imeli primerljivih gorskih enot, kot sta jih imeli italijanska in avstro-ogrška vojska.³²

Zanimivo je, da je bil avtor enega izmed prvih načrtov ofenzive na jugozahodni fronti avstro-ogrski feldmaršal Franz Conrad von Hötzendorf. Njegov načrt je bil oblikovan že konec leta 1916, v začetku leta 1917 pa je von Hötzendorf navezal stike z nemškim vrhovnim poveljstvom, da bi si zagotovil nemško pomoč. Z načrtom je bil seznanjen tudi cesar Karel I., načrt pa se ni uresničil zaradi reorganizacije avstro-ogrske vojske in zavezniške ofenzive na zahodni fronti spomladi leta 1917. Načrt je predvideval, da sledita po preboju pri Tolminu in angažiranju največjega števila italijanskih rezerv energičen preboj z Južne Tirolske in obkolitev večine italijanskih enot v Beneški nižini. Drugi in bistveni del načrta je bil pozneje izpuščen, kar bi lahko spremenilo potek celotne fronte med Avstro-Ogrsko in Italijo. Avtor načrta je bil torej von Hötzendorf, vendar je načrt uresničil von Below, ki še vedno velja za enega največjih nemških vojskovodij. Pomembno je poudariti, da so tudi že pred prvo svetovno vojno obstajali avstro-ogrski načrti o preboju italijanske meje in da so med vojno poleg von Hötzendorfovega obstajali tudi nekateri drugi načrti preboja italijanske fronte.³³

³² J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 12; Isnenghi, Rochat: *La Grande Guerra*, str. 368; M. Thompson: *The White War: Life and Death on the Italian Front 1915–1919*, London 2008, str. 296.

³³ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 8; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 252.

NEMŠKE IN AVSTRO-OGRSKE PRIPRAVE NA 12. OFENZIVO

Razvoj koncepta in načrta napada

Ko je nemški general Ludendorff 29. avgusta 1917 obljubil pomoč Avstro-Ogrski, so zelo hitro stekli tudi procesi odločanja in načrtovanje ofenzive. 15. septembra je poveljnik jugozahodne fronte, nadvojvoda Eugen, skupaj z generaloma von Belowom in von Dellmensingenom analiziral načrt ofenzive, tako da so bili 18. septembra sodelujočim v operaciji razdeljeni že prvi ukazi. Od takrat je bilo samo še mesec dni do začetka ofenzive. V kratkem časovnem obdobju so sodelujoče enote izvedle vse priprave, oblikovale podrobne načrte in ukaze ter izvedle premike enot in sredstev na območja odgovornosti.

Pomembnejši dogodki med načrtovanjem, organiziranjem in pripravami na operacijo »Zvestoba v orožju« leta 1917:

Datum	Aktivnost
29. avgust	Ob obisku pomočnika poveljnika avstro-ogrskega načelnika vrhovnega štaba generala Waldstaetten v Berlinu je nemški general Erich Ludendorff obljubil sedem nemških divizij kot pomoč Avstro-Ogrski za ofenzivno operacijo na italijanskem vojskovališču. ³⁴
2.–6. september	Nemški general Krafft von Dellmensingen je obiskal soško bojevališče s ciljem ocene možnosti preboja na tem delu bojišča. ³⁵

³⁴ M. Simčič: 888 dni na soški fronti, Ljubljana 2006, str. 199.

³⁵ J. in E. Wilks: Rommel and Caporetto, str. 13.

Datum	Aktivnost
8. september	Načrti za operacijo <i>Zvestoba v orožju</i> ³⁶ so bili zaključeni in potrjeni.
11. september	Poveljstvo 14. armade je prevzel nemški general Otto von Below. ³⁷
13. september	Nemški alpski korpus se je premaknil na Tirolsko kot del manevra zavajanja. ³⁸
15. september	Nadvojvoda Eugen, general Otto von Below in general Krafft von Dellmensingen so se seznanili z načrtom za ofenzivo in ga analizirali.
17. september	General Otto von Bellow je prispel na poveljstvo 14. armade v Kranj.
18. september	Nadvojvoda Eugen je poslal vsem sodelujočim silam ukaze za napad. ³⁹
22. september	Poveljnik 14. armade je izvidoval tolminsko mostišče s kote 1007 pod Kobiljo glavo.
24. september	Poveljnik 14. armade je izvidoval tolminsko mostišče s Kobilje glave.
4. oktober	Poveljnik nemškega alpskega korpusa general Ludwig von Tutschek je poveljnikom podrejenih polkov na Bledu (Mlino) izdal ukaz za napad.
5.–6. oktober	Poveljnik polka Leib je izvedel izvidovanje na tolminskem mostišču.
8. oktober	Poveljniki bataljonov polka Leib so izvidovali na območju Tolmina (pričakovalni in izhodiščni rajoni za napad).
15. oktober	Začetek premikov enot nemškega alpskega korpusa z območja Gorenjske v Posočje.

Nemci odločitve pri načrtovanju 12. soške ofenzive niso prepuščali naključju. O možnostih preboja pri Tolminu so se hoteli prepričati neposredno v predvidenih sektorjih za ofenzivo. Že 2. septembra 1917 je odšel na izvidovanje tolminskega sektorja eden najbolj izkušenih specialistov za gorsko bojevanje,

³⁶ M. Simčič: 888 dni na soški fronti, str. 199.

³⁷ Prav tam, str. 199.

³⁸ V. Klavora: Koraki skozi meglo, Celovec 2004, str. 259.

³⁹ L. Galić: Od Krna do Rombona 1915–1917, Tolmin 2006, str. 87.

general von Dellmensingen, ki je bil kmalu zatem imenovan za načelnika štaba 14. armade. Po štiridnevem izvidovanju je general Dellmensingen v svoji oceni zapisal, da je napad: »/.../ glede obstoječih težav na skrajni meji možnosti in bo vseskozi predstavljal tvegano podjetje«. ⁴⁰ Kljub oceni »na meji mogočega« je verjel, da je ofenzivno operacijo mogoče izvesti. Svojo oceno je utemeljil na treh prvinah, ki bi zagotovile uspešnost ofenzive:

- ofenzivna zmogljivost nemške vojske,
- izkušnje in usposobljenost nemških častnikov,
- po njegovem mnenju italijanska obramba ni bila tako dobro organizirana, kot sta bili francoska in britanska na zahodni fronti. ⁴¹

Ofenzivna zmogljivost nemške vojske je takrat izhajala iz nove taktike delovanja jurišnih enot s prevladujočimi prvinami taktike globokega prodora s prebojem in vrinjenjem ob močni in usklajeni posredni ter neposredni ognjeni podpori. Učinkovitost nemških častnikov je temeljila predvsem na delno decentraliziranem delovanju in na konceptu poveljevanja na podlagi poslanstva (*auftragstaktik*).

General von Dellmensingen je ocenil, da bo najverjetnejša obramba italijanskih obrambnih sil temeljila na linearnem statičnem bojnem razporedu. Na zahodni fronti je bil takrat na obeh straneh sistem obrambe vzpostavljen veliko bolj gibljivo in po globini.

Najbolj poudarjeni deli iz poročila generala von Dellmensingna ⁴² po opravljenem izvidovanju so bili:

- Tolminska kotlina s svojim mostiščem vendarle ponuja uporabno izhodišče za ofenzivno akcijo.
- Možnost nenadnega napada je treba popolnoma izključiti.
- Nevarna faza napada bi se v resnici začela šele takrat, ko bi enote dosegle višinske položaje (Kolovrat) in se znašle zunaj dosega svoje artilerije.
- Premagovanje višinskih razlik bo zahtevalo večje telesne napore, zaradi česar bo treba izbrati za napad dobro pripravljene in izurjene pehotne enote.

⁴⁰ V. Klavora: *Koraki skozi meglo*, str. 261.

⁴¹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.

⁴² L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 293.

- Koncentracija sil bo velik izziv, ki ga po klasičnih logističnih principih sploh ni bilo mogoče rešiti. Z območij Celovca (Klagenfurt), Bleda in Ljubljane je bil mogoč premik do Tolmina le po treh cestah – iz Škofje Loke čez Petrovo Brdo in Podbrdo ali čez Kladje in Cerkno ter iz Logatca čez Idrijo.

Šele na podlagi te ocene so 8. septembra 1917 Nemci in Avstro–Ogrska potrdili načrt za ofenzivo, ki bi jo izvedli na goratem območju med Bovcem in Tolminom. Iz poročil in ukazov je razvidno, da so imele enote 14. armade od odobritve načrta napada 8. septembra do začetka napada 24. oktobra 1917 natančno 45 dni časa za organiziranje, priprave, premike, opremljanje in dodatno usposabljanje enot. V celoti gledano je bilo to malo časa in zato je bilo nujno, da so vsi procesi potekali vzporedno.

Analiza operativno-taktičnega oblikovanja operacije

Načrtovanje 12. soške ofenzive je klasičen primer operativnega oblikovanja oziroma razvoja koncepta in načrtovanja. V poglavju bo na podlagi metodologije operativnega načrtovanja pojasnjeno oblikovanje koncepta in načrta napada na primeru nemškega alpskega korpusa, ki je deloval na težišču napada. V simulaciji operativno-taktičnega procesa razvoja konceptov in načrtovanja bo tematika pojasnjena po posameznih segmentih. Določeni bodo cilji, točke osredotočenja in odločilne smeri ter točke napada, ki so jim sledile enote nemškega alpskega korpusa. Vsak posamezni segment bo tudi pojmovno opredeljen.

Cilj lahko razumemo kot namen akcije, ki jo izvedemo v specifičnem času in prostoru. Vojaški cilji po naravi, lokaciji, namenu ali potencialni uporabi učinkovito pripomorejo k izvedbi vojaške akcije. Ločimo ofenzivne, defenzivne cilje in kombinacijo obeh.⁴³ Vojaški cilj je lahko izključno ali pretežno fizični oziroma oprijemljiv. To je običajno v konfliktih visoke intenzivnosti na ravni taktičnih in operativnih ciljev. Vojaški cilj je lahko tudi izključno neoprijemljiv oziroma neopredmeten. Na primer spodkopavanje morale sovražnika in volje za boj je v bistvu neopredmeten vojaški cilj. Toda vojaški cilj je večinoma sestavljen tako iz oprijemljivih kot neoprijemljivih ciljev.⁴⁴

⁴³ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, Rhode Island 2006, str. II–3.

⁴⁴ Prav tam, str. II–3.

V vojaškem spopadu ni nujno sovražnika poraziti s fizičnim uničenjem. Izvedejo se lahko samo tisti nujni ukrepi, ki zadoščajo za njegovo nevtralizacijo. To se najhitreje doseže tako, da se težišče naporov usmeri v nižanje njegove volje do boja, ki se določi kot glavni neopredmeten cilj napada.

V načrtovanju 12. soške ofenzive je bil od začetka v ospredju oprijemljiv geografski cilj napada. General von Dellmensingen je že na začetku pripravil načrt s ciljem, da potisnejo italijanske sile približno 40 kilometrov stran od reke Soče proti reki Tilment (Tagliamento) in tako morda dosežejo tudi posredni učinek v Spodnjem Posočju. Zanimivo je, da v uspeh ofenzive, ki bi frontno črto premaknila na reko Tilment ni verjel niti general in poznejši feldmaršal Svetozar Boroevič von Bojna. Nemci so ocenili, da bo ofenziva uspela že, če Italijani ne bodo sposobni izvesti ofenzivne akcije do spomladi 1918. Odločili so se tudi, da bo Kraussov 1. avstro-ogrski korpus del 14. armade, saj se bodo tako lažje usklajevale vojaške operacije do reke Tilment. Avstro-ogrski načrt preboja je izhajal iz dejstva, da sta nadaljnje izčrpavanje avstro-ogrske vojske na Krasu in kakršen koli preboj na tem delu bojišča nemogoča, zato se mora odločilni preboj začeti na tolimnskem mostišču. Na pobudo generala Kraussa in s soglasjem načelnika 14. armade generala von Dellmensingena so v načrte vključili tudi preboj pri Bovcu, s katerim naj bi s severa odrezali italijanske enote na Polovniku, pogorju Krna ter zaprli klešče pri Kobaridu.⁴⁵

Feldmaršal Moltke starejši je zapisal, da je zmaga v veliki bitki (Schlacht) glavni trenutek v vojni. Samo zmaga zlomi sovražnikovo voljo do boja in ga prisili, da se podredi naši volji. To ni okupacija določenega dela ozemlja ali osvojitve utrjene postojanke, saj praviloma uničenje sovražnikove vojaške sile odloči o izidu vojne. S pasivnim čakanjem se ne dosežejo vojni cilji. Za Moltkeja so bila prva ključna vprašanja: kje je sovražnik, kaj namerava in kje bo njegovo težišče naporov (Schwerpunkt). Operativni cilj je zlom sovražnikove volje do boja.⁴⁶

Iz tega izhaja, da ločimo cilje na operativni in taktični ravni. Na operativni ravni večinoma govorimo o neopredmetenih ciljih, kot je na primer zlom sovražnikove kohezije in volje do boja. Torej ne gre za popolno fizično uničenje sovražnika, temveč za njegovo nevtralizacijo.

Na taktični ravni so cilji veliko oprijemljivejši in se nanašajo neposredno na sovražnikove bojne zmogljivosti ter razpored njegovih sil. Poleg tega so cilji

⁴⁵ M. Thompson: *The White War*, str. 296.

⁴⁶ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. II–30.

tudi posamezni geografski predeli, ki omogočajo taktično prednost tako silam v obrambi kot v napadu. V ukazu nemškega alpskega korpusa 11. oktobra 1917 so v prvi točki navedeni glavni in posamezni cilji napada, ki so bile geografske točke. Armadni cilj napada je bilo zavzetje črte Humin (Gemona)–Čedad. Prvi cilj napada je bilo zavzetje črte Kanin–Breški Jalovec (Punta di Monte Maggiore)–Mija (Monte Mia)–Matajur–San Martino–Gornji Trbil (Tribil Superiore). Za ključni geografski cilj skupine Stein je bilo določeno zavzetje Matajurja.⁴⁷

Eden najpomembnejših korakov pri razvoju operativnega oblikovanja je določitev točk osredotočenja. Točke osredotočenja so značilnosti, zmogljivosti ali lokacije (območja), s katerih države, zavezništva, vojaške sile ali druge skupine dobijo svobodo delovanja, fizično moč ali voljo do vojskovanja (bojni duh). To je glavni vir za doseganje nekega cilja.⁴⁸ Poleg določanja točk osredotočenja lastnih sil je nujno določiti tudi točke osredotočenja sovražnika, ki so glavne za uspešno izvedeno operacijo. Napad na točko osredotočenja je usodna strategija v vojni, saj z njenim padcem pade celotna struktura. Zadeti točko osredotočenja pomeni, vreči sovražnika iz ravnotežja. Konvencionalni generali gledajo predvsem na fizično komponento vojskovalne moči, vrhunski strategji pa vedno razmišljajo, kaj je v ozadju, kaj je tisto, kar podpira celoten sistem, in na čem temelji ta sistem.⁴⁹

Ob vprašanju, na čem je temeljila vojskovalna moč italijanske vojske, predvsem 2. armade, se odgovor osredotoči na dve pomembnejši področji. V taktičnem delu je izstopala njihova ognjena podpora, seveda predvsem artilerija, na operativno-taktični ravni pa sistem poveljevanja in kontrole. Italijanske artilerijske sile so bile na območju med Bovcem in Tolminom razporejene za ofenzivno delovanje in bi lahko resno ogrozile napad 14. armade že na izhodiščni črti in v prvi fazi napada. Centraliziran sistem poveljevanja in kontrole je bil kritična točka na italijanski strani, saj ni omogočal pravočasnega odzivanja na hitre spremembe na bojišču. Na podlagi tega je logično sklepati, da je bil napad 14. armade osredotočen v italijansko artilerijo in njen sistem poveljevanja in kontrole, na operativni ravni pa tudi v bojni duh italijanske vojske oziroma njeno voljo do boja. Zato so napadalci vso svojo vojskovalno moč usmerili v te tri točke osredotočenja.

⁴⁷ Generallandesarchiv Karlsruhe (GLA Karlsruhe), 456 F 33 Nr. 30 = JägerBrig Nr. 2, KTB 1917, Abschrift, Komando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 1–3.

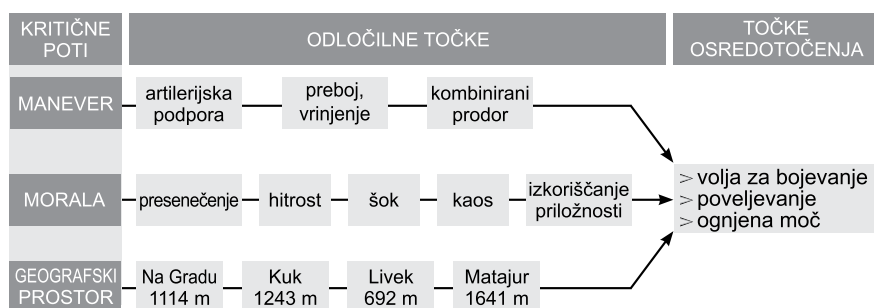
⁴⁸ A. Pelaj: *Načrtovanje bojnih delovanj*, Ljubljana 2008, str. 21.

⁴⁹ M. Thompson: *The White War*, str. 208.

V nemški vojski sta bili točki osredotočenja doktrina nelinearnega delovanja ter koncept vodenja in poveljevanja *auftragstaktik*. Za obe točki osredotočenja italijanska vojska v tistem času skoraj ni imela učinkovitega odgovora, kaj šele zamisli oziroma načrta za napad ali protinapad. Italijani takrat še niso poznali premične ofenzivne obrambe po globini, ki so jo Nemci in Francozi že izvajali na zahodnih bojiščih. To bi bil učinkovit napad na prvo točko osredotočenja. S centraliziranim pristopom poveljevanja brez jasno izražene namere na vseh ravneh pa niso bili sposobni napasti druge točke osredotočenja – poveljevanja na podlagi poslanstva in jasno izražene namere poveljujočih na vseh ravneh.

Točke osredotočenja se dosežejo po kritičnih poteh čez odločilne točke. Odločilna točka je lahko prostor, natančen trenutek, posebna značilnost ali kakovost, ki točki osredotočenja omogoča vzdrževanje njene svobode in moči. Sposobnost ustvarjanja ugodnih razmer na odločilnih točkah omogoča poveljnikom ohranitev svobode delovanja in prevzem pobude.⁵⁰

Iz načrtov napada in pozneje izvedbe sklepamo, da so sile v napadu napredovale proti točkam osredotočenja po treh kritičnih poteh: z manevrom, z vplivom na sovražnikovo moralo ter čez odločilne točke v geografskem prostoru. Vsaka od teh kritičnih poti je imela več odločilnih točk.

Operativno oblikovanje koncepta napada nemškega alpskega korpusa v smeri Tolmin–Kolovrat–Matajur (vir: M. Kuhar)

V načrt operacije so Nemci vključili svoje izkušnje in naučene lekcije na področju manevrskega in združenega bojevanja, ki so jih pridobili v letih 1916–1917. Bistvena novost je bila medsebojna podpora dveh pomembnih rodov, in sicer pehote in artilerije, in to ne samo v fazi ognjene priprave, temveč tudi med napadom.

⁵⁰ A. Pelaj: *Načrtovanje bojnih delovanj*, str. 25.

Prva pomembna odločilna točka na kritični poti manevra je bila artilerijska priprava napada, v nadaljevanju pa je bila pomembna artilerijska podpora pehoti med napadom. Pri artilerijski pripravi napada so v načrtih preusmerili težišče delovanja iz kvantitete v kvaliteto. V preteklosti je artilerijska priprava napadov trajala tudi več dni, kar pa ni imelo pričakovanih učinkov. Že od začetka so načrtovalci 12. ofenzive opustili misel na večdnevno artilerijsko pripravo, saj popolno uničenje italijanskega obrambnega sistema na gorskem območju niti ni bilo mogoče. Poleg tega je sovražnik ob dolgotrajni ognjeni pripravi zlahka ugotovil, kje bo težišče napada, in bi imel na voljo dovolj časa za premestitev rezerve ter koncentriranje svojih sil za obrambo in protinapad.

V vojaški teoriji in praksi poznamo glede na učinek tri vrste artilerijskega ognja, ki povzroča rušenje, nevtralizacijo ali onemogočanje.⁵¹ V 12. soški ofenzivi je bil rušilni ogenj načrtovan za uničenje posameznih ciljev oziroma izdelavo prehodov na prvi obrambni črti. V celoti gledano je bil načrtovan predvsem artilerijski ogenj za nevtralizacijo, katerega cilja sta bila začasna onesposobitev delovanja sovražnika in zmanjšanje njegove učinkovitosti. Z artilerijskim ognjem onemogočanja pa so začasno preprečili sovražniku, da bi lahko opravil svojo nalogo.⁵²

V načrtih za 12. soško ofenzivo so artilerijsko pripravo bistveno skrajšali na dva časovna termina, ki sta trajala vsak po dve uri, vendar z jasno opredeljenimi cilji. Tako so poleg nevtralizacije sovražnika želeli doseči še te cilje:

- čim dlje ohranjati moment presenečenja,
- preprečiti italijanskim silam v obrambi, da bi se reorganizirale že med ognjeno pripravo,
- zagotoviti dovolj artilerijskega streliva za podporo pehoti v poznejši fazi napada.

Na primeru načrtovanja, organizacije in koordinacije med nemškim alpskim korpusom in Bavarskim polkom Leib bomo pojasnili koncept artilerijske podpore na težišču napada pri Tolminu.⁵³

8. oktobra 1917 je imel ob vrnitvi z izvidovanja poveljnik polka Leib v Kneži koordinacijski sestanek s poveljnikom artilerije nemškega alpskega korpusa,

⁵¹ Angleško: destruction, neutralization, supression.

⁵² D. Brinc e tal: *Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar*, Ljubljana 2006, str. 97, 166, 233.

⁵³ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg 1914/1918*, München 1931, str. 305.

podpolkovnikom Heroldom, na katerem sta uskladila artilerijsko podporo enotam v konici napada korpusa v smeri Tolmin–Kolovrat. Poveljnik artilerije je imel pod svojim poveljstvom 60 baterij, razdeljenih v tri skupine. Dve od njih sta imeli v sestavi lahke in težke baterije za bližinsko podporo s ciljem polku Leib in 1. lovskemu polku odpreti koridor za preboj prve obrambne črte. Tretja artilerijska skupina, sestavljena iz težke artilerije, je nameravala uničiti utrjene pehotne položaje in nevtralizirati sovražnikovo artilerijo. V grobih potezih sta bili artilerijska priprava in podpora napada nemškega alpskega korpusa načrtovani v treh fazah.

V noči pred začetkom pehotnega napada naj bi nekaj ur obstreljevali s plinskimi granatami sovražnikove artilerijske položaje, skladišča in pristopne poti. Pred začetkom juriša sta bili načrtovani obstreljevanje z minometi vseh kalibrov z Bučenice in Kuka na sprednje položaje v dolini, s težkimi havbicami pa delovanje na posamezne odporne točke za prvo obrambno črto. Z lahkimi in težkimi havbicami se je obstreljeval sistem utrdb na Leščju in Hlevniku. Tako so se oblikovale razmere za juriš pehotnih enot, s topovi dolgega dometa pa se je preprečilo uvajanje sovražnikove rezerve iz zaledja.

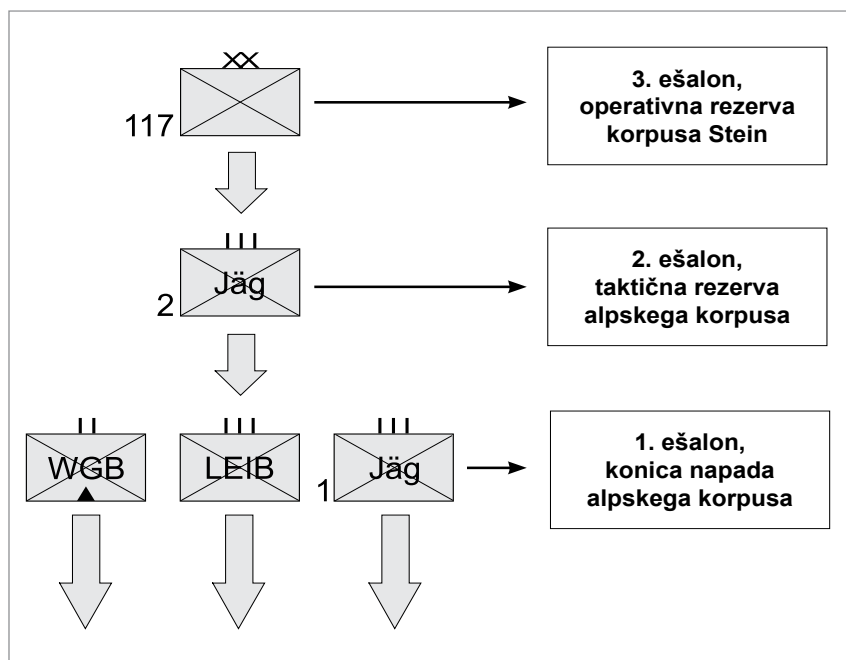
Med napadom pehotnih enot so imele baterije t. i. skupine za bližinsko bojevanje, katerih nalogi sta bili zagotovitev zapornega ognja pred jurišnimi skupinami in prenehanje rušenja odporних točk, še preden se pehota približa na dovolj veliko razdaljo za juriš.

Skupina težke artilerije je načrtovala rušilni ogenj po glavnih položajih na grebenu Kolovrata in je z bobnečim ognjem uničevala odporne točke na Hlevniku. Po osvojitvi Hlevnika so morali težki kalibri skupine za boj po globini na večjih razdaljah osredotočiti ogenj na najpomembnejši položaj na Kolovratu (kota 1114) zaradi oblikovanja razmer za juriš pehote. Gorska artilerija nemškega alpskega korpusa po načrtih ni bila vključena v ognjeno pripravo napada. Z ognjem onemogočanja delovanja sovražnika je spremljala jurišne enote v napadu. Za poljsko artilerijo so bili predvideni cilji na višinskih kotah in grebenih.⁵⁴

Naslednja odločilna točka je bil načrtovani preboj oziroma vrinjenje skozi sovražnikov bojni razpored na več smereh, ki naj bi se čim hitreje podaljšalo v kombinirani prodor ob podpori artilerije čez vse tri italijanske obrambne črte. V tem delu sta bila najpomembnejša pravilno kopičenje in razpored bojnih sil, ki so morale zagotoviti dovolj visoko stopnjo vzdržljivosti sil za globok prodor

⁵⁴ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 305.

na zahtevnem gorskem zemljišču. Iz razporeda sil se jasno vidi zgoščenost sil po globini, ki so zagotavljale hitrost in neprekinjen tempo napada.

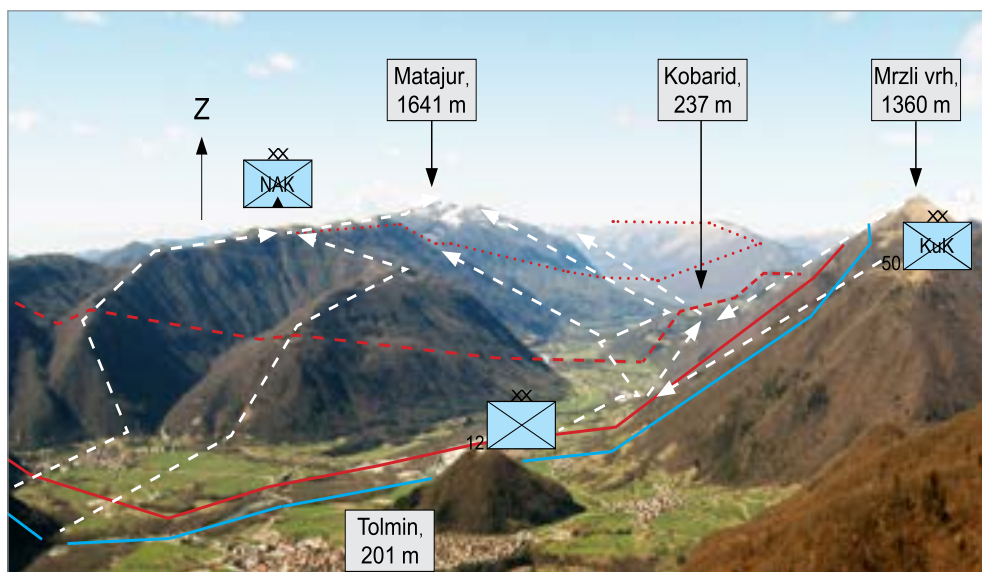

Bojni razpored lovskih in gorskih enot nemškega alpskega korpusa ob začetku napada 24. oktobra 1917 (vir: M. Kuhar)

Za razumevanje napada na težiščni smeri si na kratko oglejmo zamisel manevra bojne skupine Stein, katere del je bil tudi nemški alpski korpus. Manever je bil razdeljen v dve fazi. V prvi je bila generalna smer napada načrtovana proti zahodu v smeri Tolmin–Matajur z odločilno točko Matajur. V drugi fazi se je napad bojne skupine obrnil v smer jugozahod z osrednjim ciljem Čedad oziroma proti reki Tilment. V tem sektorju sta bili dve veliki naravni oviri: reka Soča in gorska pregrada Ježa–Kolovrat–Matajur–Mija. V težiščni smeri napada je imel najpomembnejšo nalogo nemški alpski korpus. V prvi fazi napada je zavzel greben Kolovrat–Matajur in tako oblikoval razmere za prehod v drugo fazo napada. V ukazu za napad nemškega alpskega korpusa je bil jasno zapisan in podčrtan stavek: »Izvedba celotne ofenzivne operacije je odvisna od napredovanja nemškega alpskega korpusa«.⁵⁵

⁵⁵ GLA Karlsruhe, 456 F 33 Nr. 30= JägerBrig Nr. 2 KTB 1917, Abschrift, Komando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 1–3.

Na skrajno desnem boku bojne skupine Stein je bila avstro-ogrska 50. divizija z nalogo prodora z grebena Sleme–Mrzli vrh v smeri Idrsko. V nadaljevanju je morala skupaj z 12. šlezijsko divizijo prodreti na vrh Mija in zavzeti severozahodna pobočja Matajurja. 12. šlezijška divizija je imela nalogo prodreti po dolini Soče do Matajurja, da bi dve tretjini sil usmerila iz Idrskega proti Livku.

Temeljna zamisel manevra bojne skupine Stein z glavnimi smermi napada za prvo fazo ofenzive na tolminski smeri (vir: M. Kuhar)

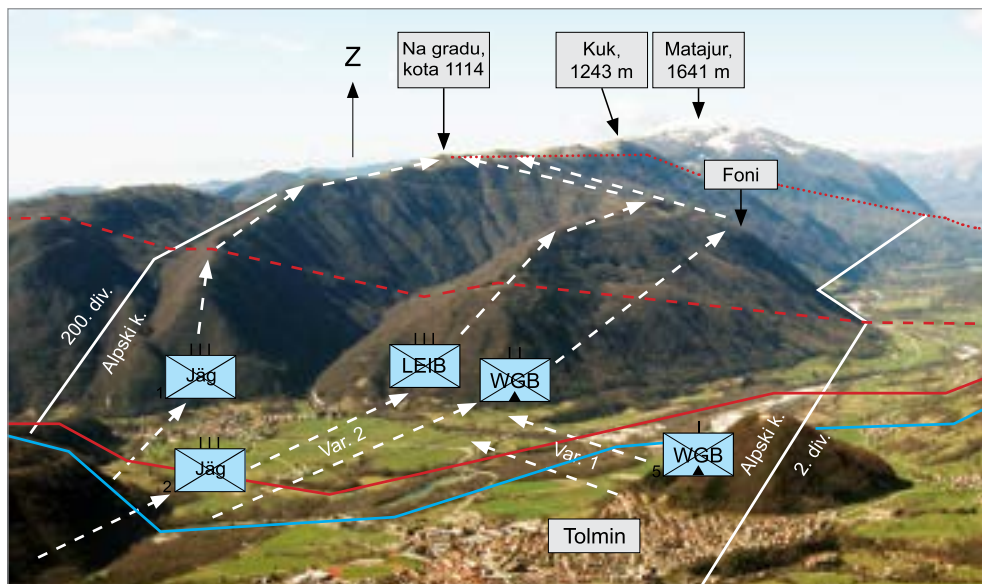
Načrt napada skupine Stein je bil načrtovan v obliki manevra dvojnega globokega obhoda iz vzhodne in severovzhodne smeri s ciljem na Matajurju. Ta manever je bil najpomembnejši za zavarovanje doline Soče ter odpiranje glavne cestne in ozkotirne železniške povezave med Kobaridom in Čedadom ter cestne povezave v smeri Idrsko–Livek–Čedad.

Matajur je bil cilj napada celotne bojne skupine Stein, in ne samo nemškega alpskega korpusa. Zamisel manevra z izhodiščem v Tolminu je bila oblikovana na štirih točkah:

- močna artilerijska podpora s cilji na območju Krn–Mrzli vrh nad Tolminom,
- prodor v smeri Tolmin–Kobarid in nadaljevanje napada s črte Idrsko–Kobarid v smeri vrha Matajur (12. šlezijška divizija in 50. avstro-ogrska divizija),

- težišče napada je bilo dodeljeno nemškemu alpskemu korpusu v smeri Tolmin–kota 1114–greben Kolovrata–Matajur.⁵⁶

Osvojitev grebena Kolovrata je bila pomembna tudi za napredovanje 200. divizije na levem boku nemškega alpskega korpusa. Po osvojitvi Ježe je imela 200. divizija načrtovano smer napredovanja po cesti kota 1114–Livške Ravne na južnih pobočjih Kolovrata, ki je bila v coni odgovornosti nemškega alpskega korpusa.⁵⁷

Načrt napada nemškega alpskega korpusa do prve odločilne točke (kota 1114) z dvema možnostima izhodiščne črte (možnost 1, možnost 2); (vir: M. Kuhar)

Za nemški alpski korpus je bil v njihovi coni odgovornosti kot prvi cilj (odločilna točka) določen vrh na vzhodnem delu grebena Kolovrata Na gradu (kota 1114). Iz Tolmina vodita do tega cilja dva izrazita grebena: prvi čez Hlevnik in drugi čez koto 732 (Veliki Špik–Osojnica). Po teh dveh grebenih sta bili usmerjeni tudi konici napada. Za severno napadno skupino je bil določen polk Leib s smerjo napada Kozlov rob–Leščje–Hlevnik–kota 1114. Med artilerijsko pripravo napada naj bi polk prebredel Sočo in se po najkrajši poti usmeril proti grebenu Leščje. S Kozlovega roba bi ga neposredno podpirali

⁵⁶ T. Sprösser: *Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, Stuttgart 1933, str. 265–266.

⁵⁷ GLA Karlsruhe, 456 F 33 Nr. 30= JägerBrig Nr. 2 KTB 1917, Abschrift, Komando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 1–3.

četa Württemberskega gorskega bataljona in 204. ter 205. odred mitraljezov. Za podporo desnega boka polka Leib je bil določen Württemberski gorski bataljon. Za konico napada desnega krila napada je bil določen 3. jurišni bataljon polka Leib v smeri Leščje–Hlevnik–kota 1114 s ciljem, da s hitrim prodorom zavzame taktično pomemben vrh. Po severnih pobočjih Hlevnika naj bi 3. bataljonu sledil 2. bataljon polka Leib, 1. bataljon pa je moral oblikovati polkovno rezervo.

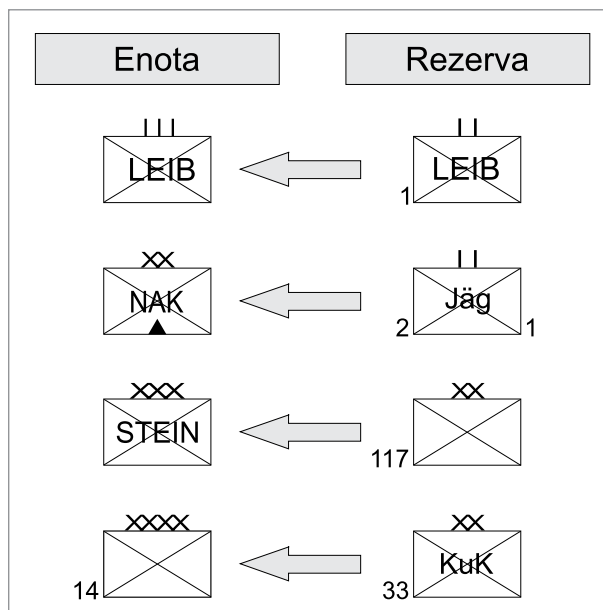
Za južno napadno skupino je bil določen 1. lovski polk z izhodiščem na avstro–ogrskih obrambnih položajih na Bučenici in smerjo napada Veliki Špik–kota 1114. V ukazu poveljnika nemškega alpskega korpusa z dne 11. oktobra 1917 je bilo jasno zapisano, da se morata 1. lovski polk in polk Leib na koti 1114 spoprijateljiti. Še posebej nujno je bilo, da je 1. lovski polk zaščitil levi bok polka Leib tako, da so zavzeli območje Klobučarji (Clabuzzaro)–Praprotnica (Prapotnizza)–Dreka (Drenchia)–Laze (Lase) in ga držali toliko časa, da so šle čez to območje vse enote 200. divizije.⁵⁸ Zavzetje kote 1114 bi omogočilo nadaljevanje napada proti Kuku in Matajurju. Za prvi dan napada je bil minimalni cilj napada zavzetje kote 1114 in maksimalni cilj zavzetje Kuka.

V razporedu bojnih sil za napad v smeri Tolmin–Kolovrat–Matajur na območju odgovornosti nemškega alpskega korpusa je bil eden pomembnejših ukrepov zagotavljanje vzdržljivosti sil, ki so jo omogočili z oblikovanjem močnih enot v rezervi na vseh ravneh. Rezerva Bavarskega polka Leib je bila njihov prvi bataljon, rezerva nemškega alpskega korpusa je bila drugi lovski polk prve brigade nemškega alpskega korpusa, rezerva nemškega alpskega korpusa je bila 117. nemška divizija, rezerva 14. armade pa je bila avstro–ogrška 33. pehotna divizija.

7. oktobra je bil na izvidovanju v Tolminu poveljnik polka Leib. Pripravili so se predlogi za dodatne možnosti delovanja ob povišanem vodostaju Soče.⁵⁹ Ena večjih neznank je bila premagovanje te ovire, za kar so pripravili tri možnosti. Če Soče ne bi mogli prebresti, bi izdelali pontonski most južno od Kozlovega roba. Če bi bil vodostaj Soče previsok tudi za drugo možnost, bi izhodiščno območje vseh enot nemškega alpskega korpusa prestavili na Bučenico.

⁵⁸ GLA Karlsruhe, 456 F 33 Nr. 30= JägerBrig Nr. 2 KTB 1917, Abschrift, Komando des Alpen-Korps, 11. 10. 1917, Anweisung für den Angriff des Alpenkorps, str. 2.

⁵⁹ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 302–304.

Organizacijsko-formacijska struktura enot in njihove rezerve na območju odgovornosti nemškega alpskega korpusa (vir: M. Kuhar)

Na tem izvidovanju so bile natančneje določene naloge Württemberskemu gorskemu bataljonu. V knjigi o zgodovini polka Leib se sicer v zvezi s tem omenja samo bataljon, vendar je mogoče razbrati, da gre za Württemberski gorski bataljon. Njegovo mesto je bilo določeno na desnem boku polka Leib z nalogo, da ga zaščiti:

- Württemberski gorski bataljon je moral očistiti sovražnikove položaje, ki so bili prikriti na poraščenih predelih severovzhodnega pobočja Leščja in Hlevnika. Tako je olajšal prodor 12. šlezijske divizije po dolini Soče v smeri Tolmin–Kobarid.
- Če bi se prodor polka Leib na grebenu Leščja oziroma Hlevnika ustavil, bi gorski bataljon omogočil z bočnim manevrom proti grebenu nadaljevanje prodora.
- Zavzeti je moral italijanske artilerijske položaje v zaselku Foni.

Čeprav v ukazih in načrtih ter drugih dokumentih nemškega alpskega korpusa ni bilo izrecno zapisano, kako vplivati na bojni duh sovražnika oziroma voljo do bojevanja, je mogoče iz poznejše izvedbe napada razbrati, čez katere odločilne točke je nemški alpski korpus dosegel točko osredotočenja sovražnikove

volje za bojevanje. Šibka moralna komponenta vojskovalne moči italijanske vojske je bil pomemben člen, na katerega so enote 14. armade usmerile svojo vojskovalno moč. Nemci so vnesli v svoje načrte napada za doseg tega cilja metode presenečenja, hitrosti, šoka, kaosa in izkoriščanja priložnosti.

Presenečenje je poveljstvo 14. armade načrtovalo predvsem s prikritim načrtovanjem, nepričakovanim časovnim načrtom, neobičajno izbiro zemljišča, prikritimi pripravami in pozneje s premiki enot, pri čemer je bil pomemben člen zavajanje sovražnika. Na presenečenje se je navezovala tudi hitrost napada, ki je podaljšal čas presenečenja. Tega so se zavedali tudi poveljniki v polku Leib, ki so poudarjali, da: »/.../ sta pri tako neobičajno težkem napadu najboljša zaveznika hitrost in presenečenje.«⁶⁰ Presenečenje je bilo načrtovano predvsem z načinom delovanja oziroma manevrom, delno tudi časovno in prostorsko.

Hitrost napada je bila pomembna predvsem zato, da bi enote v napadu prehitele sovražnika v njegovih odločitvah. S pobudo se želeli zagotoviti taktično prednost in povečati učinkovitost. Ključ za uspeh je hitrost, s katero se izkoristi priložnost. Presenečenje je časovno zelo omejeno, zato je njegove učinke treba kar najbolje izkoristiti.⁶¹

Hitrost in prilagodljivost sta za napadalca pri tem načinu delovanja bistveni. To pomeni razvijanje zmogljivosti, sprejemanje odločitev in gibanje po bojišču hitreje od sovražnika.⁶²

V vojaških spopadih je šok nenadna osredotočena (usmerjena) uporaba sile, ki sovražnika vrže iz ravnotežja in mu povzroči psihično, fizično in čustveno motnjo. Posledica je trenutna otopelost, ki jo spremljajo strah in panika ter posledično želja po begu. Učinek šoka je še posebno izrazit ob sočasnem močnem hrupu, ponoči in v okoliščinah, ko se sovražnik počuti varnega. Tako kot presenečenje so učinki šoka prehodni in na lokalni ravni. Zato jih je treba odločno izkoristiti, da vodijo do uspeha na višji ravni.⁶³

Presenečenje in šok skupaj s hitrim napredovanjem sil v napadu lahko pri sovražniku vodijo v kaos. Vrinjenje in globoki prodori ustvarjajo pravzaprav navidezni kaos. To je več kot samo presenečenje.⁶⁴ Tak napad ustvarja pri

⁶⁰ Prav tam, str. 305.

⁶¹ Ministry of Defence: *ADP Operations*, Arncott 2010, str. 2–3.

⁶² R. Greene: *The 33 strategies of War*, New York 2007, str. 69.

⁶³ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–3.

⁶⁴ S. Mc Chrystal: *Team of Teams*, New York 2015, str. 28.

sovražniku občutek kaosa, kajti bojevanje poteka nelinearno in na videz nepovezano. Globok prodor, še posebno na reliefno zahtevnem zemljišču, kot je poraščen gorski svet, ustvarja videz, da se sovražnik pojavlja povsod iz popolnoma nepričakovanih smeri.

Zlom kohezije in volje do boja je največkrat lokalni in začasen. Izurjen sovražnik bo poskušal obnoviti svojo bojno moč in iskati načine za ponovno prevzemanje pobude, zato je zlom treba izkoristiti, podaljšati, njegove učinke pa razširiti.

Izkoriščanje priložnosti je lahko načrtno ali priložnostno. Pri načrtnem je že predhodno načrtovano in napadalec sledi pričakovanemu uspehu ter ob tem uvaja sveže oziroma rezervne sile. Priložnostno pa pomeni izkoriščanje lokalne priložnosti, ki se izvede s silami, ki so takrat na voljo neposredno na bojišču.

Izkoriščanje priložnosti zahteva decentraliziran pristop k poveljevanju, učinkovito razumevanje razmer in močne izvidniške enote. Poleg tega je pri izkoriščanju priložnosti pomembna mobilna in fleksibilna rezerva ali enote, ki se lahko hitro uporabijo.⁶⁵

Te razmere so Nemci omogočili na podlagi doktrine, novih konceptov in načrtov za napad. Odločilne točke kritične poti v geografskem prostoru so zemljišni objekti na bojišču, ki omogočajo poveljniku doseči točko osredotočenja. Iz ukazov nemškega alpskega korpusa in podrejenih enot so bile odločilne točke že jasne. To so bili gorski vrhovi na grebenu Kolovrata, vrh Na gradu (kota 1114) in Kuk, naselje in preval Livek ter najvišji vrh na tem območju Matajurja. Grebena Kolovrata in Matajurja sta bili odločilni zemljišči prodora na tolminski smeri, saj sta predstavljali naravno pregrado med Soško dolino in Padsko nižino. Osvojitev celotnega grebena je bil pogoj za nadaljevanje napada proti Čedadu in zavarovanje doline Soče med Tolminom in Kobaridom ter prevala Livek.

Ena izmed najbolj kritičnih prvin pri načrtovanju vsake bojne aktivnosti je izbira težišča smeri in odločilnih točk napada v geografskem prostoru. To je še posebno pomembno na gorskem zemljišču, saj je zaradi pomanjkanja komunikacij in naravnih ovir v kratkem času nemogoče premeščati sile na drugo težišče.

⁶⁵ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–3.

Pri določanju težišča mora poveljnik na operativni ravni odgovoriti predvsem na dve pomembni vprašanji: kam sile usmeriti za napad in koliko naj jih bo. Pri tem mora imeti jasno sliko, na katerem sektorju lahko oslabi sile, da jih bo lahko okrepil na težišču. To pomeni, da ne sme določiti preveč sil za sekundarne naloge. Pravilno določeno težišče naporov je pomembno tudi zato, ker je v napadu najpomembnejša prva faza, pri kateri so hitrost, zagon in silovitost najmočnejši elementi.⁶⁶

Morda ni nihče tako dobro osvetlil principa in pomena »težišča naporov«, ⁶⁷ kot jih je Alfred von Schlieffen, načelnik vrhovnega štaba nemške vojske. V svojih analizah je ugotovil, da se je s prihodom milijon vojska in zelo povečano učinkovitostjo nove oborožitve frontna črta razširila in postala neprekinjena. Napadalec je lahko računal na uspeh samo ob izvedbi globokega prodora na odločilnem mestu.⁶⁸ Schlieffen je zagovarjal princip koncentracije sil na točki odločitve in oslabitev sil na drugih delih fronte. Koncentracija sil naj bi potekala na območju, kjer je sovražnik najšibkejši in ne pričakuje napada. Tako Friderik Veliki, Helmuth von Moltke starejši kot tudi Schlieffen so zagovarjali napade na boke sovražnika in v njegovo globino. Sprejem te zamisli o težišču naporov je odločilno vplival na razvoj sodobnega vojskovanja nemške vojske ne samo v prvi, temveč tudi v drugi svetovni vojni.

Med načrtovanjem preboja v Zgornjem Posočju so bila določena težišča napadov tako na strateški in operativni kot tudi na taktični ravni. Na strateški ravni so bile na začetku načrtovanja tri možnosti delovanja. Prva možnost, glede na geografski prostor tudi najlažje prehodna, bi bil preboj na južnem delu soškega bojišča, torej na območju Krasa in Gorice. Zaradi največje zgoščenosti italijanskih enot na tem območju ta možnost nikakor ni šla v koncept manevrskega vojskovanja globokega prodora, ki se je praviloma izvajalo na območju najšibkejše sovražnikove obrambe. Avstro-ogrsko vrhovno poveljstvo o tej možnosti niti ni resno razpravljalo.

Kot smo že zapisali, je feldmaršal Conrad von Hötzendorf zagovarjal drugo možnost prodora z Južne Tirolske. Ta možnost bi zaradi razgibanega in zahtevnega gorskega zemljišča zahtevala precej več enot, ki bi bile izurjene za gorsko bojevanje, in zelo močno artilerijsko podporo. Tako Avstro-Ogrska kot Nemčija pa teh enot nista imeli dovolj. Poleg tega bi bila zaradi prihajajoče zime zelo zahtevna oskrba enot v napadu.

⁶⁶ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–54.

⁶⁷ Nemška beseda je Schwerpunkt in je ne moremo enačiti z angleškim terminom Center of Gravity – točka osredotočenja. Angleško: main effort.

⁶⁸ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–54.

Tako je začelo avstro-ogrsko vrhovno poveljstvo 25. avgusta 1917 razvijati možnost delovanja s težiščem napada v Zgornjem Posočju v sektorju med Bovcem in Tolminom ter po globini v smeri proti Čedadu.⁶⁹ Ta možnost je imela več prednosti. Ena pomembnejših je bila prav gotovo ta, da so si bile na tem območju vse tri glavne italijanske obrambne črte glede na medsebojno razdaljo najbližje. Med prvo obrambno črto pri Tolminu in tretjo Na gradu (kota 1114) je bilo štiri kilometre zračne razdalje in 900 metrov višinske razlike. Na tej razdalji je bilo mogoče z artilerijo neprekinjeno podpirati jurišne enote v napadu brez vmesnega premika oborožitvenih sistemov. Poleg tega je bila večina geografskega prostora sredogorje, ki je omogočalo lažjo ter hitrejšo prehodnost in ob jesenskem padcu temperatur še ni bilo zasneženo. Pomemben taktičen razlog je bil tudi, da je ta del vojskovališča veljal za precej mirnega in Italijani v poznem jesenskem obdobju niso pričakovali ofenzivne operacije v takšnem obsegu.

4. oktobra 1917 je poveljnik nemškega alpskega korpusa general von Tutschek poveljnikom podrejenih polkov na Mlinem pri Bledu predstavil ukaz za napad, v katerem je jasno opredelil tudi težišče napada: »14. armada bo za glavnino napada pri Tolminu in južno od njega oblikovala tri skupine.«⁷⁰ To so bile bojne skupine Stein, Berrer in Scotti.

Načrtovanje 12. soške ofenzive je bilo zahtevno in kompleksno. Pri tem ni šlo samo za izvedbo manevra osvajanja geografskega prostora. Takrat so se najbolj osredotočali na manever, bojni duh italijanskih enot in seveda geografski prostor. Temu je ustrezala tudi izbira enot za napad, ki so že obvladovale nove koncepte globokih prodorov v sovražnikov bojni razpored ob podpori artilerijskih enot.

Razvoj sil za ofenzivo

12. soška ofenziva je vsem poznana po uporabi nove taktike, ki so jo Nemci malo pred tem uporabili v ofenzivi pri Rigi. Zamisel, da bi preboj potekal po dolini med Tolminom in Kobaridom, je razvil avstro-ogrski general Alfred Krauss. Njegova zamisel je bila, izogniti se visokim in branjenim vrhovom, saj bi tako lažje obkolili in izolirali italijanske enote, seveda ob predpostavki, da

⁶⁹ V. Klavora: *Plavi križ*, Celovec 2000, str. 217.

⁷⁰ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment*, str. 300.

bodo tudi gorski grebeni odločno napadeni in da se prevzame iniciativa. Poleg taktičnih novosti in napačnih odločitev italijanskih generalov so k uspehu centralnih sil v 12. soški ofenzivi veliko pripomogli tudi vreme, neugoden teren za obrambo, nizka morala italijanskih vojakov in pomanjkanje italijanskih rezerv.⁷¹

14. armada s 1. in 2. avstro-ogrsko armado na njeni levi strani je bila podrejena avstro-ogrsnemu poveljstvu jugozahodne fronte, ki mu je poveljeval nadvojvoda Eugen. Slednji se je 15. septembra 1917 srečal z generaloma Belowom in Dellmensingenom, ko jima je njegov načelnik štaba razložil načrt ofenzive. Odločili so se, da bo Kraussov 1. avstro-ogrski korpus del 14. armade, saj se bodo tako lažje usklajevale vojaške operacije do reke Tilment. Avstro-ogrski načrt preboja je izhajal iz dejstva, da sta nadaljnje izčrpavanje avstro-ogrske vojske na Krasu in kakršen koli preboj na tem delu bojišča nemogoča, zato se mora odločilni preboj začeti na tolminskem mostišču. Na pobudo generala Kraussa in s soglasjem načelnika 14. armade generala von Dellmensingena so v načrte vključili tudi preboj pri Bovcu, s katerim naj bi s severa odrezali italijanske enote na Polovniku, pogorju Krna ter zaprli klesče pri Kobaridu. Po načrtu 12. ofenzive so korpusom določili smeri delovanja, ki naj bi se zbližale na prelazih čez srednji Tilment: Humin–Osoppo–Cornino–Pinzano–Dignano–Codroipo. Soške armade naj bi z ofenzivnimi akcijami onemogočile premeščanje okrepitev iz cone 3. v cono 2. italijanske armade, na katero naj bi bil usmerjen napad 14. armade. Največja slabost načrta ofenzive je bila njegova ocena uspeha. Ko je uspeh presegel pričakovanja, ofenziva pa je dosegla reko Piavo, poveljstvo ni imelo pravega novega cilja, zato je bila zamujena priložnost razširitve majhnega mostišča v spodnjem toku Piave pri San Bartolomeu oziroma napada na Monte Grappo z dovolj močnimi silami. Nemci so tudi časovno pogojevali izposojeno enoto in čeprav so jo podaljšali do konca leta, je negotovost vplivala na strateško načrtovanje. Na nemško sodelovanje je vplivala ofenziva v Flandriji, kjer so Britanci ob velikih izgubah odbijali Nemce.⁷²

Cestne in železniške povezave s Tolminom in Bovcem so bile slabe. Večina vojaških enot je skupaj s celotno logistiko izvedla premik na izhodiščno črto čez prelaze Predel, Vršič, Petrovo Brdo in po železnici od Jesenic do Mosta na Soči. V obdobju priprav na ofenzivo so bila pomembna tudi nemška letala, ki

⁷¹ M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, str. 378; M. Thompson: *The White War*, str. 296–297; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.

⁷² L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 173.

so imela premoč v zraku in so preprečevala vzletanje italijanskim opazovalnim letalom, hkrati pa so opravila natančne fotografije italijanskih obrambnih črt in zaledja. Nemške kartografske sekcije so tako pripravile natančne zemljevide italijanskih obrambnih položajev in glavnih komunikacij, ki so jih uspešno uporabile za potrebe ofenzive.⁷³

Priprave na ofenzivo, ki je bila načrtovana za 15. oktober 1917, so se izvajale v veliki tajnosti. V petih tednih je 2400 železniških konvojev pripeljalo iz notranjosti monarhije in iz tujih dežel na tolminsko mostišče ter v Bovško kotlino čez 140.000 vojakov, 1452 topov (od tega 354 srednjega in težkega kalibra), 420 minometov, 1.500.000 topovskih granat, 3.020.000 detonatorjev, 2.000.000 signalnih nabojev, 800 ton eksploziva, 2000 kilometrov vžigalne vrvic, 230.000 jeklenih čelad, 238.000 plinskih mask s 500.000 rezervnimi vložki, 1300 železniških vagonov gradbenega materiala, 200 železniških vagonov sanitetnega materiala, 150 železniških vagonov telefonskih kablov, 100.000 parov planinskih čevljev, 68.000 konj, 200.000 odej, 50.000 parov derez. Pomembne so bile tudi inženirske enote, saj so na območje zaledja mostišča pripeljale 54 pontonskih mostov in 81 inženirskih čet.⁷⁴

Priprave na ofenzivo so potekale v veliki tajnosti, zato so na izhodiščne položaje najprej pripeljali topove in strelivo, pehota pa je na izhodiščne položaje prišla peš in tik pred ofenzivo. Priprave na ofenzivo je oteževalo tudi slabo vreme, ki je več enotam onemogočilo pravočasen prihod na položaje. Večina vojaških enot in materiala je na frontno črto prišla iz smeri Kranj–Škofja Loka–Podbrdo/Cerkno–Most na Soči. Kraussova skupina je prišla čez Kranjsko Goro in Vršič oziroma čez Trbiž in Predel. Nemške enote so na območje fronte prihajale z Gorenjske. Enote so se izkrcale na različnih lokacijah med Ljubljano in Jesenicami, od koder so po različnih poteh prišle do tolminskega mostišča. Večina transportov je potekala v veliki tajnosti in ponoči. Medtem ko je bilo zbiranje enot in materiala na tolminskem mostišču uspešno, pa Kraussovemu 1. avstro-ogorskemu korpusu to ni uspelo, zato je bil začetek napada prestavljen s 15. na 24. oktober zjutraj. Dezorganizacija v avstro-ogorskem zaledju in dajanje prednosti nemškim transportom sta vplivala na časovni odlog. Nemška 14. armada je izvajala tudi zavajanje sovražnika, ki je vključevalo prikrivanje izhodišča in cilja ofenzive, tako da so se nemške enote izkrcale na Tirolskem, v okolici Sežane, po radijskih zvezah pa so objavljali

⁷³ K. von Dellmensingen: *Lo sfondamento*, str. 63.

⁷⁴ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 174; M. Thompson: *The White War*, str. 297.

napačne ukaze enotam. Velik del nemških enot je na izhodiščne položaje prišel v avstrijskih uniformah, general von Below je bil na izletu v Trentinu, prav tako se je v Trentinu 13. septembra pojavil tudi nemški alpski korpus.⁷⁵

Lažne demonstracijske akcije so ustvarjale vtis, da bo napad izveden z južnotirolske smeri. 1. soška armada naj bi opravila priprave za lažni napad na Krasu, enako je ukrepala tudi vojna mornarica. Kljub poskusom zavajanja italijanske strani je nekaj vojakov avstro-ogrske vojske z načrti ofenzive njihovih enot prebegnilo na italijansko stran. Italijanska opazovalna letala niso zaznala nič posebnega, zaverovanost v učinkovit sistem obrambe pa je prevladoval tudi 22. oktobra, ko je Cadorna na Stolu gostil italijanskega kralja. Cadorna mu je zatrjeval, da na tem delu fronte ni pričakovati nič posebnega in da je preboj fronte na tem delu bojišča nemogoč.⁷⁶

Cilji Avstro-Ogrske v 12. ofenzivi so bili najprej veliko bolj omejeni, saj je bil načrt prodreti čez reko Sočo, vendar je po sestanku med von Belowom, von Dellmensingenom in nadvojvodo Eugenom 15. septembra 1917 bilo odločeno, da je treba sovražnika potisniti čez nekdanjo mejo in če je mogoče do reke Tilment. General Borojević je dvomil, da bodo avstrijsko-nemške enote lahko prišle do reke Tilment.⁷⁷ 14. armada in avstrijski 1. korpus sta bila podrejena poveljstvu jugozahodne fronte. 14. armado s poveljstvom v Kranju pa so sestavljali trije korpusi in armadna rezerva.

Poveljstvo in sestava 14. armade

Poveljnik: general Otto von Below

Načelnik štaba: general Konrad Krafft von Dellmensingen

Poveljnik artilerije: general Richard von Berendt

Avstro-ogrski 15. korpus, poveljnik feldmaršal Karl Scotti, načelnik štaba polkovnik Robert von Pohl:

- 1. avstro-ogrška divizija iz sestave 2. soške armade, na južnem delu tolminskega mostišča poveljnik feldmaršal Josef Metzger. Poveljnik

⁷⁵ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 175; M. Thompson: *The White War*, str. 297; J. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 17.

⁷⁶ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 175; M. Thompson: *The White War*, str. 297–298.

⁷⁷ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 145.

artilerije je bil polkovnik Gallistel, ki je poveljeval 1. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela 11 bataljonov in 41 baterij.

- 5. nemška divizija, poveljnik general Hasso von Wedel. Poveljnik artilerije je bil general von Reutzenstein, ki je poveljeval 18. in 53. bataljonu poljske artilerije ter 4. polku težke artilerije. Skupno je divizija štela devet bataljonov in 37 baterij.

51. nemški korpus, poveljnik general Albert von Berrer, načelnik štaba podpolkovnik von Heymann, pozneje stotnik Hahn:

- 26. nemška divizija, poveljnik general Eberhard von Hofacker. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Erlenbusch, ki je poveljeval 29. polku poljske artilerije in 26. polku gorske artilerije. Divizija je skupno štela devet bataljonov in 17 baterij.
- 200. nemška divizija, poveljnik general Ernst von Below. Artilerijske enote sta sestavljala 257. in 600. polk poljske artilerije. Divizija je skupno štela 11 bataljonov in 55 baterij.

3. nemški korpus, poveljnik general Hermann von Stein, načelnik štaba podpolkovnik Haack:

- 117. nemška divizija, poveljnik general Seydel. Poveljnik artilerije je bil podpolkovnik Budusch, ki je poveljeval 233. polku poljske artilerije. Divizija je skupno štela devet bataljonov in 12 baterij.
- 12. šlezijska divizija, poveljnik general Arnold von Lequis. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Nehbel, ki je poveljeval 21. bataljonu poljske artilerije, ki so ga dodatno okrepili z avstro-ogorskimi artilerijskimi enotami poljske artilerije, težke artilerije in minometi. Skupno je divizija štela devet bataljonov in 30 baterij.
- 50. avstro-ogrska divizija, poveljnik general Karl von Gerabek. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Alfred Mazza, ki je poveljeval 29. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela 11 bataljonov in 30 baterij.
- Nemški alpski korpus, poveljnik general Ludwig von Tutschek, jedro korpusa je bila 1. bavarska lovská brigada (polk Leib, 1. in 2. bavarski lovski polk). Brigadi so priključili še Württemberški gorski bataljon majorja Theodorja Sprösserja v rang polka, v katerem je bil tudi nadporočnik Erwin Rommel. Artileriji korpusa je poveljeval podpolkovnik Eduard

von Herold, ki je poveljeval 240. in 68. polku poljske artilerije in 19. polku težke artilerije. Korpus je štel skupno 11 bataljonov in 53 baterij.

1. avstro-ogrski korpus, poveljnik general Alfred Krauss, načelnik štaba polkovnik Edward Primavesi. Korpus je imel v svoji sestavi tri divizije:

- 55. divizija, poveljnik general Felix Schwarzenberg z dvema in pozneje s tremi bosensko-hercegovskimi polki ter 7. pehotnim polkom iz Celovca; 26. gorska brigada in 38. brigada. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Stering, ki je poveljeval 93. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela 11 bataljonov in 21 baterij.
- 22. strelska divizija, poveljnik general Rudolf Müller s 43. in 98. strelsko brigado. Poveljnik artilerije je bil polkovnik Leonhardt, ki je poveljeval 43. brigadi poljske artilerije. Divizija je skupno štela 12 bataljonov in 22 baterij.
- 3. divizija Edelweiss, poveljnik general Heinrich Wieden von Alpenbach z 216. brigado in 217. brigado. Poveljnik artilerije je bil general Adler, ki je poveljeval 53. brigadi poljske artilerije. Divizija je štela 10 bataljonov in 23 baterij.
- lovska divizija, ki je bila v rezervi, poveljnik general Georg von Wodtke. Sestavljali so jo 4., 2. in 8. bataljon. Poveljnik artilerije je bil major von Lochow, ki je poveljeval 22 baterijam.

Avstro-ogrski 1. korpus je bil formalno podrejen 14. armadi, korpusno artilerijo je sestavljalo 17 baterij z 48 težkimi in srednjimi topovi ter havbicami. Avstro-ogrsko poveljstvo je za armadno rezervo določilo 4. divizijo, 29. divizijo, 33. divizijo in 13. strelsko divizijo. 29. divizija je v sestavi 2. korpusa predstavljala rezervo 2. soške armade, druge tri divizije pa so bile rezerve jugozahodne fronte. Pozneje sta bili 14. armadi dodeljeni še 35. avstro-ogrška divizija iz korpusa Kosak in 94. avstro-ogrška divizija iz 10. armade. Nemci so v operativno cono poslali 36 izvidniških letal, 24 lovskih letal in 48 bombnikov. V rezervi je bila še nemška lovska divizija poveljnika polkovnika Georga von Wodtkeja s sedmimi bataljoni in 12 baterijami. Divizija je bila v Kranjski Gori. Armadno poveljstvo je imelo še šest baterij težkih možnarjev in havbic, štiri mobilne vode poljske artilerije ter tri lovske eskadrilje.⁷⁸

⁷⁸ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 176–177; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 47; P. Gaspari: *La verità su Caporetto*, Udine 2012, str. 42–43; E. Glaise von Horstenau (ur.): *Österreich-Ungarns lätzter Krieg : 1914–1918*, Bd. 6, Das Kriegsjahr 1917, Wien 1936, str. 524–536.

Razporeditev nemških in avstro-ogrskih enot pred 12. soško ofenzivo

Na desnem krilu od Rombona do Batognice je bil razporejen 1. avstro-ogrski korpus generala Kraussa:

- 3. divizija Edelweiss od vrha Rombona do ceste Bovec–Predel,
- 22. strelska divizija med cesto Bovec–Predel in Javorščkom,
- 55. divizija od Javorščka do Krna.

Od Slemena do Kanalskega Loma so bili korpusi 14. armade razporejeni tako:

3. bavarski korpus generala Steina:

- 50. avstro-ogrška divizija od Batognice do Vodela (severno od vasi Dolje),
- 12. šlezjska divizija od Vodela do Tolmina,
- Nemški alpski korpus od Tolmina do Modrejc,
- 117. nemška divizija v rezervi v Podmelcu.

51. nemški korpus generala Berrerja:

- 200. nemška divizija od Modrejc do Sel pri Volčah,
- 26. nemška divizija v rezervi pri Ponikvah na Šentviški planoti.

15. korpus generala Scottija:

- 1. avstro-ogrška divizija od Sel pri Volčah do Gorenjega Loga in v železniških predorih južno od Mosta na Soči,
- 5. nemška divizija v rezervi pri Modreju.

Na levem krilu 14. armade je bila 2. soška armada generala Johanna Henriqueza s štabom v Logatcu in z 11 divizijami od Gorenjega Loga do Solkana. 2. soška armada se je lahko zanašala na 9., 28. in 29. divizijo kot na svoje rezerve.⁷⁹

⁷⁹ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 177.

Soška fronta pred začetkom 12. soške ofenzive (vir: Marco Mantini)

14. ARMADA IN PREMİK NEMŠKEGA ALPSKEGA KORPUSA NA SOŠKO BOJEVALIŠČE

Premik in koncentracija sil

Premik 14. armade septembra in oktobra 1917 z različnih bojišč po Evropi na italijansko fronto je bil projekt in podvig, ki je vreden večje pozornosti in podrobnejšega proučevanja vojaških zgodovinarjev ter strokovnjakov vojaške teorije in prakse. Kompleksnost celotnega projekta je tudi z današnje perspektive pomemben vir izkušenj, še posebno zato, ker je glavni del potekal na ozemlju današnje Republike Slovenije. Zato bo v naslednjem poglavju analiziran premik 14. armade z več ravni in vidikov. Najprej bodo predstavljene teoretične in zgodovinske podlage vojaških premikov enot na strateški, operativni in taktični ravni, ki izvirajo še iz doktrine Moltke–Schlieffen s konca 19. in začetka 20. stoletja. V nadaljevanju bodo opisani koncepti premikov na operativni in taktični ravni. Na podlagi zapisov udeležencev, analiz, razprav in arhivskih dokumentov bo podrobneje predstavljen premik dveh nemških enot, ki sta se v preboju pri Tolminu bojevali v konici napada. To sta bila bavarski gardni polk Leib in Württemberški gorski bataljon.

Uspeh operacije je na začetku odvisen od hitre in prikrite koncentracije sil pred spopadom. Sile se zbirajo na območju težišča naporov in točki glavnega napada. Koncentracija sil ob pravem času in na pravem kraju je najpomembnejši pogoj za doseganje zmage. V splošnem velja, da če poskušaš zagotoviti ravnotežje sil proti sovražniku povsod, potem je končni rezultat ravno nasproten – povsod si šibak. Zato je pomembna zagotovitev bojne premoči na odločilni točki.⁸⁰

⁸⁰ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. VII–5.

Pravočasno odkrivanje koncentracije sil je za sovražnika med pripravami na operacijo najpomembnejše, saj omogoči pravočasne ukrepe in premike sil. Poleg tega ostanejo premiki armad, korpusov in divizij z vso logistično podporo težko neopaženi. Še tako dober načrt napada se razblini že na začetku, če ima sovražnik jasno sliko o bojnem razporedu sil na drugi strani. Na operativni ravni so dobra varnostna zagotovitev in ukrepi zavajanja najpomembnejši za podporo operacije. Pred 12. soško ofenzivo so nemške enote ukrepale s prikritimi premiki svojih divizij v Zgornje Posočje.⁸¹

Pri iskanju odgovorov na vprašanje, kako je potekala koncentracija sil v Zgornjem Posočju pred začetkom 12. ofenzive, je že na začetku treba poudariti, da so procesi načrtovanja, priprav in izvedbe zaradi pomanjkanja časa potekali vzporedno. Septembra in oktobra leta 1917 so potekali procesi na štirih glavnih področjih, in sicer bojno odločanje in priprava načrtov, zbiranje obveščevalnih informacij ter izvidovanje, dodatno usposabljanje in opremljanje enot, premik ter koncentracija sil.

Premik in koncentracija sil je prva pomembnejša izvedbena faza vsake operacije, ki je kombinacija premika in mobilnosti. Premik sil 14. armade je potekal na strateških razdaljah, saj so enote prihajale v Zgornje Posočje z vseh evropskih vojskovališč. Premik je potekal na strateški, operativni in taktični ravni.⁸²

Premik sil za napad v Zgornjem Posočju na *strateški ravni* se je začel septembra 1917, ko so premeščali enote z drugih vojskovališč (vzhodna in zahodna fronta, Romunija, Makedonija) na italijansko bojevališče v Zgornje Posočje. Najpomembnejše in glavno prevozno sredstvo v prvi fazi premikov je bil vlak na dobro razvejanem in organiziranem železniškem sistemu znotraj Nemčije in Avstro-Ogrske. Takrat je omogočal železniški transport hitro premeščanje večjih enot in je zato bil pomemben del bojne in logistične podpore. Enote so se na začetku zbirale na avstrijskem Koroškem v Dravski dolini na širšem območju Beljaka (Villach) in Celovca.

V začetku oktobra 1917 je sledila faza premikov na *operativni ravni*, ko so enote premeščali znotraj vojskovališča z Italijo. Postopoma so izvajali premike enot 14. armade iz Dravske v Savsko dolino in nato v neposredno bližino frontne črte. Operativna faza je bila neprimerno zahtevnejša predvsem zaradi

⁸¹ D. A. Grossman: *Maneuver Warfare in the Light Infantry, The Rommel Model, Maneuver Warfare: An Anthology*, Vol. 101, Issue 12, 1994, str. 3.

⁸² M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. VI–5.

gorskega zemljišča, slabega vremena in maloštevilnih cestnih ter železniških povezav. Celotna 14. armada z vso logistično podporo je šla čez dve veliki gorski pregradi Karavank in Vzhodnih Julijskih Alp. Poleg glavne železniške povezave iz Beljaka čez Jesenice v Ljubljano je bila edina mogoča železniška povezava v neposredno bližino frontne črte železniška proga iz Jesenic v Baško grapo do Grahovega ob Bači. Zaradi preobremenjenosti železniškega prometa je veliko enot odšlo peš s Koroške in nadaljevalo pot čez Zgornjesavsko dolino do izhodiščne črte napada v Soški dolini. S Koroške so potekale glavne cestne povezave čez prelaze Jezersko, Ljubelj, Korensko sedlo in Trbiž. Iz Zgornjesavske doline do soškega bojišča so imeli na voljo štiri cestne povezave.

Za pomožno smer napada je bila ključna cesta Kranjska Gora–Vršič–Trenta. Na glavni smeri so bili trije cestni koridorji: iz Škofje Loke čez Podbrdo v Baško grapo, čez Cerčno do Mosta na Soči ter čez Idrijo do Mosta na Soči. Prvi in drugi pohodni koloni nemškega alpskega korpusa je bila določena izjemno naporna smer pohoda Bled–Bohinjska Bistrica–Baško sedlo–Baška grapa, pri kateri je bil še posebno zahteven pohod iz Bohinjske Bistrice čez Baško sedlo v Podbrdo.⁸³ V tem operativnem delu razmestitve sil so enote izvajale pohode samo ponoči, da italijanski izvidniški poleti ne bi odkrili osredotočenosti sil na tem območju.

Nemci so v tem pogledu zelo dobro razumeli koncept strateškega premika najboljših bojnih enot z enega na drugo vojskovališče. S premiki enot, ne samo znotraj enega bojišča, temveč tudi čez celotno evropsko vojskovališče iz nepričakovanih smeri in lokacij, so dosegali učinke presenečenja na strateških razdaljah. Eden najboljših primerov je bojna pot nemškega alpskega korpusa, ki se je v prvi svetovni vojni bojeval na vseh frontah in je bil vključen v najpomembnejše operacije po Evropi.⁸⁴

Primer strateških premikov nemškega alpskega korpusa med prvo svetovno vojno je primer koncepta, ki ga imajo svetovne velesile v svojih doktrinah še danes. To je princip razpršenega delovanja zmogljivosti, ob točno določenem času pa se sile koncentrirajo na točno določenem območju.⁸⁵ V današnjem vojaškem izrazoslovju imenujemo ta način delovanja »rojenje«.⁸⁶

⁸³ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 262.

⁸⁴ R. Kalteneger: *Das Deutsche Alpenkorps in ersten Weltkrieg*, str. 2.

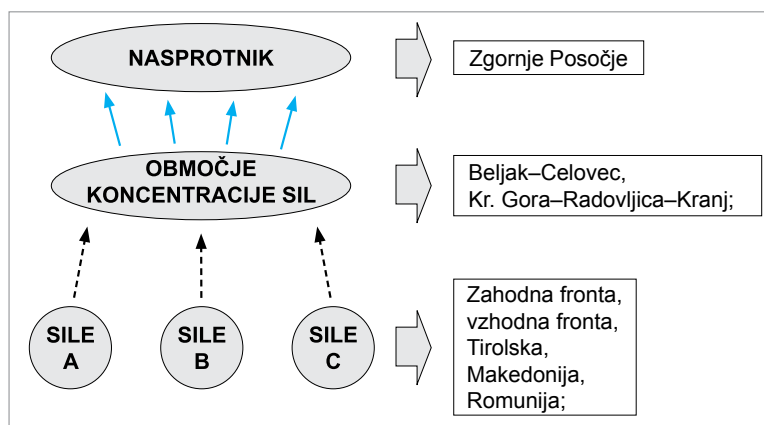
⁸⁵ US Army: *Win in a complex world*, Pamphlet 525-3-1, Washington 2014, str. 2/18.

⁸⁶ Izraz je preveden iz angleške besede »swarming«.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Za uspešno koncentracijo bojnih sil morajo biti uresničeni temeljni pogoji, ki omogočijo uspešno nadaljevanje operacije: prilagodljiv sistem poveljevanja in kontrole, dobra obveščevalna dejavnost, prikritost delovanja, ki preprečuje sovražnikove protiukrepe, visoka stopnja koncentracije sil ter učinkovit nadzor premikov. Koncentracija sil na bojevališču v Zgornjem Posočju je bila za enote 14. armade poseben izziv, predvsem zaradi geografskih dejavnikov. Na gorskem zemljišču Julijskih Alp med Zgornjesavsko dolino in Tolminom so bile cestne in železniške povezave zelo slabo razvejane. Premike so ovirale tudi slabe vremenske razmere z dežjem v nižje ležečih predelih in snegom v visokogorju. Novo oblikovana 14. armada je imela malo časa za premik in koncentracijo sil ter ob vsem tem za skrivanje svoje namere pred sovražnikom.

Naslednja pomembna odločitev je bila določitev območij in načina koncentracije sil. V vojni in vojaški teoriji poznamo dva temeljna načina: koncentracijo sil na bojišču in zunaj bojišča.⁸⁷ Načrtovalci 12. ofenzive so sprejeli odločitev o koncentraciji sil zunaj bojišča.

Načelna shema koncentracije sil zunaj bojišča in izvedba v geografskem prostoru pred začetkom 12. soške ofenzive (vir: M. Kuhar)

Dolgotrajnejša varna koncentracija sil neposredno na frontni črti je bila skoraj nemogoča zaradi omejenega prostora razmestitve sil in velike izpostavljenosti sovražnikovemu artilerijskemu ognju na tem območju. Poleg tega so morali upoštevati kljub nemškim protiukrepom izvidniško in bojno dejavnost italijanskih zrakoplovov, ki so delovali daleč v avstro-ogrsko zaledje vse do

⁸⁷ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. VII–8.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Jesenic in Škofje Loke.⁸⁸ Poveljstvo 14. armade je zato sprejelo odločitev o etapni koncentraciji sil. Prvo etapo je predstavljal premik na zbirno območje, drugo na pripravljalno in tretje na izhodiščno območje za napad. Območja so bila geografsko povezana s tremi večjimi rekami, in sicer Dravo, Savo in Sočo.

Premiki enot 14. armade na fronto v Zgornjem Posočju od 15. do 23. oktobra 1917⁸⁹

Zbirno območje je bilo določeno na območju Dravske doline na Koroškem, da bi se tam zbirale enote in sile. Enote so prihajale z različnih bojišč po Evropi, kamor so jih prepeljali večinoma z vlaki. Na zbirnem območju je potekalo dodatno usposabljanje enot s težiščem na gorskem bojevanju in usposabljanju

⁸⁸ N. B. Kodrič: Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik leto 1917, *Loški razgledi*, št. 44, 1997, str. 7.

⁸⁹ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, priloga.

na lahkih puškomitraljezih Maxim MG 08/15, ki so jih nekatere enote šele prevzemale v operativno uporabo.⁹⁰ Poleg tega so se dokončno oblikovale enote za glavno in pomožno smer napada, se oskrbele z materialnimi sredstvi in organizirale za premik na pripravljeno območje.

Pripravljalno območje enot 14. armade je bilo določeno na širšem območju reke Save od Kranjske Gore do Ljubljane. V Kranju je bilo tudi poveljstvo 14. armade, na Bledu pa začasno poveljstvo nemškega alpskega korpusa. Tudi na pripravljalnem območju so enote nadaljevale usposabljanje ne glede na slabo vreme in napore, ki so jih preživele. V tej fazi so enote vzporedno izvajale procese bojnega odločanja, izvidovanja, usklajevanja premikov, logistične oskrbe, po potrebi so se preuredile in pripravljale za premik neposredno na izhodiščno območje napada. Pripravljalno območje je bilo razmeroma daleč od frontne črte iz dveh razlogov. Bližje frontni črti ni bilo mogoče zgoščevati sil za daljše obdobje, ker bi Italijani z letalskim izvidovanjem z lahkoto določili težišče napada.

Zadnji etapni del premikov z odhodom enot na *izhodiščno območje* in nato na začetno črto napada je bil organizacijsko še posebno zahteven. Pehotne jurišne enote so zaradi prenatrpanosti vlakov odšle proti frontni črti večinoma peš. V ukazih za premik⁹¹ je bilo še posebej poudarjeno, da morajo biti čez dan ceste prazne in zato so se enote premikale samo ponoči. Nemci so se za premike organizacijsko dobro pripravili. To lahko razberemo iz ukazov in zapisov zunanjih opazovalcev. Župnik v Sorici je takrat o Nemcih zapisal: »Obnašajo se silno samozavestno. Uredbo imajo izvrstno, povsod ob cesti postavijo stražnice, da vsak lahko dobi potrebna pojasnila. Na cesti povsod napisi: Gutes Wasser – km naznanjenih na tablah, potem kje je bivak, opozarjajo soferje na cestne ovinke /.../«⁹²

Enote nemškega alpskega korpusa, ki so bile nameščene na širšem območju Bleda in Radovljice, so bile razdeljene v tri pohodne skupine. Poveljnik prve pohodne skupine je bil poveljnik 1. lovske brigade. V pohodni skupini sta bila tudi polk Leib in 1. lovski polk. Poveljnik druge pohodne skupine je bil poveljnik 2. lovskega polka. Poleg 2. lovskega polka so bili v pohodni skupini gorski artilerijski odred št. 6, sanitetna četa št. 239 in enota tovornih živali št. 7. Prvi in drugi pohodni skupini je bila določena smer pohoda čez Bohinjsko Bistrico in Podbrdo na širše območje Tolmina.

⁹⁰ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, Westport 1995, str. 129–130.

⁹¹ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 262.

⁹² N. B. Kodrič: Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik leto 1917, str. 98.

Tretji pohodni skupini je poveljeval poveljnik Württemberskega gorskega bataljona major Sprösser. Poleg bataljona so bile tudi v tej pohodni skupini artilerijske in sanitetne enote. Skupini je bila določena smer pohoda Kranj–Škofja Loka–Zali log–Podbrdo na širše območje Tolmina. Po ukazu naj bi se začel premikati nemški alpski korpus iz Savske doline na širše območje Tolmina 15. oktobra 1917.

Koncept vzporednega načrtovanja je bil zato nujen, kajti v nasprotnem primeru bi bila izvedba ofenzive oktobra vprašljiva. Sočasno z koncentracijo sil so potekali tudi načrtovanje, organiziranje, opremljanje in usposabljanje enot. Enote so prejemale pripravljalne ukaze že med premiki z zbirnega na pripravljalno območje in naprej na izhodiščne črte napada. To je zahtevalo visoko stopnjo usposobljenosti poveljnikov in odlično koordinacijo. Enote so prihajale na dodeljena območja v različnih časovnih intervalih. Za lažjo predstavo, kako so potekali premiki in kaj vse se je med njimi dogajalo, bodo v nadaljevanju predstavljene bojne poti bavarskega polka Leib in Württemberskega gorskega bataljona s Koroške v Zgornje Posočje.

Premik polka Leib s Tirolske na soško fronto

Bavarski gardni polk Leib je bil septembra 1917 kot sestavni del nemškega alpskega korpusa na operativnem premoru, vendar je kljub temu načrtoval tudi usposabljanje. V polku so izvajali pohode, plavali v jezeru Caldonazzo v bližini Trenta, predvsem pa so se usposabljali z novimi lahкими puškomitraljezi. Sočasno je bila razmestitev na območju Trenta tudi učinkovit ukrep zavajanja sovražnika. S tem ukrepom so želeli sporočiti italijanski strani, da se težišče napada pripravlja na tirolskem sektorju fronte.

V polku Leib so medtem sprejeli novico, da je poveljstvo nad nemškim alpskim korpusom prevzel general von Tutschek, ki je bil pred tem poveljnik brigade. 22. septembra 1917 je general obiskal 1. in 2. bataljon polka Leib in njihovim pripadnikom podelil odlikovanja. V tistih dneh je zbolel poveljnik polka Leib, podpolkovnik Epp, in tako je poveljstvo polka začasno prevzel major Robert Bothmer, sicer poveljnik 3. bataljona v istem polku.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Časovnica premika polka Leib s Tirolske na soško fronto oktobra 1917⁹³

Datum	Aktivnost
1. oktober	Poveljnik polka je ukazal pripravljenost za premik polka Leib iz Trenta na Koroško.
4. oktober	Prevoz polka z vlaki z južne Tirolske čez Lienz in Spittal v Arnoldstein (jugozahodno od Beljaka), kjer so se enote izkrcale. Poveljnik nemškega alpskega korpusa je na Bledu poveljnikom polkov predstavil ukaz za ofenzivo v Posočju.
5. oktober	Pohod polka v smeri Arnoldstein–Korensko sedlo–Kranjska Gora–Javornik. Prenočevanje v Kranjski Gori in na Javorniku. Poveljnik polka Leib se je z ožjo skupino odpeljal z vozilom na izvidovanje v smeri Radovljica–Kranj–Škofja Loka–Petrovo Brdo–Podbrdo–Kneža.
6. oktober	Polk je izvedel pohod v smeri Kranjska Gora–Javornik do nastanitvenih objektov v vaseh ob Savi Bohinjski po tem razporedu: • poveljstvo polka in 3. bataljon: Bohinjska Bela, Mlino pri Bledu; • 1. bataljon: Ribno, Bodešče; • 2. bataljon Kamna Gorica, Lipnica, Kropa. Poveljnik polka Leib je na območju tolminskega gradu izvidoval tolminsko mostišče.
8. oktober	Poveljniško izvidovanje poveljnika polka Leib z izvidniškimi elementi bataljonov v pripravljalnih in izhodiščnih rajonih napada. V Kneži je bil koordinacijski sestanek z artilerijskim poveljnikom nemškega alpskega korpusa.
14. oktober	Premik minometne čete polka Leib v smeri Škofja Loka–Podbrdo–Tolmin.
16. oktober	Polk je po prihodu 1. in 2. bataljona na Bohinjsko Belo ponoči izvedel pohod v smeri Bohinjska Bela–Bohinjska Bistrica, kjer so se namestili in prenočili.
19. oktober	Polk je izvedel nočni pohod v zelo slabem in mrzlem vremenu v smeri: Bohinjska Bistrica–Ravne–Baško sedlo (1281 metrov)–Podbrdo. Na Baškem sedlu je snežilo in pihal je močan veter.

⁹³ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 298–308.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Datum	Aktivnost
20. oktober	Premočena in z napol zmrznjenimi uniformami sta 2. in 1. bataljon po 17-urnem pohodu dopoldne prišla v Podbrdo. Zvečer so enote nadaljevale svoj pohod v smeri Podbrdo–Grahovo–Podmelec. Poveljstvo polka in 3. bataljon sta v poznih nočnih urah prišla v Podmelec, kjer so prenočili.
21. oktober	1. bataljon je zgodaj zjutraj prišel v vas Sela nad Podmelcem. 2. bataljon je prišel dopoldne v vas Brnica, kjer so se namestili.
22. oktober	Zaradi visokega vodostaja Soče so izhodiščno črto napada polka premaknili z območja Tolminskega na severno pobočje Bučenice. Ob 15. uri je bil izdan ukaz za napad, ki bi se začel 24. oktobra zjutraj. Ob 17.30 so se začeli premikati bataljoni polka Leib v avstro-ogrske obrambne položaje in kaverne na severnih pobočjih Bučenice. V prvi črti je bil 3. bataljon, za njim 2. bataljon, tovarne živali so se ustavile na območju vasi Modrejce. Zaradi preutrujenosti moštva je 1. bataljon ostal v vasi Sela nad Podmelcem.
23. oktober	Enote so se zadrževale v kavernah na izhodiščnih položajih, v večernih urah se je premaknil 1. bataljon iz vasi Sela nad Podmelcem na izhodiščno črto na Bučenici.

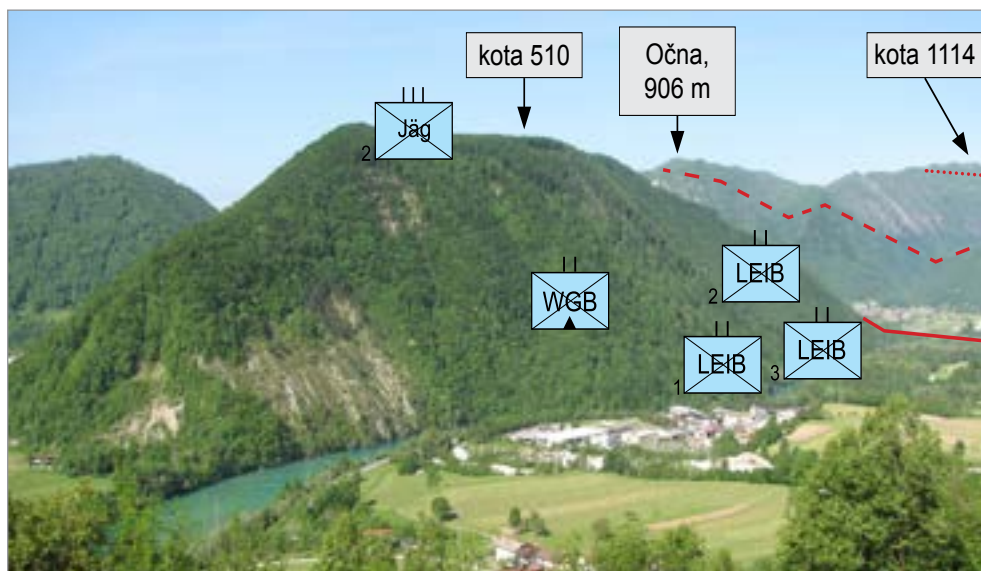
Poveljnik polka Leib si je 6. oktobra s tolminskega gradu ogledal svoje območje odgovornosti. Pripadniki polka so analizirali zemljišče predvsem z vidika topografskih značilnosti in proučevali možnosti in prednosti zemljišča za napad. Še posebno natančno so si z daljnogledi ogledali smer predvidenega napada: cerkev sveti Danijel–Leščje–Hlevnik–kota 1114, območje Ježe ter sistem italijanskih obrambnih položajev. Ob koncu njihove analize je bilo poudarjeno:

- Napad bo zaradi zahtevnosti zemljišča zahteval vojake z visokima moralo in fizično pripravljenostjo.
- Težišče napada mora potekati po grebenu Leščje–Hlevnik.
- Hlevnik in koto 1114 je treba nujno zavzeti že prvi dan napada.
- Soča predstavlja za polk veliko naravno oviro. Po prvi možnosti bi jo prebredli, po drugi prečkali pontonski most, ki bi ga postavili pionirji. Če bi imela Soča previsok vodostaj, bi bila izhodiščna črta napada na Bučenici. V tem primeru bi to pomenilo za enote povečano tveganje prehoda širokega odprtega prostora okrog cerkve svetega Danijela.
- Minimalni cilj prvega dne napada naj bi bila koto 1114.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Takoj po vrnitvi poveljnika polka Leib v Bohinjsko Belo so pripadniki nadaljevali intenzivne zaključne priprave in končali proces bojnega odločanja ter načrtovanje za napad. Na območje tolminskega gradu so poslali kot predhodnico pionirsko četo pod poveljstvom stotnika Brankha, da bi pripravili vse za prehod reke Soče pri Tolminu. Enote so dodatno opremili z uniformami, strelivom in ročnimi bombami. Vsako pehotno četo so okrepili s petimi lahкими puškomitraljezi s pripadajočim strelivom. 2. in 1. bataljon sta preizkusila tudi lažjo različico bojnega kompleta za vojaka. Polk se je moral pripraviti tudi za samostojno delovanje brez vozil, ki so jih pustiti na Bohinjski Beli in v Radovljici. Transport dodatne opreme so izvedli s pomočjo tovornih živali.

16. oktobra zvečer je večina polka začela petdnevni pohod na izhodiščno območje. Oviralo jih je močno deževje, na Baškem sedlu celo sneženje, in prav ta del je bil za enote izjemno zahteven. Iz pisnih virov zgodovine polka je mogoče sklepati, da je bil fizično najbolje pripravljen 3. bataljon, ki je bil pozneje tudi v konici napada. Zaradi preutrujenosti je 1. bataljon prišel na izhodiščno črto na Bučenici dan pozneje kot druga dva bataljona. Za razliko od Würtemberskega gorskega bataljona so se enote na izhodiščni črti razmestile po kavernah prve avstro-ogrske obrambne črte na severozahodnih pobočjih Bučenice in tam čakale na začetek napada.

Razmestitev jurišnih enot nemškega alpskega korpusa na izhodiščni črti za napad 23. oktobra 1917 na Bučenici (vir: M. Kuhar)

Premik Württemberskega gorskega bataljona s Koroške na soško fronto

Württembergški gorski bataljon na začetku priprav na 12. ofenzivo septembra 1917 še ni bil v sestavi nemškega alpskega korpusa. 10. septembra 1917 je bil v Dravski dolini na Koroškem podrejen poveljstvu avstro-ogrskega korpusa Krauss. Poveljnik 14. armade general Below je 28. septembra v Kranjski Gori predstavil načrt preboja na pomožni smeri Bovec–Žaga–Stol, v katerega je bil vključen tudi Württemberski gorski bataljon. Bataljon se je na podlagi tega ukaza začel takoj pripravljati za premik v smeri Beljak–Kranjska Gora–Vršič–Trenta na izhodiščno območje napada severno od Bovca.⁹⁴

Württembergški gorski bataljon je že dober teden zatem, 6. oktobra 1917, obiskal poveljnik 14. armade general von Below s svojim pribočnikom. Na gradu Vernberk (Wernberg) na Koroškem je poveljnika Württemberskega gorskega bataljona majorja Sprösserja seznanil z ukazom o prerazporeditvi njegovega bataljona iz korpusa Krauss v nemški alpski korpus.⁹⁵

Pripadniki Württemberskega gorskega bataljona so novico sprejeli z mešanimi občutki. Še vedno so podoživljali spopade v Romuniji na gori Magura Odobesti (1001 meter), kjer so se januarja 1917 bojevali pod poveljstvom nemškega alpskega korpusa skupaj s polkom Leib.⁹⁶

Ne glede na vse so pripadniki bataljona usmerili svojo pozornost v izvedbo nove dodeljene naloge, kajti do 10. oktobra je bilo treba bataljon pripraviti za premik na širše območje Radovljice.

Časovnica premika Württemberskega gorskega bataljona s Koroške na soško fronto:⁹⁷

Datum	Aktivnost
10. september	Württembergški gorski bataljon je na Koroškem razporejen v avstro-ogrski korpus Krauss.

⁹⁴ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 260.

⁹⁵ Prav tam, str. 261.

⁹⁶ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 253–263.

⁹⁷ Landesarchiv Baden-Württemberg, Hauptstaatsarchiv Stuttgart (HStAS), M411, Bd 2115, Kriegstagebuch 11, oktober 1917–26. februar 1918.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Datum	Aktivnost
6. oktober	Poveljnik 14. armade Württemberskega gorskega bataljona je izdal ukaz za prerazporeditev v nemški alpski korpus.
9. oktober	Major Sprösser je izdal ukaz za premik Württemberskega gorskega bataljona s Koroške na širše območje Radovljice, in sicer v dveh skupinah: • odred Rommel v sestavi 1., 2. in 3. gorske čete, 1. mitralješke čete, čete za zveze ter minometne čete; • odred Gössler v sestavi 4., 5. in 6. gorske čete ter 2. in 3. mitralješke čete.
10. oktober	Premik Württemberskega gorskega bataljona na železniško postajo Podravlje (Föderlach) na Koroškem.
11. oktober, mrzlo	Nakladanje materialnih sredstev na vlak in začetek premikov štirih transportnih vlakov v smeri Podravlje–Beljak–Področca (Rosenbach)–Jesenice na zbirno območje 14. armade. Poveljnik Württemberskega gorskega bataljona se je dopoldne na Bledu oglasil na poveljstvu nemškega alpskega korpusa, kjer se je seznanil z načrtom pohodnih skupin, ki se bodo premikale iz Savske doline na območje Tolmina. Popoldne se je na poveljstvu polka Leib v Bohinjski Beli seznanil s pripravljanim ukazom za napad.
12. oktober, deževno	Prihod Württemberskega gorskega bataljona na železniško postajo v Podnart in tudi resnična podreditev nemškemu alpskemu korpusu.
13. oktober, deževno	Organiziranje razmestitve Württemberskega gorskega bataljona po enotah in krajih: poveljstvo Württemberskega gorskega bataljona: Radovljica, odred Rommel: Zgornji in Spodnji Otok, Gorica, Vrbnje, odred Gössler: Ljubno, Podbrezje.
14. oktober, močan dež	Württembergški gorski bataljon je nameščen po dodeljenih vaseh. Major Sprösser je izdal ukaz za pohod tretje pohodne skupine v smeri Radovljica–Škofja Loka–Kneža.
15. oktober, občasno močan dež	Odred Rommel se je začel premikati ob 17. uri v smeri Otok–Mošnje–Podbrezje–Zgornja in Spodnja Bistrica, Britof. Po prihodu v Britof je sledil počitek.
16. oktober, deževno	Ob 17. uri se je nadaljeval pohod Württemberskega gorskega bataljona v smeri Bistrica–Naklo–Kranj–Škofja Loka. Poveljstvo Württemberskega gorskega bataljona je prenočilo v Škofji Loki, čete pa v krajih Spodnje Bitnje, Žabnica in Sveti Duh.

14. armada in premik nemškega alpskega korpusa na soško bojevališče

Datum	Aktivnost
17. oktober	Odmor Württemberskega gorskega bataljona, ki je ostajal na istih lokacijah.
18. oktober	Odmor Württemberskega gorskega bataljona, ki je ostajal na istih lokacijah.
19. oktober, deževno	Težak pohod v temi in dežju po Selški dolini v smeri Škofja Loka–Železniki–Zali Log. Začetek pohoda ob 17. uri, v Zali Log so prišli pozno ponoči. Čete Württemberskega gorskega bataljona so se namestile po hlevih, senikih in hišah.
20. oktober, deževno in mrzlo	Pohod v smeri Zali Log–Petrovo brdo–Podbrdo–Grahovo–Kneža.
21. oktober	V zgodnji nočnih urah je Württemberski gorski bataljon prispel v Knežo. Enote so se namestile v gorski koči nad železniško postajo, poveljstvo pa južno od železniške postaje Kneža. Prehranjevali so se na železniški postaji Kneža. 1. lovski brigada je izdala ukaz za napad. Major Sprösser in poveljniki odredov so si ogledali izhodiščne položaje na severnem pobočju Bučenice.
22. oktober	Zvečer je potekal pohod v smeri Kneža–Bača pri Modreju–Stopec–Modrej–Bučenica.
23. oktober	Enote so ostale prikrite in maskirane na severnih pobočjih Bučenice. Zvečer so se oskrbele s hrano in dodatnim strelivom.

Iz arhivskih dokumentov je razvidno, da je imel Württemberski gorski bataljon razmeroma malo časa za načrtovanje napada. Za razliko od polka Leib major Sprösser ni imel možnosti, da bi še pred pohodom izvidoval območje Tolminske kotline. V trenutnih razmerah je bil odvisen od podatkov, ki jih je prejel 11. oktobra od polka Leib na Bohinjski Beli. Od sprejema pripravljalnega povelja do odhoda proti Tolminu je imel še štiri dni časa. Izdaja ukazov je potekala tudi med pohodom. Major Sprösser je izdal 14. oktobra dva ukaza in navodilo, ki se nanašajo predvsem na premik enot z zbirnega rajona proti izhodiščnemu območju na Kneži.

Prvi bataljonski ukaz⁹⁸ je pravzaprav kratek pripravljalni ukaz za napad in premik enot. V njem so navedeni poveljniki in pomembni častniki poveljstva 14. armade ter poveljstva nemškega alpskega korpusa. V nadaljevanju je na

⁹⁸ HStAS, M130, Bü 53, Württemberg Gebirgs Bataillon, Bataillonsbefehl, 14. oktober 1917.

kratko opisano, da jih čaka napad na Italijane, temu pa sledijo kratka navodila za pohod z začetkom 15. oktobra. Do večera 17. oktobra so morali oddati vsa vozila in za nadaljevanje transporta je bila odobrena samo uporaba tovornih živali. Pod ukazom je bil podpisan major Sprösser kot poveljnik tretje pohodne skupine.

Istega dne je bil izdan tudi podrobnejši ukaz za pohod tretje pohodne skupine.⁹⁹ V sedmih točkah so opredeljena območja razmestitve enot pred pohodom in načrt pohoda do Stare Loke pri Škofji Loki. Pohodi so se skladno s splošnim ukazom 14. armade izvajali samo ponoči in z ustreznimi časovnimi zamiki.

Pohod se je začel 15. oktobra ob 17. uri, in sicer s temi cilji dnevnih etap:

- Rommel se je s svojim štabom in polovico Württemberskega gorskega bataljona premaknil iz vasi Otok do vasi Britof in Bistrica (vendar ne do vasi Tabor),
- baterija gorskih havbic št. 17 se je premaknila do vasi Ovsiške,
- gorski odred za zveze št. 311 je prispel do vasi Zalošče,
- sanitetna četa št. 201 se je premaknila v Podnart,
- terenska bolnica št. 44 je prišla v Otoče.

Za 16. oktober je bilo ukazano nadaljevanje pohoda v smeri Naklo–Kranj–Žabnica. V okviru tretje pohodne skupine so bile oblikovane še tri podskupine, ki so imele načrtovan pohod v treh časovnih intervalih. Nadporočnik Rommel je imel s svojim štabom in polovico Württemberskega gorskega bataljona določen začetek pohoda ob 18. uri. Stotnik Gössler z drugo polovico Württemberskega gorskega bataljona, baterijo gorskih havbic 17 in gorskim odredom za zveze 311 je imel ukazan začetek pohoda ob 18.30. Ob 19.15 je bil določen začetni čas pohoda za odred gorske artilerije 4, sanitetno četo 201 in terensko bolnico 44.

Z ukazom je bil določen tudi polurni odmor pred severnim vhodom v mesto Kranj. Za sprejem naslednjega ukaza je bila določena železniška postaja v Kranju, in sicer 16. oktobra ob 19. uri. 17. oktobra ob 12. uri je bil določen čas za sprejem drugega ukaza na mestu za prenočevanje štaba Württemberskega gorskega bataljona v Stari Loki. 14. oktobra so bila izdana navodila¹⁰⁰ glede prerazporejanja tovornih živali in prevzema nekaterih materialnih sredstev. V

⁹⁹ HStAS, M130, Bü 53, Deutsches Alpenkorps, Marschgruppe III, Marschbefehl, 14. oktober 1917.

¹⁰⁰ HStAS, M130, Bü 53, Württemberg Gebirgs Bataillon, Besondere Anordnungen, 14. oktober 1917.

navodilih je naveden spisek opreme, ki so jo enote Württemberskega gorskega bataljona morale prevzeti 15. oktobra ob 10. uri v vasi Otok in istega dne ob 15. uri v bataljonskem skladišču na železniški postaji Podnart/Kropa. Iz časovnice je razvidno, da so sredstva prevzemali na dan, ko se je zvečer začel pohod. Razmere na pohodu opisujejo tudi župnijske kronike: »Noč od 16. na 17. oktober je bila grozna. Vse je sililo v hiše. Skoraj redno so prihajali po noči iz strahu pred sovražnimi zrakoplovi ... (Žabnica).«¹⁰¹

Rommel opisuje pohod v Baško grapo kot zahtevno in naporno nalogo. Premikali so se ponoči, večinoma v močnem dežju, podnevi pa so se skrivali v vaseh, večinoma na kmetijah s seniki, hlevi in v kmečkih hišah. Čeprav je bila prehrana skromna in enolična, je bilo razpoloženje v četi odlično.¹⁰²

Sprösser, Rommel, Schiellein, Wahrenberger in Gössler so si šli po prihodu na Knežo še istega dne (21. oktobra) ogledovat izhodiščne položaje severnega pobočja Bučenice. Med premikom jih je oviral italijanski artilerijski ogenj, ki je bil osredotočen na območje med Bačo pri Modreju in Mostom na Soči. Že med ogledom območja Bučenice so ocenili, da bo razmestitev enot zahtevna zaradi delno poraščenega strmega skalnega pobočja, ki ga prekinjajo ozke grape. Največje tveganje za Württemberski gorski bataljon so bile italijanske opazovalnice na Mrzlem vrhu (1360 metrov), ki so imele v razmerah dobre vidljivosti odprt pogled na to območje. Usmerjen artilerijski ogenj na strmo skalno pobočje bi povzročil veliko žrtev. Vsekakor so se poveljujoči v Württemberskem gorskem bataljonu zavedali, da bo največji izziv, kako prikriti enote in kako pomembna bo pri tem maskirna disciplina, saj se bodo na tem območju zadrževali več kot trideset ur.

Istega dne je 1. bavarska lovska brigada, v sestavi katere sta bila tudi Württemberski gorski bataljon in polk Leib, prejela ukaz z določenimi cilji. Kot glavni cilj napada za lovsko brigado je bil s tem ukazom določen Matajur.¹⁰³

22. oktobra so enote končale priprave na Kneži in zvečer izvedle pohod na izhodiščne položaje na pobočje Bučenice, kamor so prispele okrog polnoči. Med pohodom so jih ovirali močni žarometi z italijanskih položajev na Kolovratu in Ježi ter pogost artilerijski ogenj. Vse to jih je prisililo v večkratno nekajminutno nepremično ležanje na premočenih tleh.¹⁰⁴ Tovorne živali so pustili na vzhodnem pobočju Bučenice, preostale enote pa so prispele na

¹⁰¹ N. B. Kodrič: Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik leto 1917, str. 102.

¹⁰² E. Rommel: *Pehota napada*, str. 12.

¹⁰³ HStAS, M130, Bü53, Gefechts-Bericht 24.–31. oktober 1917, str. 1.

¹⁰⁴ E. Rommel: *Pehota napada*, str. 10.

izhodiščno območje 23. oktobra nekaj čez polnoč. Do jutra so se vkopavali približno 500 metrov severovzhodno od vrha Bučenice (510 metrov). Zaklonilnike za enega ali dva vojaka so prekrili z vejami. Vojaki v enotah so tako zakriti in premočeni čez dan poskušali malo zaspati. Rommel opisuje, da se je dan vlekel v neskončnost, spanca pa je bilo zaradi italijanskih artilerijskih napadov zelo malo. Na srečo je v bližino njihovih položajev udarilo samo nekaj granat.¹⁰⁵ Zvečer so prinesli s tovornimi živalmi enotam hrano neposredno na položaje, potem pa so prinesli še dodatno strelivo. Izkušnje iz predhodnih spopadov v gorah so jasno pokazale težave, ki so nastale zaradi pomanjkanja streliva. Po polnoči 24. oktobra je spet začelo deževati. Rommel je ob tem zapisal: »Vreme kot naročeno za napad!«¹⁰⁶

Če se ozremo na zadnjih trideset ur pred začetkom napada, si lahko samo predstavljamo, v kakšnih razmerah so delovale enote Württemberskega gorskega bataljona. Že samo ta del kaže na izjemno fizično in psihično pripravljenost. Dež, mraz, premočena obleka in pomanjkljiva prehrana so bili vsekakor velik preizkus pripravljenosti, vzdržljivosti ter discipline. Zaradi mraza, dežja in bivanja na prostem je vojake ogrožala tudi podhladitev, še posebno ob dejstvu, da so bili zmanjšani obroki prehrane in se niso mogli ogreti z gibanjem. Enote Württemberskega gorskega bataljona so se zavedale pomena moralne komponente vojskovalne moči. Rommel jo opisuje tako: »Preskrba je bila skromna in enolična, vendar je bilo kljub vsemu razpoloženje odlično. Enote so se v treh letih vojne naučile prenašati trdo življenje, ne da bi pri tem izgubljale prožnost.«¹⁰⁷

Sklepi o pomenu koncentracije sil

Faza koncentracije sil na bojiščih je za poznejši uspeh napada zelo pomembna. Če primerjamo koncept in pristop nasproti si stoječih armad leta 1917, takoj opazimo razliko. Verjetno gre za naključje, vendar je dejstvo, da sta 18. septembra 1917 obe vojskujoči se strani izdali na isti dan dva pomembna ukaza. Na eni strani je nadvojvoda Eugen razposlal ukaze vsem sodelujočim silam za začetek priprav in izvedbo ofenzive v Zgornjem Posočju. Na drugi strani je general Cadorna tega dne izdal ukaz italijanskega vrhovnega poveljstva

¹⁰⁵ Prav tam, str. 11.

¹⁰⁶ Prav tam, str. 12.

¹⁰⁷ Prav tam, str. 12.

o prehodu vseh italijanskih sil v obrambo.¹⁰⁸ K temu bi lahko dodali, da sta začeli obe armadi delovati istega dne. Od takrat so začeli potekati dogodki diametralno nasprotno in v tem lahko najdemo tudi enega od vzrokov za uspeh 14. armade ter poraz na drugi strani.

14. armada se je začela takoj zatem intenzivno pripravljati, kar se je vse do začetka ofenzive samo še stopnjevalo. Imela je jasno zastavljene cilje, oblikovano in posodobljeno doktrino ter motivirano in izurjeno armado. Pri 14. armadi je predvsem izstopala enotnost naporov¹⁰⁹ in poveljevanja. Poleg tega je s prikritim delovanjem, zavajanjem in disciplino do začetka napada pustila italijansko stran v skoraj popolni »temi«.

Na drugi strani sta na italijanski strani izrazito izstopali neenotnost naporov in kriza poveljevanja. Največja težava je bila ravno 2. armada pod poveljstvom generala Capella, ki ni spoštoval ukaza vrhovnega poveljnika o prehodu v obrambo. Njegova namera o obrambi in takojšnji protiofenzivi je bila podrejenim nejasna in nerazumljiva.

Enote 2. armade, ki so doživele glavni udar 14. armade, so ostale v bojnem razporedu za napad in se niso prerazporedile za obrambno delovanje. Tako niso imeli učinkovitega odgovora na novo taktiko globokih prodorov, še posebno z artilerijo, ki je bila težiščno razporejena na sprednjih obrambnih črtah. Znano je, da zahteva premik enot na gorskem zemljišču več časa kot na ravnini, enote 14. armade pa so v prvih petdesetih urah napada na zemljišču dosegle skoraj vse pomembne točke napada.

¹⁰⁸ M. Bizjak: Kobarid in general Luigi Capello malce drugače, *Na fronti*, št. 8, 2013, str. 44.

¹⁰⁹ Angl. »Unity of effort«.

ITALIJANSKA 2. ARMADA PRED ZAČETKOM OFENZIVE

Poveljstvo 2. armade

Na soškem bojevališču sta bili konec oktobra 1917 dve italijanski armadi podrejeni generalu Luigiju Cadornu, ki je imel svoj štab v Vidmu oziroma Udinah. Južni odsek fronte je nadzirala 3. armada generala Emanuela Filiberta di Savoie (Duca d'Aosta), severni pa 2. armada generala Luigija Capella. Funkcijo načelnika štaba 2. armade je opravljal brigadir Silvio Egidi, štab armade pa je bil v Čedadu. Zaradi bolezenskih težav je generala Capella med 18. in 22. oktobrom ter po 25. oktobru nadomeščal general Luca Montuori. Na predvečer 12. soške ofenzive je imela 2. italijanska armada 670.000 vojakov, devet korpusov s 25 divizijami, kar je skupaj pomenilo 353 bataljonov, 3702 kosov artilerije (2568 poljskih, gorskih in lahkih topov in 1134 minometov) ter več kot 3000 mitraljezov, deset eskadrilj letal in osem oddelkov balonov.¹¹⁰

Območje delovanja 2. armade je segalo od Rombona do izliva reke Vipave v Sočo. Skupaj s 3. armado in rezervnimi enotami je imela italijanska vojska na celotnem soškem bojišču več kot milijon vojakov. Capellove enote so bile neenakomerno razporejene v več obrambnih črtah, saj so bili na levem krilu, kjer je bilo tudi območje preboja 14. nemške armade, dva italijanska korpusa in ena divizija, na desnem krilu pa je bilo sedem korpusov.

Območje od Rombona do Soče pri Gabrjah je pokrival 4. korpus s 64 bataljoni, od Soče pri Gabrjah do Kala nad Kanalom pa 27. korpus z 49 bataljoni. Območje od Kala do Podlake je pokrival 24. korpus s 36 bataljoni, od Podlake do sedla Dol, južno od Svete gore pa 2. korpus z 42 bataljoni. 6. korpus s 24

¹¹⁰ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 181–182; M. Thompson: *The White War*, str. 300.

bataljoni je nadzoroval območje od Dola do območja južno od Grčne oziroma Grazigne, od samostana Kostanjevica do Vipave pa je nadziral 8. korpus s 36 bataljoni. Na drugi obrambni črti je bil v rezervi med Matajurjem, Kukom in Sovodnjem (Savogna) 7. korpus s 30 bataljoni, med Desklami in Kanalom ter pri Kostanjevici pa 14. korpus s 24 bataljoni. Območje Krmin–Corno di Rosazzo je nadzoroval 28. korpus z 42 bataljoni. Zanimiva je bila tudi odločitev Capella, da od 25 divizij pusti samo deset divizij na območju severno od Banjšic. Poveljstvo 2. armade je namreč menilo, da so že gore obramba, zato niti ena izmed italijanskih trinajstih divizij 2. armade, ki so bile v rezervi, ni bila razmeščena na sektorju severno od Tolmina. Tako je postalo glede na nemške načrte strateško najpomembnejše tolminsko mostišče najšibkejša točka obrambe 2. armade.¹¹¹

4. korpus

4. korpusu je od julija 1917 poveljeval general Alberto Cavaciocchi, funkcijo načelnika štaba pa je opravljal polkovnik Giorgio Boccacci. Operativno območje delovanja korpusa je potekalo od Rombona do vasi Dolje in je veljalo za varno in mirno območje, branjeno s slabše izurjenimi in večinoma nemotiviranimi italijanskimi enotami. Štab korpusa je bil v vasi Kred, korpus pa je sestavljalo več divizij, ki so bile med glavnimi krivci za neuspešno obrambo v 12. soški ofenzivi.

50. divizijo generala Giovannija Arrighija so sestavljale brigada Friuli, 280. polk brigade Foggia, 2. skupina alpincev bataljona Ceva in Monviso ter posadka Rombona, sestavljena iz bataljonov alpincev Borgo San Dalmazzo, Saluzzo, Dronero in bataljona iz brigade Friuli. Vseh 13 bataljonov je bilo razporejenih od Rombona čez Bovec in Sočo do Jame planine na Polovniku. Divizijo je sestavljalo še 24 mitraljeških čet, divizijska artilerija s poljskimi in gorskimi topovi ter minometi in tri čete inženirskega bataljona z enotami vezistov. 43. divizijo generala Angela Farisoglia so sestavljale brigade Genova, 223. polk brigade Etna in 5. skupina alpincev z bataljoni Val Chisone, Albergian in Belluno. V divizijo so bile vključene še tri inženirske čete in enote vezistov, šest mitraljeških čet, divizijska artilerija s poljskimi in gorskimi topovi ter minometi, tako da je imela divizija skupaj 15 bataljonov. Štab divizije je bil

¹¹¹ P. Gaspari: *La verità*, str. 40; M. Thompson: *The White War*, str. 300; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 123; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče I*, str. 181–182; M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, str. 376–377.

v Drežnici, območje delovanja divizije pa se je razprostiralo od Jame planine na Polovniku do Pleče pod Krnom. 46. diviziji je poveljeval general Giulio Amadei, sestavljale pa so jo brigade Caltanissetta, Alessandria in 224. polk brigade Etna, 29 mitraljeških čet, tri čete inženircev, štiri čete plamenometalcev, enote vezistov ter divizijska artilerija s poljskim topništvom in minometi. Divizija je imela štab v Smasteh, sestavljalo jo je 18 bataljonov, območje delovanja njenih enot pa je bilo od Pleče pod Krnom do Hlevnika. 34. divizijo generala Luigija Bassa je sestavljala brigada Foggia, medtem ko brigada Potenza ni bila udeležena v bojih 12. soške ofenzive. Divizija je štela devet bataljonov, njen štab pa je bil v Kobaridu. Rezerva 4. korpusa sta bila še 2. in 9. polk bersaljerjev ter dva bataljona alpincev Mondova in Argentera. Korpusu so bili na razpolago tudi 7. skupina alpincev z bataljoni Val Leogra, Bicocca in Valle Stura, 3. in 5. eskadron 14. polka lahke konjenice Alessandria, 214. vod in 94. oddelek karabinjerjev, korpusna artilerija gorskega topništva in minomentov, 15 mitraljeških čet, 2 četi vezistov in četa inženircev, 43. četa finančne straže ter 21. letalska eskadrilja.

Italijanska 2. armada je imela na območju 46. in 43. divizije 4. korpusa malo enot, med katerimi vse niso zasedale območij, kjer bi morale delovati, poleg tega pa je prva obrambna črta od Mrzlega in Vodil vrha v dolino predstavljala skrajno mejo, ki jo je italijanska vojska zasedla v prvih dneh začetka fronte leta 1915, zato tudi ni bila dobro branjena. Cavaciocchi ni resno jemal ukazov, ki mu jih je pošiljal Cadorna. Kljub temu je 19. septembra poslal svojim poveljnikom divizij ukaz, v katerem je navajal, da bo ofenziva pripravljena morda že naslednji dan ali pa konec meseca. Ukaz ni vseboval natančnih navodil, vendar je nazadnje zvenel kot nekakšno priporočilo, ki pa ni povzročilo nobenih premikov podrejenih enot. Po sestanku poveljstva 4. korpusa je Cavaciocchi dobil natančnejša navodila, kako utrditi slabo branjene odseke, vendar ni okrepil obrambe. Da bi dobil objektivno sliko o stanju duha v vojski, je Cadorna poslal dva obveščevalna častnika, polkovnika Calcagna in Testo, na pregled 4., 24. in 28. korpusa. Cadorna je slutil, da priprave na obrambo v 4. korpusu ne potekajo skladno z navodili, vendar je Cavaciocchi Testo prepričal, da ima vse pod nadzorom in da priprave potekajo, morala pa je zadovoljiva. Po vrnitvi sta polkovnika poročala, da so v poveljstvu 4. korpusa intuitivno sklepali, da bi lahko sovražnik poskusil dvojni prijem z mostišča in iz Bovca, vendar niso opazili nikakršnih posebnih priprav. Frontalni napad so izključevali, v napad po dolini Soče niso verjeli, večinoma pa so računali na obrambo sistema Polovnik–Vršič.¹¹²

¹¹² L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko*, str. 186; P. Gaspari: *La verità*, str. 40.

Cavaciocchi je šele 22. oktobra spregledal, da obramba v njegovem sektorju ni zadovoljiva in je predlagal poveljstvu 2. armade, da se okrepijo obrambni položaji na območju Bovca s premestitvijo nekaterih enot 50. divizije. Še isti dan popoldne je štab 4. korpusa obiskal Cadorna in o načinu okrepitve obrambe razpravljal z generalom, ki je nadomeščal generala Capella, generalom Montuorijem in Cavaciocchiem. Cadorna se ni želel vmešavati v operativne ukaze o premestitvi enot, hotel pa je okrepiti obrambo v bovški kotlini. Na podlagi novih obveščevalnih podatkov je sprejel ustrezne odločitve. Prepričan je bil, da je ofenziva iz Bovca čez Žago, Učjo in naprej do Tilmenta lahko uspešna in da se bo najverjetneje začela že naslednje jutro. Zato je ob 19.35 izdal ukaz o premestitvi nepopolnjene 34. divizije iz 7. korpusa na območje Žage. Divizija je v 4. korpus prispela dan pred ofenzivo, sestavljala pa jo je samo brigada Foggia z 280., 281. in 282. polkom, zato ji je Cavaciocchi dodal še 2. in 9. polk bersaljerjev, ki so bili do tedaj v rezervi. 2. polk je bil v Livku, 9. polk pa pri Idrskem, da bi branil rajon med Sočo, Foni in Hlevnikom. 280. polk je poslal v okrepitev 50. divizijo, 1. in 2. polk bersaljerjev je poslal k 43. in 46. diviziji, tako da sta na ključnem območju obrambe okoli Žage ostala samo 281. in 282. polk. 23. oktobra se je Capello ponovno vrnil v poveljstvo 2. armade in postal zaskrbljen zaradi dogodkov v 4. korpusu. Na slabost obrambe 4. korpusa nas opozarja tudi podatek, da je imel Cavaciocchi med Bovcem in Krnom le 20 topov z malo streliva, tako da italijanska artilerija 4. korpusa ni bila kos obrambnim nalogam.¹¹³

Zaradi uspešnega in hitrega prodora nemške 12. pa tudi avstro-ogrske 50. divizije je pomembno, da opišemo sistem obrambe enot 46. divizije na prvi obrambni črti od Krna do Tolmina. Na desnem krilu 46. divizije je delovala brigada Alessandria, v centru brigada Caltanissetta, na levem krilu pa je deloval 225. polk brigade Etna. Zaradi pomanjkljivosti in izpostavljenosti prve obrambne črte na Slemenu in Mrzlem vrhu so Italijani organizirali sprejemno obrambno črto med Kožljakom in Plečami. Tako je 13 od 18 bataljonov te divizije bilo razporejenih na prvi obrambni črti in to v razponu desetih kilometrov. Trije bataljoni so morali pokriti boke ter vzdrževati zvezo in so predstavljali mejo z drugimi enotami sosednjih divizij. Dva polka sta bila v brigadni in divizijski rezervi. Na območju med Vrsnim in Libušnjami je deloval 2. bersaljerski polk, na območju med prvo in drugo obrambno črto je bilo približno 40 baterij različnih kalibrov. Na območju okrog vasi Gabrje,

¹¹³ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 183–185; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 182–183; P. Gaspari: *La verità*, str. 45.

na prvi obrambni črti, so obrambo sestavljale tri čete brigade Alessandria, in sicer dve med cesto in Sočo ter ena med majhno utrdbo nad cesto in koto 360 nad Gabrijami. Območje Gabrij so branile tri poljske baterije. 46. diviziji so bile podrejene tudi izolirana mitralješka četa na Hlevniku (ki je bil tudi operativno območje 19. divizije 27. korpusa) in osem baterij pri Fonih, medtem ko je bilo na Hlevniku in Plečih tudi osem baterij korpusne artilerije, ki niso imele nobene zaščite.¹¹⁴

27. korpus

27. korpusu je poveljeval general Pietro Badoglio, funkcijo načelnika štaba pa je opravljal podpolkovnik Giulio Pellegrini. Območje operativnega delovanja korpusa je bilo od vasi Gabrije pa do Brega na Banjšicah oziroma Kala nad Kanalom, štab pa je bil od 24. oktobra na Kambreškem, pred tem pa je bil v Čedadu. 19. divizijo generala Giovannija Villanija so sestavljali brigade Taro, Spezia, Napoli, dve enoti plamenometalcev, 154. bataljon teritorialne milice, bataljon alpincev Val d'Adige, 26 mitraljeških čet, 55. artilerijski bataljon poljskega topništva, inženirski bataljon z enotami vezistov. Divizija je skupno štela 27 bataljonov, ki so bili razporejeni od Hlevnika do Sel pri Volčah. 65. divizijo generala Guida Coffara je sestavljala samo brigada Belluno s petimi bataljoni, ki so imeli območje delovanja od Podsela do Mešnjaka. 22. divizijo generala Giambattista Chiossija je sestavljala brigada Pescara s šestimi bataljoni in enoto plamenometalcev. Območje delovanja divizije je bilo od Mešnjaka čez Hoje do Kala nad Kanalom. 64. divizijo generala Vittoria Fioroneja so sestavljali 4 bataljoni brigade Belluno, brigada Roma in bataljon brigade Taro, tako da je divizija skupno štela 11 bataljonov, ki so imeli enak razpored enot kot 22. divizija. Rezerva celotnega korpusa je bila brigada Puglie, razporejena med Globočakom in Čičer vrhom, korpusu pa so bili na razpolago še 10. skupina alpincev bataljonov Vicenza, Monte Berico in Morbegnio, 3. eskadron konjenice Lancieri Aosta, korpusna artilerija težkega topništva, gorskega topništva in minomentov, dva bataljona inženircev in dve četi vezistov, 23. četa finančne straže ter 40. zračna eskadrilja.¹¹⁵

Vse Badoglijeve enote in artilerija 19. divizije so bile razmeščene v sistem ofenzivnega delovanja, kar ni bilo skladno z ukazi Cadorne. Ta je od Capella in

¹¹⁴ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 182; P. Gaspari: *La verità*, str. 94–95.

¹¹⁵ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 183; P. Gaspari: *La verità*, str. 41.

Badoglia 10. oktobra vnovič zahteval spremembo razmestitve enot 27. korpusa, kar pa sta si oba generala razlagala po svoje.¹¹⁶ 24. oktobra je bil razpored enot 19. divizije na območju preboja fronte takšen: na območju zaledja pri koti 1114 so bili razporejeni trije bataljoni 10. skupine alpincev, med vrhom Varda in med Ježo je bilo razporejenih 14 čet brigade Spezia, pet jih je bilo v rezervi; med Čiginjem in Hlevnikom je bila razporejena brigada Taro in na črti od Plečja do Fonov je bil razporejen bataljon brigade Napoli. V rezervi sta bila bataljon brigade Spezia in bataljon alpincev Val d'Adige. Preostalih pet bataljonov brigade Napoli je ščitilo sedli Za Gradom in Trniški vrh. Na območju med 10. skupino alpincev in brigado Spezia je nastalo območje, ki ga je pokrivala samo ena mitralješka četa. Brigada Taro je bila razporejena od zgornjega toka potoka Gunjač do Hlevnika, kjer je imela pet bataljonov.

27. korpus je tako dobil nalogo, da z brigado Napoli brani črto Hlevnik–Foni–Soča. Večina enot brigade Napoli ni bila blizu frontnim črtam, temveč daleč stran v rezervi v zaledju pod Kolovratom. Ko je Montuori poslal 27. korpusu brigado Napoli, je bila tudi premaknjena črta razmejitve med 27. in 4. korpusom, zato je Cavaciocchi obvestil Badoglia, da bo 22. oktobra svoj 9. polk bersaljerjev in mitralješko četo umaknil na levi breg Soče pri Gabrijah. Badoglio je sporočilo sprejel, vendar ni nič ukrenil, da bi zapolnil nastalo praznino. Hlevnik je ostal skoraj nezaščiten, saj so ga branili le dve četi brigade Taro ter 60 topov srednjih in težkih kalibrov Badoglieve 19. divizije. Nikoli ni bilo pojasnjeno, zakaj Badoglio na omenjeno črto ni poslal cele brigade Napoli, kot mu je bilo ukazano.¹¹⁷ 2. obrambno črto oziroma črto ključne obrambe med Plečjami in Foni je varoval le 3. bataljon 76. polka brigade Napoli, ki ni zasedal območja od Fonov do Soče. 1. in 2. bataljon 76. polka sta varovala 3. obrambno črto na območju Bukove Ježe do sedla kote 1114 oziroma sedla Za Gradom. Ves 75. polk brigade Napoli in deli brigade Arno pa so bili na Trniškem vrhu in za njim.¹¹⁸

Slabo branjeno območje Hlevnika in Kolovrata okoli kote 1114 je ustrezalo napadu nemškega alpskega korpusa, ki je prebijal frontno črto prav na tem delu fronte. Badoglio je po napredovanju v generalski čin postal zelo samovšečen general, saj je kot osvojitelj Sabotina postal eden najpriljubljenejših italijanskih

¹¹⁶ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 106.

¹¹⁷ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 117, 147; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 186–187; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 44–45.

¹¹⁸ P. Gaspari: *Rommel a Caporetto Le gesta degli italiani e dei tedeschi tra il Kolovrat e il Matajur dal 24 al 26 ottobre 1917*, Udine 2016, str. 28–29; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 182.

generalov, katerega vojaška kariera se je strmo vzpenjala, predvsem po zaslugi dobrih zvez v italijanski politiki. Tudi svojemu poveljniku korpusne artilerije na dan začetka 12. soške ofenzive ni dovolil odpreti ognja, dokler ta ni prosil za odobritev Badoglija. Tako je 24. oktobra ob 2.30 poveljnik Badoglijeve artilerije klical Badoglija za odobritev uporabe ognja, vendar Badoglio tega ni dovolil, češ da imajo v rezervi premalo granat. Ko je pozneje Badoglio želel aktivirati korpusno artilerijo, komunikacije s poveljnikom ni več imel. Ni pa odpovedala celotna Badoglijeva artilerija, saj so bile nekatere avstro-ogrske enote korpusa Scotti izpostavljene močnemu italijanskemu artilerijskemu ognju, ki je napadalcem povzročil številne izgube¹¹⁹.

7. korpus

7. korpusu je poveljeval general Luigi Bongiovanni, funkcijo načelnika štaba pa je opravljal polkovnik Rodolfo Bianchi d' Espinosa. Korpus, ki je imel štab v vasi Krvarija (Carraria) pri Čedadu in pozneje v vasi Praprotnica, je imel operativno območje delovanja med Matajurjem, Kolovratom in Globočakom. Korpus je deloval v zaledju, na območju 3. obrambne črte. Skupno je korpus štel 30 bataljonov, ki so bili vključeni v 62. divizijo generala Giuseppeja Vioreja. Divizijo so sestavljali brigada Salerno, 4. brigada bersaljerjev, 4. arditski jurišni odred, deset mitraljeških čet in poveljstvo 53. polka baterij poljskega topništva.

Pod poveljstvo 7. korpusa je spadala še 3. divizija generala Ettoreja Negrija di Lamporeja z brigadama Elba in Arno, osmimi mitralješkimi četami ter tremi četami inženircev. Korpus ni imel rezervnih enot, imel pa je dva eskadrona lahke konjenice Udine, dve četi vezistov, 35. zračno eskadriljo in brigado Firenze. 7. korpus naj bi torej deloval v zaledju oziroma v armadni rezervi, vendar je kmalu po začetku ofenzive 24. oktobra že dopoldne prišel na prvo obrambno črto in bil v obrambnih nalogah neučinkovit.¹²⁰

¹¹⁹ M. Thompson: *The White War*, str. 301; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 187; L. Galić: *Cvetje – Mengore: v viharju vojne 1915–1917*, Kobarid 2017, str. 210.

¹²⁰ M. Simić: *Po sledih soške fronte*, Ljubljana 1998, str. 189; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 183; P. Gaspari: *La verità*, str. 40–41.

Kriza vodenja in poveljevanja

General Luigi Cadorna je slovel kot strog in natančen človek, ki naj bi mesto načelnika italijanskega vrhovnega štaba prevzel že leta 1908, vendar se je italijanska politika takrat odločila za mlajšega in manj izkušenega generala Alberta Pollia, saj naj bi bil Cadorna preveč avtokraten. Cadorna je bil zagovornik železne discipline, ki naj bi bila pogoj za dvig morale v vojski. Kršenje ukazov in vojaške discipline je strogo kaznoval, kar je veliko italijanskih vojakov plačalo tudi s smrtjo.¹²¹

Cadorna je kmalu po 11. soški ofenzivi že konec avgusta 1917 razmišljal o ofenzivi proti Trnovski planoti, vendar je pod pritiskom dogodkov na italijanski in tudi ruski fronti 18. septembra ofenzivo odpovedal ter 2. in 3. armadi ukazal priprave na defenzivo. Poveljnik 3. armade general Duca d' Aosta je Cadornovo povelje upošteval in utrdil 3. italijansko obrambno črto na Krasu ter jo pripravil za defenzivno delovanje. Poveljnik 2. armade general Luigi Capello Cadornovega ukaza ni upošteval in je še vedno razmišljal o protiofenzivi ter tako miselnost prenesel tudi na svoje poveljnike korpusov. Bil je prepričan, da se bodo morebitne vojaške akcije sovražnika zgodile šele spomladi leta 1918, ko se bo z ruske fronte vrnilo dovolj avstro-ogrskih enot. Italijanska odločitev za obrambo je takrat pomenila veliko spremembo v strateškem razmišljanju vrha italijanske vojske, saj se je pri Italijanih kazalo pomanjkanje obrambnih izkušenj, ker so v prvih enajstih ofenzivah nenehno napadali in se le redko branili zgolj na taktičnem nivoju.¹²²

Cadorna je svojim armadam 18. in 22. septembra poleg prehoda na obrambo ukazal, da je pomembno tudi prepričati sovražnika o ofenzivnih in agresivnih načrtih italijanske vojske, vendar Cadornov ukaz ni pustil nobenih posledic pri korpusih italijanske 2. armade. Glavni in najtežji cilj Cadorne je bil, premestiti artilerijo, ki je bila do tedaj zaradi ofenzivnih načrtov italijanske vojske razporejena bližje prvim obrambnim črtam. Zahteval je premestitev artilerije na 3. obrambno črto in na nekaterih območjih še bolj v zaledje. Za Cadorno so postale glavne priprave na odločilno obrambo, prav tako je bilo pomembno, da bodo armade pripravljene na odbijanje morebitnega napada. 3. armada je po dveh letih dobro utrdila sistem treh utrjenih obrambnih črt, kar je bilo primerno tudi za prilagodljivejšo obrambo. Na območju 2. armade

¹²¹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 26.

¹²² P. Gaspari: *La verità*, str. 19; M. Thompson: *The White War*, str. 297, 299; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 26, 32; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 179.

sistem obrambe ni bil tako dobro razvit kot na južnem delu soškega bojišča. Zanj so bile značilne obrambne črte, neprilagojene terenu in brez ustrezne globine. Zaradi poročil o sovražnikovem morebitnem napadu je Capello kljub zagovarjanju protiofenzive ukazal organizirati obrambo v zaledju 19. divizije 27. korpusa na črti Mrzli vrh–Kum–Globočak. Cadorna je medtem zahteval pospešitev obrambnih priprav in premestitev večjega dela 27. korpusa na desni breg Soče. V resnici so šele dva dni pred začetkom ofenzive na desni breg Soče poslali štiri bataljone alpincev. Prav tako niso upoštevali tistega dela ukaza, ki je predvidel umik 730 topov z Banjšic, od tam pa so premestili 120 topov šele 23. oktobra.

Oktobra je bilo sklicanih tudi več konferenc 2. armade, na katerih se je obveščalo poveljujoči vrh 2. armade in oblikovale so se splošne smernice delovanja enot 2. armade. Capello je vodil samo dve konferenci, konference 17. in 18. oktobra se je udeležil, ni pa je vodil, ker je bil na bolniškem dopustu. Iz analiz prve in zadnje konference je moč zaznati spremembo razporeditve na italijanski strani. Zapisniki konferenc sporočajo, da je šlo za poveljniški diktat Capella in neke vrste obveščanje, ki pa je bilo glede na zapisnike precej površno, in podatke iz zapisnikov, ki bi se podrejenim poveljnikom lahko posredovali na časovno bolj sprejemljiv način. Kot poudarja dr. Matjaž Bizjak, se v dokumentih pojavlja izraz konferenca, vendar ni šlo za tip konference kot jo poznamo danes. Šlo je bolj za obveščanje in poudarjanje smernic podrejenim poveljnikom.¹²³

Že 2. oktobra se je na konferenci 2. armade v Krminu govorilo o načrtovani avstro-ogrski ofenzivi. Prevladujoč koncept je bil takrat Capellov načrt o organizaciji protiofenzive, govorili pa so tudi o motivaciji svojih vojakov, artileriji in komunikacijah. Na konferenci ni bilo govora o Cadornovem ukazu iz 18. septembra, v katerem je bilo jasno zapisano, da mora 2. armada preiti v obrambo. Zanimivo je tudi dejstvo, da se je v 2. armadi širil strah pred nemškimi enotami, Capello pa je menil, da je njihova artilerija postavljena preveč ofenzivno in preblizu prvi frontni črti, kar se je izkazalo za točno takoj po začetku nemške in avstro-ogrske ofenzive.

2. armada je bila tudi obveščena o premikih in zbiranju sovražnikovih enot na desnem krilu 4. korpusa in pred 27. korpusom. Druga skupina sovražnikovih enot pa naj bi se zbirala na levem boku 4. korpusa in pred 2. korpusom pri

¹²³ M. Bizjak: Kobarid in general Luigi Capello malce drugače, *Na fronti: revija za vojaško zgodovino*, št. 8, 2013, str. 43–53.

Čepovanu in Lokvah. Predvidevanja so bila, da bodo napadalci prodrli s tolminskega mostišča na črto Sveta gora–Vodice, kar naj bi bil maksimalni cilj sovražnikove ofenzive, minimalni cilj pa naj bi bil preboj 1. in 2. črte 27. korpusa na desni strani Soče ali pa manever južno od Tolmina s ciljem zasedbe Tolminske kotline. Italijanska predvidevanja so ocenjevala kot mogoč tudi napad s tolminskega mostišča po dolini reke Idrije proti Čedadu. Obveščevalni podatki na italijanski strani so imeli to slabost, da so se zbirali na armadni ravni in so bili šele po obveščevalni analizi posredovani podrejenim poveljstvom. Tak centraliziran pristop zbiranja in analize podatkov ni bil učinkovit, poleg tega pa so italijanske obveščevalne službe med seboj slabo sodelovale. Italijanske rezerve so bile razporejene skladno s Capellovo zamisljivo o takojšnjem protinapadu. Ta je zaupal obema poveljnikoma 4. in 27. korpusa in iz zapisnika konference 2. armade je vidna tudi velika zaverovanost v svojo moč.¹²⁴

23. oktobra je bila sklicana konferenca 2. armade v Čedadu in tega dne se je tudi Capello vrnil z bolniškega staleža. Iz zapisnika lahko razberemo, da so predvideli od Rombona do tolminskega mostišča šest sovražnikovih divizij. Capello je miril podrejene, saj se je čutila nelagodnost, ni bilo več zmagoslavnega optimizma in pojavil se je strah pred neznanim. Ocenili so, da je razpored 2. armade dober in da je treba okrepiti 4. korpus. Na konferenci niso sprejeli novih odločitev in ukrepov, kar kaže na krizo poveljevanja, ki je bila povezana s Capellovim odhodom na bolniški stalež. Capello armade ni pripravil na odločilno obrambo in tudi ne na protiofenzivo, poleg tega pa je imela 2. armada pomanjkljive podatke o sovražniku.¹²⁵

V literaturi lahko beremo o prebegih avstro-ogrskih častnikov češke, romunske in poljske narodnosti na italijansko stran, prinesli pa naj bi novice in tudi načrte ofenzive. Glede prebega romunskih častnikov lahko sklenemo le to, da se velikokrat preveč poudarja pomen teh načrtov ofenzive. Zavedati se moramo, da sta bila avstro-ogrski častnika na ravni bataljona, zato sta

¹²⁴ Archivio Centrale dello Stato (ACS), Archivi di famiglie e di persone, fondo Capello Luigi 1911–1959, busta 7, Sunto delle parole dette da S.E. il generale Capello i giorni 17 e 18 ottobre ai comandanti dei corpi d'armata, 18. ottobre 1917, str.1-4; M. Bizjak: Kobarid in general Luigi Capello, str. 43–53; L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 137, 139, 205.

¹²⁵ ACS, Archivi di famiglie e di persone, fondo Capello Luigi 1911–1959, busta 7, Conferenza tenuta da S.E. il generale Capello alle ore 16 del giorno 23 in Cividale ai comandanti dei corpi d'armata, str. 1–3 ; G. Badoglio: *Il Memoriale di Pietro Badoglio su Caporetto*, Udine 2000, str. 30; F. Fadini: *Caporetto dalla parte del vincitore: il generale Otto von Below e il suo diario inedito*, Milano 1992, str. 169.

poznala načrte ofenzive kvečjemu do brigadne ravni, višje pa ne, zato Italijani niso mogli dobiti vpogleda v celoten načrt ofenzive.¹²⁶

2. armada je rezervne enote zbirala za desnim krilom, kar je kazalo na to, da je Capello pričakoval napad med Ježo in Banjšicami, čeprav je imel določene dele načrta prodora 14. nemške armade. Tako si je na območju preboja 14. armade stalo nasproti 121 avstro-ogrskih in nemških bataljonov ter 113 italijanskih. Pri tem moramo upoštevati, da so imeli Italijani v zaledju več rezervnih enot.¹²⁷

General Cadorna se je mesec dni pred začetkom ofenzive posvetil predvsem notranji politiki, saj je italijanski politični vrh želel vpeljati nadzor nad italijanskim vrhovnim poveljstvom. Cadorna do sredine septembra 1917 v sovražnikovo ofenzivo pred pomladjo leta 1918 ni verjel, ukrepi, ki jih je izvajal, so bili namenjeni za popolnjevanje in reorganizacijo enot, ki so jih izčrpale zadnje tri ofenzive preteklega leta. Na drugi strani je general Capello že imel določene informacije o sovražnikovih namenih, zato je konec septembra 1917 poslal poveljnikom 4. in 27. korpusa sporočilo o možnosti avstro-ogrske ofenzive na tolminskem mostišču s ciljem preboja ob reki Soči ter da se določene italijanske enote premaknejo bližje tolminskemu mostišču. Zahteval je tudi preverjanje stanja opuščenih, nedokončanih obrambnih črt na tem delu fronte. Capello je bil prepričan, da bo sovražnik organiziral ofenzivo na območju 2. italijanske armade, vendar ni vedel točno, kje bo potekalo njeno težišče.

Veliko so k slabi italijanski pripravljenosti na 12. soško ofenzivo pripomogli tudi medsebojna tekmovalnost in karierizem med italijanskimi poveljniki, birokratska nekompetentnost italijanskega vrhovnega poveljstva in ignoriranje obveščevalnih analiz vojaških obveščevalnih služb. Iz vojaških obveščevalnih virov se je 15. oktobra 1917 izvedelo, da bo napad sledil predhodnemu dolgotrajnemu artilerijskemu obstreljevanju z bojnimi strupi. Vojaške obveščevalne službe so 22. oktobra ocenile, da ima sovražnik vzdolž soške fronte 421 bataljonov oziroma 35 divizij in pol, izmed njih devet nemških, vendar ta informacija italijanskih generalov ni skrbela. Capello je ostal pri zamisli o protiofenzivi čez Kalsko–Lomsko planoto v bok avstrijsko-nemškim silam. Težke artilerije ni umaknil z Banjšic, zahteval pa je še dodatne okrepitve, kot je bila na primer brigada Sassari, sestavljena iz šestih bataljonov arditov.

¹²⁶ M. Bizjak: Kobarid in general Luigi Capello, str. 43–53.

¹²⁷ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 106; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 183.

Cadorna je dal 17. oktobra na razpolago Capellu 7. korpus, ki ga je ta razporedil na črti Matajur–sedlo za Gradom. Čeprav ta načrt ni nikjer zapisan, je jasno, da si je Capello zamislil mogočen dvojni objem iz južne in zahodne smeri.¹²⁸

Cadorna je nazadnje le doumel, da Capello načrtuje veliko protiofenzivo, ki je v nasprotju z ukazom, izdanim 18. septembra, zato se je poveljujoči kader sestal 19. oktobra v Vidmu. Šele takrat je Cadorna prepovedal vsako ofenzivno akcijo. Capello je 20. oktobra odšel v Padovo na zdravljenje zaradi akutnega nefritisa, Cadornovo vztrajanje pri defenzivi pa je poveljnike nekaterih korpusov 2. armade pripeljalo do razvoja stališča o organizaciji obrambe. Capello ni ubogal Cadornovih navodil do vključno 23. oktobra, saj je šele 12 ur pred začetkom ofenzive nehal razmišljati o protiofenzivi in dal nekaterim enotam ukaz za zasedanje položajev severno od Tolmina. Veliko italijanskih enot, ki so bile 24. oktobra zjutraj napadene, je svoje položaje zasedlo šele večer pred napadom.¹²⁹

Tudi poveljnik 27. korpusa general Badoglio ni imel obvestil o velikih sovražnikovih premikih ali pripravah. Preventivno je okrepil obrambo Hlevnika in doline potoka Kamnice, z moralo in materialnimi sredstvi pa je bil zadovoljen. Cadorna je kljub dvomom o možnosti preboja fronte izdal ukaz, da se dodatno okrepi utrjena črta na Tilmentu in obrambni sistem na grebenu Monte Grappa. Italijanski kralj je 22. oktobra v spremstvu Cadorna obiskal glavno 3. obrambno črto na Stolu, kjer so ga prepričevali, da se treh obrambnih črt vzdolž Soče ne da prebiti. Na podlagi obveščevalnih poročil so Italijani pričakovali napad v noči z 22. na 23. oktober. Po očitni dezinformaciji o začetku napada je še isti dan, 23. oktobra, ob 13. uri general Cavaciocchi dobil informacijo s prisluškovanjem telefonskim pogovorom, da se bo napad začel 24. oktobra ob 2. uri. Ko se je Capello vrnil iz bolnišnice, je štab preselil iz Krmina v Čedad in sklical sestanek s poveljniki korpusov. Capello jim je ob tej priložnosti ukazal, naj na sovražnikovo artilerijsko pripravo takoj odgovorijo s svojo protipripravo in naj ne varčujejo s strelivom. Drugemu sestanku popoldne je prisostvoval tudi Cadorna. Capello je zahteval dodatne okrepitve, Cadorna pa mu je očital nespoštovanje prejšnjega ukaza. Korpusni poveljniki so bili zelo optimistični, na operativne ukaze pa ni bilo nobenih pripomb in zahtev po okrepitvah.¹³⁰

¹²⁸ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 185–186.

¹²⁹ M. Thompson: *The White War*, str. 300.

¹³⁰ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 187.

Dan pred začetkom 12. soške ofenzive je napetost v italijanskih jarkih že popustila, saj je bila za 22. oktober razglašena najvišja stopnja pripravljenosti. Čeprav so imeli natančne obveščevalne informacije o preložitvi datuma in ure ofenzive, spremembi niso hoteli verjeti, saj so mislili, da gre za strateško zavajanje. Poleg tega niso verjeli, da bi sovražnik napadel v takem vremenu in tem letnem času. Na območju Volč so bile prve obrambne črte preventivno izpraznjene, varovalo jih je le nekaj čet brigade Taro, preostale pa so umaknili na položaje nad volčansko ravnico. Nekateri stražarji so bili kljub temu živčni in so streljali, kadar so slišali zvok ali šum iz smeri sovražnikovih položajev.¹³¹

Tako lahko povzamemo, da so obrambne položaje na območju prodora zasedale enote italijanske 2. armade, in sicer 50., 43., 46. in 19. divizija. Za njimi so enote 7. korpusa prihajale na položaje. Nazadnje so italijanske enote le dobile ukaz za zasedanje svojih položajev, vendar je bilo prepozno. Le posamezne enote so zasedle svoje rajone delovanja, medtem ko je bila večina še v zaledju.¹³²

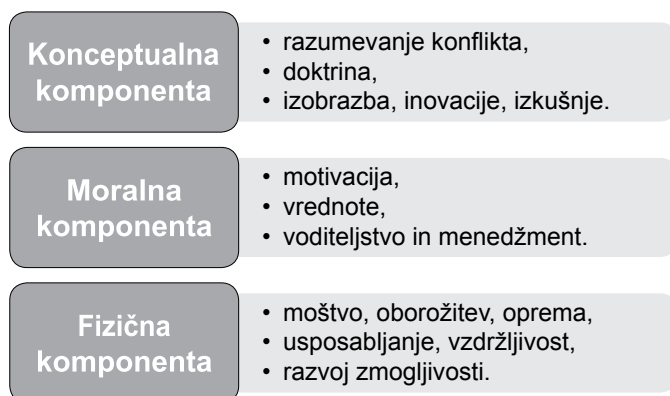
¹³¹ Prav tam, str. 192, 194.

¹³² J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 46.

VOJSKOVALNA MOČ NEMŠKE VOJSKE

Komponente vojskovalne moči

Vsaka vojska ima vojskovalno moč, ki opredeljuje njeno sposobnost za vojskovanje. Gre za vrlino, s katero je mogoče premagati sovražnika. Ko razpravljamo o vojskovalni moči, je treba poudariti, da pojem ne obsega samo fizične sestave enot in njihove oborožitve. Sestavljena je iz treh med seboj povezanih delov, in sicer iz konceptualne, moralne in fizične moči.¹³³

Komponente vojskovalne moči¹³⁴

Vse tri komponente vojskovalne moči sestavljajo jedro, ki omogoča učinkovito organiziranje sil za bojevanje. V tem poglavju so opisani vplivi in razvoj komponent nemške vojske pred ter med prvo svetovno vojno, kar je neposredno vplivalo na delovanje in učinkovitost nemških enot, ki so se bojevale v 12. soški ofenzivi.

¹³³ B. Furlan in drugi: *Vojaška doktrina*, Ljubljana 2006, str. 15; Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2. V vojaški doktrini Slovenske vojske so sestavni deli vojskovalne moči poimenovani kot idejna zasnova, bojna morala in bojna moč.

¹³⁴ Povzeto po vojaški doktrini Velike Britanije: Ministry of Defence: *ADP Operations*.

V prvi svetovni vojni so si bile na zahodni fronti tri vojskujoče strani Nemčija, Velika Britanija in Francija po organizacijski strukturi, oborožitvi ter doktrini precej podobne. V letih 1914–1916 so iskale nove doktrinarne rešitve in začele razvijati koncepte predvsem na področju sodobne jurišne taktike, združenega bojevanja rodov in po globini gibljive obrambe. Nemška vojska je bila med temi državami prva, ki je izvedla tranzicijo na teh področjih. Britanci so sledili razvoju, Francozi pa nekoliko manj.¹³⁵ Vse tri države so imele rodove pehote, artilerije in konjenice. Pehotne divizije so štejele približno po 12.000 vojakov. Britanske divizije so imele trikotno strukturo, v kateri je imela vsaka divizija tri brigade in vsaka brigada štiri bataljone. Nemci in Francozi so imeli kvadratno strukturo, v kateri je imela vsaka divizija dve brigadi in vsaka brigada dva polka, vsak polk pa je štel po tri bataljone. Vse tri armade so imele ob začetku prve svetovne vojne v bataljonu po štiri čete. Te so štejele več kot 200 vojakov in so bile najmanjše enote, ki so lahko samostojno delovale.¹³⁶ Ob tem je treba poudariti, da so bili Nemci in Francozi pri vzpostavljanju organizacijske strukture enot zelo fleksibilni in so glede na naloge znotraj teh enot oblikovali tudi bojne skupine ter odrede.

Konceptualna komponenta

Konceptualna komponenta je idejna zasnova in rezultat miselnega procesa. Opredeljujejo jo načela vojskovanja, vojaške doktrine in razvoja vojaške teorije ter prakse. Načela in doktrina v kombinaciji z iniciativo ter ustvarjalnostjo sestavljajo intelektualno silo vojske. Pri tem je bistveno razumevanje konfliktov.¹³⁷

Vse komponente vojskovalne moči so enako pomembne, vendar je dejstvo, da je konceptualna komponenta v prednostnem položaju, saj omogoča temelje in smernice za bojno delovanje. Središče konceptualne komponente je doktrina, ki temelji na razumevanju kompleksnosti vojaškega konflikta. Doktrina je podlaga za izobraževanje in usposabljanje. Poleg tega spodbuja k razmišljanju, pri čemer je pomembnejše vprašanje, kako razmišljati, in ne, kaj razmišljati.¹³⁸

¹³⁵ M. A. Hunzeker: *Perfecting War: The Organizational Sources of Doctrinal Change*, Princeton 2013, str. 155–156.

¹³⁶ M. A. Hunzeker: *Perfecting War*, str. 156.

¹³⁷ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 16.

¹³⁸ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–3.

Nemci so bili že v 19. stoletju in prvi polovici 20. stoletja pozorni na razvoj doktrine in konceptualne komponente. Za boljše razumevanje razvoja konceptov in doktrine nemške vojske med prvo svetovno vojno moramo proučiti obdobje konec 19. stoletja, ko je bil načelnik pruskega vrhovnega štaba feldmaršal Helmuth von Moltke starejši. Leta 1866 je po pruski zmagi v vojni proti Avstrijcem ukazal pripraviti študije o prednostih in pomanjkljivostih pruske vojske ter izkušnjah iz vojne. Kot rezultat te študije so bila oblikovana Navodila za poveljnike višjih enot, 24. junij 1869 (*Verordnungen für die höheren Truppenführer vom 24. Juni 1869*). Na tem dokumentu temelji nemška vojaška teorija za operacije večjih enot, ki je veljala naslednjih sedemdeset let. Dokument je bil dopolnjen leta 1885 in ponovno natisnjen z manjšimi spremembami leta 1910. Pomembno je vplival na nemška klasična vojaška navodila o vodenju enot iz leta 1933 (*Truppenführung*). Dokument je po mnenju strokovnjakov najpomembnejši za razumevanje nemške vojaške teorije.

V prvo svetovno vojno so tako britanska, francoska kot tudi nemška vojska vstopile nepripravljene predvsem na področju doktrin in konceptov. Po prvih spopadih so se frontne črte počasi ustalile in leta 1915 močno utrdile. Enote, ki so se utrdile v strelskih jarkih za žičnimi ovirami pod zaščito mitraljezov in artilerije, so povzročale enotam, ki so izvajale linearne frontalne napade, hude izgube. Vse tri države so želele rešiti preprost taktični problem – zavzeti sovražnikove jarke brez nesprejemljivih izgub za napadalca. Leto 1915 je bilo za armade bolj ali manj izgubljeno in z veliko žrtvami ter brez jasnega napredka v doktrinarnem razvoju. Pojavljali so se prvi poskusi na področju taktike, vendar brez posebnih rezultatov na bojiščih.

Zgodba, ki se je razvijala v ozadju prve svetovne vojne, predvsem na zahodni fronti, ima lastnosti dinamičnih in nenehnih sprememb. Po eni strani se frontne črte niso veliko spreminjale, po drugi strani pa so se dogajale velike spremembe na področju taktike bojevanja. Obdobje pomeni začetek razvoja sodobnega konvencionalnega vojskovanja.¹³⁹ Najhitrejša v razvoju je bila nemška vojska, v kateri so se začele jasne in vidne spremembe leta 1916, predvsem na področju kulture poveljevanja in strukture usposabljanja. Spremembe na teh dveh področjih so povzročile tudi spremembe na področju taktike gibljive obrambe, napada jurišnih enot in združenega bojevanja rodov. Nemci so prešli z razvojem poveljevalne kulture *auftragstaktik*¹⁴⁰ na področju

¹³⁹ M. A. Hunzeker: *Perfecting War*, str. 158.

¹⁴⁰ Poveljevanje s poslanstvom (angl. Mission Command).

kulture poveljevanja z delno centraliziranega na delno decentralizirano poveljevanje, kar je omogočalo pobudo podrejenih, skladno s poslanstvom in namero nadrejenega. Na področju usposabljanja se je proces razvijal v smeri popolne centralizacije, zato so leta 1916 izdali priročnik za usposabljanje pehotnih enot (*Ausbildungsvorschrift für die Fusstruppen im Kriege*). Istega leta so začeli uspešno razvijati tudi taktiko delovanja jurišnih enot in združenega bojevanja rodov, predvsem pehote in artilerije. Leta 1917 so se v nemški vojski zgodile bistvene doktrinarne spremembe.¹⁴¹ Nemci so uspešno prikazali jurišno taktiko in združeno bojevanje na različnih bojiščih po Evropi. Vse novosti razvoja zadnjih dveh let so združili v uspešno operacijo oktobra 1917 v 12. soški ofenzivi.

Tudi na podlagi te izkušnje je imela nemška vojska marca 1918 optimalno vojaško doktrino. V prvi svetovni vojni je bila prva in edina armada, ki je uspešno prilagodila jurišni napad, združeno bojevanje in premično obrambo po globini.¹⁴²

Razvoj doktrine in taktike nemške vojske v prvi svetovni vojni.¹⁴³

NEMČIJA	1914	1915	1916	1917	1918
Kultura poveljevanja	delno centralizirano	delno centralizirano	delno decentralizirano	delno decentralizirano	delno decentralizirano
Struktura usposabljanja	delno centralizirano	delno centralizirano	centralizirano	centralizirano	centralizirano
Jurišna Taktika	ne	poskus	razvoj	prikaz na bojišču	da
Združeno bojevanje	ne	poskus	razvoj	prikaz na bojišču	da

¹⁴¹ M. A. Hunzeker: *Perfecting War*, str. 278.

¹⁴² Prav tam, str. 291.

¹⁴³ M. A. Hunzeker, *Perfecting War*, str. 252–291.

Moralna komponenta

Moralna komponenta vojskovalne moči vsebuje najmanj predvidljiv vidik konflikta – človeški element, ki odloči o zmagi ali porazu bitke. Moralna komponenta zagotavlja zmogljivost, da imajo vojaki voljo do bojevanja.¹⁴⁴ Bojna morala se ustvarja in ohranja z motiviranjem, uveljavljanjem vrednot, voditeljstvom ter menedžmentom.¹⁴⁵

Feldmaršal Moltke starejši je v svojih spisih jasno nakazal, kam mora vojska usmeriti svojo vojskovalno moč, če želi doseči zmago. »Osvojiti zemljišče ali utrjeni položaj ne zadostuje za zmago. Nasprotno, uničenje bojne moči sovražnika je praviloma odločilno. Predvsem to je cilj delovanja.«¹⁴⁶ S to izjavo je nakazal, kako pomembna je tudi moralna komponenta vojskovalne moči.

V razpravi o vzrokih za uspeh 14. armade v Zgornjem Posočju oktobra 1917 je treba iskati odgovore tudi v tej smeri. Ne gre samo za osvajanje geografskega prostora, ki je bilo zaradi svoje razgibanosti nedvomno zelo pomembno. Pri tej operaciji gre za veliko bolj zapletene razmere. Glavni cilj delovanja enot 14. armade ni bil usmerjen v uničenje oziroma poraz sovražnika v fizičnem smislu. Način delovanja nemške vojske v prodoru pri Tolminu je veliko bolj vplival na moralno komponento vojskovalne moči italijanske vojske, predvsem na njeni kohezivnost in voljo za nadaljevanje boja. V kompleksnem in kaotičnem okolju spopadov sta kohezija enot in volja do boja najpomembnejši za doseganje uspeha. Vsaka vojska si prizadeva za vzdrževanje kohezije in volje svojih enot, na drugi strani pa poskuša vplivati, da zlomi ali zmanjša kohezijo in voljo pri sovražniku. To je osrednja točka oziroma cilj manevrskega pristopa vojskovanja v vsej zgodovini. Kohezija je dejanje ali dejstvo, ki ustvarja enotno celoto, in središče učinkovitosti bojnih enot na vseh ravneh. Na drugi strani je volja, ki pomeni odločenost vztrajati ob reševanju stisk in težav. Volja ima dva vidika, in sicer namen in odločnost. Na oboje je mogoče vplivati, ju napasti in ogroziti.¹⁴⁷

Sovražnikova namera je onemogočena, kadar sovražnik spozna, da njegov cilj ni več dosegljiv, posledica pa je prenehanje delovanja. Njegova odločnost je njegova moč volje in je premagana, ko je sovražnik demoraliziran. Armade, ki so se srečale v 12. soški ofenzivi, so se bistveno razlikovale glede moralne

¹⁴⁴ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–10/2–11.

¹⁴⁵ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str.17.

¹⁴⁶ D. J. Hughes: *Moltke on the Art of War: selected writings*, North Carolina 1995, str. 176.

¹⁴⁷ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2–3.

komponente vojskovalne moči. Na eni strani so se spopadle nemške enote (avstro-ogrske enote so delovale podobno) z delno decentraliziranim sistemom poveljevanja, pri katerem so dajali pobudo poveljniki na vseh ravneh znotraj poslanstva in namere nadrejenih – *auftragstaktik*. Nemške enote so bile vse obdobje prve pozorne na razvoj in vzdrževanje kohezije svojih enot, pri čemer sta bili pomembni medsebojna komunikacija ter skrb za podrejene.

V knjigi »Pehota napada« (*Infanterie greift an*) opisuje takrat triindvajsetletni poročnik Erwin Rommel razmere in način delovanja ob prevzemu poveljevanja devete čete 124. polka januarja 1915 na zahodni fronti. Še posebno je poudaril skrb za podrejene, življenje z njimi v enakih razmerah in samodisciplino. Svoje razmišljanje je sklenil s stavkom: »Ko si enkrat tako daleč, bodo možje sledili svojemu poveljniku skozi pekel, meglo in dež.«¹⁴⁸

Drugi primer neomajne povezanosti poveljnika s svojo enoto se je zgodil nekaj mesecev zatem. Maja 1915 je 9. četa 124. polka prevzel nadporočnik, ki je imel višji čin kot Rommel. Poveljnik polka je nameraval Rommlu dodeliti drugo četo v istem polku. Rommel je zaprosil, da ostane v 9. četi in prevzame nižje delovno mesto kot poveljnik voda.¹⁴⁹ Ta poteza je sicer nenavadna, vendar je zgovoren primer zavedanja o pomenu medsebojne povezanosti.

Ob oblikovanju Württemberskega gorskega bataljona leta 1915 sta bila prva cilja poveljnika bataljona majorja Sprösserja poleg vzpostavitve organizacijske strukture in opremljanja tudi učinkovitost ter morala.¹⁵⁰ Moto Württemberskega gorskega bataljona »neustrašnost in zvestoba«¹⁵¹ je jasno poudarjal vrednoti, ki sta bili pomemben del moralne komponente vojskovalne moči. To se je obrestovalo čez dobri dve leti v 12. soški ofenzivi, ko so njegove čete sledile svojim poveljnikom natančno tako, kot je napovedal poročnik Rommel, in sicer v megli in dežju na zahtevnem gorskem zemljišču.

V bavarskem pehotnem polku Leib, ki se je pri Tolminu boril skupaj z Württemberskim gorskim bataljonom, so bili na kohezijo enot posebno pozorni že s postavitvijo in razvojem pomembnejših častnikov. V polku je bil tretji bataljon elitna jurišna enota, ki ga je vodil major Robert Bothmer od januarja 1917 do septembra 1918. Med 12. soško ofenzivo je major Bothmer začasno prevzel poveljevanje nad celotnim polkom Leib. Poveljnik 12. čete 3.

¹⁴⁸ E. Rommel: *Infanterie greift an*, Einbeck 2015, str. 59.

¹⁴⁹ Prav tam, str. 69.

¹⁵⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 20.

¹⁵¹ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 42.

bataljona, ki je 24. oktobra 1917 osvojila koto 1114, je bil poročnik Schörner, ki je bil poveljnik 12. čete od novembra 1916 do septembra 1918.¹⁵² Tak način kadrovanja je zagotavljal stabilnost in omogočal razvoj kohezije ter medsebojnega zaupanja.

Na drugi strani so bile italijanske enote s centraliziranim sistemom poveljevanja, pri katerem pobuda ni bila opredeljena kot del vojaške doktrine, komunikacija pa je potekala večinoma enosmerno. Disciplina je temeljila na strahu pred kaznijo in posledica tega je bila, da vrhovno poveljstvo italijanske vojske ni imelo resnične in jasne slike o vojskovalni moči svojih enot. To se jasno vidi tudi iz telegrafskega sporočila generala Cadorne enotam 2. armade na soškem bojišču na prvi dan ofenzive, 24. oktobra 1917.

»Velika ofenziva se je pričela. Vrhovno poveljstvo polaga upanje v herojski duh vseh poveljnikov, častnikov in vojakov, ki bodo vedeli, kako zmagati ali umreti. Toda častniki 2. armade niso vedeli, kako zmagati, možje pa niso hoteli umreti.«¹⁵³ Poleg tega je bila tudi morala nekaterih enot zelo nizka. Na konferenci 2. armade je bilo 19. septembra 1917 izpostavljeno, da 4. korpus ni v najboljši kondiciji tako strateško, taktično kot moralno.¹⁵⁴

Vsekakor je nemška taktika delovanja in izbire ciljev odločilno vplivala na kohezijo italijanskih enot, ki so bile moralno šibke že pred ofenzivo. Množične vdaje so bile posledice popolne izgube volje do nadaljevanja boja. Pri tem je treba iskati vzrok uspeha 14. armade in razloge za hiter razpad predvsem 2. italijanske armade.

Fizična komponenta

Fizična komponenta vojskovalne moči je bojna moč vsake vojske. To so vse sile in sredstva za vojskovanje oziroma količinski in kakovostni kazalnik celotne fizične moči in učinkovitosti enote ter celotna uničujoča sila, ki jo enota uporabi proti sovražniku v nekem času.¹⁵⁵

Med prvo svetovno vojno je predvsem razvoj taktike jurišnih enot v nemški vojski prinesel veliko sprememb tako na področju taktike, poveljevanja,

¹⁵² R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, Anlage 6.

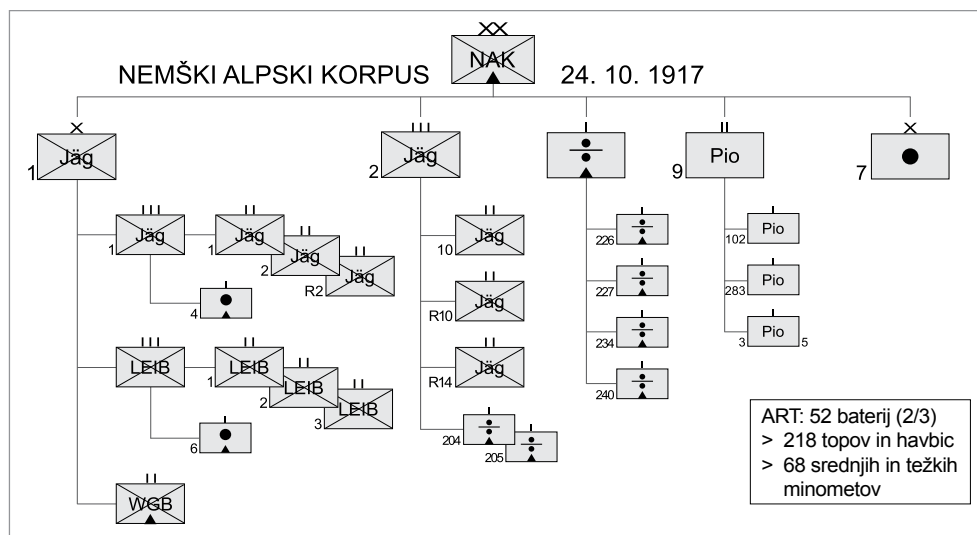
¹⁵³ M. Thompson: *The White War*, str. 307.

¹⁵⁴ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 74.

¹⁵⁵ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 21.

oborožitve, ognjene podpore kot tudi organizacijsko-formacijske strukture pehotnih enot. Za lažje razumevanje strukture, oborožitve in ognjene moči bo podrobneje predstavljena fizična komponenta bojne moči nemškega alpskega korpusa. Oblikovan je bil maja 1915 na Bavarskem in je veljal za elitno bojno gorsko enoto nemške vojske. Čeprav je bila enota oblikovana med vojno, je v dveh letih pridobila veliko bojnih izkušenj na območju od Dolomitov čez Srbijo do Romunije.

Temeljna odlika nemškega alpskega korpusa je bila sposobnost samostojnega delovanja in bojevanja ter izvedb hitrih premikov tudi na zahtevnejšem zemljišču. V 12. soški ofenzivi je bil nemški alpski korpus na težišču delovanja s Tolmina čez Kolovrat na Matajur in nato proti Čedadu, zato so ga močno okrepili, predvsem zmogljivosti ognjene podpore. Jedro bojnega dela korpusa je bila 1. lovska brigada, v kateri sta bila dva lovski polka, in sicer Bavarski polk Leib ter od 12. oktobra do 4. novembra 1917 tudi Württemberški gorski bataljon. Med ofenzivo je bil 2. lovski polk podrejen neposredno poveljstvu nemškega alpskega korpusa kot korpusna rezerva. Poveljstvu pionirskega bataljona s četama so priključili tretjo pionirsko četo iz 5. bataljona pionirjev (bojni inženirci).

Organizacijsko-formacijska struktura nemškega alpskega korpusa z dodanimi enotami v 12. soški ofenzivi¹⁵⁶ (vir: M. Kuhar)

¹⁵⁶ R. Kaltenecker: *Das Deutsche Alpenkorps im Ersten Weltkrieg*, Graz – Stuttgart Stocker 1995, str. 208–209.

Alpski korpus so med ofenzivo okrepili tudi z mitraljezi in artilerijo. Gorskemu odredu s četama v 1. brigadi je bil pod neposredno poveljstvo nemškega alpskega korpusa dodan še odred mitraljezov s štirimi četami. Tako se je ognjena moč zelo povečala. Gorski bataljon je poleg mitraljezov v bojnih bataljonih pridobil še šestintrideset mitraljezov.

Tudi artilerijo so bistveno okrepili s topovi, havbicami in minometi različnih tipov ter kalibrov. Pod poveljstvom bavarskega podpolkovnika Herolda je bilo kar 52 baterij artilerije.

Pomembna novost v letih 1916–1917 je bila krepitev ognjene moči v jurišnih bataljonih z mitraljezi in puškomitraljezi. V pehotnih, lovskih in gorskih enotah so imeli že od začetka prve svetovne vojne v svoji sestavi mitraljeze in lahke minomete, ki so sicer omogočali neposredno ognjeno podporo tako v defenzivnem kot ofenzivnem delovanju. V standardni oborožitvi sta bila mitraljez MG-08 in puškomitraljez MG-08/15.

Standardni nemški mitraljez MG-08¹⁵⁷ je tehtal kar 69 kilogramov, brez vode za hlajenje pa 65 kilogramov. Mitraljez je bil sestavljen iz dveh ločenih delov, in sicer mitraljeza, ki je tehtal 24,5 kilograma, ter trinožnega podstavka, ki je tehtal 38,5 kilograma. Mitraljez je imel učinkovit doseg 2000 metrov, maksimalnega pa 3000 metrov. Za nošenje so večinoma uporabljali tovarne živali. Med spopadom so vojaki nosili mitraljez sami, kar je od njih zahtevalo veliko moči in fizičnih naporov.

Leta 1915 so Nemci razvili tudi različico puškomitraljeza z oznako MG-08/15. Podlaga je bil prvotni model MG-08, ki so mu dodali nožice in leseno kopito. Skupno je tehtal 20,8 kilograma, brez vode za hlajenje pa 17,8 kilograma. Učinkovit doseg MG-08/15 je bil blizu 500 metrov. Bistveni novost in prednost lahkega puškomitraljeza sta bili manjša teža ter premičnost, ki sta omogočali večjo hitrost enotam v napadu in hitro neposredno ognjeno podporo v konici napada. Nemci so začeli puškomitraljeze množično uvajati v enote leta 1917. Enote nemškega alpskega korpusa so popolnjevali z njimi šele dober mesec pred začetkom 12. soške ofenzive.

Za mitraljez MG-08 kot tudi puškomitraljez MG-08/15 so uporabljali enako strelivo kalibra 7,92 x 57 Mauser. To je imelo veliko praktično prednost pri oskrbi enot na bojišču. Za MG-08 so uporabljali trakove z 250 naboji, za MG-08/15 pa trakove s 100 in 200 naboji ter tudi bobne.

¹⁵⁷ Nem. Maschinengewehr 08.

Če primerjamo formacijsko strukturo nemških pehotnih enot ob začetku prve svetovne vojne in leta 1917, je bistvena razlika v številu mitraljezov ter puškomitraljezov. Enote so upoštevale temeljno zamisel, ki je bila najpomembnejša za uspeh v taktiki prodora – zagotoviti lokalno ognjeno premoč proti sovražniku. Za boljše razumevanje bodo podrobneje predstavljeni tudi formacijska struktura in oborožitev polka Leib ter Württemberski gorski bataljon pred začetkom 12. soške ofenzive.

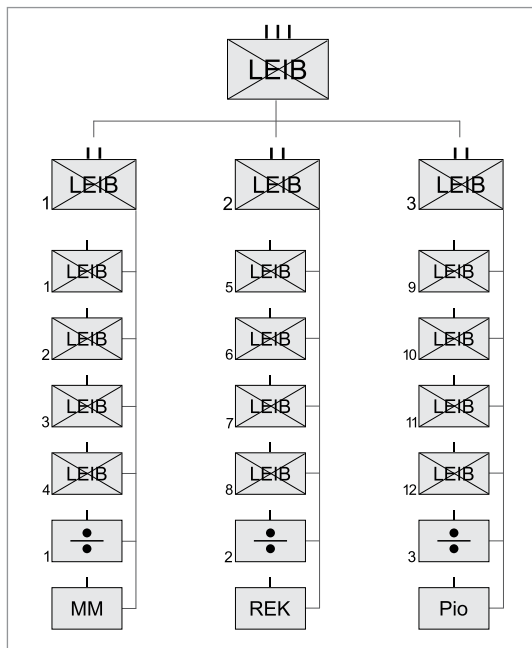
Bavarski kraljevi gardni polk Leib

Bavarski gardni polk Leib je bil enota s tradicijo, ki je segala v 17. stoletje. V mirnodobnem času so imeli kot osebna garda bavarskega kralja protokolarne naloge. Častniški zbor polka je bil večinoma iz visokih bavarskih krogov. Čeprav to ni bila gorska enota, je bil polk del nemškega alpskega korpusa. Obvladoval je veliko znanja in veščin, tudi bojevanje na zahtevnejšem zemljišču ter pozimi. Polk je imel izkušnje iz Dolomitov, vojskovanja v strelskih jarkih zahodne fronte, kjer so pri Verdunu izvedli več prodorov z omejenim ciljem in obvladali taktiko jurišnih skupin.¹⁵⁸ Imeli so tudi izkušnje iz manevrskega vojskovanja, predvsem v Romuniji in Srbiji. Kljub statusu častnikov plemiškega rodu je bila enota določena za konico napada nemškega alpskega korpusa na težiščni smeri napada pri Tolminu.

Polk Leib je imel 23. oktobra 1917 v svoji sestavi tri bataljone,¹⁵⁹ vsak pa je imel štiri pehotne čete in mitralješko četo. V prvem bataljonu je bila poleg tega tudi minometna četa, v drugem rekrutna in tretjem pionirska četa. Poveljnik polka je bil leta 1917 po činu podpolkovnik, poveljnika 1. in 2. bataljona sta bila stotnika, poveljnik 3. bataljona je bil major, poveljniki čet pa so bili poročniki ter nadporočniki. Med 12. soško ofenzivo je začasno prevzel poveljevanje nad polkom major Robert Bothmer, ki je bil sicer poveljnik 3. bataljona. Znotraj polka je tretji bataljon veljal za elitnega in najbolje izurjenega, prvi bataljon pa je bil v rezervi. V prvi fazi napada čez Kolovrat proti Čedadu nista sodelovali minometna in rekrutna četa.

¹⁵⁸ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914-1918*, Westport USA 1995, str. 131.

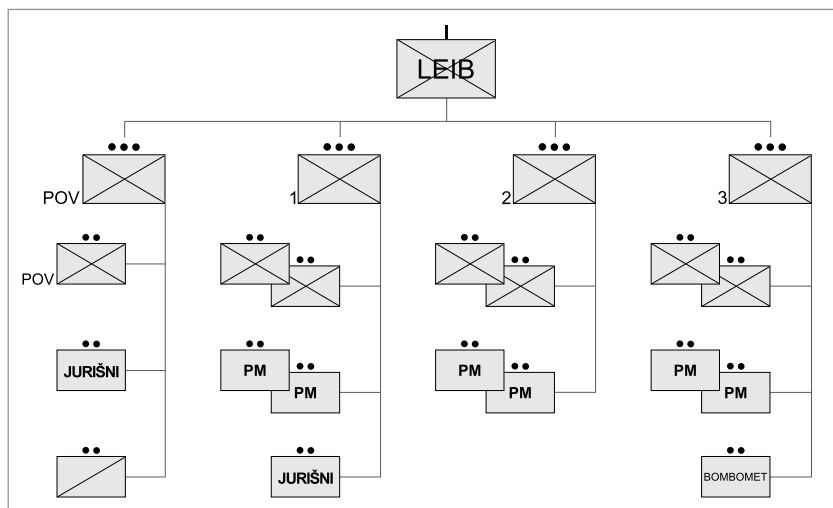
¹⁵⁹ R. von Reiss (in drugi): *Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg*, str. 64–65.

*Organizacijsko-formacijska struktura polka Leib
oktobra 1917 (vir: M. Kuhar)*

Pehotna četa je imela v svoji sestavi poveljniški vod in tri pehotne vode. V poveljniškem vodu sta bila poleg poveljniškega oddelka še jurišni in izvidniški oddelki. Vsi trije pehotni vodi so imeli po dva pehotna oddelka in dva oddelka puškomitraljezov. To pomeni, da je imela vsaka četa šest puškomitraljezov, bataljon jih je imel štiriindvajset, polk pa skupno kar dvainsedemdeset. Prvi vod je bil okrepljen z jurišnim oddelkom, tretji pa z oddelkom bombometov.¹⁶⁰ Tri mitralješke čete so imele vsaka po osem mitraljezov, torej skupno štiriindvajset mitraljezov MG-08.

¹⁶⁰ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 101.

Organizacijsko-formacijska struktura jurišne čete polka Leib (vir: M. Kuhar)

Württembergški gorski bataljon

V nasprotju s polkom Leib je bil Württemberski gorski bataljon mlada enota, oblikovana oktobra leta 1915. Predhodnica tega bataljona je bila smučarska četa, ki je bila maja 1915 preimenovana v gorsko četo in oktobra vključena v bataljon. Glavna zamisel oblikovanja Württemberskega gorskega bataljona je bila, da bo vsaka izmed šestih gorskih čet sposobna samostojnega delovanja ob podpori ene izmed svojih treh čet mitraljezov. Poveljevanje nad bataljonom je prevzel izkušen častnik major Theodor Sprösser, ki je bataljon pri svojih osemindesetih letih vodil tudi v 12. soški ofenzivi.¹⁶¹

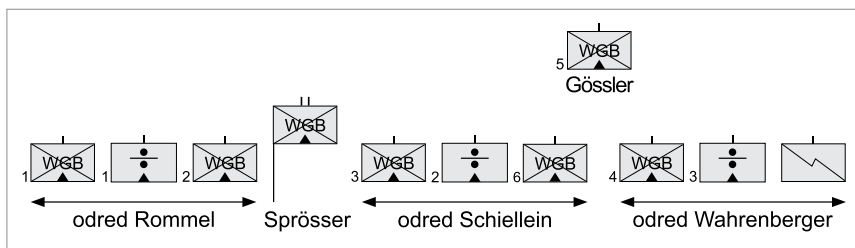
KWürttemberskemu gorskemu bataljonu so 24. oktobra 1917 spadali poveljstvo bataljona, šest gorskih čet in tri čete mitraljezov. Dodani so bili še manjši poveljstvi odredov in četa zvez. Bataljon je bil okrepljen z minometno in učno četo, ki pa sta ostali v Beljaku in nista šli z bataljonom v ofenzivo.¹⁶² Poveljnik bataljona je v 12. soški ofenzivi poveljeval desetim četam, kar je zelo zahtevno, še posebno, če enote delujejo na ločenih smereh, zato je major Sprösser znotraj bataljona oblikoval tri odrede¹⁶³, ki so lahko delovali samostojno. Eden izmed

¹⁶¹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 19–21.

¹⁶² T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 346.

¹⁶³ Nem. Abteilung, angl. Detachment.

poveljnikov odredov je bil tudi nadporočnik Rommel. Poveljnik bataljona je oblikoval velikost odredov glede na razmere in nalogo. V veliko publikacijah so nejasnosti zaradi napačnega prevajanja izvirne nemške besede *Abteilung*. To je tudi razlog, da je Rommel naveden kot poveljnik čete, skupine, oddelka in celo bataljona.

Bojni razpored v začetni fazi prodora pri Tolminu, iz česar so razvidni trije odredi, ki jim je poveljeval poveljnik bataljona. 5. gorska četa je bila skupaj z 204. in 205. odredom mitraljezov razporejena na območje tolminskega gradu (Kozlov rob). Podpirala je enote v prvi fazi preboja.¹⁶⁴

Oblikovanje odredov znotraj bataljona je imelo veliko prednost, saj je bataljon lahko deloval decentralizirano v več samostojnih smereh. Tak koncept je deloval le, če so ga vodili usposobljeni častniki, ki so razumeli in obvladali princip poveljevanja s poslanstvom (*auftragstaktik*). Tako kot v polku Leib so tudi v Württemberskem gorskem bataljonu poudarjali omogočanje svoje ognjene moči. V treh mitraljeških četah so imeli skupno osemnajst mitraljezov MG-08, v šestih pehotnih četah pa šestintrideset puškomitraljezov MG-08/15. To je bilo dovolj za velik ogenj in lokalno premoč nad sovražnikom. Na italijanski strani je bilo v bataljonu štirinajst puškomitraljezov¹⁶⁵, kar pomeni skoraj trikratno premoč na nemški strani.

Čeprav so enote nemškega alpskega korpusa popolnjevali s puškomitraljezi šele dober mesec pred začetkom ofenzive, so jih te znale v napadu odlično izkoristiti. Puškomitraljezi in mitraljezi so bili odlična kombinacija. Puškomitraljezi so bili hitro premični, mitraljeze pa so enote z neposredno podporo uporabljale tudi na večjih razdaljah.

Artilerija je z različnimi kalibri in odličnim ešaloniranjem ognja zagotavljala največjo mogočo podporo jurišnim enotam v neposredni bližini sovražnika.

¹⁶⁴ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, priloga št. 38.

¹⁶⁵ P. Gaspari: *La verita*, str. 29.

NEMŠKI STIL VODENJA IN POVELJEVANJA – AUFTRAGSTAKTIK

Razvoj in pomen koncepta *auftragstaktik*

Princip poveljevanja in kontrole je ena pomembnejših bojnih funkcij, ki omogoča organizirano in usklajeno bojevanje enot na vseh ravneh. Poveljevanje temelji na pravočasnem odločanju, jasnem razumevanju namere nadrejenega, sposobnosti podrejenih, da namere uresničijo, ter na poveljnikovi sposobnosti, da si predstavlja izvedbo načrta od začetka do konca.¹⁶⁶

V 19. stoletju so začeli v pruski vojski razvijati koncept vodenja in poveljevanja, ki so ga na prelomu v 20. stoletje poimenovali *auftragstaktik* in se je ohranil v nemški vojski vse do danes. Prevezelo ga je tudi veliko drugih držav, med njimi tudi Slovenska vojska, ki ga je prevedla v *poveljevanje s poslanstvom*. Temeljni principi tega svojevrstnega koncepta se v bistvu niso nikoli bistveno spreminjali, zato si najprej pogledajmo štiri sodobnejše definicije, ki najjasneje izražajo pomen te besede. V nemškem priročniku za poveljevanje enotam je zapisana definicija: »Auftragstaktik je prednostni princip poveljevanja in kontrole v vojski. Temelji na medsebojnem zaupanju in pomeni za vsakega vojaka neomajno obvezo opravljanja svojih dolžnosti. Vojaški voditelj informira o svoji nameri, postavlja jasno dosegljive cilje ter zagotavlja potrebne sile in sredstva.«¹⁶⁷

V angleškem govornem področju so *auftragstaktik* prevedli v *mission command*. Ameriška vojska v svoji doktrini piše, da pomeni *mission command* uporabo avtoritete poveljnika pri usmerjanju delovanja z jasnim poslanstvom ter spodbujanjem disciplinirane pobude znotraj njegove namere

¹⁶⁶ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 63.

¹⁶⁷ W. Widder: *German Army, Auftragstaktik and Innere Führung*, Fort Leavenworth, september–oktober 2002, str. 3.

in omogočanjem razvoja delavnih ter prilagodljivih podrejenih poveljnikov za izvajanje združenih kopenskih operacij.¹⁶⁸

Za širše razumevanje dodajmo še definicijo britanske vojske, ki *mission command* opisuje kot filozofijo poveljevanja s centralizirano namero in decentralizirano izvedbo, ki je še posebej primerna za kompleksne, dinamične in nasprotujoče si situacije.¹⁶⁹ Pristop k poveljevanju na podlagi poslanstva vzpodbuja decentralizirano poveljevanje, svobodo in hitrost delovanja ter iniciativo, vendar tudi dosledno upoštevanje usmeritev in navodil nadrejenega poveljnika.¹⁷⁰

Zamisel koncepta *auftragstaktik* ima v ozadju dolg zgodovinski razvoj z začetki v Prusiji oziroma Nemčiji. Da je zamisel dobila svoja dokončna okviri in vsebino, je trajalo vse stoletje. Strokovnjaki umeščajo začetke zamisli v leto 1806 po porazu Prusov proti Napoleonu pri Jenni. Takrat so oblikovali dva sklepa, ki sta bila pomembna temelja za prihodnji razvoj. Ugotovili so, da so bili ključni poveljniki na bojišču zaradi »megle vojne« in kaosa prepozno obveščeni o dogajanju na bojišču. Drugo pomembno spoznanje je bilo, da so imeli samo poveljniki neposredno na bojišču jasno sliko, kaj se je tam v resnici dogajalo. To je bila podlaga razvoja novega koncepta z nekaterimi izhodišči oziroma predlogi:

- poveljniki na bojišču se morajo odzivati hitro v realnem času,
- prevzemati morajo pobude brez predhodnega posvetovanja z nadrejenim,
- izkoristiti je treba priložnost in se pravočasno odzivati na neugodne razmere.

Eden pomembnejših generalov, ki je zaznal potrebo po spremembah, je bil feldmaršal Helmuth von Moltke starejši, načelnik vrhovnega štaba pruske vojske v letih 1857–1888. Velja za utemeljitelja in ustvarjalca koncepta poveljevanja in kontrole na operativni ravni ter koncepta *auftragstaktik*, čeprav tega termina ni nikoli uporabljal. Moltke je uporabljal dva izraza: ukaz (*Befehl*) na taktični ravni in direktivo (*Direktive*) na operativni ravni. Utemeljil je glavni princip, da podrejeni deluje znotraj usmeritev in namere nadrejenih oziroma da: »/.../ kljub odsotnosti ukazov podrejeni nadaljuje z aktivnostmi in še vedno podpira namero nadrejenega.«¹⁷¹

¹⁶⁸ US Army Headquarters: *Army Doctrine Publication 6-0 Mission Command*, Washington, 2012.

¹⁶⁹ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 6–11.

¹⁷⁰ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 63.

¹⁷¹ W. Widder: *German Army*, str. 3.

Termin *auftragstaktik* je leta 1906 uvedel nemški general Otto von Moser v »Priročniku za usposabljanje in kontrolo bataljona v boju« ter v »Pravilih pehotnega usposabljanja«. Od takrat je to veljavni termin za princip poveljevanja in kontrole.¹⁷²

Ob začetku prve svetovne vojne so ob vzpostavitvi utrjenih frontnih črt na zahodni fronti visoki nemški poveljniki omejili samostojnost podrejenih poveljnikov in razvoj koncepta *auftragstaktik* je za dobri dve leti zamrl. Pobuda je znova oživela v letih 1916 in 1917, skupaj z razvojem taktike gibljive obrambe po globini in taktike prodora. Pogoj za tak način delovanja je bila visoka stopnja pobude in kreativnosti na vseh ravneh, od najvišjih častnikov do podčastnikov na ravni voda ter poveljnikov jurišnih oddelkov in skupin. Še posebno mlajši častniki in podčastniki so bili ob odsotnosti nadrejenih v neposrednih spopadih prisiljeni delovati in se odločati glede na trenutne razmere.¹⁷³

Moltke st. je ta pristop utemeljeval predvsem s tem, da poveljniki, ki so udeleženi v bitki, boljše razumejo razmere. Zato ne potrebujejo natančnih in dolgih ukazov, temveč bolj usmeritve v smislu direktive, kajti že po prvem bojnem stiku se začnejo razmere spreminjati.

Temeljni elementi koncepta *auftragstaktik* so poslanstvo, razmere, poveljnikova namera, svoboda delovanja in pobuda.¹⁷⁴

Poslanstvo in razmere so najpomembnejši dejavniki za sprejem odločitve. Poslanstvo je jasna in jedrnata izjava, ki natančno določa posamezniku ali enoti, kdo bo vodil operacijo, kaj je treba narediti, kdaj se bo to dogajalo in zakaj se vodi. Ne določa, kako se bo vodila. Na to vprašanje mora odgovoriti podrejeni poveljnik. Pri tem je pomembno, da je poveljnik sposoben jasnega, logičnega in preprostega razumevanja razmer in da zna svoj miselni proces usmeriti v bistveno. V nemški vojski je veljalo prepričanje, da ni treba čakati na vse informacije in težiti k najboljši mogoči odločitvi. Prepričani so bili, da je za poveljnikov uspeh na bojišču dovolj, če izbere drugo ali tretjo možnost delovanja.¹⁷⁵

Pri poveljevanju na podlagi poslanstva se zahteva od podrejenih poveljnikov, da ocenjujejo vse načrtovane aktivnosti, skladno s poveljnikovo namero.

¹⁷² M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–34.

¹⁷³ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. X–34.

¹⁷⁴ Prav tam, str. X–35.

¹⁷⁵ Prav tam, str. X–36.

Namera je jasna in kratka izjava o namenu operacije in opisuje želeno končno stanje, ki podpira poslanstvo. Namera odgovarja na vprašanje, zakaj je nekaj treba narediti. Poveljnikova namera spodbuja enotnost naporov in omogoča, da so enote usmerjene k skupnemu cilju oziroma istemu končnemu stanju. Dobro izražena namera opogumlja podrejene k svoji pobudi in je tudi vir motivacije. Poveljnik vedno presoja in razmišlja analitično znotraj območja odgovornosti, ki ga določa namera.

Naslednji pomemben element *auftragstaktik* je *svoboda delovanja*. Nadrejeni naj bi v svoji nameri podrejenim zagotovil dovolj svobode za delovanje. Pri tem mora imeti vsak poveljnik voljo, da sprejme odgovornost za uporabo svobode delovanja, skladno z ukazom. To je bilo jasno izraženo tudi v avstro-ogrskih ukazih za 12. soško ofenzivo. V ukazu 55. divizije za napad je bilo že v prvi točki zapisano: »To silovito hotenje po napredovanju mora prežemati vse, poveljnike kakor vojake, in mora, glede na to, da je zmaga na strani drznih in pogumnih, pripeljati do uspeha.«¹⁷⁶

Meja svobode delovanja je poveljnikova namera, po drugi strani pa tudi dovolj sil v rezervi. V 12. soški ofenzivi je to razvidno iz razmestitve sil v napadu. Jurišnim oddelkom so sledile zelo močne enote tako po številu kot po oborožitvi ter močno okrepljenih rezervnih enotah. Takšna bojna razmestitev po globini je omogočala svobodo delovanja.

Rommel je na Hlevniku in Kolovratu nekajkrat izkoristil svobodo delovanja. Na grebenu Hlevnika je pravzaprav prišel na območje delovanja polka Leib. Na Kolovratu je 25. oktobra prešel v konico napada proti Kuku, čeprav je bil za to nalogo po prvotnem ukazu določen polk Leib. Tudi blokada ceste Livek–Savogna (Sovodenj) in prodor proti zaselku Jevšček ter Kraguonci (Monte Craguenza)¹⁷⁷ v temeljnem ukazu za napad nista bila predvidena. Celo nasprotno. V prvotnem ukazu je bilo opredeljeno, da Württemberški gorski bataljon zavaruje desni bok polka Leib in zavzame artilerijske položaje v zaselku Foni. Vendar je treba vse te poteze Württemberškega gorskega bataljona razumeti tudi v luči taktike kombiniranega prodora v več smereh. Kajti prodor v eni smeri lahko omogoči nadaljevanje prodora v drugih smereh.

¹⁷⁶ L. Galić: *Od Krna do Rombona 1915–1917*, str. 164.

¹⁷⁷ Rommel in številni drugi avtorji, ki povzemajo Rommla, opisujejo spopad odreda Rommel za Kraguonco (Monte Craguenza), ki pa ni bil spopad za omenjeni vrh, temveč za vrh pred Kraguonco, ki se je imenoval Breza (1094 metrov). Kljub temu sva se odločila, da bova zaradi lažje sledljivosti napredovanja odreda Rommel ohranila Rommlovo poimenovanje. Vir: Državna topografska karta 1 : 25.000, list št. 088 Kobarid, Geodetski zavod RS, 1997.

V tem kontekstu je potekalo vrinjanje Rommlovega odreda na Kolovratu. Na podlagi primerjalne analize ukazov in poročil je razvidno, da je Rommel vse od Tolmina do vrha Matajurja sledil povelju in nameri nadrejenega, da je treba: »/.../ brez prostorske ali časovne omejitve dnevnih ciljev nenehno napredovati proti zahodu, zavedajoč se, da imamo za seboj močne rezerve«. ¹⁷⁸

Tretji element koncepta *auftragstaktik* je *pobuda*, ki je pomembna zato, da se preprečijo presenečenja ali nepričakovani dogodki. ¹⁷⁹ Pobuda nikakor ne pomeni samovolje. Poveljnik, ki sprejema odločitve, mora delovati znotraj dodeljenega poslanstva in poveljnikove namere. Pobuda je ključna za samostojno delovanje in je najpomembnejša pri razvoju koncepta *auftragstaktik* v pruski oziroma nemški vojski. Koncept *auftragstaktik* se je začel z zamisljo o decentraliziranem poveljevanju, ki je temeljilo na tem, da vojaki, čeprav niso pod neposrednim nadzorom, delujejo samostojno znotraj poveljnikove namere. ¹⁸⁰ Moltke je v svojih spisih še posebej poudarjal pomen pobude. »Obstaja veliko situacij, ko se mora poveljnik odločati na podlagi lastne presoje. Bilo bi absurdno, če bi čakal na ukaze nadrejenih v trenutkih, ko teh navodil ni mogoče posredovati.« ¹⁸¹

V vojaški teoriji poznamo tri kategorije pobude. ¹⁸² Prva kategorija je precej jasna in razumljiva. Poveljnik presoja in se odloča znotraj namere nadrejenega in od tega ne odstopa. Edini pogoj pri tem je, da poveljnik jasno pozna doktrino in razume namero nadrejenega. Pri tem se ne sprašuje o ciljih, temveč si odgovarja na vprašanje, kako opraviti dodeljeno nalogo.

O drugi kategoriji pobude govorimo takrat, ko se razmere na bojišču toliko spremenijo, da ni več mogoče delovati skladno s prvotno namero nadrejenega. Takrat se lahko poveljnik na bojišču odloči, da bo deloval na podlagi svoje presoje in novih razmer. A pri tem sta še dodatna pogoja. To lahko poveljnik naredi samo, kadar v kritičnih trenutkih nima zveze z nadrejenim. Poleg tega mora poveljnik o svoji odločitvi obvestiti nadrejenega takoj, ko je to mogoče.

V to vrsto pobude uvrščamo Rommlovo odločitev o nadaljevanju napada 26. oktobra v smeri črte Mrzli vrh (1356 metrov)–kota 1467–Matajur (1641 metrov). Med pripravami za napad na predvrh Matajurja je nadrejeni major

¹⁷⁸ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu* 1917, Kobarid 1997, str. 17.

¹⁷⁹ M. Sonnenberger: *Initiative Within the Philosophy of Auftragstaktik*, Kansas, Munich, Germany 2013, str. 7.

¹⁸⁰ M. Sonnenberger: *Initiative*, str. 2.

¹⁸¹ D. J. Hughes: *Moltke*, str. 177.

¹⁸² M. Sonnenberger: *Initiative*, str. 7–9.

Sprösser jasno poveljeval Rommlu: »Württembergški gorski bataljon se umakne.«¹⁸³ Rommel je kljub vsemu nadaljeval z napadom, kar je utemeljil s tem, da je bilo bataljonsko povelje izdano brez poznavanja resničnih razmer na južnih pobočjih Matajurja. Veliko italijanskih vojnih ujetnikov (čez 3200), ki so prihajali na Kraguonco, je po mnenju Rommla majorju Sprösserju dalo vtis, da so spopadi na Matajurju končani.

Tretja kategorija se razvije, kadar se razmere znotraj enote toliko spremenijo, da izvedba poveljnikove namere ni več mogoča. To so običajno težke izgube v moštvu ali materialnih sredstvih, ko enota ni več bojno sposobna. Moltke je leta 1869 v navodilih zapisal, da: »/.../ mora vsak poveljnik delovati skladno s presojo in instinktom kot prednostnima principoma, ne pa čakati samo na ukaze.« Pri tem je dodal omejitev, da deluje skladno s poveljnikovo vizijo, če je le mogoče.¹⁸⁴ Poveljnik mora znati uravnotežiti tveganje, pobudo in previdnost.

Prednosti in slabosti koncepta *auftragstaktik*

Koncept poveljevanja *auftragstaktik* je svojevrsten fenomen, saj je aktualen že dobrih dvesto let. Ena največjih prednosti tega koncepta je opogumljanje poveljnikov na vseh ravneh k ustvarjalnosti in pobudi. To ustvarja pogoje za napredek in proaktivno delovanje, v vojaških spopadih pa je to pogoj, da so sile korak pred sovražnikom in da se doseže zmaga. Če je koncept pravilno usmerjen, pozitivno vpliva na motivacijo in posledično na moralno komponento vojskovalne moči. Zgovoren primer je ravnanje Rommla v noči s 24. na 25. oktober 1917 na koti 1066, ko je razmišljal o možnostih nadaljevanja napada. Ob tem se je jasno zavedal, kaj pomeni disciplinirana pobuda. Preden je ukrepal, je počakal na prihod majorja Sprösserja, mu predstavil zamisel manevra prodora na mirnejšem sektorju proti zahodu ter ga prosil za sile in odobritev načrta. Major Sprösser je podprl njegovo pobudo tudi za ceno spora s poveljnikom polka Leib, vendar mu je za nalogo dodelil dve četi manj, kot je zahteval Rommel. Ob tem mu je obljubil, da ga bo pri uspešnem prodoru podprl s celotnim Württembergškim gorskim bataljonom, kar se je pozneje tudi zgodilo. Tak način dela jo mogoč samo v okolju, v katerem prevladuje medsebojno zaupanje in je izražena kultura proaktivnega delovanja. Rommel

¹⁸³ E. Rommel: *Infantry Attacks*, Barnsley 2013, str. 223.

¹⁸⁴ M. J. Gunther: *Auftragstaktik: The basis for Modern Military Command*, Forth Leavenworth, Kansas 2012, str. 10.

bi lahko popolnoma legitimno počakal na prihod poveljnika bataljona in v defenzivni vlogi čakal na nov ukaz.

Koncept *auftragstaktik* ima po drugi strani tudi svoje pomanjkljivosti, ki lahko ovirajo poveljevanje in vodenje enot. Dejavnikov tveganja je lahko več: od slabih medosebnih odnosov in pomanjkanja zaupanja do osebnega rivalstva ter nezdravega prestiža in osebnostnih slabosti ter nekompetentnosti posameznih poveljnikov. Rivalstvo med enotami in prestiž bi bila lahko vzroka medsebojnega nestrinjanja o konceptu nadaljevanja napada polka Leib in Württemberskega gorskega bataljona na koti 1114 v noči na 25. oktober. Poveljnik polka Leib je s tretjim bataljonom odbijal protinapade Italijanov na koti 1114, prvi in drugi bataljon pa sta šele prihajala na prizorišče. Bataljon je želel usmeriti proti jugovzhodu (Bukova Ježa, 958 metrov) s ciljem odpreti prehod prvemu lovskemu polku, ki je bil zaustavljen na njegovem levem krilu. Poveljnik polka Leib je od Rommla zahteval, da Württemberski gorski bataljon prevzame obrambo kote 1114 in potem sledi polku Leib pri napadu na Kuk. Major Sprösser je v pogovoru z majorjem Bothmerjem ocenil, da ima Württemberski gorski bataljon z desetimi četami dovolj sil za samostojno nadaljevanje napada proti zahodu z naslednjim ciljem, doseči Kuk. Po tem pogovoru se je major Bothmer usmeril proti jugovzhodu, major Sprösser pa proti zahodu. V biografiji o Ferdinandu Schörnerju se ta dogodek končuje z mislijo: »Ne, nista se razšla kot dobra prijatelja, ampak kot ostra rivala«. ¹⁸⁵ Vedeti moramo, da poveljnik polka Leib ni imel pristojnosti poveljevanja nad Württemberskim gorskim bataljonom. Oba sta bila podrejena 1. lovski brigadi znotraj nemškega alpskega korpusa. Bothmer in Sprösser sta bila sicer oba majorja, vendar je bil Sprösser v činu starejši. Major Sprösser je bil povišan v čin majorja 19. avgusta 1914, major Bothmer pa skoraj tri leta pozneje.

Pri tem se pojavlja tudi vprašanje, kdo od poveljnikov je imel prav oziroma se je pravilno odločil. Taktično gledano sta se oba pravilno odločila. Za uspešno nadaljevanje prodora skladno z ukazom nemškega alpskega korpusa na grebenu Kolovrata je bilo v tistem trenutku pomembno zagotoviti dva pogoja: zadržati moment in napad nadaljevati z enakim tempom, kot so ga imeli prvi dan, ob tem pa zagotoviti dovolj sil za podporo konici napada. Poveljnik polka Leib je pravilno razmišljal, da je njegova trenutna prednostna naloga zadržati dosežene položaje na koti 1114 in deblokirati 1. lovski polk, ki bo okrepil sile za nadaljevanje napada proti zahodu. Poveljnik Württemberskega gorskega bataljona pa je ocenil, da ima dovolj sil za nadaljevanje napada proti zahodu.

¹⁸⁵ R. Kaltenecker: *Generalfeldmarschal Ferdinand Schörner*, Teil 1, Würzburg 2014 str. 101.

Tako bi odprl novo možnost prodora na Kolovratu in nadaljeval z začasno prekinjenim tempom napada ter razbremenil pritisk Italijanov na polk Leib. Formalno gledano je bil s to odločitvijo še vedno na desnem boku polka Leib, kot je bilo opredeljeno v ukazu, in je ravnal skladno z namero poveljnika nemškega alpskega korpusa.

Pogoji za uspešno delovanje koncepta *auftragstaktik*

Koncept *auftragstaktik* ni samo preprosto orodje za vodenje in poveljevanje, pri katerem nadrejeni izrazi svojo namero, podrejeni pa potem poišče odgovor, kako izvesti nalogo. Za delovanje koncepta morajo biti izpolnjeni določeni pogoji. Najprej je to izbira kompetentnega poveljnika, ki razume naravo konflikta, obvlada doktrino, je vrhunski voditelj ter ima visoko raven usposobljenosti, izkušenj in izobrazbe. Nemci so bili prepričani, da je vodenje vojne bolj umetnost v tehničnem smislu kot pa znanost. Poveljnik mora znati razmišljati, uporabljati logiko, kajti vojna je kompleksno dogajanje, pri katerem je veliko dogodkov in stvari nepredvidljivih. Poveljnik se mora znati odločati samostojno, hitro in učinkovito tudi ob pomanjkanju informacij. Poleg vseh naštetih lastnosti mora imeti dovolj razvito intuicijo, ko se je treba odločati hitro in za analizo razmer preprosto ni dovolj časa. Pogoj za dobro razvito intuicijo pa so izkušnje, povezane z znanjem.

Poleg strokovnih kompetenc so za delovanje koncepta *auftragstaktik* pomembni tudi dobri medsebojni odnosi. Temelj dobrih medsebojnih odnosov v nemški vojski je bilo zaupanje, ki je izhajalo iz medsebojnega spoštovanja. Nadrejeni je zaupal podrejenemu in mu je zato prepuščal pobudo za samostojne odločitve. Podrejeni je zaupal nadrejenemu, da mu bo ta omogočil pogoje in podpiral njegovo delovanje. Tudi danes v teoriji vodenja velja, da medsebojno zaupanje spodbuja komunikacijo in sodelovanje. Tako se povečujeta zadovoljstvo v enoti in učinkovitost vodstva. Posledično se krepi kultura timskega dela in enota postaja uspešna ter stabilna. Župnik iz Sore v svoji kroniki iz leta 1917 opisuje svoja opažanja o odnosih v enotah nemške vojske, ko so pripadniki odhajali v Zgornje Posočje. »Odnos med oficirji in navadnimi vojaki je bolj domač kot v avstro-ogrski vojski. Častniki so vljudni. Silna disciplina pri moštvu. Častniki jedo često z moštvom.«¹⁸⁶ Medsebojno povezanost in skupno

¹⁸⁶ N. B. Kodrič: Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik leto 1917, *Loški razgledi*, št. 44, 1998, str. 97–98.

prenašanje vseh naporov je opaziti tudi v zapisih nadporočnika Rommla, ki je bil na pohodih in v boju skupaj s svojim odredom. Svoj pohod proti Tolminu opisuje tako: »Sam sem hodil na začetku dolge kolone oddelčnega štaba«. ¹⁸⁷

Koncept vodenja in poveljevanja *auftragstaktik* je pomemben v spopadih visoke intenzivnosti, v katerih se razmere hitro spreminjajo in se morajo poveljniki na spremembe takoj odzvati. V 12. soški ofenzivi je bil ta koncept poveljevanja skoraj idealen tudi zato, ker so bile enote 14. armade zelo nelinearno razporejene in razpršene po posameznih med seboj ločenih bojiščih. Ta pristop je pomembno vplival na uspeh prodora 14. armade. Pred začetkom prodora so enote na vseh ravneh dobile jasne cilje in namere svojih nadrejenih. Kultura *auftragstaktik* je poveljnike spodbujala k samostojnim odločitvam in taktičnim rešitvam, ki niso bile in niso mogle biti vnaprej načrtovane.

Pri konceptu poveljevanja s poslanstvom gre tudi za umetnost ravnovesja med enotnostjo naporov in svobodo delovanja, pri čemer sta za pravočasno in učinkovito odločanje pomembni zaupanje in medsebojno razumevanje. ¹⁸⁸

V konceptu *auftragstaktik* se na zaupanje navezujejo tudi samozavest nadrejenih in pogum ter motiviranost podrejenih. ¹⁸⁹

V zvezi s tem lahko osvetlimo dva kritična dogodka prodora odreda Rommel, pri katerih so te lastnosti bistveno vplivale na uspeh. Vrinjenje na grebenu Kolovrata 25. oktobra zjutraj bi se lahko končalo tudi popolnoma drugače. Po vdoru na italijansko tretjo obrambno črto je odred Rommel z dvema pehotnima četama in eno mitralješko četo deloval samostojno skoraj dve uri. Druge enote Württemberškega gorskega bataljona so bile v najbolj kritičnih trenutkih dobra dva kilometra oddaljene na koti 1066, kar je bilo precej neobičajno in celo v nasprotju s taktiko globokega prodora. Medtem je bil Rommel v spopadu z močnimi italijanskimi silami na Kolovratu, dodatno ga je ogrožala tudi italijanska artilerija s Huma. Poleg tega niti približno ni imel jasne slike o razporedu in moči italijanskih sil. Vsekakor so bile v tistih kritičnih trenutkih medsebojno zaupanje, samozavest, pogum in motiviranost pomembne lastnosti poveljnikov in pripadnikov enot Württemberškega gorskega bataljona. Drugi kritičen moment je bil spopad za Kraguonco, ki

¹⁸⁷ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str.10.

¹⁸⁸ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 6–11.

¹⁸⁹ H. J. Stark: *Auftragstaktik is a Key Element for Success in Peace and War Times*, Washington 2008, str. 13.

je bil taktično gledano za Rommlov odred zelo tvegan, saj za seboj ni imel močnih rezerv ali artilerijske podpore. Ob začetku napada je bil Rommel v precej neugodnem položaju, saj je imel močne italijanske sile na grebenu nad seboj in vrinjene med svojim odredom nad Jevščkom. Na njegovo srečo se Italijani v kritičnih trenutkih niso zavedali svoje taktične prednosti in se je Rommlu uspelo izvleči iz kritičnega položaja z drznostjo in nepopustljivostjo.

Zadnji pomemben pogoj za delovanje *auftragstaktik* je ustrezno razmerje med centralizacijo in decentralizacijo. Učinkovitost koncepta *auftragstaktik* zagotavljajo centralizirana doktrina in načrtovanje, delno centralizirano usposabljanje in zmerno decentralizirano poveljevanje. To je tisto pravo ravnovesje, ki po eni strani ustvarja enotnost naporov, po drugi pa omogoča poveljnikom, da lahko s pobudo pokažejo znanje in izkušnje. To je verjetno tudi odgovor na vprašanje, zakaj so nemški častniki v prvi svetovni vojni bolj poudarjali izobraževanje kot usposabljanje. Podrejene so učili, kako razmišljati in ne, kaj razmišljati. Tak pristop je usmerjal posameznika v aktivno vlogo in samostojno delovanje.

RAZVOJ TAKTIKE PRODORA

Ob začetku prve svetovne vojne nobena izmed vojskujočih se strani na zahodni fronti, in sicer Britanci, Francozi ter Nemci, ni imela učinkovite pehotne taktike manjših enot, še posebno ne v ofenzivnem delovanju. Pred vojno so sicer obstajale študije, ki so predvidevale, kako se bo prihodnja vojna na bojnem polju izvajala, vendar na take študije vojaška in politična vodstva držav niso bila preveč pozorna.¹⁹⁰ Frontne črte so postale vedno bolj utrjene z žičnimi ovirami in bunkerji ter branjene z mitraljezi, ki so brez težav pokrivali prostor pred strelskimi jarki. Taktika je temeljila na ognjeni moči, zato so imele linearne formacije strelcev zelo malo možnosti za preboj in prodor. Juriši so se večinoma ustavili zaradi veliko žrtev že pred žičnimi ovirami ali med njimi. Tudi če so se zgodili vdori na sovražnikove položaje, je bilo čiščenje jarkov težavno, saj sta bili glavni obrambni sredstvi vojakov puška in bajonet. Taktični problem je bil jasen in preprost. Odgovoriti je bilo treba na vprašanje, kako zavzeti sovražnikove jarke brez nesprejemljivih izgub za napadalca. Neposredno na frontni črti so začeli razvijati zamisel o prodoru čez sovražnikovo obrambno črto v razpršeni formaciji globoko v sovražnikov bojni razpored ob podpori artilerije. Ta zamisel se je sicer pojavljala v vseh treh vojskah na zahodni fronti, vendar so bili Nemci pri tem najučinkovitejši.

Prodor¹⁹¹ čez sovražnikove obrambne črte v globino njegovega bojnega razporeda na več mestih hkrati je bila ena izmed oblik manevra in novost nemške taktike v letih 1916–1917 kot odgovor na vedno bolj utrjene in branjene sovražnikove položaje.

Pred začetkom razprave o taktiki pogledjmo glavne pojme na tem področju, in sicer prodor, preboj in vrinjenje. Pojmi nimajo istega pomena, čeprav so si na

¹⁹⁰ V študiji *Die Schlacht* iz leta 1908 je avstro-ogrski častnik Maximillian Csicseric von Bascany zagovarjal ofenzivno doktrino, a je hkrati predvidel, da bo prihodnja vojna rogovska in pozicijska, zato je predlagal nočne napade, poudarjal je pomembnost manjših enot, ki so podprte s puškomitraljzi in zagovarjal osnove taktike infiltracije, ki so jo nekatere vojske uvajale šele proti koncu vojne.

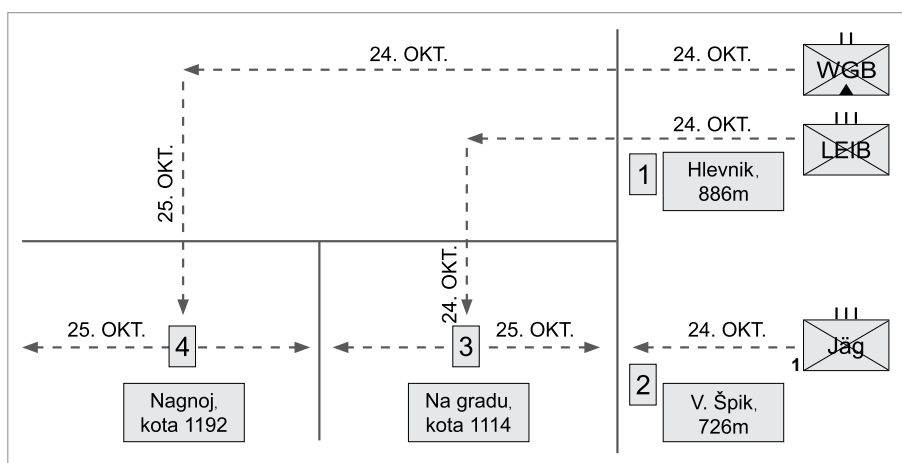
¹⁹¹ Nemško: Durchbruch, durchbrechen; angleško: Penetration.

videz podobni in se tudi v strokovni literaturi večkrat pojavljajo kot izrazi za isto aktivnost.

V Slovarju slovenskega knjižnega jezika (SSKJ) je jasno opredeljena razlika v pomenu teh pojmov. Glagol prodirati v vojaškem smislu pomeni »z vojaško silo, bojem prihajati kam na sovražnikovo ozemlje«. Preboj je opredeljen kot »vojaška akcija, pri kateri skupina vojakov z bojem pride skozi sovražnikove položaje«. Za infiltracijo uporablja SSKJ besedo »prikrito« in jo opisuje kot »vtihotapljanje, vdiranje«.

Prodor je oblika napada, katerega cilja sta preboj skozi obrambne položaje in razbitje obrambnega sistema.¹⁹²

Prodor v vojaški taktiki pomeni način napada, pri katerem poskuša napadalec doseči položaje sovražnika v globini njegovega bojnega razporeda na eni ozki smeri ali več ozkih smereh hkrati. Napadalec poskuša pred prodorom najti ali ustvariti šibke točke v sovražnikovem obrambnem sistemu in se načeloma izogiba močno utrjenim predelom. Glavna zamisel prodora je v najkrajšem mogočem času doseči globino sovražnikovega bojnega razporeda, po možnosti brez boja. Kritičen del pri manevru prodora je zaščita svojih sil, kar napadalci dosežejo s čim večjo hitrostjo prodora. To je bila in je še vedno ena izmed temeljnih oblik pehotnega manevra. V teoriji vojaške taktike načeloma ločimo tri vrste prodora, in sicer globoki, večsmerni ter kombinirani prodor.¹⁹³

Skica kombiniranega prodora enot nemškega alpskega korpusa na Kolovratu 24. in 25. oktobra 1917 (vir: M. Kuhar)

¹⁹² B. Furlan: *Bojno delovanje*, skripta, Ljubljana 2006, str. 89.

¹⁹³ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 8–23, 8–24.

Vsak prodor katere koli vrste se lahko izvede na dva načina: s prebojem ali vrinjenjem oziroma infiltracijo¹⁹⁴. Vrinjenje je tehnika in proces, pri katerih se enote premikajo kot posamezniki ali manjše skupine čez in skozi sovražnikove položaje ali okoli njih.¹⁹⁵ Nebranjene medprostore izkoristijo za prodor brez boja. Dodatne prednosti za napadalca so mrtvi koti zaradi razgibanega zemljišča, težje prehodno zemljišče in slaba vidljivost.

Pri bojnem stiku s sovražnikom ali ko vrinjenje ni mogoče, se za prodor uporabi preboj, pri katerem je najpomembnejši pehotni manever z ognjem in premikom. Jurišne pehotne enote izvedejo ob neposredni ognjeni podpori obhodni ali bočni manever in z jurišem prebijajo sovražnikovo obrambo, vendar tudi tukaj še vedno velja načelo, da se ustvarijo oziroma izkoristijo sovražnikove šibke točke.¹⁹⁶

Nemške jurišne enote so v prvi svetovni vojni na posameznih smereh prodora oblikovale vodilni in podporni element. Vodilni element je imel nalogo prodora v najkrajšem mogočem času do cilja v globino sovražnikovega bojnega razporeda in se ob tem čim bolj izogibati močnejšim sovražnikovim silam. Podporni element je sledil vodilnemu, da je zaščitil boke po globini prodora. Poznejši elementi bojnega razporeda so bili v vlogi rezerve oziroma so delovali skladno z načrtom s temi nalogami:

- uničenje posameznih odpornih točk sovražnika, ki so jih enote v konici napada obšle,
- prevzemanje vodilnega mesta v napadu v naslednjih fazah napada,
- izkoriščanje priložnosti v poznejših fazah napada.¹⁹⁷

V prodoru ni bil pomemben samo taktično pravilno izveden pehotni napad. Resničen izziv pri napadu je obsegal predvsem področje usklajevanja in logistike. Preboj je moral potekati hitreje od sovražnikovega odziva in uvajanja rezervnih sil.¹⁹⁸ Pravi izzivi so bili organizacijski, doktrinarni in logistični. Globlji, kot je bil prodor jurišnih enot, bolj se je povečevala tudi razdalja med njimi in enotami za logistično podporo, pri katerih je bila prednostna naloga popolnitev s strelivom.¹⁹⁹ Organizacijski izziv je bila pravočasna in učinkovita

¹⁹⁴ Angleško: Infiltration.

¹⁹⁵ Ministry of Defence: *ADP Operations*; B. Furlan: *Bojno delovanje*, str. 91.

¹⁹⁶ <https://www.scribd.com/document/30313896/The-Rommel-Models-Impact-on-Maneuver-Warfare>, 25. 6. 2017, str. 3.

¹⁹⁷ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 8–23, 8–24.

¹⁹⁸ M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str. 171.

¹⁹⁹ Prav tam, str. 177.

ognjena podpora tudi potem, ko zaradi neposredne bližine artilerije ni bilo več mogoče podpirati enot ali pa so bile pehotne enote zaradi globokega prodora že zunaj dosega artilerijske oziroma minometne podpore. Med prvo svetovno vojno so imela prevozna sredstva omejene zmogljivosti, še posebno na zahtevnejšem zemljišču, zato je premik potekal počasi, in še to samo po utrjenih cestah. Dodaten izziv je bilo zagotavljanje neprekinjenih zvez med enotami v konici pehotnega napada in artilerijo.

V razvoju taktike je bilo treba zagotoviti čim večjo samostojnost delovanja jurišnim enotam, kar je pomenilo povečanje njihove ognjene moči. Pred prvo svetovno vojno so bili pehotni vojaki ekskluzivno oboroženi s puškami, na ravni polka so imeli nadzor nad mitraljezi, artilerijsko podporo pa so nadzirali na ravni divizije.²⁰⁰

Naslednji izziv je bila vzpostavitev sistema združenega bojevanja rodov. Tako Nemčija kot Velika Britanija in Francija so začele vojno s tremi rodovi, pehoto, artilerijo ter konjenico. Vsi trije rodovi so se bojevali nepovezano in neusklajeno.²⁰¹

Po mnenju Hunzekerja je izhajal začetek sodobnega koncepta bojevanja iz prve svetovne vojne in je temeljil na treh elementih, in sicer jurišnem napadu, združenem bojevanju rodov in gibljivi obrambi po globini.

Zamisel jurišnih enot²⁰² se je začela razvijati na vseh ravneh, neposredno na bojiščih predvsem zahodne fronte. Združili so izkušnje lovskih, gorskih in pionirskih enot. V gorskih in lovskih enotah so že pred prvo svetovno vojno razvijali koncept manevrskega bojevanja. Spodbujali so samostojnost častnikov in imeli so posebno opremo, ki so jo prevzele tudi jurišne enote. V pionirskih enotah se je ta zamisel razvijala v neposrednih spopadih. Pionirji so morali v konici napada izdelati prehod čez žične ovire. Pobuda jurišne taktike je prihajala neposredno iz enot in na začetku ni bila posledica ukazov najvišjih poveljstev. Avgusta 1915 je nemški general Gaede naročil stotniku Rohru, da je treba usposablјati enote: »/.../ na podlagi izkušenj, ki so jih pridobili na fronti«. ²⁰³ To je bilo skladno s takratno nemško tradicijo in doktrino, ki je poveljniku čete dajala diskrecijo glede usposablјanja njegove čete. V naslednjih nekaj mesecih je stotnik Rohr svojo pionirsko četo preoblikoval in usposobil

²⁰⁰ Prav tam, str. 175.

²⁰¹ Prav tam, str. 181.

²⁰² Nemci so za jurišne enote uporabljali izraza *Stoormtruppe* in *Stosstruppe*.

²⁰³ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 47.

v elitno pehotno bojno enoto. Uvedel je več vrst lahke pehotne oborožitve, da je povečal ognjeno moč znotraj enote.

V ozkih strelskih jarkih dolge puške z bajonetom niso bile uporabne za bližinski boj, zato so jih zamenjali s kratkimi karabinkami. Največja novost je bila uvedba puškomitraljeza, ki ga je nosil samo en vojak. Poleg tega je stotnik Rohr s svojo enoto preizkušal tudi različne vrste osebne opreme. Poskušali so mu vsiliti neprebojne plošče, ki naj bi jih nosili na prsih. Rohr je njihovo uporabo zavrgel z obrazložitvijo, da sta hitrost in silovitost napada še vedno boljša zaščita kot kovinska neprebojna plošča. Edini kos kovinske opreme, ki ga je uvedel, je bila nova kovinska čelada, imenovana *Stahlhelm*, ki je pozneje postala zaščitna znamka nemške vojske.²⁰⁴ Na uniforme so na komolcu in hlačah prišili usnjene ščitnike, uvedli so gorske čevlje in gamaše, priročno orodje za bližinski boj (lopate, sekire, palice) ter klešče za rezanje bodeče žice. Poleg tega je vsak pripadnik jurišne enote dobil več ročnih bomb, bajonet in čutari za vodo.²⁰⁵

Treba je poudariti, da so opremo prilagajali taktiki in ne nasprotno. Bistvene lastnosti nove taktike jurišnih enot so bile:

- zamenjava klasičnega bojnega razporeda z jurišnimi oddelki, pri katerih je bila točka osredotočenja presenečenje;
- uporaba vse mogoče podporne oborožitve (puškomitraljezi, mitraljezi, puške, lahki minometi, artilerija, plamenometi in ročne bombe);
- jurišne skupine, ki so čistile strelske jarke, so bile oborožene z ročnimi bombami.

Bistvena sprememba se je tudi zgodila, ko so oddelki postali samostojne enote. Stotnik Rohr je širil svoje znanje z inštruktorji med druge enote na tečajih in specializiranih usposabljanjih.²⁰⁶ Pri tem je imel polno podporo nadrejenih vse do vrhovnega štaba, koncept pa so preoblikovali v uradno doktrino nemške vojske.

Pomemben vpliv na razvoj jurišnih enot so imele tudi gorske enote, predvsem zaradi taktike bojevanja na zahtevnem zemljišču. Gorske enote so bile na gorskem zemljišču pogosto brez neposrednega stika s sosednjimi enotami,

²⁰⁴ Prav tam, str. 49.

²⁰⁵ S. Bull: *Stosstrupaktik: German Assault Troops of the First World War*, Stroud Gloucestershire 2014, str. 85.

²⁰⁶ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 49–50.

lokalna pobuda pa je bila nujna. Poleg tega so razvijale osebno opremo, ki je bila tem razmeram prilagojena.²⁰⁷

Decembra 1915 je začela enota stotnika Rohra izvajati kratka usposabljanja za druge enote, da je širila znanje o novih načinih bojevanja po vsej nemški vojski. Maja 1916 je bil izdan ukaz, da morajo poslati vse armade nemške vojske na urjenje izbrane slušatelje. Ti so potem širili znanje v svojih enotah. Veliko nemških polkov je pozneje oblikovalo svoje jurišne odrede.²⁰⁸

Pri obravnavi 12. soške ofenzive so za nas pomembne tri glavne nemške enote, ki so se razvijale in urile v taktiki jurišnih napadov. Vse tri so se bojevale na težišču prodora pri Tolminu oktobra 1917. To so bili nemški alpski korpus, 200. divizija in Württemberski gorski bataljon.²⁰⁹ Alpski korpus je bil oblikovan leta 1915 kot specializirana gorska pehota, ki ni delovala samo v visokogorju Alp in Karpatov. Bojevali so se tudi na drugih vojskovališčih, predvsem zato, ker so bili izurjeni za ofenzivno delovanje in taktiko prodora jurišnih skupin. Bavarski gardni polk Leib je izvedel leta 1916 enomesečno usposabljanje na posebnem vadbenem poligonu v okviru priprav na ofenzivo pri Verdunu. Na usposabljanju je bilo najbolj poudarjeno razvijanje individualnih veščin (metanje ročnih bomb) in bistvenih nalog jurišnih skupin (bojevanje v strelskih jarkih, napad na odporne točke z boka in hrbta). Usposabljanje se je končalo z bojnimi streljanji bataljonov, polkov in divizije.²¹⁰

Enak bojni značaj kot nemški alpski korpus je imela tudi 200. divizija z Bavarske, ki je bila do leta 1916 v bistvu 2. brigada nemškega alpskega korpusa.

Württembergski gorski bataljon je pomembne izkušnje v taktiki prodora, še posebno vrinjenja, pridobil že na zahodni fronti (Visoki Vogezi). Francozi niso imeli strnjene obrambne črte na tem hribovitem predelu, temveč posamezne odporne točke za krožno obrambo. To je Württemberskemu gorskemu bataljonu omogočalo uporabo taktike vrinjenja in napade z boka ter hrbta.²¹¹

²⁰⁷ S. Bull: *Stosstrupktik*, str. 86.

²⁰⁸ M. Grošelj: *Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne*, diplomsko delo, Ljubljana 2012, str. 21.

²⁰⁹ S. Bull: *Stosstrupktik*, str. 86.

²¹⁰ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 67.

²¹¹ S. Bull: *Stosstrupktik*, str. 86.

Taktika jurišnega napada je temeljila na petih glavnih sestavnih delih:

- iregularna in razpršena formacija,
- neodvisno delovanje manjših enot,
- manever z ognjem in premikom,
- zagotavljanje svoje ognjene moči (organska),
- globoki cilji napada in obhod utrjenih odpornih točk.

Na začetku prve svetovne vojne je bila najmanjša samostojna bojna enota četa z dvesto pripadniki, ki ji je poveljeval stotnik. Poveljniki čet niso mogli popolnoma nadzorovati razpršenega nelinearnega bojnega razporeda, zato so začeli oblikovati vode s štiridesetimi pripadniki in nato še polovične vode z dvajsetimi pripadniki. Izkušnje so pokazale, da je bilo treba zaradi gostote sovražnikovega ognja razpršiti enote, kar so dosegli šele z uvedbo oddelkov (osem do dvanajst pripadnikov), ki jih je vodil podčastnik. Z izkoriščanjem razgibanosti terena so imele te manjše skupine poleg lažjega vodenja tudi več možnosti za preživetje. Oddelki v konici napada v prvem trenutku niso pritegnili posebne pozornosti branilcev, kar je povečalo možnost presenečenja.²¹²

Za samostojno delovanje je bilo nujno usposabljanje poveljnikov manjših enot do ravni čete (poveljniki oddelkov, vodov in čet). Mlajši častniki in podčastniki so bili naenkrat v središču dogajanja. V neposrednih spopadih so morali preučiti razmere in sprejeti odločitev. Na vseh ravneh poveljevanja so nadrejeni spodbujali poveljnike k samostojnemu odločanju in disciplinirani pobudi.

Tretji pomemben sestavni del jurišnega napada je bil manever. Manever je uporaba sil s premikom v kombinaciji s hitrostjo in ognjeno močjo in je ena izmed pomembnejših bojnih funkcij.²¹³ Že pred začetkom prve svetovne vojne so vse tri države (Nemčija, Velika Britanija, Francija) uporabljale manever kot taktični postopek v napadu s ciljem nevtralizacije sovražnika. Ob začetku vojne so vse tri armade manever v manjših taktičnih enotah ukinile ali nanj pozabile. Vendar so ga že v letih 1915 in 1916 spet uvedle.²¹⁴ Razlog je bil preprost. Premik vojakov je bilo treba zaščititi tudi z neposrednim ognjem.

Enote v napadu so iskale šibke točke sovražnikove obrambe in jih takoj izkoristile za prodor. Močne točke odpora so prve jurišne skupine obšle. Enote,

²¹² M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str.182.

²¹³ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 59.

²¹⁴ M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str.185.

ki so sledile jurišnim oddelkom, so potem uničevale posamezne izolirane točke odpora.

Manever je zagotavljal uspeh, če so imele jurišne enote dovolj ognjene moči za prodor. Pomembno je, da so sovražnika z ognjem v kritičnih trenutkih juriša pritiskale ob tla in mu onemogočile delovanje. Pri tem je bila glavna uporaba mitraljezov in puškomitraljezov.

Nemška vojska je hitro prepoznala zmogljivosti puškomitraljezov, vendar jih je pozno uvedla v standardno oborožitev svojih enot, in sicer šele sredi leta 1916. Enote nemškega alpskega korpusa so popolnjevali z njimi septembra 1917, torej dober mesec pred začetkom 12. soške ofenzive. Enote v napadu so z mitraljezi in puškomitraljezi omogočile dovolj visoko koncentracijo neposrednega ognja in lokalno premoč ter posledično pogoje za uspešen preboj jurišnih in pehotnih enot. Uvedba puškomitraljezov je pomenila veliko prednost, saj so lahko enote z njimi hitro sledile jurišnim skupinam v konici napada. Kadar je jurišna skupina čistila rove, so s puškomitraljezi streljali čez jarke in tako preprečili kakršen koli sovražnikov manever ali protinapad.²¹⁵

Cilj napadov je bil, prodreti v globino sovražnika, kar je pomenilo globok prodor v sovražnikov bojni razpored ter zasedbo ključnih točk sovražnika, kot so poveljniška mesta, logistična podpora, artilerijske zmogljivosti in komunikacije. Napadati so začeli na precej ozkem območju, vendar na več mestih hkrati in s predhodnim izvidovanjem ter iskanjem sovražnikovih šibkih točk. Za uspešnost enot je bilo najpomembnejše zavzetje jurišnih oddelkov, ki so bili dobro oboroženi in izurjeni za samostojno bojevanje tudi v začasni obkolutvi.

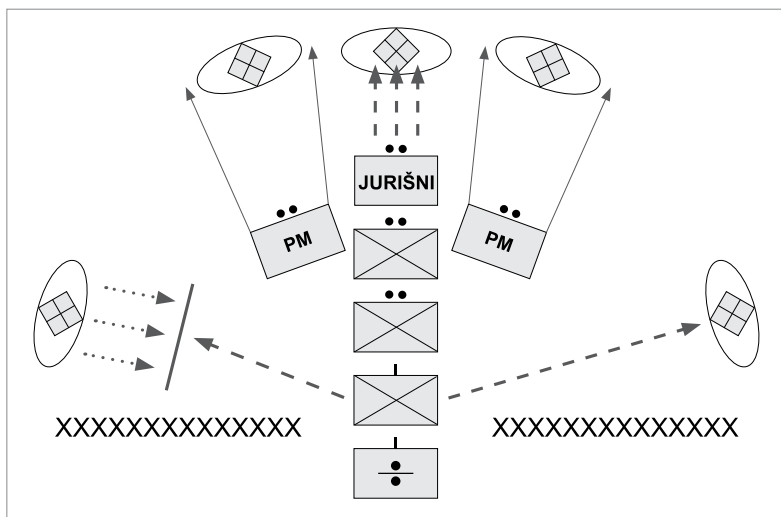
Novost v primerjavi s preteklostjo je bila, da so že znotraj voda oblikovali tri različne vrste oddelkov: jurišni oddelek, oddelek puškomitraljezov in pehotni oddelek. To je omogočalo poveljniku voda, da je lahko izvedel učinkovit samostojni manever. Pod zaščito oddelka puškomitraljezov sta izvedla jurišni in pehotni oddelek manever z boka ali hrbta, sledila sta vpad v obrambne jarke z ročnimi bombami in nato prodor po jarkih v globino. Pripadniki oddelka s puškomitraljezi so lahko samostojno izvedli celo manjši manever. V njegovi sestavi je bil en puškomitraljez, ki ga je nosil namerilec. Trije ali štirje vojaki so nosili strelivo in vodo za puškomitraljez, štirje vojaki ali pet vojakov, ki so bili oboroženi s puškami in ročnimi bombami, pa so po potrebi formirali napadno enoto.²¹⁶

²¹⁵ M. Grošelj: *Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne*, str. 25.

²¹⁶ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 100–101.

Taktiko napada jurišnih skupin so pripravili do podrobnosti, jo temeljito izurili in jo nato začeli neposredno izvajati na fronti. Najprej z omejenimi cilji, 12. soška ofenziva pa je bila primer prodora ne samo na taktični, temveč tudi na operativni ravni.

Bojni razpored in vloga enot ter posameznikov sta bila natančno določena. V konici napada je bil jurišni oddelek z osmimi vojaki, razdeljenimi v dve skupini. Naloga jurišnega oddelka je bila, da vodi pehotne vode in čete čez nikogaršnje ozemlje in žične ovire, da skupaj vdrejo v sovražnikove strelske jarke ter nadaljujejo po njih s prodorom v globino sovražnikove obrambe. Z ročnimi bombami in eksplozivom so uničevali bunkerje in položaje mitraljezov. Glavno orožje so bili ročne bombe, hladno orožje in pištola. Vsak je nosil po šest ročnih bomb. Če je bilo nujno, so v napadu vrgli ročne bombe vsi hkrati v skupini kot salvo. Ročne bombe so v jurišnih skupinah skoraj izpodrinile puške.²¹⁷ Jurišnim oddelkom je tesno sledil vod pehote s puškomitraljezi. Njihovi glavni nalogi sta bili zaščita in podpora jurišnega oddelka. Pehota s puškomitraljezi je varovala boke in z močno osredotočenim ognjem omejevala delovanje sovražnikovih strelcev z mitraljezi. Podpornemu vodu so sledile četa in druge enote, ki so bile pripravljene, da razširijo osvojeni prostor, zavarujejo boke in zlomijo odpor na posameznih obrambnih točkah. Po potrebi so prevzemali vodstvo na konici napada.

Načelna shema koncepta preboja jurišnih enot v sovražnikov bojni razpored (M. Kuhar)

²¹⁷ M. Grošelj: *Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne*, str. 24–25.

Lahki minometi, bombometi in del podporne artilerije so omejevali delovanje sovražnika, drugi del artilerije pa je izvajal blokado oziroma izolacijo napadenega območja ter onemogočal delovanje sovražnikove artilerije in druge oborožitve.²¹⁸

Poleg jurišnih enot je bila pomembna novost taktike prodora uvedba artilerijske priprave in podpore med napadom. O združenem bojevanju rodov na začetku prve svetovne vojne ni bilo mogoče govoriti. Rodova pehota in artilerija sta delovala popolnoma ločeno. Artilerija je izvedla ognjeno pripravo napada, potem pa so pehotne enote napadle brez svoje artilerijske ognjene podpore. Glavno vprašanje v razvoju taktike prodora je bilo, kako pehoto čim bolj približati sovražniku pod zaščito artilerijskega ognja. Pri tem sta bila pomembna dva elementa: ešaloniranje artilerijskega ognja in sinhronizacija napada med artilerijo ter pehoto.

Začetnik razvoja koncepta sobojevanja med artilerijo in pehoto je bil nemški podpolkovnik Georg Bruchmüller. Pred prvo svetovno vojno je bil že upokojen, vendar je med vojno začel spet delati v artileriji Landwehr na vzhodni fronti.²¹⁹

Bruchmüllerjeva artilerijska taktika je vsebovala nekatere novosti: prihod in postavitve artilerije na izhodiščne položaje v največji mogoči tajnosti; nastreljevanja artilerije ni; na začetku ofenzive se artileriji enotno poveljuje; močno in strnjeno nekajurno obstreljevanje z uporabo 25-odstotnih plinskih granat; artilerija se osredotoča na uničenje komunikacij, poveljniških mest in mitraljeških ter artilerijskih položajev. Poleg kakovostnega načrtovanja artilerijske podpore je bila ena njegovih pomembnih novosti t. i. Feuerwaltz, kar bi dobesedno prevedli v »ognjeni valček«. V resnici je šlo za premične zaporne ognje, ki jih je Bruchmüller preizkusil v bitkah na območjih Witonitz in Toboly na vzhodni fronti. Podobno je bila izvedena artilerijska podpora pozno spomladi in poleti 1916 na zahodni fronti pri Verdunu, kjer je uporabnost koncepta zelo dobro razumel in uporabil že prej omenjeni stotnik Rohr. Cilj koncepta je bil, da so jurišne enote v konici napada sledile premičnim artilerijskim zapornim ognjem čim bližje. Tako se je bistveno skrajšal čas med zadnjo eksplozijo granate in vpadom jurišnih enot na sovražnikove položaje. Po eni strani je bila zelo pomembna disciplina artilerijskega ognja, ki je moral delovati točno po časovnici, po drugi pa izurjenost pehote, ki je bila sposobna slediti eksplozijam tudi na razdalji do petdeset metrov.²²⁰

²¹⁸ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 85.

²¹⁹ Prav tam, str. 113.

²²⁰ Prav tam, str. 113.

Lahka artilerija (poljski topovi, havbice in minometi) je omogočala premični zaporni ogenj v podporo jurišnim enotam. S težkimi topovi in havbicami je bilo mogoče delovati na sovražnikovo artilerijo in zagotavljati blokado v smereh, po katerih bi lahko posredovale sovražnikove okrepitve. Večina artilerije je bila namenjena nevtralizaciji sovražnika in ne njegovemu uničenju. Samo težki minometi so bili namenjeni za uničenje specifičnih ciljev, kot so poveljniška mesta in utrjeni bunkerji.²²¹

Ob vsem tem so se enote v ofenzivnem delovanju zavedale omejitev artilerije. Prva težava je bila premičnost, saj takrat še ni bilo težkih tovornih vozil za hitro vleko artilerije. Poleg tega je imel sovražnik svojo artilerijo, ki jih je ogrožala. Ob preveliki izpostavljenosti so napadalci tvegali, da jih uničijo že pred začetkom napada. Tretja omejitev je bila sovražnikov bojni razpored, saj so zaklonišča gradili tudi po globini (dolžinska razdalja) in tako zaščitili svoje sile med artilerijsko pripravo napada. Četrta omejitev oziroma tveganje pa je bila dolžina artilerijske priprave. Dlje časa je trajala, več je bilo možnosti, da bo branilec pravočasno razporedil rezerve na težišče napada in tako ustavil prodor.²²²

Če na koncu poglavja strnemo prvine, ki so izboljšale taktiko prodora, jih lahko razdelimo v štiri pomembna področja: nov koncept jurišnih enot, sobojevanje pehote in artilerije, uvedba lahkih puškomitraljezov za jurišne enote ter delno decentralizirano poveljevanje (*auftragstaktik*). Taktiko prodora najdemo v številni literaturi poimenovano tudi kot taktiko infiltracije, ki jo velikokrat povezujemo z nemškim generalom Oskarjem von Hutierjem, ki je s to taktiko zavzel latvijsko mesto Riga in za ta uspeh prejel odlikovanje *pour le mérite*.

²²¹ Prav tam, str. 114.

²²² M. A. Hunzeker: *Perfecting war*, str. 173.

ZAČETEK PRODORA

Naloge korpusov 14. armade

Naloga 1. avstro-ogrskega korpusa je bila izvesti prodor po dolini Soče proti Žagi v smeri Trnovega in po hribih do doline Rezija (Resia), in sicer čez Stol, Vršič in sedlo Zaprikraj do Drežnice in Kobarida. Pozneje, po pridobitvi Breginja in Robiča čez dolini Rezija in Učje, so morale enote 1. avstro-ogrskega korpusa nalogo priti do Humina in Osoppa. Korpus Berrer je moral osvojiti greben Ježe in nato čez Sv. Martin prodreti proti Čedadu. Korpus Scotti je moral osvojiti vrhove južno od Ježe (Varda–Čemponi–Grad, Globočak–Čičer), nato pa se spustiti čez Staro goro (Castelmonte) proti Čedadu. Korpus Stein je z 12. šlezijško in 50. avstro-ogrsko divizijo prodiral po dolini Soče oziroma z zasedbo Krna in njegovih južnih delov je hitro dosegel Kobarid, nato pa je prodiral čez Breginj in Robič v dolino Nadiže. Posebej je treba navesti naloge nemškega alpskega korpusa, katerega cilj je bil, zasesti koto 1114 kot pomemben položaj na Kolovratu. Po zasedbi Kolovrata sta bila glavna cilja osvojitve Matajurja in zavarovanje doline zgornje Nadiže.

Najprej naj bi se glavnina enot usmerila južneje od tolminskega mostišča, saj je bil eden izmed ciljev zavzeti močno utrjeno Korado, ki je bila pomembnejši položaj na južnem delu Kolovrata. Ta cilj je bil pozneje prepuščen 2. soški armadi, general von Below pa je težišče prestavil na preboj v smeri proti Robiču, saj se mu je zdel prvotno zastavljen cilj Tilment preskromen. Prodor v tej smeri je bil tudi logistično pomemben, saj je od Humina in Čente peljala samo ena železniška proga, po kateri so se lahko oskrbovale napredujoče enote.

Na južnem delu fronte, na Banjšicah, naj bi na severnem krilu 2. soške armade istočasno napadla skupina Kosak, sestavljena iz 60. in 35. divizije s 424 topovi,

ki bi zasedla Veliki vrh (704 metri) ter prodrla po dolini do potoka Avšček. Pred začetkom ofenzive so se nekatere enote zamenjale. Ena takih menjav se je zgodila med 12. in 15. oktobrom na Rombonu, ko so 2. in 3. bataljon 4. bosansko-hercegovskega polka skrivaj zamenjali vojaki 59. pehotnega polka iz Salzburga. Da Italijani ne bi opazili spremembe, so morali vojaki 59. pehotnega polka namesto kap nositi fese, z njimi pa je še vedno ostal bosanski muezin, zaradi česar niso pozabili moliti. Kljub temu so Italijani po nemški govorici ugotovili spremembo in iz strelskih jarkov spraševali Avstrijce, zakaj so prestopili v islam. Bosanska bataljona so namreč premestili v 55. divizijo na območju med Javorščkom in Krnom, kjer so bili že prej razporejeni bosansko-hercegovski bataljoni.²²³

Za 12. ofenzivo je general Otto von Below izdal ukaz, katerega del je v svoji knjigi *Caporetto dalla parte del vincitore* objavil italijanski zgodovinar Francesco Fadini: »Sovražnika je treba pregnati s Krasa in nagnati čez Tilment. 14. armada bo zato prebila sovražnikove položaje pri Tolminu in Bovcu, da bi v prvem naletu zasedla črto Čedad–Humin. Že od začetka bo svojo energijo osredotočila na desno krilo.«²²⁴

Artilerijske enote, ki jim je poveljeval general von Berendt, so začele izvajati artilerijsko obstreljevanje ob 2. uri zjutraj, vrhunec obstreljevanja pa je bil okoli 3. ure. Med 2. uro in 4.30 so se intenzivno uporabljale tudi plinske granate, ki so sestavljale okoli petindvajset odstotkov vseh izstreljenih granat. Na začetku so bili najpomembnejši lahki in srednji topovi, minometi pa se še niso oglašali. Številni italijanski reflektorji so poskušali prebiti meglo in odkriti položaje avstrijsko-nemške artilerije, veliko italijanskih baterij pa je odgovarjalo na slepo. Vse manj italijanskih topov je odgovarjalo na ogenj in veliko reflektorjev so ugasnili. Obstreljevanje italijanskih položajev je trajalo do 4.30. Šibak zaporni ogenj je bil zaznan v smeri proti Kozlovemu robu in okoli ruševin tolminskega cestnega mostu, nekaj težjih izstrelkov pa je padlo v okolici Kozaršč, Modreja in Mosta na Soči. Zatišje je trajalo do 6. ure, ko je napadalčeva artilerija spustila uničevalni ogenj. Obstreljevali so sovražnikove položaje na prvih črtah in v neposrednem zaledju, težki topovi dolgega dometa pa so pustošili po italijanskem zaledju, kjer so uničevali oskrbovalne poti, poveljniška mesta, komunikacije, rezerve in utrjene obrambne točke. Na prve obrambne črte so se usmerili minometi, katerih izstrelki so uničili goste mreže

²²³ M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 184–185; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 178.

²²⁴ F. Fadini: *Caporetto*, str. 220.

bodeče žice in jarke v prvem obrambnem pasu. Proti koncu je ogenj dosegel največjo intenzivnost. Med artilerijsko pripravo so jurišne formacije zapustile začetne položaje in so se priplazile do italijanskih žičnatih ovir. Točno ob 8. uri je bil artilerijski ogenj premaknjen v zaledje, pehota pa je lahko začela napadati. Prvi položaji so bili osvojeni brez izstreljenega naboja.

Uporaba bojnih strupov v Bovški kotlini

V zvezi z uporabo bojnih strupov med 12. soško ofenzivo se v določeni literaturi pojavlja teorija, da je veliko Italijanov umrlo zaradi plinskih granat. Bile so tudi eden glavnih razlogov za italijanski poraz. V 12. soški ofenzivi in tudi v prejšnjih ofenzivah na reki Soči sta italijanska in avstro-ogrska armada uporabljali plinske granate, tako da 12. soška ofenziva ni posebna zaradi uporabe bojnih strupov.

V Bovški kotlini je pustil plinski napad grozovite posledice. Uporabili so granate z oznakami zelenega križa, ki je vseboval »perstoff-perklormetilester«
mravljične kisline oziroma difosgen. Korpusu Krauss so dodelili poseben nemški inženirski bataljon, specializiran za napade z bojnimi strupi. Načrt prodora v Bovški kotlini je vključeval tudi minometno uničenje vseh ovir in prve bojne črte. Računali so, da se bodo preživeli skrili v podzemna zaklonišča, večina rezerv pa naj bi bila v velikih kavernah v vdolbini, po kateri vodi cesta od Bovca do Čezsoče. Višinska razlika med ravnico in strugo Soče je omogočala gradnjo varnih zaklonišč, ki so bila dosegljiva samo s plinom.

Nemci so prinesli več kot tisoč tako imenovanih projektorjev rudimentarnih minometov z električnim vžigom propulzivnega polnjenja. V njih je bilo razen udarnega vžigalnika in majhnega eksplozivnega naboja okoli štirinajst litrov tekočega bojnega strupa difosgen. Okoli 900 takih cevi so 23. oktobra neopazno pripeljali in zvečer pod določenim kotom vkopali na pobočja, južno od Ravelnika. Če bi vremenske razmere onemogočala plinski napad, je bila pripravljena alternativa s približno tisoč rušilnimi minami. Plinske mine so lahko z elektriko izstrelile vse naenkrat. Plinski napad je uspel in so ga izpeljali že ob 2. uri zjutraj. Od tisoč predvidenih projektorjev jih je po različnih izračunih na položaje pravočasno prišlo med 842 in 912. Italijanski vojaki plinskega napada niso pričakovali, poleg tega pa so imeli slabe zaščitne maske, ki jih niso ustrezno zaščitile pred strupenimi plini. V pol minute so

izstrelili okoli dva tisoč plinskih granat in uničili skoraj ves 3. bataljon, okoli 350 ali 400 vojakov 87. polka brigade Friuli 50. divizije.²²⁵

Korpus Krauss

General Krauss je imel poveljniško mesto nad naseljem Kal - Koritnica, in sicer na položaju, s katerega se najbolje vidi Bovška kotlina. Pred začetkom napada je na svojem sektorju zbral okoli 470 topov in enotam razdelil naloge: 22. strelska divizija naj bi se prebila vzdolž celotne kotline po pobočjih Kanina in Polovnika, zasedla sotesko Žage in Stol. Desno od nje naj bi prodirala divizija Edelweiss proti italijanskim položajem na Čukli, in sicer proti sedlu Prevala, ter se prebila v dolino Učje in zasedla vse sosednje vrhove. 55. divizija naj bi zasedla dele Polovnika pri Jami planini, Krasji vrh, sedlo Zaprikraj, Vršič in Vrata, potem še Drežniške Ravne in Kobarid ter tako sklenila obroč okoli Italijanov. Naslednjega dne naj bi divizija Edelweiss napredovala proti Tamnamejskemu sedlu (Passo di Tanamea) v smeri Humina, 22. strelska divizija in 55. divizija pa naj bi južno od Stola napredovali proti Čenti. Nemška lovska divizija naj bi spremljala napredovanje prvih treh divizij, nato naj bi se usmerila proti Kobaridu. General Krauss je v svojem ukazu za napad posebej poudaril čim hitrejšo zasedbo Breškega Jalovca, ki je bil osrednja točka italijanskih obrambnih črt. Že omenjeni nemški metalci plinskih min 35. pionirskega bataljona so na izhodiščne položaje prišli šele 23. oktobra in bili vkopani tik pred napadom. Svoje smrtonosno orožje so aktivirali ob 2. uri zjutraj, čeprav zaradi časovne stiske in prikrivanja namer ni bilo poskusne nastrelitve. Kljub temu je bil njihov učinek v zajedi Naklo pri Bovcu zelo učinkovit. Preostala artilerija v Bovški kotlini je imela slabši učinek predvsem na višje ležečih položajih okoli Rombona in Vršiča. Od 2. do 6. ure so večinoma streljali tudi s plinskimi granatami, ob 6.30 pa so aktivirali še minomete. Višek obstreljevanja je bil okoli 7.45. Čim je artilerija preusmerila ogenj v zaledje, se je začel napad pehote, in sicer ob 9. uri.²²⁶

²²⁵ P. Gaspari: *La verità su Caporetto*, str. 44; M. Thompson: *The White War*, str. 301; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 9. Natančno število mrtvih italijanskih vojakov iz brigade Friuli v zajedi Naklo ni bilo nikdar natančno določeno. Ocene števila mrtvih italijanskih vojakov so zelo različne, in sicer od 350 do 800 vojakov. Italijani so velikokrat pretiravali pri številu padlih z namenom, da bi po vojni, na mirovni konferenci, dokazali, da imajo zaradi žrtev pravico do ozemelj Avstro-Ogrske.

²²⁶ M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 194; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 213–214.

22. strelska divizija je imela izhodiščni položaj severovzhodno od Ravelnika, vključno z vrhom, ter na pobočjih proti Koritnici in Soči. 26. strelski polk je bil v sredini, desno 3. bataljon 2. polka tirolskih cesarskih strelcev, za njim 3. polk in 1. polk tirolskih cesarskih strelcev. Dva bataljona 2. polka tirolskih cesarskih strelcev naj bi zasedla in varovala Ravelnik in položaje na levem bregu Soče, italijanski vojaki pa so se pogumno branili na nekaterih pobočjih Rombona in niso popuščali. Napad se je zatikal v okolici Čezsoče, vendar so vojaki okoli 12. ure dosegli glavno italijansko obrambno črto v dolini. Odpor na tretji obrambni črti, ki se je naslanjala na Polovnik, je bil zlomljen okoli 17.30, medtem pa se je 26. polk brez odpora povzpел na vrh Poljanica. 2. bataljon 3. polka je nadaljeval prodor proti grebenu Podčela, vzhodno od potoka Boka, in brez večjega odpora zasedel tretjo italijansko obrambno črto. Preboj skozi tesen Žage prvi dan ni uspel, saj so Italijani minirali most čez naraslo Boko, obramba na zahodnem grebenu Polovnika ter severno od Loga Čezsoškega in Žage pa je onemogočala popravilo mostu. Okoli 21. ure je 3. polk napadel položaje na Podčeli, vendar so napad zaradi teme nadaljevali naslednjega dne. Uspeh 22. divizije je bil kljub temu velik, zajeli so okoli tri tisoč italijanskih vojakov in zaplenili osemdeset topov.²²⁷

3. divizija Edelweiss je začela napadati na vzhodnih pobočjih Rombona, in sicer z jurišnimi odredi 59. polka in 1. bataljonom 4. polka tirolskih cesarskih lovcev. Italijanski vojaki so v svežem snegu spustili avstrijske vojake do žičnih ovir in jih nato presenetili z mitralješkim ter minometnim ognjem. Napadalci so imeli velike izgube, naslednja dva dni niso napredovali. Pregon se je začel šele, ko so se Italijani zaradi razmer v zaledju odločili za umik. Napad na Rombonu je kljub neuspehu nase vezal brigado alpincev in tako pripomogel k napadu v dolini. Enote, ki so se vzpenjale proti Čukli, so se pred večerom ustavile na položajih okoli planine Goričice, skupina za zasedbo Prevale pa se je ustavila pred planino Krnica.²²⁸

55. avstro-ogrska divizija je pri svojem napadu srečevala ostri odpor italijanske vojske in slabe vremenske razmere, kar je povzročilo polurni zamik napada pehote. Italijani so ponekod organizirali protinapad. 38. brigada zaradi vremenskih razmer ni mogla začeti napada, zato je bil učinkovit le 4. bataljon 7. koroškega polka pod poveljstvom stotnika Bargerja. Ta bataljon se je spustil po strmih pobočjih Javorščka v ozko globel Slatenika, se po pobočjih

²²⁷ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 214,

²²⁸ M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 195; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 215.

Polovnika povzpel do italijanskih obrambnih črt, ki jih je prebil, in istega dne prispel do vznožja Krasjega vrha. Zaradi slabih novic, ki so se širile iz doline, so se italijanske enote v noči s 24. na 25. oktober najprej umaknile s Polovnika, Krasjega vrha in nato tudi s položajev pri planini Predolina, tako da je bila 55. avstro-ogrski diviziji pot proti Kobaridu odprta.²²⁹

Nemški minometi na tolminskem mostišču

Pri preboju korpusa Stein so imeli pomembno vlogo nemški minometi. O njihovi uporabi in razporeditvi piše dr. Hans Killian.²³⁰ Nemški minometi so bili razdeljeni na več skupin: severna skupina sektorja Wandelsleben na območju Dolj je razpolagala z minometi 12. čete, in sicer s štirimi težkimi in osmimi srednjimi minometi, njena naloga pa je bila pripraviti preboj 63. polka 12. šlezijske divizije proti Gabrjam. Druga skupina je bila na položajih na Kozlovem robu in je skupaj s 23. polkom 12. šlezijske divizije podpirala akcijo z juga. Večina minometov oziroma središčna skupina je bila razdeljena na pet podskupin pod poveljstvom Wandelslebna, z dvema okrepljenima gorskima četama iz sestave nemškega alpskega korpusa in tremi četami 11. minometnega bataljona. Da bi olajšali nastreljevanje, so bile formirane baterije in takoj ko je eno orožje nastrelilo cilj, so se preostali minometi ravnali po njem. Del minometov nemškega alpskega korpusa je bil okrepljen z oddelkom lahkih minometov iz pehotnih polkov (skupaj 24 srednjih in 44 lahkih minometov), razmeščen pa je bil ob levem bregu Soče blizu Svetega Urha. Njihov cilj je bil zasesti položaje okoli Svetega Danijela. Večina minometov je morala s Svete Marije streljati po položajih pred Volčami, da bi naredili prehode čez žične ovire. Da bi premagali precej veliko oddaljenost do cilja, je bilo treba minomete postaviti na najbolj izobčenih črtah po pobočjih Svete Marije.

Tej skupini so bile dodane še tri minometne čete 11. minometnega bataljona, vsaka z dvema težkima minometoma in osmimi srednjimi minometi, ki so morale odpreti pot v Volče 1. lovskemu polku, Württemberškemu gorskemu bataljonu in 2. lovskemu polku.

²²⁹ M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 205; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 216.

²³⁰ Več v: H. Killian: *Wir stürmten durch Friaul*, Neckargemünd 1978.

Na južnem območju ob Mengorah in južno od Kozaršč so namestili skupino Spiess s svojimi podskupinami. Pri ruševinah kapelice (kota 453) je bila 26. četa, južno od ceste Kozaršče–Modrejce pa 5. četa, okrepljena z oddelki lahkih minometov. Severna podskupina je imela na voljo tri težke, 12 srednjih in osem lahkih metalcev, njen cilj pa je bil preiti globoke ovire in jarke pred Čiginjem.²³¹

Korpus Stein in napad 50. avstro-ogrske ter 12. šlezijske divizije

50. avstro-ogrska divizija je morala prodreti čez italijanske obrambne črte 46. divizije in napredovati proti Kobaridu od vrha Krna do vasi Dolje. Še posebej zahteven je bil preboj italijanskih položajev na Mrzlem vrhu in na 2. italijanski obrambni črti v smeri Kožljak–Pleče. Divizija je izvajala naloge v sodelovanju z 12. šlezijsko divizijo. Napad proti italijanskim položajem na koti 1181 (planina Lapač) so izvedle enote 15. gorske brigade, medtem ko so enote 3. gorske brigade uspešno prodirale na območju planine Leskovca. Kljub močnemu sneženju so se Italijani zelo upirali in organizirali tudi protinapad z dvema bataljonoma brigade Caltanissetta, vendar ga je 50. divizija uspešno odbila. Enote levega krila 15. gorske brigade so že pred 9. uro prišle v dolino pri Gabrjah, zatrle odpor tamkajšnjih italijanskih enot in tako omogočile napredovanje desne kolone 12. šlezijske divizije, ki je bila na izhodu iz Dolj zaustavljena. Na desnem krilu je 3. gorska brigada s težavami in počasi napredovala proti 2. italijanski obrambni črti, ki so jo na tem območju branili trije bataljoni brigade Etna. Po uspešnem miniranju Batognice jim je uspelo zamajati ves obrambni sistem okoli Krna in Italijane prisiliti k umiku s položaja pod Maselnikom in Slemenom. Vrh Krna je bil zaseden šele naslednjega dne, saj so se italijanske enote na vrhu uspešno branile. Avstro-ogrske enote so nato ob 11. uri dosegle utrjeno vas Krn in v svoje zaledje poslale več kot 1000 italijanskih ujetnikov ter 13 zaplenjenih topov. Večina divizije se je nato usmerila v napad na utrjeno črto od Kožljaka do Vrsnega, odpor Italijanov pa je bil še vedno silovit.²³²

²³¹ L. Galič: *Cvetje – Mengore: v viharju vojne 1915–1917*, str. 242.

²³² L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 204.

15. gorska brigada se je kmalu prebila do Ladre in Idrskega, da bi nato njena predhodnica skupaj z deli 12. šlezijske divizije sodelovala pri zasedbi Kobarida. Do večera so zaplenili 90 topov in zajeli 7000 vojakov. Ukaz za naslednji dan je bil napredovati proti Robiču čez Idrsko in Svino ter zasedba Mije. 3. gorska brigada, ki je napredovala čez Ladro, naj bi nadaljevala v smeri Logje oziroma Breginjski kot, da bi vzpostavila stik s 55. divizijo in zaprla obroč okoli Italijanov na levem bregu Soče. Poveljnik italijanskega 4. korpusa je ob 10.45 izvedel, da je bila na črti Sleme–Gabrje prebita frontna črta 46. divizije. Nastala je velika zmeda. Korpusno rezervo je sestavljala samo 34. divizija z brigado Foggia, zato je poveljstvo korpusa poslalo rezervne enote v različne smeri: 280. polk na pomoč italijanskim enotam pri Žagi, druga dva pa na levi breg Soče. 281. polk je dobil ukaz, naj zasede položaje na Volniku do vasi Ladra, 282. polk pa naj bi zbral umikajoče se dele 46. divizije ter zaustavil sovražnika. Ker je bilo to zaradi novih razmer neizvedljivo, se je 282. polk razporedil v podaljšku črte, ki jo je držal 281. polk tja do Idrskega. Za pomoč je dobil štiri baterije topov kalibra 105 mm pri vasi Svino in eno gorsko baterijo pred vasjo Mlinsko. Medtem ko se je 281. polk uspel razporediti na Volniku, se je 282. polk prebil do vasi Smast, kjer je bilo poveljstvo 46. divizije. Avstro-ogrska 50. divizija je napadla tudi 43. italijansko divizijo. Njeni brigadi Genova in Etna sta se branili, toda ko so napadalci obšli 2. italijansko črto iz doline, so se umaknili. Poveljstvo divizije se je umaknilo v Kobarid in poveljnik je ukazal, da se ob sovražnikovem prihodu uniči najpomembnejši izmed treh mostov na tem območju. Ostanke divizije so končali v ujetništvu, jekleni most pri Kobaridu pa so razstrelili, s čimer so odrezali enote na levem bregu Soče. Do večera so vojaki 50. divizije zajeli okoli 7000 italijanskih vojakov in 90 topov.²³³

12. šlezijška divizija je morala prebiti italijansko obrambo na obeh straneh reke Soče pri Tolminu in čim hitreje prodreti proti Kobaridu. 2. in 3. bataljon 23. polka sta napredovala od Bučenice med Svetim Danijelom in Sočo proti cesti za Kobarid. Levo od njiju je bil nemški alpski korpus, ki je napredoval proti Kolovratu. Izhodiščni položaji enot 12. šlezijske divizije so bili na levem bregu Soče med Kozlovim robom in Sočo, pri vasi Dolje. Po krajšem zastoju pred Gabrjami so se bataljoni 63. polka ob 9.30 premikali po cesti proti vasi Volarje, ne da bi naleteli na italijanski odpor. Ob istem času je bil ukazan tudi premik divizijske artilerije. Nekaj čez 10. uro so napadalci uspešno zasedli Volarje in napredovali proti vasi Selišče. Okoli 11. ure so napadalci dosegli

²³³ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 205; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 207.

drugo obrambno črto. V dolini pod Kolovratom je leva kolona zasegla nekaj težkih baterij, okoli poldneva pa so trije bataljoni 23. polka prišli v vas Idrsko. Ob isti uri je bil eden izmed bataljonov 63. polka že v Kamnem in je napredoval proti Kobaridu. Zanimivo je, da so imeli Italijani na desnem bregu reke Soče pod vasjo Foni le eno četo brigade Napoli, ki je tisto jutro edina pomagala dvema četama v vasi Dolje. Italijanski odpor je bil šibak, italijanski vojaki pa so se množično umikali in predajali. Ob 14.30 je predhodnica 63. polka zavzela most med Ladro in Idriškim, tako da se je zgodil stik levega in desnega krila napadajočih skupin. En bataljon 23. polka pod poveljstvom majorja Eichholza je prodiral proti Livku, da bi zavaroval bok večine enot, ki so prodirale proti Kobaridu. Okoli 15.30 je prišel do Golobov, kjer je zajel večjo enoto italijanskih bersaljerjev in nekaj artilerije, severneje od Golobov pa se je zgodil spopad z novimi okrejitvami italijanskega 7. korpusa. Na poti od Idriškega do Kobarida je 12. šlezjska divizija zasegla velik plen italijanskih tovornih živali, tovornjakov, topov in ujetnikov. Večina ujetnikov je z navdušenjem pozdravila nemške in avstro-ogrske enote. V prodoru do Kobarida se je zgodil večji spopad še v vasi Mlinsko, potem pa je bila pot do Kobarida odprta, tako da je bil Kobarid zavzet okoli 16. ure. Enote 12. šlezjske divizije so nadaljevale pot v smeri proti Robiču, kjer so pri Starem selu naletale na italijanski odpor, ki pa so ga uspešno zadušile in prišle na Robič ob 22.30. Poleg Robiča je bila zavzeta tudi vas Kred, kjer je bilo poveljstvo korpusa.²³⁴

Danes je 12. soška ofenziva poznana predvsem po uspešnem prodoru 12. šlezjske divizije, ki je prebila frontno črto pri Tolminu in prodirala po dolini proti Kobaridu. Idejo dolinskega prodora je razvil general Krauss. Njegova zamisel je bila, izogniti se visokim in branjenim vrhovom, saj bi tako lažje obkolili in izolirali italijanske enote, seveda ob predpostavki, da bodo tudi gorski grebeni odločno napadeni in da se prevzame iniciativa.²³⁵ Tako je 12. šlezjska divizija v enem dnevu prodrla 27 kilometrov daleč v sovražnikovo zaledje, s čimer je tudi olajšala delo drugim enotam. Zajela je približno 10.000 italijanskih ujetnikov, med njimi celoten štab 43. divizije z generalom Farisoglijem vred. Dober uspeh 12. šlezjske divizije je bilo tudi zajetje 100 italijanskih topov, poveljnik 12. šlezjske divizije general Lequis pa je bil za uspešen podvig odlikovan s *pour le mérite*. Italijanskemu 4. korpusu so bile poslane razne okrejitve, kot sta brigada Potenza ali brigada Massa Carrara,

²³⁴ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 206; P. Gaspari: *La verità su Caporetto*, str. 90–91.

²³⁵ M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra 1914–1918*, str. 378; M. Thompson: *The White War*, str. 296–297; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 13.

vendar večina enot ni prispela pravočasno na izhodiščne položaje. Italijanski pregled nad vojaškim dogajanjem 24. oktobra je bil slab, saj so bile vse komunikacijske povezave prekinjene. Tako poveljnik 4. korpusa Cavaciocchi ob 13. uri še ni imel pregleda nad tem, kaj se dogaja z njegovimi enotami. Zahteval je pomoč 7. korpusa, ki naj bi s protinapadom pri Livku uničil sovražnika, kar pa mu ni uspelo. Ob 15.15 je na poveljstvo korpusa v Kred prišel general Montuori, ki je prevzel poveljevanje nad 4. in 7. korpusom. Ta je poslal na tesen vhod Nadiže pri Robiču polk brigade Potenza, še en polk pa naj bi omejeval dostop do Breginja v Breginjskem kotu in zasedel Stol. Za učinkovito italijansko obrambo je bilo prepozno, štab 4. korpusa se je preselil v Breginj, celotni 43. in 46. divizija ter večji del 50. divizije pa so do konca naslednje dne pristali v ujetništvu.²³⁶

Nemški alpski korpus, Württemberški gorski bataljon in napad na koto 1114

Naloge nemškega alpskega korpusa generala von Tutscheka so bile, zavarovati levi bok korpusa Stein, osvojiti Kolovrat, območje izvira reke Idrije in odpreti pot po dolini Nadiže. Izhodiščni položaji oziroma točke zbiranja enot so bile na Bučenici in pod njo ter na Mengorah. Napad se je začel ob 8. uri, in sicer v smeri proti Volčam oziroma volčanskemu polju s cerkvijo svetega Danijela. Na levem krilu 1. bavarske lovske brigade je bil 1. bavarski lovski polk, v sredini bavarski polk Leib, na desnem krilu pa Württemberški gorski bataljon (ki je skoraj dosegal formacijo polka s šestimi pehotnimi in tremi mitralješkimi četami). Gozd, megla in dež so nemške enote zakrivali pred italijanskimi opazovalci. 2. bavarski lovski polk je bil v rezervi. Odred Württemberškega gorskega bataljona z okoli 200 vojaki je vodil tudi nadporočnik Rommel. Glavni cilj napada je bil prvi dan doseči vozlišče vseh položajev in obrambnih črt na Kolovratu ter močno utrjeno koto 1114. 1. bavarski lovski polk je prodiral po dolini Kamnice, polk Leib proti vrhu Hlevnika, Württemberški gorski bataljon pa po severnem delu Hlevnika do zaselka Foni. 1. lovski polk je moral osvojiti vrh V Špiku (kota 732 ali Veliki Špik) na hrbtu Dole, od tam pa nadaljevati pot proti kapeli Sleme (869 metrov) in priti do hrbta Kolovrata. Cilj polka Leib je bil zavzetje kote 1114. Poveljnik polka major von Bothmer je del moštva poslal k izviru Kamnice, da bi 1. lovskemu polku

²³⁶ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 206.

pomagal pri napredovanju proti Ježi. Bavarski polk Leib je s svojimi enotami zasedel položaje okoli pokopališča v Volčah, vas Volče in se začel vzpenjati na Hlevnik. Ob 8.30 so enote polka Leib že prodirale proti Leščju in ob 10.30 zatrle močan italijanski odpor ter zajele okoli 350 italijanskih vojakov. Okoli 11. ure so zavzele Leščje, ob 11.15 Kovačič planino (824 metrov), potem pa so se za kratek čas ustavile, ker jih je ogrožala lastna artilerija. Napredovanje so nadaljevale okoli 14. ure.²³⁷

Rommelov odred je skladno z ukazom majorja Sprösserja prodiral po severnem pobočju Hlevnika. Kilometer vzhodno od kote 824 so italijanski mitraljezi začeli obstreljevati čelo Rommlovega odreda, zato je Rommel predvidel, da se napad brez podpore artilerije, po obeh straneh poti, zdi brezupen ali pa izvedljiv s težkimi izgubami. Izbral je novo rešitev. Dotedanja predhodnica je obstala pred sovražnikom, drugo enoto 1. čete pa je napolnil kot novo predhodnico po kamnitem žlebu okoli 200 metrov pod sovražnimi položaji proti jugu, da bi obšel sovražnika levo zgoraj. Po prehojeni strmi grapi so se pomikali po grmovju in prišli do steze, ki je vodila po vzhodni smeri po pobočju navzdol. Za njo je bil viden dobro utrjen italijanski položaj, ki se je vil iz smeri Leščja (577 metrov). Rommel se je odločil, da vdre v sovražne položaje, hkrati pa je ugotovil, da je z enoto že na območju 2. italijanske obrambne črte in da je cesta ob robu gozda oskrbovalna pot do italijanskih položajev na območju 1. italijanske obrambne črte pri Svetem Danijelu ali do topniških opazovalnic na vzhodnem pobočju Hlevnika. Zato je poddesetniku Kiefnerju določil, naj s posadko osmih mož prodira po prikriti poti in vdre v italijanske položaje in po možnosti brez strela ali metanja ročnih bomb zajame posadko z obeh strani poti. Kiefner je s skupino uspešno zavzel sovražnikove položaje in izkupiček je bil 17 zajetih Italijanov ter mitraljez.²³⁸

Rommel se je nato odločil, da po prikriti poti odpelje vse svoje enote in enote Schiellein, ki so mu bile dodeljene po vdoru Kiefnerja. Odločal se je, kako uničiti italijanske položaje, saj je imel na razpolago več možnosti, in sicer, ali naj napredujejo po pobočju ali po dolini in ali naj se prebijejo v smeri proti vrhu Hlevnika. Izbral je zadnjo možnost, saj bi po zavzetju Hlevnika lažje zasedel italijanske položaje, ki so se razpredali po celotnem pobočju. Dlje, kot so prodirali v italijansko zaledje, manj so bili Italijani pripravljeni na njihov prihod. Zaradi hitrosti nemškega napredovanja je nemške enote ogrožala lastna

²³⁷ M. Thompson: *The White War*, str. 305; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 207.

²³⁸ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 3–16.

artilerija. Nemške predhodnice, med katerimi je bila tudi Rommlova enota, so tudi večkrat zaobšle dobro branjene italijanske položaje in iskale šibke točke, ki so bile ugodnejše za prodor. Hitrost napredovanja je Rommluv odred ob 11. uri pripeljala do grebena, ki se vleče do vrha Hlevnika proti vzhodu. Dosegli so zvezo z deli 3. bataljona polka Leib, nato zavili na severno pobočje Hlevnika in se okoli 12. ure povzpeli na vrh Hlevnika ter zajeli posadko italijanskih vojakov. Nato so skladno z ukazom Württemberskega gorskega bataljona počistili italijanska artilerijska gnezda med vrhom Hlevnika in zaselkom Foni ter preiskali območje Hlevnika in bližnje sedlo na jugozahodu.

3. bataljon polka Leib se je čez koto 1066 premikal proti vrhu kote 1114, Rommluv odred pa mu je sledil po njegovem desnem boku. Rommluv odred se je ob 17. uri približeval vrhu 1066 in zaslišali so streljanje pri sprednji četi 3. bataljona polka Leib. Rommel je svojim enotam ukazal, da zavzamejo kritje desno od poti v višini čet 3. bataljona Leib. Kmalu je ugotovil, da se borijo z močnimi italijanskimi posadkami na položajih 500 metrov severozahodno od kote 1114 in tudi na koti 1114. Prvi četi poročnika Triebiga je ukazal, naj počisti italijanske položaje desno od poti jugozahodno od kote 1066, 2. in 3. četa mitraljezov pa sta morali počistiti dele italijanskih položajev zahodno od kote 1066.

Rommel si je še pred nočjo želel ogledati položaje pred koto 1114, vzpostaviti zvezo s 3. bataljonom polka Leib in se seznaniti z nadaljnjim potekom dogodkov. S poročnikom Streicherjem je šel na desno krilo 12. čete polka Leib, kjer so se uskladili in sklenili, da brez artilerijske priprave ni mogoče zavzeti italijanskih višinskih položajev na koti 1114 in na višini 500 metrov severozahodno od kote 1114, ki jih nemška artilerija še ni prizadela. Začelo se je mračiti in poskusi 1. čete, da bi zavzela še druge dele italijanskih položajev na višini 500 metrov severozahodno od kote 1114, so propadli. Deli Württemberskega gorskega bataljona so se pripravljali za nočitev, 1. in 2. četa pa sta dobili navodila za nočno izvidovanje. Rommlove enote so si v italijanski artilerijski opazovalnici uredile poveljniško mesto. Kmalu zatem je Rommel že moral na poveljniško mesto poveljnika polka Leib majorja Bothmerja, ki je bilo blizu njegovega, in sicer v zaklonišču pri koti 1066. Major Bothmer je zahteval, da se Rommluv odred podredi njegovemu poveljstvu, kljub temu da je Rommel prejemal povelja od majorja Sprösserja. Major Bothmer mu je prepovedal delovati zahodno ali proti koti 1114, ker je to bilo območje delovanja njegovega polka. Delom Württemberskega gorskega bataljona in hkrati tudi Rommlovim enotam je dal na voljo, da 25. oktobra zasedejo koto

1114 za polkom Leib ali da polku sledijo proti zahodu. Rommla je informacija pretresla, saj je to pomenilo bojevanje v drugi liniji in odvzem svobode delovanja. V Rommlovo poveljniško mesto je nato prišel preskrbovalni častnik Württemberskega gorskega bataljona s sporočilom, da je major Sprösser z enotami Wahrenberger nadaljeval pohod na Fone in tja vdrl še pred mrakom. Preskrbovalni častnik je tudi poročal o uspehu 12. šlezijske divizije, ki je v dolini Soče dobro napredovala, Rommel pa mu je opisal položaj njegovih enot, odnos do poveljnika polka Leib in mu naročil, naj s tem čim prej seznani majorja Sprösserja. Rommel ni vedel, ali je četa Schörnerja oz. 12. četa polka Leib zavzela koto 1114, zato je razmišljal, kako bi nadaljeval napad. Ni verjel, da bi bilo mogoče napasti brez pomoči artilerije, poleg tega pa ga je skrbelo, ker poveljnik polka Leib ni hotel, da se Rommlove enote borijo v prvih bojnih črtah.²³⁹

Polk Leib je razvijal napad na koto 1114 iz več smeri, vendar je potekal glavni napad 12. čete poročnika Schörnerja iz severne smeri (kjer je danes cesta) po najstrmejšem delu pobočja kote 1114. Tako je ena pomembnejših italijanskih obrambnih točk padla v nemške roke v večernih urah 24. oktobra. Za uspešno izvedeno akcijo je poročnik Schörner prejel odlikovanje pour le mérite.²⁴⁰

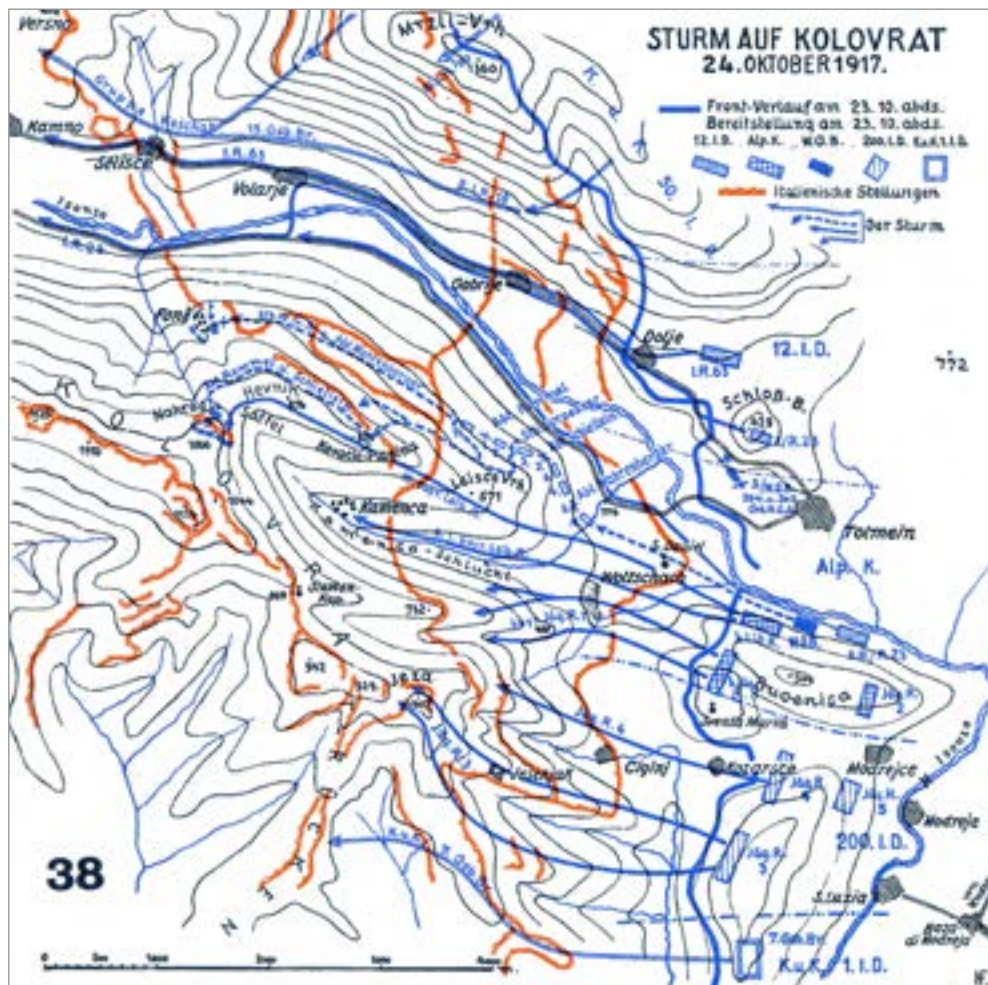
Okoli 5. ure zjutraj je prišel na Rommlovo poveljniško mesto major Sprösser, ki ga je Rommel seznanil s položajem pred koto 1114 in o odnosu do poveljnika polka Leib, poleg tega pa mu je predstavil načrt napada. Prosil je za podporo štirih čet in dveh čet mitraljezov, a mu je Sprösser dodelil le dve četi vojakov in četo mitraljezov. Sprösser se je dogovoril s poveljnikom polka Leib glede razmejitve delovanja obeh bataljonov. Prvi dan napada je tako Rommlav odred izgubil pet mož, in sicer ob naletu na 2. italijansko obrambno črto na strmem gozdnatem območju.

Italijani so se prvi dan ofenzive poskušali reorganizirati in organizirati protinapad s Trniškega vrha, vendar niso bili uspešni. Medtem ko je 1. bavarski lovski polk tega dne prodiral proti vrhu Velikega Špika, je 2. lovski polk iz rezerve prodiral proti koti 364 in koti 607, se uspešno vzel na greben Kolovrata in razbil večino brigade Napoli. Deli 117. divizije so se med dnevom

²³⁹ Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str.16–21; za več informacij o delovanju odreda Rommel prvi dan ofenzive glej: HStAS, M660/200 Bü2, Abteilung Rommel, Gefechtsbericht über die Durchbruchschlacht bei Tolmein, 28. 10. 1917, str. 1–3.

²⁴⁰ Za podrobnejši opis zavzetja kote 1114 glej: Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Abteilung IV Kriegsarchiv (Bay.KA), BayHStA/Abt.IV ILR (WK) Bd.13 Akt 4, F. Schörner, Kriegsgeschichtliche Darstellung der Teilnahme des III: Batls, k. Inf. – Leib. Regts. Am Durchbruch von Tolmein, Dec 1920, 4, str. 16–17.

pomikali proti Volčam, vendar je zaradi zastojev na cesti artilerija le počasi napredovala. Zaradi zastojev na levem krilu nemškega alpskega korpusa je general Stein poslal 2. lovski polk na pomoč 200. diviziji pri zasedbi Ježe. Nemški alpski korpus z deli 12. šlezijske divizije je tako uspešno prebil fronto na območju delovanja 19. italijanske divizije 27. korpusa, ki je pokrivala območje med Hlevnikom in Podselom.²⁴¹

Napad na Kolovrat, 24. oktober 1917²⁴²

²⁴¹ HStAS, M660/042, Bü 3, Württembergisches Gebirgs-Batallion nach 1918; L. Galić, B. Marušić: Tolminsko mostišče 1, str. 208.

²⁴² T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, priloga.

Korpus Berrer

Korpus Berrer, ki je imel svoj štab v vasi Ponikve na Šentviški planoti, je z 200. in 26. nemško divizijo zasedel močno utrjen Deveti konfin (Ježa, najzahodnejši vrh se tudi imenuje Ježa 948), kjer je bilo zahodno od vrha poveljstvo italijanske 19. divizije. Zaradi zelo ozkih izhodiščnih položajev nista mogli napasti obe diviziji hkrati, zato je bilo določeno, da prva napade 200. in za njo še 26. divizija. 200. divizija je imela pred napadom na prvi črti od Kozaršč do Sel pri Volčah 3.²⁴³ in 4. lovski polk, v drugi črti okoli Modrejc pa 5. lovski polk. Območje preboja sta omejevala vrh Varda (672 metrov), proti severu pa potok Gunjač. Celotno območje je bilo dobro utrjeno in Italijani so imeli pregled nad tem, kaj se dogaja v dolini in na nasprotnih nižjih vrhovih, kjer so bili sovražnikovi položaji. Severni greben je bil odlično branjen, zato je bil čezenj dostop do Ježe težko dostopen. Kljub temu sta se poveljstvi korpusa in divizije odločili napotiti dva bataljona v to smer, 3. lovski polk pa je moral napasti čez zaselek Fratik in zasesti masiv Ježe z južne smeri. Enote so šle ob 7.45 čez Kozaršče do Čiginja, potem pa so nanje začeli streljati italijanski mitraljezi s skalnatih grap severozahodno od vasi. Enote so odpor premagale, potem pa so se napadalci ponovno ustavili na vhodu v dolino potoka Gunjač. Napad čez Brda (Fratnika) je uspešno potekal, nemške enote so napad nadaljevale in okoli 10. ure zasedle Fratik. Južna kolona je napredovala čez greben Gredež in ob 8.30 zasedla zaselek Ostrožnik. Okoli 11. ure so enote zasedle sedlo (631 metrov) med vrhoma Varda in Martinka. Levo od lovcev so Bošnjaki iz sestave 1. avstro-ogrske divizije že osvojili vrh Varda. Največjo težavo jim je povzročala lastna artilerija. Lovci so se nato usmerili v napad na Jesenjaki (750 metrov), s katerega so še vedno streljali italijanski topovi. Po zasedbi Martinke je padel še utrjeni Jesenjaki, italijanski vojaki pa so bežali ali se predali. Tako so bile enote 200. divizije že pod vrhom Ježe, od njenih vzhodnih odcepov (Očne, 905 metrov) jih je ločeval samo Mali vrh (835 metrov), ki je bil povezan z Očno in kjer je bila močna italijanska artilerija. Mali vrh je bil zavzet ob 11.15, do 14. ure pa sta padla tudi Očna in naselje Čanče.

Na Ježi je upor še vedno trajal in okoli 16.30 je prišlo celo do neuspelega italijanskega protinapada proti Očni. Italijanski odpor se je krepil, njen objem s severa ni uspel, zato je polkovnik von Rango, poveljnik 3. lovskega polka,

²⁴³ Več o delovanju polkovnika von Ranga in 3. lovskem polku: A. Bauer: Zwei Weisungen Oberst v. Rangos aus der 12. Isonzo schlacht, *Zeitschrift für Heereskunde*, Nr. 462, Oktober/Dezember, 80. Jahrgang, 2016, str. 198–202.

ukazal, da je treba do noči zasesti Ježo, čeprav je imel na voljo samo dva polka in pol. Napad je uspel in Nemci so dobili veliko italijanskih ujetnikov ter orožja (99 topov, 75 mitraljezov, 45 minometov ter druge vojaške opreme). Ježo so branili enote brigad Taro in Spezia ter bataljon alpincev. Po njenem padcu je bila nemogoča obramba kote 732 (v Špiku), kar je omogočilo napredovanje nemških enot. V literaturi obstajajo razlike med časovnimi podatki o padcu Ježe. Italijanski viri navajajo, da so se na Ježi branili do jutranjih ur naslednjega dne, medtem ko postavljajo nemški viri zasedbo v pozne popoldanske ure 24. oktobra. V poznih urah 24. oktobra so nemške lovske enote 200. divizije napredovale v smeri Kušcarji–Pušno, kjer je bila dobro utrjena 3. italijanska obrambna črta z močno utrdbo na Globočaku.²⁴⁴

Korpus Scotti

Na južnem delu tolminskega mostišča bi morali napasti dve diviziji korpusa Scotti, in sicer 1. avstro-ogrska divizija, ki je branila tolminsko mostišče že od maja 1915, ter 5. nemška divizija. Poveljniško mesto korpusa Scotti je bilo na Velikem vrhu (1071 metrov), jugovzhodno od Kanalskega Loma. V ukazu za napad korpusa Scotti je bilo še posebej izpostavljena samoinciativa nižjih poveljnikov: »Naš napad mora že takoj na začetku povzročiti preboj sovražnikovih položajev in ustvariti začetni prostor za uspešno nadaljevanje ofenzive. Za izpolnitev te naloge je treba postaviti najvišje zahteve; največji začetni napor nam prihranijo poznejše krvave žrtve in prinesejo večje uspehe. Ob hitrem napredovanju bi bili ukazi višjega vodstva pogosto prepozni. Zaradi tega so za uspeh prav tako nujni kar največja samostojnost nižjih poveljnikov (v okviru splošnih navodil) in njihovo hitro odzivanje, kadar koli se pokaže možnost. Vsi poveljniki in borci morajo biti prežeti s temi načeli in ravnati v skladu z njimi.«²⁴⁵

V prvi črti napada je bila 1. avstro-ogrska divizija, 5. nemška divizija pa je bila v ozadju. Med 1. avstro-ogrsko divizijo in Italijani na predelu Mali vrh–Hoje so bili razporejeni bataljoni iz sestave avstro-ogrske 57. divizije, ki je delovala v okviru 2. soške armade. Bataljoni so se tega dne spopadli z enotami

²⁴⁴ A. Bauer: *Zwei Weisungen Oberst v. Rangos aus der 12. Isonzo schlacht*, str. 198–202; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 210–211; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 213–216.

²⁴⁵ L. Galić: *Cvetje – Mengore: v viharju vojne 1915–1917*, str. 225.

italijanske 65. divizije. Enote korpusa Scotti so prišle na izhodiščne položaje zadnji trenutek ali pa so celo zamudile začetek ofenzive. Večina topov in minometov zaradi pomanjkanja konjev ni prišla na izhodiščne položaje, tako da je moral korpus Scotti napasti brez artilerijske podpore.

1. avstro-ogrska divizija je morala prodreti na zahod v smeri Čemponov pa tudi na jug, da bi pomagala pri napadu severnega krila 2. soške armade. Nalogo zasedbe Čemponov in prodora proti Avškemu, severno od Čičer, je dobila 7. gorska brigada. Na levem krilu je bila 22. gorska brigada, ki naj bi čez Selo nad Volčami zasedla Žibli vrh (606 metrov), Javor (555 metrov) in Grad vrh (696 metrov), se nato spustila do Doblarja in zasedla mostove pri Ročinju ter Logu. Divizija je napadla brez lahkih mitraljezov in z nekaj gorskimi topovi ter minometri. Že med artilerijskim obstreljevanjem so se deli jurišnih čet prebili do obronkov Volčanskih Rutov. Deli 7. gorske brigade so na začetku naleteli na odpor v dolini Ušnika, saj veliko sovražnikovih položajev ni bilo uničenih. Kljub temu so okoli 9.30 zasedli greben Čempona in ob 10.15 Žibli vrh, kmalu je padel še Javor in okoli 12. ure vrh Varda. Dalmatinski 37. strelski polk je ob 16. uri jurišal na Grad vrh in kmalu zatem napadel drugo italijansko obrambno črto. Okoli 15.30 so predhodnice doživele močan odpor na utrjeni obrambni črti med Avškim in Bizjakom, zato se je napad zavlekel do noči. Zvečer so se upirali samo še na Globočaku (809 metrov). Avstro-ogrske sile so zajele več kot 4600 italijanskih vojakov, zaplenile 77 topov, 32 mitraljezov in veliko vojaškega materiala. Alpinci iz 10. skupine so se slabo upirali in celotna italijanska 19. divizija je bila uničena, zato je njen poveljnik general Villani naredil samomor. Zaradi razsula je general Capello poveljstvo nad divizijami 27. korpusa prenesel na 24. korpus, ki je med dnevom zdržal in odbil šibkeje napade delov 2. soške armade, vendar se je po ukazu poveljnika 2. armade umaknil na črto Čičer–Ročinj–Grad (575 metrov). 5. nemška divizija je napredovala po stopinjah 1. avstro-ogrske divizije in se okoli 9.30 na izhodu železniškega predora pri današnjem jezu hidroelektrarne Doblar znašla nad močnim italijanskim odporom. Prečkala je Sočo pri Podselu in se usmerila proti Kumu (912 metrov). 8. grenadirski polk je okoli 20. ure prispel na vrh Varda, okoli 22. ure pa se mu je pridružil tudi 52. polk. 1. avstro-ogrska divizija je prvi dan ofenzive zajela 4600 ujetnikov, 77 topov in 32 mitraljezov, ni pa ji uspelo zasesti močno utrjenega in dobro branjenega Globočaka ter prodreti do Kostanjevice.²⁴⁶

²⁴⁶ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 211–212; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 217.

Naloge 2. soške armade

Italijanski 24. korpus je razporedil na Banjški planoti številne artilerijske položaje. Po ukazu poveljnika 2. armade so po 15. oktobru začeli premeščati težko artilerijo na črto ključne obrambe, tako da so bile 21. oktobra baterije že naravnane na nove tarče. V odločilni noči s 23. na 24. oktober je artilerija 24. korpusa z močnim ognjem nenehno obstreljevala avstro-ogrske položaje, s katerih bi lahko napadla pehota. 24. oktobra so avstro-ogrske enote izvedle nekaj manjših napadov, vendar so bili uspešno odbiti. Za 2. soško armado ni bilo določeno, da mora napasti Italijane na Banjšicah, ampak so ti napadi bili zgolj demonstrativni in zavajajoči, njihov namen pa je bil, prikriti resnično lokacijo preboja frontne črte. 2. soška armada je morala vzdrževati pritisk, da bi se onemogočilo manevriranje z rezervami. Čim daljše zadrževanje Italijanov na Banjšicah je povečalo možnosti, da jim s severa presekajo poti za umik.²⁴⁷

Najmočnejši napad so doživele tri divizije Badoglievega 27. korpusa, ki so bile nameščene na Kalsko-Lomski planoti. Napadle so jih enote korpusa Scotti in enote iz sestave 2. soške armade (korpus Kosak). Prvi avstro-ogrski napadi okoli 8. ure zjutraj so bili odbiti pri Mešnjaku in koti 645. Okoli 8.50 so napadalci 2. gorske brigade 60. divizije prebili prvo italijansko obrambno črto in začeli napredovati vzdolž Vogrščka, nato so šli po bregu Soče mimo naselja Spodnji Log ter vhoda v dolino Široka njiva v smeri Avč. Italijani so izvedli protinapad, vendar so izgubili koto 549. Del glavne črte severno od naselja Široka njiva je bil ogrožen še s padcem Javorja nad desnim bregom Soče, saj so bili tam topovi in mitraljezi, ki so morali te položaje ščititi z bočnim ognjem. Avstro-ogrski napad je bil odbit tudi pri Testenih in oporišču južno od Hoj, obrambna črta na območju italijanske 64. divizije pa je bila prebita, zato so se morali Italijani umakniti na črto Robi–Breg. Boji prvega dne niso bili odločilni, nekateri položaji so večkrat prehajali iz rok v roke, toda strateški preboj se ni zgodil. Kriza je nastala šele zvečer, ko so tri italijanske divizije izgubile zvezo s korpusnim poveljstvom, opazili pa so, da se po cesti ob Soči od Podsel proti Kanalu valijo množice neoboroženih ljudi, živine in artilerijskih vpreg. Skladno z ukazom poveljstva 2. armade je general Caviglia 24. oktobra ob 22. uri svojim divizijam ukazal, da se umaknejo na črto ključne obrambe. Da bi zavaroval zapoznelo umikanje divizij, je ustavil umik 49. divizije in ji določil novo smer delovanja za naslednji dan. Avstro-ogrske enote so opazile začetek umika in se z jurišnimi skupinami pomešale med umikajoče se kolone.

²⁴⁷ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 212.

Zjutraj 25. oktobra je na ustju Avščka s Sočo nastala kriza, saj so se štiri divizije umikale proti Kanalu in Anhovemu, mednje pa so se pomešale avstro-ogrske patrulje. Zato se ni bilo mogoče ustaviti na severnem delu črte ključne obrambe. Avstro-ogrske enote so že 25. oktobra vdrle v kotlino Kanalskega vrha, Golek je bil izgubljen, položaje pa je bilo mogoče začasno utrditi le južno od Jlenka. Italijani so v noči na 25. oktober uničili mostove pod Javorjem in pri Doblarju, kmalu zatem pa še mostova pri Ročinju in Logu. Da bi zavaroval levi bok in preprečil prodor avstro-ogrskih enot v smeri Kanala, je general Caviglia na greben pri Globočaku čez vrh Čičer do Ročinja razporedil brigado Treviso, ob obali Soče pa polk brigade Palermo. Okoli poldneva 25. oktobra so tri nekdanje Badoglijeve divizije dobile ukaz, da se razporedijo na črti Globočak–Marijino Celje nad smerjo Kanal–Kuk (711 metrov). Glavni dogodki na severu so povzročili nenehno zmedeno spreminjanje ukazov armadnega poveljstva. Capello je okoli 15. ure ukazal, da celoten 24. korpus preide na desni breg Soče in razmesti enote od Ročinja do Plav. Pri umiku je bila večina baterij izgubljena, saj ni bilo vlečnih vozil, poti pa so bile zaprte. Zvečer 25. oktobra so italijanske enote dobile ukaz, da je treba zapustiti položaje na Kolovratu in se pomikati proti ustju reke Idrije v Ter. Avstro-ogrske enote so prispele do Ročinja in se usmerile proti Kanalu. General Caviglia je v noči na 26. oktober dobil ukaz, naj s tremi brigadami (Livorno, Venezia, Teramo) brani položaje na črti Korada–Planina–Plave–Paljevo–Kobilek. Za to obrambno črto so se 26. oktobra vse divizije 24. korpusa in tri nekdanje divizije 27. korpusa umaknile proti Furlaniji (Friuli). Divizije so utpele med umikanjem precejšnje izgube, zlasti brigada Roma. Izgube je imela tudi 49. divizija, ki je ščitila njihov desni bok. Levi breg Soče, severno od Gorice pri Plavah, je zadnji italijanski vojak zapustil 27. oktobra zvečer, ko je tudi na Korado prišel ukaz za umik na Tilment. Napadalci so zavzeli Gorico 28. oktobra, avstro-ogrske in nemške enote pa so 29. oktobra po vsej dolžini dosegle in prečkale nekdanjo državno mejo.²⁴⁸

Avstro-ogrske in nemške enote so doživele prvi dan ofenzive velike uspehe, še posebno je s svojim prodorom presenetil korpus Stein, medtem ko je napredovanje korpusov Berrer in Scotti potekalo skladno s pričakovanji. Izjema je bil korpus Krauss, od katerega je vodstvo 14. armade pričakovalo več. Pri tem se je treba zavedati, da so njegove enote prodirale na najbolj zahtevnem terenu Zgornjega Posočja. Izolacija med severnim in južnim krilom 14. armade je bila skoraj prekinjena, napadalci so se razširili na desni breg

²⁴⁸ Prav tam, str. 212–213.

Soče, osvobojene so bile pomembnejše italijanske obrambne točke. Na koncu prvega dne ni bilo še nič odločeno; južno krilo je moralo zasesti Kolovrat in Matajur, severno pa Stol. Če bi naslednji dan prebili zaporo pri Žagi in zasedli Stol, relativni neuspehi na Rombonu in Vršiču ne bi bili pomembni. Neuspeh akcij 2. soške armade na severnem delu Banjske planote ni bil kritičen, saj je bilo pomembno le to, da 2. soška armada veže nase sovražnikove sile in preprečuje premeščanje rezerv.²⁴⁹

Italijanska obramba prvega dne ofenzive

Velik del italijanske artilerije je 24. oktobra obmolknil in le redki mitraljezi so bili aktivni ter so občasno na slepo streljali po dolini, kjer sta bila megla in dež. Večina italijanskih vojakov v jarkih prve obrambne črte je izgubila življenje, preostali pa so se napadalcem hitro predali. V noči s 23. na 24. oktober so po nalogu italijanskega vrhovnega poveljstva iz korpusne rezerve proti Žagi poslali 280. polk brigade Foggia, da bi okrepil 2. skupino alpincev, ki je morala braniti tesen Žage. Med dnevom je poveljnik 4. korpusa general Cavaciocchi za obrambo Žage določil 282. polk, vendar je poveljnik 50. divizije, general Arrighi, pomoč odklonil, 282. polk pa je naslednjega dne padel v ujetništvo. Poveljnik 50. divizije je bil prepričan, da se položajev pri Žagi ne da braniti, poveljnik 4. korpusa pa je menil, da je ta naravno močan in utrjen položaj neosvojljiv ter da ga je treba braniti z vsemi silami. Ukaza poveljnika 4. korpusa poveljnik divizije ni prejel, obramba pa je bila šibka in na koncu jo je prebil samo en napadalčev bataljon.²⁵⁰

Italijanski 7. korpus bi moral biti v zaledju 4. in 27. korpusa, vendar se je po preboju 12. šlezijske divizije do Kobarida znašel v neposrednem stiku z napadalci. Njegova 3. divizija je že 23. oktobra zasedla greben Kolovrata zahodno od kote 1114, 62. divizija pa je bila razmeščena po prostoru od Čedad (Cividale) do južnih pobočij Matajurja. Vsi pozivi drugih korpusov na pomoč so ostali brez odgovora. 3. divizija je bila povsem nemočna in pasivna, saj je oklevala z organizacijo protinapada, ki ga je izvedla šele naslednjega dne, ko pa je bilo prepozno. Prve novice, ki jih je Capello prejel dopoldne, so bile pomirjajoče. Artilerijsko obstreljevanje naj bi bilo večinoma usmerjeno na drugo frontno črto, komunikacije in posamezne artilerijske položaje.

²⁴⁹ Prav tam, str. 218.

²⁵⁰ Prav tam, str. 216.

Novice o začetku sovražnikove ofenzive so le počasi prihajale na italijansko vrhovno poveljstvo in v štab 2. armade. Poročila s terena v štabu 2. armade so ob 10. uri povzemala, da se je ponoči začel močan artilerijski ogenj in da se še nadaljuje, vendar ni razloga za preplah, saj novic z bojišča ni. Tudi Cadorna ni imel veliko podatkov, zato je še vedno dvomil, kam se bo usmerila večina napada in ali bo to zgornji ali spodnji tok reke Soče ali celo v smeri Trentina. Ob 9.30 je poslal sporočilo 2. armadi, da bi bilo treba braniti črto Ježa–Globočak, potem pa je 2. armado spraševal, koliko orožja lahko pošlje 3. armadi, če bo težišče ofenzive južneje na območju 3. armade. Capello je začel zbirati ob 11.40 rezerve in je brigadi 47. divizije ukazal, da se priključi 7. korpusu na obrambni črti Matajur–Globočak, ob 12. uri pa je 53. diviziji ukazal premik do Stupice (Stupizza). Capello je v tesen Nadiže poslal brigado Vicenza, na položajih okoli Krkoša (Monte Purgessimo) pa jo je nadomestila brigada Massa Carrara. Poveljnik levega krila 2. armade general Montuori je dobil nalogo, da ubrani strateško pomembno obrambno črto Stol–Matajur–Kuk–Trniški vrh. Cadorna je spoznal pomembnost Breškega Jalovca in ob 18.30 poveljstvu Zone Carnie ukazal zasesti ta greben ter blokirati dolini Učje in Belega potoka. Poveljstvo Zone Carnie je sporočilo, da je tja poslalo okrepitve, vendar da jim pred 26. oktobrom ne bo uspelo priti do položajev. Tudi Capello je odredil zasedbo Stola in Breškega Jalovca z enotami 50. divizije.²⁵¹

Novice 4. korpusa je prejel Capello šele ob 13. uri, in sicer, da je sovražnik zavzel Bovec in napreduje proti Žagi ter da sovražnik napreduje čez Selišča ob Soči proti Kobaridu. Italijansko vrhovno poveljstvo je do 14.30 prejelo zelo malo podatkov, češ da na območju 4. korpusa ni sprememb, 27. korpus pa je poročal, da se bombardiranje nadaljuje in da so komunikacije prekinjene. Poročila so tudi navajala, da izvajajo nekatere italijanske enote protinapade v želji, da se povrnejo izgubljena ozemlja.²⁵²

Badoglio je predal prvi podrobne informacije o sovražnikovi ofenzivi. Poročal je o bojih 19. divizije in da sovražnik zavzema položaje v okolici Čemponov ter Varde. Badoglio, ki je med drugim prosil tudi za dodatno pomoč, je ob 16. uri poročal, da se sovražnik prebija proti Vogrinkom južno od Ježe, medtem ko od 19. divizije ni prejel nobenih sporočil. Poročal je tudi, da je izgubil vse povezave in da se ne more z nikomer sporazumevati. Popoldne je Cadorna zapustil svoj štab v Vidmu in šel h Capellu v štab 2. armade v Čedad. Po

²⁵¹ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 322; M. Thompson: *The White War*, str. 308; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 216–217. J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 51.

²⁵² L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 240, 286.

pogovorih so aktivirali številne rezerve. 60. divizija in 7. skupina alpincev sta bili usmerjeni v Breginj z namenom blokade poti iz Kobarida proti Čenti in naprej proti Tilmentu, 16. in 21. divizija sta se usmerili na območje južno od Čente, enote 13. in 23. divizije so šle na območje južno od Čedada, enote 30. divizije na območje med Staro goro in Korado, polki poljske artilerije in 28 baterij srednjega kalibra pa so bili usmerjeni iz 3. armade v 2. armado. Italijani so začeli premeščati rezerve, vendar so te dosegle odrejene položaje večinoma prepozno. Z območja 3. armade so poslali na pomoč tri divizije in še dve iz Trentina. Na podlagi prejetih poročil iz prvega dne ofenzive se je general Cadorna odločil, da se italijanska vojska umakne s prvih obrambnih črt na Banjšicah ter da se izvedejo preventivne priprave za umik čez Sočo. Ob 22. uri je poslal ukaz, naj vsaka armada utrdi svoj del fronte na Tilmentu. Določili so tri obrambne črte, ki so bile na severu na vsem območju Breškega Jalovca, na jugu pa sta bili prvi dve na Globočaku in zadnja na Koradi. V noči s 24. oktobra na 25. oktober so se na Stolu, razen brigade Potenza, zbrali le ostanki 34. in 36. divizije, v dolini Nadiže pri Stupic pa se je zbrala 53. divizija. Matajur je branila brigada Salerno, za obrambo gornjega toka Idrije pa je bila predvidena bersaljerska brigada. Glavne točke obrambe so bile še vedno v italijanskih rokah. To so bile Stol, Matajur, Korada in Globočak. Težava je bila, da italijanska poveljstva na višji ravni niso imela več nadzora in stika s podrejenimi enotami, niso se zavedala nizke morale enot, njihove armadne rezerve so bile slabo razmeščene in preobsežnost 2. armade je oteževala poveljevanje. Avstrijsko-nemški napad je tako popolnoma ohromil vse komunikacije med višjimi in nižjimi italijanskimi poveljstvi ter podrejenimi enotami. Cadorna je 24. oktobra zvečer ukazal 2. in 3. armadi obrambo na Tilmentu in poslal opozorilo 1. in 4. armadi, naj utrdita svoje fronte črte ter pripravita vse sile, ki bi jih lahko poslali na pomoč na soško fronto.²⁵³

Primer slabe komunikacije in neizpolnjevanja ukazov med nadrejenimi ter podrejenimi poveljstvi je bil ukaz poveljnika 2. armade poveljniku 27. korpusa. Poveljnik 27. korpusa, general Badoglio, je dobil nalogo, da brani 2. italijansko obrambno črto, vendar se ta za ukaz ni zmenil. Njegove podrejene divizije so z obrambo popolnoma odpovedale. 19. divizija z brigadami Spezia, Taro in 10. skupino alpincev na črti Sveti Danijel–Volče–Čiginj ni uspela ubraniti nemškega napada. Brigada Taro v okolici Volč, brigada Spezia okoli Čiginja in alpinci na hrbtu Čemponi–vrh Grad se niso uspešno branili. Badoglio je

²⁵³ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 217; L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito: *L'Esercito Italiano*, str. 330.

kmalu po začetku ofenzive izgubil vse stike s podrejenimi poveljstvi in ni imel nadzora nad tem, kaj se dogaja na fronti. V nekem poročilu se je Capello opravičeval za popolni molk korpusne artilerije, saj menda eden izmed njegovih častnikov, ki ga je poslal na Ostri kras, ni slišal svojega mitralješkega streljanja. Badoglio je, kljub slabim podatkom o resničnem stanju na fronti, ob 16. uri ukazal brigadi Puglie, naj zavaruje dolino Idrije in zasede črto Srednje-Avško-vrh Čičer, hkrati pa je zahteval pomoč 3. divizije iz 7. korpusa pri obrambi Ježe. O tem je obvestil Capella in priznal, da nima zvez s podrejenimi poveljstvi. Capello v svojih zapisih zatrjuje, da Badoglio ni mogel vedeti, kaj se dogaja, saj ni bil na svojem poveljniškem mestu. Zaman so ga iskali v mlinu pri Klincu blizu Kambreškega in ga nazadnje našli v Ligu nad Kanalom.²⁵⁴

²⁵⁴ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 52.

OSVAJANJE KLJUČNEGA ZEMLJIŠČA

Naloge 14. armade in 2. soške armade

Po deževnem in meglenem prvem dnevu ofenzive se je naslednjega dne vreme izboljšalo, saj je bil lep sončen dan, megla pa se je zadrževala le ponekod v dolinah. Cilji poveljstva 14. armade so še vedno bili osvojiti ključne grebene Kolovrata, Matajurja in Stola. Korpusi 14. armade in 2. soška armada so tega dne dobili povelja. Korpus Krauss je moral zasesti Stol, se spustiti proti Breginju, priti v dolino Učje in z obeh strani napredovati proti zahodu. Prebiti se je moral do območja Na Bili (Resiutte) v dolino Bele (Fella) in zasesti črto Breški Jalovec–Monte Cavallo–Javor–Karnica (Monte Carnizza). Korpus Stein, Berrer in Scotti so morali zasesti ključne vrhove, kot so Globočak, Kum, Ivanca (Monte Ioanaz), Mladesena (Monte Mladesena), Krkoša (Monte Purgessimo), in vzpetine okoli Stare Gore.

2. soška armada je dobila prosto pot za večje ofenzivne akcije in naj bi zasedla Korado, rezerve 14. armade pa se tega dne niso mogle uspešno približati fronti zaradi prometnih zastojev. Kljub temu so se nekatere enote približale novi frontni črti, tako da je 13. strelska divizija napredovala s Slapa ob Idrijci do Mosta na Soči in do Volč, 4. divizija v Reko pri Cerknem, 33. divizija pa na Knežo. Za nadaljnje napredovanje se jim je priključila nova nemška artilerija, saj je njihova divizijska artilerija obtičala v brezupnih cestnih zastojih.²⁵⁵

²⁵⁵ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 221, 228; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56.

Korpus Krauss

Enote korpusa Krauss so od Žage uspešno napredovale po dolini Učje in po grebenu Stola. Glavna cilja 22. strelske divizije sta bila osvojitvi Stola in Breškega Jalovca. Že v zgodnjih urah je 22. strelska divizija z bataljoni cesarskih strelcev napadla Stol, na desni strani naj bi 2. bataljon zasedel Hum. Cilj 1. bataljona v sredini je bil osvojiti Prvi Hum oziroma Murno glavo, levo pa je bil 3. bataljon, ki je bil usmerjen proti sedlu 1405. Prvi bataljon 3. polka Tirolskih cesarskih lovcev iz sestave divizije Edelweiss je moral iti po stopinjah 2. bataljona, katerega enote so po naključju našle vrzel v italijanski obrambi in so prodrle v prvo italijansko oporišče. Poveljujoči je posadko prepustil prihajajočim četam in z nekaj vojakov napredoval na višjo točko. Takšnih višjih točk oziroma oporišč, razporejenih v stopničastem zamiku brez medsebojne povezave, je bilo 14 in so se raztezale do vrha Prvi Hum. Zaradi hudih bojov in naporov je pred 14. oporišče prispelo le še približno petnajst vojakov, preostali so padli, bili ranjeni ali pa izčrpani. Petnajst vojakov je bilo premalo za zasedbo poslednjega oporišča, vendar se je poveljujoči zavedal, da Italijanom ne sme pustiti časa za reorganizacijo.²⁵⁶

K sreči se je na tem območju znašla še ena izmed enot Tirolskih cesarskih lovcev, ki je bila prvotno namenjena na Breški Jalovec in je napadla italijanske položaje ter zasedla Prvi Hum. 2. bataljon je napredoval proti Humu. Kmalu so naleteli na dobro branjene italijanske položaje, ki so jih uspešno zasedli in v ujetništvo dobili okoli 800 italijanskih vojakov. Bataljon je na vrh Huma prispel ob 12.30. Okoli 13. ure so bili vsi trije bataljoni na isti višini in so začeli napredovati proti grebenu Stola. Okoli 17. ure so dosegli črto na višini 500 metrov pod slemenom. Medtem se je na Stol vzpenjala 43. strelska brigada, v predhodnici pa je bil njen 3. polk. Okoli polnoči je 2. bataljon 3. polka dobil ukaz, naj cesarskim strelcem pomaga pri napadu na greben Stola. Po zasedbi sedla in slemen je 26. oktobra v zgodnjih jutranjih urah 2. bataljon 3. polka napadel vrh Stola. Učinek zasedbe Stola, ki ga je branil 271. polk iz brigade Potenza z ostanki 43., 46. in 50. divizije, se je hitro občutil. Italijani so se začeli že dopoldne umikati z Rombona.²⁵⁷

3. divizija Edelweiss je imela veliko težav zaradi visokega snega in učinkovite italijanske obrambe, kar je preprečevalo zasedbo Prevale. Italijanski topovi so

²⁵⁶ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 58; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 224–225; M. Simić: *Po sledeh soške fronte*, str. 219.

²⁵⁷ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 225.

iz Preval dva dni streljali na Bovško kotlino. Večina divizije je napredovala do Žage, nato je zavila v dolino Učje in na južna pobočja Kaninskega pogorja. Do večera so zasedli Skutnik, kjer so zaplenili 18 topov in zajeli 300 italijanskih vojakov. Divizija je napredovala proti Reziji, vendar je kmalu prišlo do zastoja, ker cesta čez Nizki vrh ni bila vrisana na avstro-ogrskih zemljevidih. Ob koncu dneva je Tamnamejsko sedlo zajelo 300 Italijanov, zaplenili so štiri topove. 2. bataljon Tirolskih cesarskih lovcev se je čez vas Muzec (Musi) napotil v smeri Pušje vesi (Venzona), 1. bataljon pa ga je spremljal po sestopu z Breškega Jalovca. 216. brigada je ta in naslednji dan čistila pogorja Kanina, kjer je zajela 1900 ujetnikov in štiri topove. Štab divizije je zvečer prispel v Žago.

55. avstro-ogrška divizija je 25. oktobra zasedla Krasji vrh in planino Jama. Italijani so se umikali s Polovnika, zato se je divizija spustila v Drežnico in Kobarid. Ob koncu dneva je divizija prešla v rezervo korpusa in je počivala na območju Drežniških Raven in Magozda. Prve enote so tega dne prispele do Starega sela. Na ta dan so ujeli 4000 italijanskih vojakov, prevzeli 70 topov in okoli 1000 vprežnih konj. Nemška lovska divizija je prispela iz doline Trente na črto Srpenica–Trnovo ob Soči.²⁵⁸

Korpus Stein

50. avstro-ogrsko divizijo so poslali v smeri proti Robiču in Miji ter jo usmerili proti vrhu Ivanca. Njena 3. gorska brigada je v zgodnjih jutranjih urah napredovala po pobočjih Krna in dosegla njegov vrh, 15. gorska brigada pa je do večera prispela na Robič. Njen predhodnik, 1. bosansko-hercegovski polk, se je začel vzpenjati na Mijo. Desno od njih je 2. bataljon 18. polka napredoval v Breginjskem kotu in zasedel Borjano ter napredoval proti Podbeli, kjer se je srečal z 22. divizijo korpusa Krauss, ki se je že spuščala s Stola. Večina enot, ki je prenočila pri Kobaridu, je za naslednji dan dobila povelje, da skupaj z nekaterimi enotami 12. šlezijske divizije napade severna pobočja Ivanca z izhodišči na črti Robedišče–Ljubija (Monte Lubia).²⁵⁹

12. šlezijska divizija se je že v zgodnjih jutranjih urah spopadla z italijanskimi vojaki na območjih Robiča, Kreda in Starega sela. Napredovala je po dolini

²⁵⁸ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 225; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 219.

²⁵⁹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 221.

Nadiže proti Čedadu, zvečer pa je dosegla Stupico. Čeprav so se talijanski vojaki brez boja razbežali z obrambne črte pri Starem selu, so se mrzlično poskušali vkopati na pobočjih Matajurja, Stola in v Soški dolini. Pred Golobi v smeri proti Livku sta bila že prejšnji dan dva bataljona šlezjskega 23. polka in eden iz 62. polka. Tam so Italijani kar nekajkrat poskusili s protinapadi, vendar niso bili uspešni. Okoli 16. ure so enote nemškega alpskega korpusa napredovale po hrbtu Kolovrata, s čimer je bil ogrožen bok Italijanov pri Livku. 63. polk se je uspešno prebil od Robiča do Stupice in povzročil velike izgube italijanskim enotam, ki so pomagale. Možje majorja Eichholza so okoli 17. ure napadli Golobe in nato Livek. Italijanske enote so se razbežale ali pa so končale v ujetništvu. Samo 12. šlezjska divizija je 24. oktobra zajela 10.000 italijanskih vojakov. Italijani so za obrambo Livka in cestnega prelaza poslali dva polka bersaljerjev, dve bateriji minometov, eno baterijo havbic in gorskih topov. Matajur so branile enote iz sestave 62. divizije, ki so proti Schnieberjevi enoti izvedle več neuspešnih protinapadov. Schnieber iz 12. divizije je že 25. oktobra nevedel, da ni prišel do vrha Matajurja, temveč do Visoke glave, vendar je poveljstvo 12. divizije Schnieberjevo novico napihnilo in poslalo poveljstvu 14. armade sporočilo, da je pripadnik njihove enote osvojil Matajur. Za neresnični dosežek je Schnieber pozneje prejel odlikovanje pour le mérite.²⁶⁰

Nemški alpski korpus in prodor Rommlovega odreda od kote 1066 do Jevščka

Nemški alpski korpus oziroma njemu podrejena Württemberški gorski bataljon in polk Leib sta imela po zasedbi kote 1114 na vsem zahodnem grebenu Kolovrata pred seboj močnega sovražnika, ki se je vztrajno branil. Bataljoni, ki so ostali od predhodnega večera na prelazih Za Gradom in Solarji, so pred jutrom ponovno napadli. Spremljal jih je 2. lovski polk, ki je prihajal čez Hlevnik v dolino Kamnice. Okoli 3. ure zjutraj so do kote 1114 prispeli tudi tisti deli Württemberskega gorskega bataljona, ki so zaostali pri Fonih. Ker je zadnje oporišče na slemenu V Špiku padlo šele ob 8.15, je 1. lovski polk šele okoli 11.30 dosegel kapelo Sleme. Polk Leib je moral zato sam napasti vzdolž grebena Kolovrata. Že od jutra so potekali italijanski protinapadi, ki pa so jih enote nemškega alpskega korpusa uspešno zaustavile. Protinapadi

²⁶⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 221–222.

so okoli 10. ure popustili in italijanski vojaki so se začeli množično vdajati. Bataljoni polka Leib in 1. lovskega polka so hitro napredovali, le v posameznih primerih so naleteli na točke odpora, na katerih so se Italijani krčevito branili.

Tega dne je Rommllov odred z 2. četo in 1. četo mitraljezov zapustil zahodni del skalnega grebena pri koti 1066 in se spustil v severozahodni smeri. Pri premiku so jih opazile italijanske enote in ranile nekaj mož, zato so se hitro skrili v grmovje, kjer so naleteli na 3. četo. V dani situaciji je Rommel vsem poveljnikom čet predstavil načrt za napad na 3. italijansko obrambno črto. Sam se je nameraval premakniti po strmem pobočju proti zahodu, se namestiti 2000 metrov od bojev pri koti 1114 in potem poiskati možnost napada. 2. četo poročnika Ludwiga je poslal naprej kot predhodnico, sledil je štab, potem pa še 2. četa, 1. četa mitraljezov in 3. četa. Premikali so se tiho in prikrito, tako da so v eni uri od kote 1066 naredili že več kot 2000 metrov zračne poti proti zahodu. Italijanske enote, ki so bile 200 do 400 metrov nad njimi, premika niso zaznale in niso izstrelile niti naboja. Edini streli, ki so se slišali, so bili iz smeri kote 1114. Okoli 200 metrov pod italijanskimi položaji so vojaki 2. čete odkrili speče Italijane in jih brez strela tudi zajeli. Predstavljali so prednjo italijansko stražo s 40 možmi in dvema mitraljezoma.²⁶¹

Nato je Rommel nameraval zasesti položaje na Kolovratu, saj so bile možnosti za približevanje oviram nad njimi ugodne. Predvsem najgloblji del kotanje ni bil viden, zato je ujetnike poslal na konec kolone, predhodnici pa je ukazal, naj se po kotanji povzpne do italijanskih ovir in pripravi Rommllove enote za vdor. Majhno skupino mož je poslal, da preuči stanje italijanskih žičnih ovir, vezisti pa so vzpostavili zvezo s poveljniškim mestom majorja Sprösserja, ki je skrbno spremljal Rommllovo napredovanje, ga informiral o bojih polka Leib z Italijani in mu tudi obljubil pomoč. Zaradi tišine v italijanskih položajih se je Rommel nato odločil, da zavzame italijanske položaje. Vse enote so se povzpele po pobočju, prekoračile so žične ovire in napadle italijanske položaje. Italijani napada niso pričakovali, saj so jih zajeli pri jutranjem umivanju. Tako so Rommllove enote osvojile sedlo iz katerega se je v severni smeri dobro videla cesta Livek–Kuk–kota 1114–Kraj (Crai). Italijanske posadke niso opazile njihovega vdora, zato je Rommel hitro ukazal, naj odrinejo proti vzhodu in nato proti zahodu. Podnarednik Spadinger je z mitralješko skupino 2. čete z vzhoda obšel italijanske položaje na severnem pobočju, zaprl v isti smeri višinsko cesto in zakril hrbet Rommllovim enotam, ki so prodirale proti zahodu. Poročnik Ludwig je z 2. četo obšel italijanske položaje na severnem

²⁶¹ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 24–25.

pobočju proti zahodu, Rommel s 3. četo in mitralješko četo po višinski cesti proti zahodu, poročnik Streicher pa je s svojo patruljo prevzel varovanje. Vse Rommllove enote so nato začele izpolnjevati svoje naloge. Oddelki 2. čete pod vodstvom poročnika Ludwiga so brez večjih težav zavzemali italijanske položaje, ti pa so se brez odpora predajali. Na višinski cesti so Rommllove enote prav tako uspešno napredovale, kljub močnim italijanskim položajem nad njimi. Prvi boj se je vnel, ko je patrulja Streicher dosegla sedlo 300 metrov vzhodno od kote 1192, ko je nanje udaril italijanski ogenj z južnega pobočja kote 1192, zato se je morala patrulja umakniti na severno pobočje kote 1192. Močan mitralješki ogenj je tako zaustavil napredovanje 3. čete in 1. čete mitraljezov po višinski cesti. V boj so se vključili tudi deli 1. čete mitraljezov, vendar je bil italijanski sovražnik premočan. V tem trenutku je Rommel ocenil, da je napad na obeh straneh ceste čez strmo in odkrito južno pobočje hrbta Kolovrata proti koti 1192 je izredno težak, poleg tega pa ni mogel videti ničesar, kajti na golem vrhu, desno od ceste, se ni smel prikazati. Od kote 1192 se je namreč takoj usul ogenj iz več mitraljezov. Rommel je nato ugotavljal, če je 2. četa zadrževala Italijane. V primeru, da bo premagana, bodo Italijani hitro pridobili izgubljene položaje na severnem pobočju, odrezali druge dele enot in osvobodili ujetnike. V tistem trenutku se mu je zdelo nujno, da zapre cesto proti zahodu in da kar najhitreje pomaga 2. četi. Najkrajša pot proti severu čez gole vrhove je bila zaradi mitralješkega ognja zaprta, prav tako je italijanski ogenj zapiral napad po obeh straneh ceste proti zahodu, proti koti 1192, zato ni bilo nobenega upanja za uspeh. Nato je poiskal drugo rešitev. Vodu mitraljezov in nekaj vojakom 3. čete je ukazal, naj zaprejo višinsko cesto na zahodu, s preostankom 3. čete in četo mitraljezov pa je pohitel po cesti proti sedlu, 800 metrov vzhodno od kote 1192. Gosto zaraščena pot je namreč preprečevala Italijanom na vzhodu, da bi ta premik opazili, zato je udaril po njih. Kmalu je z enoto dosegel sedlo, del enot je nato pustil držati v šahu italijansko posadko na vzhodni strani. Preostali so napredovali v smeri zahoda po italijanskih položajih, ki jih je prej počistila 2. četa. Nato se je nekaj 100 metrov pred Rommlom pri 2. četi zaslišal močan bojni trušč, zato je Rommel od preostalih čet zahteval pospešeno napredovanje. Nato je z vrha, oddaljenega 350 metrov vzhodno od 1192, pregledal položaj in ga ocenjeval.²⁶²

2. četa je držala položaj na severovzhodnem pobočju, od zahoda, juga in vzhoda je bila obkoljena s premočnim italijanskim rezervnim bataljonom. 50 metrov stran so bili zbiti sprednji deli italijanskih enot. Za hrbtom 2. čete

²⁶² Prav tam, str. 26–29.

so bile široke in visoke italijanske žične ovire, ki so onemogočale umik na severno pobočje. Rommlu je postalo jasno, da 2. četo lahko izvleče samo z nenadnim udarom preostalega odreda s strani in v sovražnikov hrbet. Do Rommla so prišli sprednji deli 3. čete, za njimi pa vojaki čete mitraljezov. Na kratko jim je predstavil položaj, tako da so se vojaki 3. čete prikrito pripravili za naskok proti sovražniku pred seboj. V kotanji desno se je pripravljala posadka mitraljezov, levo pa je bil pripravljen za naskok večji del 3. čete. 100 metrov pred Rommlovimi enotami so se že dvigovali italijanski vojaki, ki so bili pripravljeni za naskok na 2. četo, zato je Rommel hitro dal znak za napad 3. četi in 1. četi mitraljezov. Italijani so zaustavili naskok proti 2. četi in se poskušali obrniti proti 3. četi, v tem času pa se je dvignila tudi 2. četa in začela jurišati. Celoten italijanski bataljon z 12 častniki in 500 vojaki se je vdal na sedlu, 300 metrov severovzhodno od kote 1192. Kljub velikemu uspehu sta izgubila življenje poddesetnik Kiefner in podnarednik Kneule, kar pa ni omajalo bojne morale.²⁶³

Tako je ob 9.15 Rommel zajel del položajev na Kolovratu, širok 800 metrov, od kote 1192 do vključno 800 metrov vzhodno od vrha. Kljub temu so Italijani še vedno obstreljevali višine, ki so jih Rommlove enote zasedle, italijanske topniške baterije na Humu in zahodno od tam pa so opazile njihov vdor na Kolovratu in boje za koto 1192. Njihove granate so jih prisilile, da so si poiskali kritje na severnem pobočju. Rommel sprva ni pomislil na nadaljevanje napada, saj še ni dobil pomoči, hkrati pa je bilo treba zadržati, kar je bilo pridobljeno. 2. četa in pol mitralješke čete sta zasedli zahodni del kote 1192, smer proti vzhodu, 800 metrov vzhodno od kote 1192 je zaprl Spadinger s svojim vodom, 3. četa in del mitralješke čete pa sta ostali na zasedenih položajih na severovzhodnem pobočju kote 1192 in Rommlu na voljo. Rommel je nato preučil položaj z vrha kote 1192. Najnevarnejša se mu je zdela akcija, usmerjena na zahod, in sicer v smeri Kuka (1243 metrov), saj je bil od tam proti njim usmerjen velik del italijanskih mitraljezov. Kmalu se je z vzhodnega pobočja Kuka proti njim usmeril močan italijanski ogenj. Na jugu, na Humu, je bila aktivna tudi italijanska artilerijska skupina, pri višinski cesti, ki pelje iz Čedada čez Hum, pa se je v obeh smereh odvijal živahen promet tovornjakov, ki so vozili v kolonah. Strnjene bojne skupine so se po obeh straneh ceste približevale fronti. Na vzhodu je Rommel videl celoten hrbet Kolovrata, ki je polagoma padal do kote 1114. Razločno je videl kopičenje močnih italijanskih enot na južnem in jugozahodnem pobočju kote 1114. Videti je bilo, da nameravajo

²⁶³ Prav tam, str. 29–30.

Italijani tam napasti, saj so v kolonah tovornjakov dovažali rezerve, ki so jih raztovarjali na zahodnem pobočju kote 1114. Tudi vzdolž višinske ceste in čez vrhove nad njo so se videle italijanske sile, ki so z vzhoda prodirale proti Rommlu. Vse je kazalo, da bodo Italijani napadli z dveh strani hkrati.²⁶⁴

Italijanski napad je zaskrbel Rommla, zato se je odločil počakati da major Sprösser pride z večino Württemberskega gorskega bataljona na koto 1192, potem pa je nameraval napasti italijanske položaje na Kuku. Medtem je v Württemberski gorski bataljon javil položaj in namero, da napade Kuk. Prosil je tudi za podporo dveh težkih baterij, zato so ga iz Württemberskega gorskega bataljona zvezali z artilerijskim častnikom artilerijske skupine pri Tolminu, ki mu je podporo obljubil. Dogovorila sta se za učinkovit ogenj obeh baterij na široko vzhodno pobočje Kuka in položaje na njegovem severnem pobočju, in sicer med 11.15 in 11.45. Sledila je zaščita pehote, zato je Rommel postavil lahke mitraljeze 2. čete in celo 1. mitralješko četo na severno in južno pobočje kote 1192, ki je bila pred sovražnikom iz Kuka nezavarovana. Naloga teh enot je bila podpreti napad majhnih napadalnih enot in držati italijanskega sovražnika pri tleh. Ob 10. 30 je major Sprösser prišel na sedlo vzhodno od kote 1192, tako da mu je Rommel poročal položaj in načrt za napad. Sprösser je določil 6. četo poročnika Hohla za napad v smeri kote 1114 in zavzetje položajev na hrbtu Kolovrata, odobril pa je tudi Rommllov napad na Kuk in mu dodelil še dodatno 4. četo ter 2. in 3. mitralješko četo.²⁶⁵

Tako je ob 11. uri celotna skupina s šestimi mitraljezi, 2. četo ter 1. mitralješko četo pod vodstvom poročnika Ludwiga na južnem in severnem pobočju kote 1192 bila pripravljena za naskok na Kuk. Napadalna skupina 2. čete se je držala na severnem pobočju 1192, napadalna skupina 3. čete pa je v položajih baterije na južnem pobočju tudi bila pripravljena na naskok na Kuk. Naloga teh dveh napadalnih skupin je bila, da pod varstvom artilerijskega ognja in mitraljezov zavzameta sedlo med Kukom in koto 1192, potem pa napredujeta proti italijanskim položajem na Kuku vzdolž položajev na severnem pobočju oziroma prek kotanj na južnem pobočju. S temi napadalnimi skupinami je Rommel želel pretipati italijanske položaje, na voljo pa je imel še 3. in 4. četo ter 2. in 3. mitralješko četo, ki so bile prikrite na sedlu, vzhodno od kote 1192. Te enote je Rommel nameraval uporabiti, glede na uspeh napadalnih skupin, na severnem in južnem pobočju.

²⁶⁴ Prav tam, str. 30–31.

²⁶⁵ Prav tam, str. 32–33.

Malo pred napadom je na sedlo vzhodno od kote 1192 prispelo čelo polka Leib, ki je zaradi močnega italijanskega ognja s položajev severovzhodno od kote 1114 opravilo isto pot kot Rommlove enote, in sicer pod položaji kote 1114 in sedlom 800 metrov vzhodno od kote 1192. Na tej poti je naletelo še na 1500 italijanskih ujetnikov, ki so jih predhodno zajele Rommlove enote.

Ob 11.15 so začele nemške baterije iz okolice Tolmina obstreljevati italijanske položaje na vzhodnem pobočju Kuka, poleg tega pa so začeli napadati z mitraljezi Württemberškega gorskega bataljona na koti 1192. Italijani so s Kuka silovito odgovarjali na nemški napad, čeprav so jih pri delovanju ovirale nemške granate. Z artilerijskim obstreljevanjem so začeli tudi Italijani, in sicer s Huma, vendar so slabo ciljali nemške položaje na južnem pobočju kote 1192. Medtem se je napadalna skupina poročnika Ludwiga na severnem pobočju počasi premikala navkreber kljub močnemu italijanskemu odporu. Na južni strani kote 1192 je napadalna skupina 3. čete napredovala z artilerijskih položajev ob cesti in dosegla sedlo med koto 1192 in Kukom. Ogrožala jo je tudi lastna artilerija, zato se je skupina hitro dvignila proti italijanskim silam na južnem pobočju Kuka. Nemška artilerija je odlično delovala in zadevala italijanske položaje, mitralješki ogenj pa se je zgostil na mesto, ki je bilo najbližje italijanskim enotam. Napadalna skupina je kmalu prišla pred italijanske strelske jarke na razdaljo ročnih granat in prvi italijanski vojaki so se po pozivih že začeli predajati.

V tem trenutku je Rommel ocenil, da je pravi trenutek za aktiviranje njegovih štirih čet. Izdal je povelje, da se mora južna udarna skupina povzpeti na Kuk ter zajeti italijanske ujetnike, Rommel pa naj bi s štirimi četami napadel po južnem pobočju Kuka.

3. mitralješka četa, 4. četa, 3. četa in četa mitraljezcev so v pospešenem tempu sledile štabu po prikriti gorski cesti, skupina mitraljezov na koti 1192 pa naj bi z močnim ognjem varovala napad. Če bi bili Italijani s Kuka pozorni, bi morali s svojih položajev opaziti premik pod seboj, vendar so bili osredotočeni na nemške mitraljeze na koti 1192 in na borbo z ročnimi granatami na severnem pobočju. Rommlova enota je hitro dosegla sedlo med koto 1192 in Kukom, ki leži v mrtvem kotu, obrnjenem proti italijanskemu ognju na Kuku. Medtem je napadalna skupina 3. čete zgoraj na pobočju zajela še okoli 100 italijanskih vojakov. Iz zaledja so Rommlu sporočali, da se bodo deli polka Leib pridružili Rommlovim enotam na gorski cesti. Tako je moč Rommlovih enot presegla moč polka z globino delovanja od dveh do treh kilometrov.²⁶⁶

²⁶⁶ Prav tam, str. 33–35.

Če povzamemo delovanje odreda Rommel okrog Kuka lahko sklenemo, da so bile italijanske enote na vzhodnem pobočju Kuka prikovane k tlom zaradi mitralješkega in artilerijskega ognja. V tem trenutku je bil Rommel v dvomu: ali obkoliti in napasti posadko na Kuku ali napredovati po višinski cesti in napadati dalje. Odločil se je za napredovanje po cesti in si za cilj zastavil osvojitev vasice Livške Ravne. Italijani nad cesto niso opazili njihovega premika, so pa Rommlove enote občasno naletele na nič hudega sluteče italijanske sovražnike, ki so v skupinah stali na cesti ali jim prihajali naproti. Ti so ob nenadnem prihodu Rommlovih enot stali kot okameneli, tako da so jih nemške enote zlahka zajele in jih razorožene pošiljale vzdolž kolone. Še vedno se je slišalo streljanje zgoraj nad njimi na pobočju med italijanskimi enotami na Kuku in nemškimi na koti 1192. Italijani so pričakovali širok nemški napad čez pobočja kote 1192 in povsem zanemarili vlogo višinske ceste, ki je vodila do Livških Ravn.

Rommlove enote so hitro napredovale in bile ob 12.00 že v Livških Ravnah, kjer se je tik pred njimi razkropila italijanska posadka in zbežala v dolino proti Livku in Topolovem (Topolo). V Livku in okolici je bilo videti veliko italijanskih enot, na cesti Livek–Sovodenj pa je potekal živahen promet v obeh smereh. Severno od Livka se je slišal močan bojni trušč, namreč enote majorja Eichholza so se upirale močnim italijanskim silam, ki so želele čez Livek prodreti v Kobarid in udariti v bok 12. šlezjski diviziji. Kmalu so se Rommlu priključile še preostale čete in videl je priložnost za nadaljevanje prodora. Presodil je, da se z italijanskimi silami na Kuku ni smiselno več bojevat, saj so te sile že bile v borbi z deli Württemberskega gorskega bataljona in za nemški prodor niso bile več nevarne.

Ugotovil je še, da bo 12. šlezjska divizija najbrž uspešna pri napadu na italijanske sile pri Livku in da bi jo njegove enote lahko ognjeno podprle, saj so bile tudi možnosti za približevanje k zgoščenim italijanskim silam ugodne. Nazadnje je presodil, da bi razgibano gozdnato zemljišče na vzhodnem pobočju Mrzlega vrha lahko nudilo italijanskim silam možnost, da brez večjih sil očisti prelaz. Tako je opustil misel na ta napad in se odločil za obkolitev italijanskih sil z zaprtjem doline Livek–Sovodenj in ceste proti Matajurju.²⁶⁷

Iz Livških Ravn se je nato premaknil po gozdnatem zahodnem pobočju od kote 1077 po dolini Livek–Sovodenj v smeri proti Polavi. Pri Livških Ravnah je pustil kurirja, ki je usmerjal vse preostale Rommlove čete v smeri proti Polavi.

²⁶⁷ Prav tam, str. 35–37.

Ob 12.30 je čelo Rommlovih enot doseglo dolino dva kilometra jugozahodno od Livka. Ko so se prve enote 100 metrov vzhodno od ceste, ki vodi proti zahodu, pojavile iz grmovja, so se italijanski vojaki na cesti prestrašili in zbežali. Čakali so na mestu, kjer cesta dvakrat ostro zavije, prerezali italijanske telefonske zveze, 3. mitralješka in 4. četa pa sta se namestili v grmovju na pobočjih na obeh straneh ceste. V tem trenutku je prišlo tudi do prekinitve zvez z deli Rommlovih enot, saj bi ta brez dveh ali treh dodatnih čet težko napredoval na Kraguonco in težko računal na zaprtje ceste na Matajur. Poročnika Walza je poslal nazaj po preostale izgubljene čete in zahteval, naj javi majorju Sprösserju o njegovih dosežkih ter se pozanima o nadaljnjih načrtih. Medtem je na cesti Livek–Sovodenj spet stekel italijanski promet. Rommlovi vojaki so v ostrih cestnih ovinkih, tri kilometre za sovražno fronto, zajemali italijanske enote in promet usmerjali na parkirni prostor. Streljanja tokrat ni bilo, ujetnike, konje in mule pa so poskrili v globel pod cestno zaporo. Tako so v kratkem zbrali čez 100 italijanskih ujetnikov in 50 vozil. Okrepčali so se z zajeto hrano in pijačo, tako da je morala narasla. Rommlove enote so tudi streljale na italijanski vojaški avto s posadko iz višjega štaba, ki se je hotel prepričati, kaj je s telefonsko zvezo in kakšno je stanje na fronti. Nato je opazovalec na vzhodni strani doline javil, da se jim iz smeri Livka bliža italijanska kolona. Da bi preprečil prelivanje krvi, je Rommel poslal proti italijanski četi namestnika Stahla kot posrednika, ki je zahteval, naj se predajo brez orožja. Mahanje z belimi robci in pozivanje k predaji ni uspelo, saj so italijanski častniki zajeli posrednika in začeli streljati na Rommlove enote. Po petih minutah boja je ponovno pozval Italijane k predaji, vendar je bilo vse zaman. Silovito nemško streljanje je kljub vsemu prepričalo Italijane k predaji. Tako se je vdalo 50 častnikov in 2000 vojakov 4. brigade bersaljerjev. Namestnik Stahl je zbral ujetnike in jih še z nekaj vojakov odpeljal v Livške Ravne. V zaključnih bojih z bersaljerji je Rommlu pomagala tudi 3. četa. Da bi razjasnil položaj, je Rommel z zaplenjenim italijanskim avtom odpeljal proti Livku in tja prišel ob 15.30. Preostali deli Württemberskega gorskega bataljona pod vodstvom majorja Sprösserja in 2. bataljion polka Leib so takrat ravnokar dosegli Livek in južno stran doline. Majorju Sprösserju je predlagal, da bi se z vsemi silami iz Polave po najkrajši poti čez Jevšček povzpел na Kraguonco in jo zasedel. S tem bi italijanskim enotam onemogočil umik proti jugu in bi ga lahko napadli v hrbet, medtem ko bi ga s severa in severovzhoda napadali deli 12. šlezijske divizije. Tako bi tudi obvladovali edino višinsko cesto, ki vodi iz Kraguence na masiv Matajurja ter odrezali italijanske baterije, ki so se premikale po tej cesti ali so bile na njej.²⁶⁸

²⁶⁸ Prav tam, str. 38–41.

Po predaji Livka so se italijanske enote bolj ali manj organizirano umikale vzdolž matajurske ceste po vzhodnem pobočju grebena Mrzli vrh–Strmol in po vsej verjetnosti so želele zasesti že pripravljene položaje. Rommel je predvideval, da bi italijanske enote na matajurski cesti lahko ustavile zasledovalce. Tako bi italijanske sile pridobile čas za reorganizacijo in zasedbo že pripravljenih položajev. Rommel je zato predlagal čimprejšnjo zasedbo Kraguonce in s tem se je strinjal tudi major Sprösser, ki mu je dodelil del Württemberskega gorskega bataljona (2., 3. in 4. četo, 1., 2. in 3. mitralješko četo ter četo za zvezo). Major Sprösser pa se je napolnil k brigadi, da je poročal o dosedanem stanju. Pridobil je soglasje za nadaljnje vodenje napada in zagotovil artilerijsko podporo za predvidene boje.

Odločitev Italijanov, da bi zaustavili nemški vdor v položaje na Kolovratu z rezervami za obrambo v več bojnih črtah na vzhodnem pobočju Kuka, se je izkazala kot neustrezna. Rommlovim enotam so tako omogočili oddih, poleg tega pa bi bilo bolje, da bi Italijani svoje enote uporabili za ponovno zasedbo kote 1192, ognjeno podporo pa bi lahko dobili na Kuku. Če bi italijanskim silam hkrati uspel napad proti Rommlovim enotam z vzhoda, bi ta prišel v težak položaj. Poleg tega Italijanom ni bilo treba postaviti treh vrst položajev na strmo in kamnito vzhodno pobočje Kuka. Prav tako so naredili napako, saj niso zaprli višinske ceste na južnem pobočju Kuka, s čimer bi lahko obvladovali gola pobočja pod to cesto. Rommel je tako uspel zajeti del italijanske posadke na Kuku, preostali del so zajeli deli Württemberskega gorskega bataljona in 1. bataljona bavarskega polka Leib. V Livških Ravnah se je Rommlovim enotam prekinila zveza, ker je vodja tovarne živali mitralješke čete dovolil, da so ga zajeli. Tako je imel Rommel v dolini Polave na razpolago samo tretjino svojih sil, vendar je kljub temu zaprl cesto Livek–Sovodenj. Moral se je odreči zaprtju matajurske ceste v bližini Kraguonce. Pri Livških Ravnah ločeni deli Rommlovih enot so se pozneje priključili napadu na italijanske sile pri Livku.²⁶⁹

Tako so bile italijanske enote na Matajurju in v okolici odrezane od zaledja, saj je 12. šlezjska divizija že prodrla v dolino Nadiže. Sočasni napadi polka Leib, Württemberskega gorskega bataljona na Livek in treh bataljonov majorja Eichholza 12. šlezjske divizije na Golobe so uspeli, saj so ob 17. uri vkorakali v Golobe in ob 18. uri v Livek. Zajeli so 1900 italijanskih ujetnikov in 18 topov. Poveljstvo nemškega alpskega korpusa se je medtem zaradi hitrega

²⁶⁹ Prav tam, str. 41–44. Za več informacij o delovanju odreda Rommel drugi dan ofenzive glej: HStAS, M660/200 Bü2, Abteilung Rommel, Gefechtsbericht über die Durchbruchschlacht bei Tolmein, 28.10.1917, str. 4–7.

napredovanja podrejenih enot preselilo na Livek, general von Tutschek pa je za naslednji dan ukazal napredovanje v smeri zahodnih pobočij Matajurja, hriba Sveti Lovrenc in po cesti od Livka proti Sovodnju ter naprej proti Mladeseni.²⁷⁰

Po uspešnem vrinjenju na cesti Livek–Polava in zasedi na cesti Livek–Sovodenj so Rommlove enote nadaljevale pot v smeri proti vasi Jevšček in Kraguonci. Rommel se je nato z deli Württemberskega gorskega bataljona, nastanjenimi pri Livku, odpravil do cestne zapore severno pri Polavi in se usmeril proti smeri Jevšček–Srtmola, da bi presenetil italijanske enote. Z izčrpanimi enotami se je prebijal proti Jevščku in se ustavil v senci senika. Pred enotami je ležala z visokim in gostim grmovjem porasla globel, neprijetno temno osenčena. Skoznjo je vodila steza, na drugi strani globeli pa so se slišali zmedeni glasovi, povelja in šum korakajočih italijanskih enot. V teh okoliščinah so se Rommlove enote umaknile desno od poti in napredovale po zaraščenem strmem pobočju. Rommel je kmalu ugotovil, da je bilo njegovo sklepanje pravilno, kajti v gozdu pred seboj so zaslišali glasove italijanskih vojakov, ki so se pripravljali, da bi posedli položaje. Rommel je v tem trenutku ocenil, da bi bil napad na utrjene italijanske položaje čez svetlo obsijane površine navzgor po pobočju celo za sveže sile prenaporen in preveč tvegan. Zato se je odločil za počitek in tako je pridobil čas, da si temeljito ogleda teren ter sovražnika.

Rommel je povlekel svoje enote v široko kotanjo, 250 metrov pred sovražnikovimi položaji, ki je bila varna pred obstreljevanjem. Odredil je počitek do polnoči, preostali del enot pa je uporabil za varovanje in postavitve straž. Tovorne živali je zaradi glasnega rezgetanja postavil globlje proti zahodu. Med napredovanjem do mesta počitka je ugotovil, da so v dolini pri Polavi še vedno italijanske sile, saj se je vnel vroč spopad med 1. bavarskim pehotnim polkom Leib, ki je naletel na sovražni položaj. Svoje častnike je poslal v izvidnico, da bi izvedeli, kakšne so možnosti za približevanje italijanskim položajem, kakšna je moč žičnih ovir, njihova globina, ali so morebitne luknje in kakšen je položaj vasi Jevšček. Ob 22.30 ga je prebudil poročnik Aldinger s sporočilom, da leži Jevšček 800 metrov severozahodno od počivališča Rommlovih enot in da je vas obdana z žičnimi ovirami ter močno utrjena. Italijanske enote vasi še niso zasedle. Izvidnica je tudi opazila tik nad Jevščkom italijanske enote, ki so se premikale v jugozahodni smeri navzgor po pobočju.

²⁷⁰ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 222; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 220.

Informacije izvidnic so Rommla prepričale o nujnosti zavzetja Jevščka, saj se je bal italijanske zasedbe. V nekaj minutah je prekinil počitek, poklical straže in pripravil čete za pohod. Čelo predhodnice je kmalu naletelo na žične ovire približno 300 metrov od Jevščka. Slišati je bilo le korake spuščajoče se italijanske pehote približno 100 metrov nad njimi. Poročnik Aldinger je bil v predhodnici, sledilo pa je čelo v polkrožni razporeditvi. Rommel je poslal patrolje, da bi preiskale zemljišče v najbližji okolici in vas ter ugotovile, kje so Italijani in kolikšna je njihova moč. Hkrati je proti vasi in okolici vkorakala večina enot z 2. in 3. četo ter 1. in 2. mitralješko četo ter četo za zvezo. Rommel je pustil enoto s tovornimi živalmi zunaj žičnih ovir. Nato je šel skupaj s patroljo poizvedovat, kje je sovražnik. Nemške patrolje so kmalu ugotovile, da je na južnem delu vasi kolona italijanskih vojakov. Prav tako so ugotovili, da italijanskih vojakov na severnem delu ni, zato se je Rommel odločil, da odide z enotami v Jevšček, italijansko pehoto na južnem delu pa zajame.

Ko so prišli v vas, so se oglasili psi, Italijani pa so s položajev 100 metrov desno nad njimi začeli streljati, vendar so merili le v gozd levo od njih. Rommllove enote na strele niso odgovarjale. Kmalu je sovražnik nehal streljati, najverjetneje iz prepričanja, da se je zmotil. Med obstreljevanjem so Rommllove enote prišle v vas in polkrožno zasedle njen severni del. Sovražnik je nanje streljal samo s pobočja severozahodno, medtem ko z južne strani vasi ni bilo slišati strellov. Rommel je nato v eni izmed hiš v Jevščku preučeval karto in prišel do zaključka. Ker je bil Jevšček na vzhodnem robu utrjen, sovražnik pa je bil na položajih severozahodno od vasi in jugovzhodno od Jevščka do Polave, gre najbrž za skrbno izdelane italijanske položaje, ki naj bi zajezili prodor čez livško sedlo. Italijanski premiki, ki so jih Rommllove enote zaznale ponoči, so kazali na to, da se Italijani uporno trudijo čim prej zasesti te položaje. Glede na način utrjevanja je spadal k tem položajem brez dvoma tudi Jevšček, kamor pa Italijani do takrat še niso prispeli.²⁷¹

²⁷¹ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 45–49.

Dogajanje na Kolovratu 25. oktobra 1917²⁷²

Korpus Berrer

Na levi strani nemškega alpskega korpusa so enote 200. divizije nadaljevale ofenzivne akcije, njihov 4. polk je napredoval na severnih in vzhodnih pobočjih Ježe, 3. lovski polk pa je zapustil Ježo in po hrbtu Kolovrata napredoval v zahodni smeri. 3. lovski polk je okoli 9. ure je prišel v bližino kote 942 in na vzhodnih pobočjih Ježe zaplenil deset havbic. Napredovanje proti kapeli Sleme je bilo oteženo zaradi močnega italijanskega napada iz smeri Klobučarjev in Kuma, toda okoli 9.30 so se lovski polki srečali z bavarskimi lovci iz nemškega alpskega korpusa. 4. lovski polk je medtem napredoval po hrbtu Kolovrata in zasedel točko na hribu Vrh (Monte la Cima) nad Klobučarji. Po zaključenih bojih v večernih urah je 4. lovski polk zajel veliko italijanskih ujetnikov in orožja: štiri možnarje, štiriindvajset mitraljezov, tristo dvainpetdeset ujetnikov. Izgube 4. lovskega polka so šteje dva častnika in šestintrideset vojakov. 3. lovski polk 200. divizije je napredoval v smeri proti vasema Dreka in Laze ter okoli 17. ure prispel v vas Trinko. Naprej se je prebijal proti Praprotnici in Klobučarjem.

²⁷² T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, priloga.

Do večera je 3. lovski polk zajel 1800 vojakov, 30 mitraljezov in nekaj topov, večinoma iz brigade Arno, ki je bila del 3. divizije 7. korpusa. Lovci 5. polka so sledili 3. polku in se počasi vzpenjali na Ježo. Tega jutra so italijanska letala bombardirala nemške enote na Kolovratu in v okolici Kobarida. Uprla so se jim nemška letala, ki so nekaj italijanskih letal tudi uničila, preostala letala pa so se umaknila. Italijanskega letalskega napada tako ni bilo več. Ob koncu dneva sta 3. in 4. lovski polk dobila ukaz, da za naslednji dan pripravita napad na Kum, pričakovali pa so tudi spopade z novimi svežimi italijanskimi rezervami, ki so prihajale iz notranjosti Italije.²⁷³

26. divizija se je tega dne iz Ponikev premaknila v Modrejce. 119. grenadirski polk je iz Mosta na Soči prispel v Čiginj, 121. polk pa se je premaknil v Modrejce. Štab generala Berrerja v Ponikvah ni imel dobrih zvez z 200. divizijo, zato je šele 25. oktobra zjutraj izvedel za zasedbo Ježe. Zaradi hitrega napredovanja enot korpusa Berrer in boljše komunikacije je general Berrer premestil štab v Modrejce. Enote 200. in 5. divizije so dobile za naslednji dan ukaz za smer napredovanja proti krajema Ažla in Čedad.²⁷⁴

Korpus Scotti

Večji del enot 1. avstro-ogrske divizije je že v večernih urah prvega dne ofenzive dosegel črto Ostri kras–Pušno–Avško, naslednjega dne pa se je začel odločen napad na Globočak, ki sta ga branili 5. bersaljska brigada in del brigade Puglie. Po hudih bojih so okoli 11. ure napadalci uspešno zasedli Globočak in nadaljevali uspešen preboj. Napadalci so oblegali tudi vrh Čičer, ki ga je odločno branila brigada Treviso in po težkih bojih je bil vrh zaseden šele pozno popoldne. Enote 1. avstro-ogrske divizije so do večera prečkale reko Idrijo, pri tem pa je največ izgub povzročala artilerija, ki ni predvidevala tako hitrega napredovanja enot. Napadalci so zajeli več kot 4000 vojakov in 60 topov. V primerjavi s 1. avstro-ogrsko divizijo pa 7. gorska brigada tega dne ni napredovala veliko dlje od prejšnjega dne, 22. gorska brigada pa je prenočila na hribčku Sveti Pavel nad Ročinjem. Izgube 1. avstro-ogrske divizije so štejele 40 častnikov in 1550 vojakov (ranjeni in mrtvi).²⁷⁵

²⁷³ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 56; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 222–223.

²⁷⁴ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 223.

²⁷⁵ Prav tam, str. 223.

5. divizija je dobila nalogo, da se prebije do Kuma, ki je predstavljal utrjeno in branjeno točko na poti proti Čedadu. Napad je vodila 10. brigada z 8. grenadirskim in 52. polkom. Napredovali so v smeri čez Čanče, Vogrinek, Strmi breg in Pušno. Divizijska artilerija naj bi podpirala napad, zato je bila poslana na cesto, ki se od Doblarja vzpne proti Pušnemu. Tega dne do ceste ni mogla priti, saj so Italijani med umikanjem minirali cesto med Podselom in Doblarjem. 8. grenadirski polk je počasi napredoval, saj so zapuščena vozila in topovi zapirali vse ceste in poti. Po načrtu napada 5. divizije naj bi napad na Kum sledil po artilerijski pripravi. Vede, da priprave ne bo, se je poveljnik grenadirjev odločil za nepričakovani naskok in se pri tem zanašal na zmedo med Italijani. Pred napadom na Kum je bilo treba premagati ovire v dolini reke Idrije, kar jim je uspelo šele okoli poldneva, potem pa so se grenadirji v majhnih skupinah vtihotapili na italijanske položaje pred vasjo Malinsko. 2. bataljon je začel frontalno napadati. Obkolitvi se je s severa pridružil še en bataljon, vendar so enote zaradi italijanskega artilerijskega obstreljevanja šele proti večeru dosegle ugodne izhodiščne položaje. Težaven in nepregleden teren je oteževal napad, ki ga je podpiralo le nekaj gorskih topov, zato so se enote ustavile tik pod italijanskimi položaji, napad pa je bil prestavljen na naslednje jutro. 52. polk je napredoval čez Vogrinek in vrh Glave, da bi z juga napadel Kum. Zvečer je bila zasedena kota 678 pri Gornjem Trbilju (Tribil Superiore), preostanek divizije pa je zavzel manjše točke odpora v zaledju.

13. divizija, ki je bila v rezervi, je noč med 25. in 26. oktobrom prebila na območju Volč, 33. divizija se je premaknil v Grahovo ob Bači, 4. divizija je prišla na Šentviško planoto, 29. divizija pa v Čepovan. Na južnem krilu 14. armade je 2. soška armada napadala na vsem bojišču, njene enote pa so do večera dosegle črto Gornji Log–Kanalski vrh–Lohke–Sleme pri Batah–Madoni.²⁷⁶

Italijanska obramba drugega dne ofenzive

2. italijanska armada s 43., 46. in 19. divizijo in deli 3., 34, 22., 64, 56. in 50. divizije se je slabo upirala. General Cadorna je ves dan preučeval, kako sovražniku preprečiti prodor v Furlanijo (Friuli). Zavedal se je, da je treba napadene in demoralizirane enote čim prej ločiti od sovražnika ter jim

²⁷⁶ Prav tam, str. 224.

omogočiti popolnitev in konsolidacijo, kar je pomenilo umik na katero od naravnih ovir v nižini, kot sta reki Ter ali Tilment. Capello je že ponoči in zjutraj 25. oktobra zagovarjal umik vsaj do reke Ter ali na Tilment, v kar je Cadorna načelno že privolil, toda med dnevom se je zgodil preobrat. Capello je tega dne ob 18. uri zaradi bolezni predal poveljevanje 2. armade generalu Montuoriju. Ta je bil prepričan, da je s takojšnjim pošiljanjem okrepitev in zasedbo treh obrambnih črt mogoče zadržati sovražnika, zato se je Cadorna odločil za odločilno obrambo na še neogroženih položajih. Cadorna je za zaustavitev sovražnikovega prodora že 24. oktobra aktiviral osem rezervnih divizij in še tri dodatne, vendar velik del enot zaradi uničenih in blokiranih komunikacij ni uspel pravočasno priti do fronte.²⁷⁷

Poveljniku 3. armade je ukazal, da umakne topove težkega in srednjega kalibra za reko Piavo v okolici Trevisa; druge topove srednjega in težkega kalibra so morali umakniti zahodno od doberdobske doline; vzhodno od doline na Komenski planoti so Italijani obdržali le težko artilerijo. Z dvema divizijama iz rezerve so Italijani zasedli dolino, da bi se zavarovalo morebitno umikanje armade s Komenske planote, organizirali pa so tudi priprave za umik armade zahodno od Tilmenta, če bi to bilo treba. Zato so uporabili cesto Palmanova–Codroipo in vse ceste, ki so južno od nje.

Razvidno je bilo, da je bilo pripravljeno umikanje 3. armade na Doberdobsko planoto, 2. armada pa naj bi se upirala na Kuku, pri Vodica in Sveti gori. Glede na Cadornove ukaze je poveljnik 2. armade general Montuori ukazal zasedbo obrambne črte Breški Jalovec–Čofine–Lubja (Monte Luppia)–Matajur, ki naj bi jo držal 7. korpus; odločilna obramba naj bi potekala na črti Breški Jalovec–Javor–Krnica–Ivanac–Mladesena–Krkoš–Stara Gora–Korada. Za obrambo Korade je bila določena brigada Girgenti, za obrambo Mladesene brigada Jonio, medtem ko sta bili zaupani zasedba in obramba Breškega Jalovca enotam Zone Carnie oziroma njenemu 12. korpusu.²⁷⁸

Poveljstvo 2. armade je prejšnjo noč prejelo veliko informacij, ki so nakazovale mogoč razpad fronte, zato je poveljnik 2. armade ob 8. uri zjutraj kot poveljnik 2. armade izdal ukaz poveljnikom 4., 7. in 27. korpusa. Zapisal je, da je sovražnik prebil italijanske obrambne črte in vdrl v zaledje. Navedel je, da je sovražnik šibek, da naj poveljujoči gledajo na dogodke hladnokrvno in naj

²⁷⁷ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 360–361; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 62.

²⁷⁸ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 62; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 226–227.

poskušajo oceniti realno stanje. Zato je 8. korpus prešel v sestavo 3. armade, preostale enote 2. armade pa so bile organizirane tako:

- na levem krilu 4., 7., 27. in 28. korpus pod poveljstvom generala Etne,
- na desnem krilu 24., 2. in 6. korpus generala Ferrarija,
- zaledje in obramba reke Ter pod poveljstvom generala Sagramosa.²⁷⁹

Enote desnega krila niso mogle vzpostaviti zveze z enotami na desnem bregu Soče na črti Avče–Čičer–Globočak, saj je bila ta črta prebita in se je sovražnik s severa že bližal Kanalu. Zato je moralo biti desno krilo usmerjeno proti mostu pri Plavah. Generalu Sagramosu je bilo ukazano zbiranje in reorganiziranje vseh beguncev umikajočih se enot in organiziranje odpora na črti Tricesimo–Ter. Cadorna je kljub vsemu ostal pesimist glede uspešne obrambe, saj je padel Stol, zajeti so bili deli 50. divizije v dolini Učje, deli brigade Potenza pa so se umaknili na Lubijo. Zlom 7. korpusa je povzročil umik njegovih ostankov proti Polavi in naprej na črto Sveti Martin–Planina–Kum. Ostanki 19. divizije in 10. skupine alpincev so se neenakomerno umikali proti Ligu. Postalo je tudi jasno, da pomembnejših okrepitev ne bo, zato je Cadorna zahteval od 3. armade, naj zapusti Kras in začasno zavaruje črto Doberdob (Doberdò)–mostišče pri Sredipolju (Redipuglia).²⁸⁰

8. skupina alpincev je prišla v sestavo Zone Carnie. Braniti je morala Breški Jalovec in zapreti dohode v dolino Učje ter Beli potok. Izmed teh enot so se premaknili dva bataljona alpincev in pet mitraljeških čet pod poveljstvom polkovnika Sapienze do Viškorša (Monteaperta, južno od grebena Gran Monte), od koder so se po cesti povzpeli na planoto Breškega Jalovca. Njihov odpor naj bi naslednji dan odločil o usodi bitke, saj je bil ta hrib vozlišče vseh obrambnih črt. 2. armada je dobila ukaz, da se brani in zapre prehod sovražniku na črti Breški Jalovec–Javor–Ivanac–Mladesena–Krkoš–Madonna del Monte–Korada–Paljevo–Kuk–Vodice–Sveta gora–sedlo Dol–Solkan. Umikanje na to črto je potekalo ponoči in naslednjega dne. Takrat je tudi 14. armada zajela 700 italijanskih častnikov in 23.000 vojakov, zaplenila 200 topov, 22 minometov ter veliko vojaških vozil in vojaških stvari. Obe Borojevičevi armadi sta zajeli 223 častnikov in 11.645 vojakov. Skupaj je bilo sestreljenih osem italijanskih letal, medtem ko je letalstvo opravilo 119 poletov in odvrгло 6500 kilogramov bomb. Poveljstvo 14. armade je v dogovoru s poveljstvom

²⁷⁹ L'Ufficio Storico: *L'Esercito Italiano*, str. 361–362 L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 227.

²⁸⁰ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 227.

jugozahodne fronte sklenilo premestiti 50. divizijo v sestavo korpusa Krauss, da bi se okrepilo krilo, ki naj bi se čez Platišče prebilo do Čente. General von Below se je ukvarjal s številnimi logističnimi težavami, povezanimi z zgoščevanjem enot na območju Kobarida, ter s cestnimi zastoji v dolini Soče in Idrijce.²⁸¹

²⁸¹ L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito: *L'Esercito Italiano*, str. 363; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče I*, str. 227–228.

UTRDITEV NA GORSKIH GREBENIH

Korpus Krauss

Tretji dan ofenzive je bil sončen in mrzel z boljšo vidljivostjo kot prejšnji dan. Italijanske komunikacije med enotami so bile prekinjene, zračna opazovanja so pokazala, da so evakuirane tudi baze v zaledju fronte ter da so na cestnih in železniških linijah v Furlaniji velike gneče in gost promet. To je napadalce samo spodbudilo k stopnjevanju tempa napada. 1. soška armada je tako dalje napredovala, njena 17. divizija je zasedla italijanske položaje na Fajtem hribu, italijanski protinapadi so bili uspešno odbiti. 2. soška armada je strla močan italijanski odpor na območju srednjega toka reke Soče in zasedla črto Vodice–Britof–Deskle.

Na levem krilu 10. armade se je italijanska vojska silovito upirala. 216. brigada je bila na območju Černelskih špic in Kanina zapletena v hude boje, tako da je bil napad na Nevejsko sedlo uspešen šele pozneje istega dne, dosegli pa so tudi umik Italijanov s Prevale. Glavne nemško-avstro-ogrske enote so napredovale po dolini Učje v zahodni smeri. Krauss je nemško lovsko divizijo podredil diviziji Edelweiss in tako še podprl večino sil, ki so prodirale. Napredovanje po dolini Učje je bilo oteženo zaradi cestnih zastojev in kolon ujetnikov. Enote 217. brigade so že v zgodnjih jutranjih urah napadle in zasedle Skutnik, Kal in Nizki vrh. Na predvečer je 4. bataljon 14. polka Hessen med sestopom s Skutnika zasedel Stolbico (Stolvizza) v Reziji. Italijani so se silovito upirali na Tamnamejskem sedlu in na vrhovih severno od Nizkega vrha. General von Wieden je iz obeh divizij oblikoval štiri dele: 1. nemška lovsko divizija, ki je napredovala proti vrhu Na Bili (Resiutta); 2. del je bil sestavljen iz dveh bataljonov avstro-ogrskih gorskih enot in gorske baterije, ki so prodirali v smeri utrdb pri Klužah; 3. del je bil prav tako sestavljen iz enot 2. dela, le da je napadal v smeri Pušje vasi čez Tamnamejsko sedlo; 4. del je sestavljala

216. brigada, ki je morala sestopiti z masiva Rombon–Kanin in pri Žagi priti v rezervo. Pripadniki 22. divizije so se spustili po južnih pobočjih Stola v Breginj, kjer so zajeli celotno italijansko brigado. Večina 22. divizije je vstopila v Breginj okoli 12. ure. Divizija je napredovala v smeri proti črti Monte Predolina–Monte Cavallo, kjer sta pomembnejše vzpetine v okolici zasedla 3. in 36. strelski polk. Italijani so se nekaj časa še upirali na Javorju, dokler niso prispele predhodnice 50. divizije. Od italijanskih ujetnikov so zvedeli, da je bila iz Čente na te položaje poslana vsa 63. divizija.²⁸²

Južno od 22. divizije je delovala 50. divizija, ki je bila prestavljena iz korpusa Stein v sestavo korpusa Krauss, kar je tega dne povzročilo manjše težave, ki pa niso prerasle v večjo krizo zaradi italijanske nezbranosti. Krauss je svoji novi diviziji dal nove naloge, čeprav je ta za ta dan že izvajala naloge korpusa Stein. Črto Ivanac–Kraguonca–Mladesena naj bi napadel korpus Stein. Na njegovem desnem krilu je napredoval 2. bataljon 1. bosansko-hercegovskega polka iz sestave 50. divizije. Spustili so se z Mije in napadli bok italijanskih sil, ki so se v dolini Nadiže upirale 63. polku iz sestave 12. šlezijske divizije. Italijanska obramba se je zlomila in se umaknila. Druga dva bataljona 15. gorske brigade sta napredovala nekoliko severneje proti Ivancu, medtem ko se je preostalih pet bataljonov iz sestave 3. gorske brigade zbiralo med Ladro in Kobaridom, da bi okrepili 15. gorsko brigado. Glavno oviro za njihovo hitrejše zbiranje je povzročila prometna gneča na mostu čez Sočo pri Idrskem. Predhodnice 15. gorske brigade so osvojile Prosnid (Prossenico), Robedišče in vrh Lubjo, večina pa se je zbirala okoli Loga, Podbele in Kreda. Četa iz sestave 3. gorske brigade je do večera prispela pod vrh Ivanca in iz njegove okolice pregnala italijansko posadko. Prva analiza območja je pokazala, da italijanska obrambna črta na tem delu še ni dokončana in da v bližini ni pomembnejših sovražnikovih sil. Ti podatki so dosegli 50. divizijo veliko pozneje. Krauss je namreč 50. diviziji za ta dan določil napredovanje proti vrhovoma Na gradu (987 metrov) in Krnici, zato pri zasedbi Ivanca ni bilo sodelovanja preostalih enot 50. divizije. Tako je na tem pomembnem območju nastala nevarna vrzel, skozi katero bi lahko prodrli sovražnik. Poveljstvo 14. armade je odločilo, da se iz sestave 50. divizije začasno izločijo še nekaj bataljonov in tri gorske baterije, ki naj bi delovali že v prej določeni smeri, dokler Ivanac ne bo zaseden in izročen korpusu Stein.²⁸³

²⁸² J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64; L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 231.

²⁸³ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 232.

Tirolski cesarski lovci so zgodaj zjutraj zavzeli vrh Stola in nadaljevali proti masivu Gran Monte, katerega najvzhodnejši del je Breški Jalovec. Prvi bataljon 3. polka tirolskih cesarskih lovcev se je prebil čez ozki hrbet, ki povezuje masiv Stola z masivom Gran Monte. Okoli poldneva so cesarski lovci prispeli na planoto Breškega Jalovca in opazili slabo vkopane italijanske vojake okoli finančne vojašnice na zahodnem robu. Breški Jalovec je bil pomemben v vseh italijanskih obrambnih načrtih, zato so ga napadalci želeli čim prej zasesti. Že dan prej je do Viškorš prišel polkovnik Sapienza s svojima dvema bataljonoma alpincev, vendar se je ob pogledu na prodirajoče sovražnikove enote odločil, da je njegove enote treba rešiti pred obročem, zato je na planoti pustil en bataljon, s preostankom enot pa se je spustil v vas Viškorše, od koder je prišel. Zapuščen italijanski bataljon se je spopadel z napadalci, tako da so se Italijani še pred večerom raztreseno umaknili. Zgodaj zjutraj 27. oktobra je bila zajeta še ena italijanska mitralješka četa, ki se je napotila na vrh, ne da bi vedela, da je že zaseden. Po padcu Breškega Jalovca so se italijanske enote začele umikati čez reko Tilment. Tega dne 55. avstro-ogrska divizija ni sodelovala v bojih, zvečer se je zbrala okoli kraja Sedlo v Breginjskem kotu.²⁸⁴

Korpus Stein

12. šlezijška divizija in nemški alpski korpus sta bila tega dne budna že od 4. ure zjutraj. 12. šlezijška divizija se je v dolini Nadiže spopadla z novimi italijanskimi enotami, ki so jih v noči s 24. na 25. oktober pripeljali iz Trentina. Njihove predhodnice so bile že prejšnji dan odbite v spopadu s 63. polkom. Prvotno je bilo mišljeno, da bo 12. šlezijška divizija napadla sovražnika pri Stupici, nato pa nadaljevala po pobočjih Ivanca. Pri tem naj bi ji pomagala 50. divizija. Ker je ta divizija dobila nove naloge, se je načrt nekoliko spremenil. Napad v dolini naj bi izpeljala 63. polk in 1. bataljon 62. polka. Del večine, ki je bil takrat pri Livku, naj bi se spuščal proti Podbonoscu (Pulfero) in zadrževal sovražnika v dolini. Odločilni udarec naj bi mu z boka zadali Bošnjaki iz 15. gorske brigade, ki bi se spustili z Mije. Čeprav ta načrt ni popolnoma uspel, so Bošnjaki odločilno posegli v spopadu pri Stupici in Italijani so se umaknili. Napadalni del je že okoli 14. ure dosegel Stupico in začel se je vzpon na Ivanac. Tam so se enote 12. šlezijške divizije še pred večerom srečale z bataljoni 50. divizije.²⁸⁵

²⁸⁴ Prav tam, str. 232.

²⁸⁵ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64; L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 233; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 223.

12. šlezijška divizija je tega dne v dolino Nadiže pripeljala težko artilerijo, ki se je pripravljala za napad na Čedad. Med umikom Italijanov je bila velika zmešnjava. Za seboj so puščali veliko orožja, vozil in vojaške opreme. Proti Podbonoscu je napredoval 23. polk, ki je pred večerom prišel do vasi Brišče (Brischis), kjer je že bilo poveljstvo divizije. Pozno zvečer je en bataljon 62. polka z inženirsko četo, baterijo in konjeniškim eskadronom dobil ukaz za prodor proti Ažli, da bi odprli pot za prodiranje nemškega alpskega korpusa.²⁸⁶

117. divizija je okoli 8. ure prispela do Kamnega in nadaljevala pot v isti smeri kot 12. šlezijška divizija. Okoli 9.30 je nemška artilerija začela obstreljevati Čedad in okolico, vendar so ga morali proti večeru prekiniti zaradi nevarnosti obstreljevanja svojih enot, ki so hitro napredovale. 13. strelska divizija iz rezerve je napredovala proti Volčam in naj bi po načrtu poveljstva 14. armade 27. oktobra prispela do Robiča. To ji ni uspelo zaradi gneče na cestah.²⁸⁷

Nemški alpski korpus in naskok odreda Rommel na Matajur²⁸⁸

Večina nemškega alpskega korpusa je na ta dan morala priti v dolino Nadiže med krajema Lipa (Tiglio) in Klenje (Clenia), iti čez reko in napasti južni del obrambne črte Ivanac–Mladesena. Prvi del enot je prišel v Lipo okoli 15. ure, ne da bi doživel odpor. Drugo kolono so pri Polavi čakale fizične ovire, s katerih so še pred kratkim streljali italijanski vojaki, dokler se niso umaknili. Severovzhodno od Sovodenj se je zgodil spopad, v katerem so Italijani uporabili artilerijo. Odzvale so se korpusne gorske baterije, zato so se Italijani znova umaknili. Pred večerom so enote prispele v Klenjo, kjer so izvidnice ugotovile, da je Ažla močno utrjena in zasedena ter da jo že napadajo predhodnice 200. divizije. Sovražnikove sile so bile tudi v Špetru Slovenov (San Pietro al Natisone). Korpusna artilerija je počasi napredovala proti Livku, vse preostale enote nemškega alpskega korpusa pa so prespale v okolici Sovodenj. Poveljnik 3. korpusa, general Stein, je nemškemu alpskemu korpusu za naslednji dan ukazal, da z nenadnim udarom osvoji Čedad. General Stein je dopoldne svoj štab premestil iz Kneže v Idrsko, prometne težave v okolici Tolmina pa so se večale, saj je artilerija težko napredovala proti frontni črti, poleg tega pa je bilo v nasprotni smeri veliko italijanskih ujetnikov.²⁸⁹

²⁸⁶ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 233.

²⁸⁷ Prav tam, str. 234.

²⁸⁸ Za več informacij o delovanju odreda Rommel tretji dan ofenzive glej: HStAS, M660/200 Bü2, Abteilung Rommel, Gefechtsbericht über die Durchbruchschlacht bei Tolmein, 28. 10. 1917, str. 8–9.

²⁸⁹ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 233–234.

Zgodaj zjutraj 26. oktobra je Rommel poslal poročnika Leuzeja na ogled južnega dela Jevščka, da bi ugotovil, če so tam Italijani, in poiskal pol kilometra zahodno od Jevščka pot okoli italijanskih položajev, ki so bili severozahodno od vasi. Ob 4.30 se je Leuze vrnil s poizvedovanja in pripeljal s seboj italijanskega ujetnika. Sporočil je, da na jugozahodnem izhodu z Jevščka ni Italijanov in da je preiskal pot na višini 500 metrov severozahodno od Jevščka ter tam ujel italijanskega vojaka, sicer pa ni bilo nikjer italijanskih enot.

To sporočilo je Rommla spodbudilo k odločitvi, da s štirimi četami odreda takoj zasede višino 500 metrov severozahodno od Jevščka, preostale enote pa pusti v vasi za zaščito, da bi ob svitu napadle Italijane severozahodno od vasi. Ta odločitev ni bila lahka. Če bi sovražnik iz Kraguonce obvladoval višino, ki naj bi jo zasedli še v temi, bi jih prisilil v boj na dveh frontah. Rommlove enote so začele počasi zapuščati Jevšček in začelo se je daniti. Enote so se vzpenjale čez koto 830 in kmalu ugotovile, da so 100 metrov levo nad njimi italijanske enote. Rommel je predvideval, da njegove enote med italijanskim napadom ne bi našle ustreznega kritja, kar bi lahko povzročilo hude izgube. Odločil se je, da jih bo umaknil z območja nevarnosti. Ko so zadnji deli čet zapuščali kotanjo, so jih Italijani iz Kraguonce zasuli z močnim ognjem. Rommlove enote so se izmaknile, vendar so se le s težavo branile pred silnim sovražnikovim streljanjem. Bilo je vedno več izgub in med njimi je bil tudi poveljnik 2. čete Ludwig. Medtem se je tudi pri Jevščku vnel silovit boj. Na podlagi navodil sta 2. in 3. mitralješka četa pod vodstvom poročnika Kraussa napadli sovražnika severozahodno od Jevščka, ga zadržali na položajih in preprečili, da bi udaril v hrbet preostalim nemškim četam.

Nato se je Rommel z nekaj kurirji premaknil na višino 500 metrov severozahodno od Jevščka in našel kritje v grmovju. Analiziral je razmere in ugotovil, da nima več na voljo nobene enote. Kurirjem je naročil, da na zakrito območje, 50 metrov vzhodno od Rommlovega položaja, pripeljejo tri skupine 1. mitralješke čete iz prve bojne črte 2. in 4. čete. Potem bi iz njih sestavil več napadalnih skupin in jih odpeljal navzgor po pobočju za hrbet sovražnika, ki je bil severozahodno od Jevščka.²⁹⁰

Napadalne skupine so bile pripravljene napasti, vendar je bil pred začetkom bojev Italijanom posredovan poziv k predaji. To je Italijane prestrašilo. Vedeli so, da je njihov boj izgubljen, zato so se začeli predajati. Predala se jim je za tri čete močna posadka v položajih med nemškimi enotami in Jevščkom ter

²⁹⁰ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 48–49.

vsa posadka, ki je čakala v jarkih dlje proti severu do matajurske ceste. Zaradi bojnega trušča za njihovim hrbtom in pojava manjših napadalnih skupin na severozahodnem pobočju na višini 500 metrov severozahodno od Jevščka je posadka popolnoma izgubila razsodnost. Boji med italijanskimi posadkami na Kraguonci in glavnino Rommlovih enot ter nemška prisotnost za njihovim hrbtom so pri sovražniku vzbudili domnevo, da napadajo Nemci iz smeri Kraguonce in da so že zasedli obvladujoče višine.

V kotanji 650 metrov severno od Jevščka se je Rommlovim enotam predal italijanski polk s 37 častniki in 1600 možmi. Polk je bil dobro oborožen in opremljen. Medtem je 100 metrov nad njimi še vedno potekal boj. Vsega dogajanja severozahodno in severno od Jevščka italijanska posadka na Kraguonci ni več videla. Še vedno je močno pritiskala na prvo nemško bojno črto, toda Nemci so bili za hrbtom že prosti. Pri Jevščku sproščene čete so se počasi približevale in že frontalno napadale Kraguonco. Sovražnik se je močno upiral.

Rommel je zdaj z 2. četo napredoval in dosegel spodnji ovinek matajurske ceste, na katerem je stalo 14 italijanskih poljskih topov in 25 vozov s strelivom. Prav takrat se je nanje spustil mitralješki ogenj s severa in 2. četa je izgubila poveljnika poročnika Aldingerja, ki so ga ranili trije streli. Z vsemi izgubami se je stopnjeval bojni bes vojakov, ki so postopoma zavzemali položaje. Ob 7.15 je 2. četa, ki jo je vodil podnarednik Hugel, z naskokom zavzela vrh Kraguonce. Tako je bila zapečaten usoda sovražnikovih sil na severozahodnem pobočju Mrzlega vrha.

Po uspešni zasedbi Kraguonce so se Rommlove enote pospešeno premaknile proti Mrzlemu vrhu na matajursko cesto, ki pelje po zahodni strani. Po sto metrih hoje so naleteli na utrjene italijanske položaje na gozdnatem grebenu. Podnarednik Hugel, ki je napadal višinski hrbet, je uspešno frontalno vezal italijanskega sovražnika, ki je bil tako po številu kot orožju močnejši, hkrati pa ga je z več skupinami napadal v bok in hrbet. Sovražnik je zaradi takega načina bojevanja zdržal le nekaj minut, potem se je umaknil navzdol proti Livku.

V nadaljevanju je Rommel hitro napredoval. Kjer koli je s svojimi četami naletel na italijanske enote, jih je hitro napadel in zveza z zaledjem se je prekinila. Rommlu so kmalu sporočili, da potekajo severovzhodno od Kraguonce mitralješki spopadi z Italijani, ki zadržujejo njegove enote. Preizkušenega nemškega častnika to ni zmotilo, saj se je odločil, da se na mitralješki ogenj

ne bo oziral in bo napadal naprej proti Mrzlemu vrhu, dokler ne bo srečal močnejšega sovražnika.²⁹¹

26. oktobra ob 8.30 je 2. četa uspešno zasedla koto 1192, dva kilometra zahodno od vasi Avsa. Nadaljnje napredovanje je preprečil močan sovražnik, ki je bil utrjen 800 metrov jugovzhodno od Mrzlega vrha (1356 metrov). Italijani so koto, ki so jo Rommlove enote pravkar zasedle, obstreljevali z več mitraljezi. Desno spodaj na pobočju in desno zadaj v smeri Jevščka se je slišalo živahno bojevanje, ki je nakazovalo na uspešno napredovanje preostalih enot nemškega alpskega korpusa. Rommel je ocenil, da za napad na italijanske enote na jugovzhodnem pobočju Mrzlega vrha potrebuje vsaj dve četi in mitralješko četo, zato se je vrnil na matajursko cesto, podnarednik Hugel pa je moral obdržati koto 1192.

Medtem ko je Rommel iskal vezista za vzpostavitev zveze z njegovo enoto, je 600 metrov južneje od kote 1192 srečal italijansko enoto bersaljerjev, ki je začela streljati nanj in mu slediti na koto 1192. Ko je Rommel dosegel koto, je zaukazal močnejši napadalni skupini, da se poveže s preostalimi deli enot in jim prenese ukaz, da pospešeno odidejo proti koti 1192. Medtem so začeli deli nemškega alpskega korpusa in 12. šlezijske divizije, ki so bili na območju Perati–Avsa–Livek, prodirati po matajurski cesti proti Kraguonci. 2. bataljon 61. pehotnega polka, ki je korakal na čelu, je 1,5 kilometra južno od Avs naletel na italijanske enote in jih tudi napadel. Delom nemškega alpskega korpusa za njimi se je posrečilo prodreti ob matajurski cesti proti Kraguonci, 1. bataljon polka Leib pa je obtičal pred italijanskim zapornim položajem pri Polavi (del položajev Jevšček–Polava–Sveti Martin).

Ko je Rommel ob 10. uri pri koti 1192 zbral vse svoje enote, se je počutil dovolj močnega za napad italijanske posadke na Mrzlem vrhu. S svetlobnimi znaki je uspel dobiti artilerijsko podporo, ki je uspešno bombardirala italijanske položaje na južnem pobočju Mrzlega vrha. Zatam je četa mitraljezov s kote 1192 z močnim ognjem udarila po italijanskih posadkah in jih držala privezane nase, medtem pa so čete pod Rommlovim vodstvom začele napadati po gozdnatih predelih tik pod matajursko cesto. Posrečilo se jim je obkoliti zahodno italijansko krilo, potem pa so se obrnili proti boku in hrbtu italijanskih položajev. Toda Italijani so ob pogledu na Rommlove enote hitro izpraznili položaje in se povlekli na vzhodno ali severno pobočje Mrzlega vrha. Ker Rommel ni nameraval slediti sovražniku, je prekinil ogenj in odšel

²⁹¹ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 50–51.

po višinski cesti proti južnemu pobočju Mrzlega vrha ter s seboj vzel čete mitraljezov.²⁹²

Že med spopadom je Rommel ugotovil, da so Italijani na sedlu med obema najvišjima vrhovoma Mrzlega vrha kazali znake nezainteresiranosti in neodločnosti, saj so samo opazovali nemško napredovanje. Na razdalji 1000 metrov od sovražnika so Rommlove enote začele mahati z robci, toda nihče se ni zganil ali odgovarjal in se premikal. Na razdalji 600 metrov od sovražnika so se Rommlove enote skrile v gozd in zasedle rob gozda. S poročnikom Streicherjem, zdravnikom dr. Lenzom in nekaterimi vojaki se je Rommel približeval Italijanom in na razdalji 300 metrov od njih videl, da Italijani kričijo in mahajo z rokami ter da imajo vsi pri sebi orožje.²⁹³

Rommel se je odločil za pogajanje. Z mahanjem robca je Italijane pozival k predaji. Gmota italijanskih vojakov je samo strmela in se ni premikala. Nenadoma se je začela premikati proti nemškim enotam, častnike, ki so temu nasprotovali, pa so potegnili za seboj. Italijanski vojaki so odvrgli orožje in stekli proti Rommlu. Nenadoma je bil obkoljen, dvignili so ga na svoja ramena in vpili »Evviva Germania!« To je bil za Italijane na Mrzlem vrhu srečen dan, saj je zanje pomenil konec vojne.

Rommlove enote so z nekaterimi italijanskimi vojaki, ki so govorili nemško, postrojile ujetnike in jih poslale po matajurski cesti, frontalno proti vzhodu. Ujetih je bilo približno 1500 mož 1. polka brigade Salerno. Dva vojaka sta spremljala premik ujetnikov čez Kraguonco na Livek. Podčastnik Göppinger je dobil nalogo, da razoroži in odpelje 43 italijanskih častnikov. Ob pogledu na slabotne Rommlove enote se je italijanskih častnikov polastila bojna vnema, vendar je bilo prepozno, saj je Göppinger dosledno opravil svoje naloge.

Medtem ko se je razoroženi italijanski polk premikal navzdol, je Rommel s svojimi enotami tik pod italijanskim taboriščem hitro nadaljeval svojo pot. Nekaj zajetih Italijanov mu je medtem povedalo, da je na pobočjih Matajurja 2. polk brigade Salerno, ki ga je Cadorna že večkrat pohvalil in je imel svoj sloves. Rommel je ocenjeval, da bo polk gotovo streljal na nemške enote, kar se je tudi zgodilo. Na zahodnem pobočju Mrzlega vrha se je nanje vsul mitralješki ogenj, ki so se mu uspešno izognili in se skrili v gosto grmovje pod cesto. Pot so nadaljevali ostro proti jugozahodu čez koto 1223 do ostrega ovinka matajurske ceste južno od kote Krajca (1424 metrov). Da bi sovražnika

²⁹² Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 55–56.

²⁹³ Prav tam, str. 56–57.

prevarali, je Rommel ukazal nekaterim mitraljezom, naj streljajo z zahodnega pobočja Mrzlega vrha, s preostalimi enotami pa se je neopazno premikal po gostem grmovju. Na cestnem ovinku 600 metrov južno od kote 1423 je nepričakovano napadel italijansko posadko na vrhu Krajca, ki je še vedno streljala na zadnje dele Rommlovih enot in na mitraljeze na Mrzlem vrhu.²⁹⁴

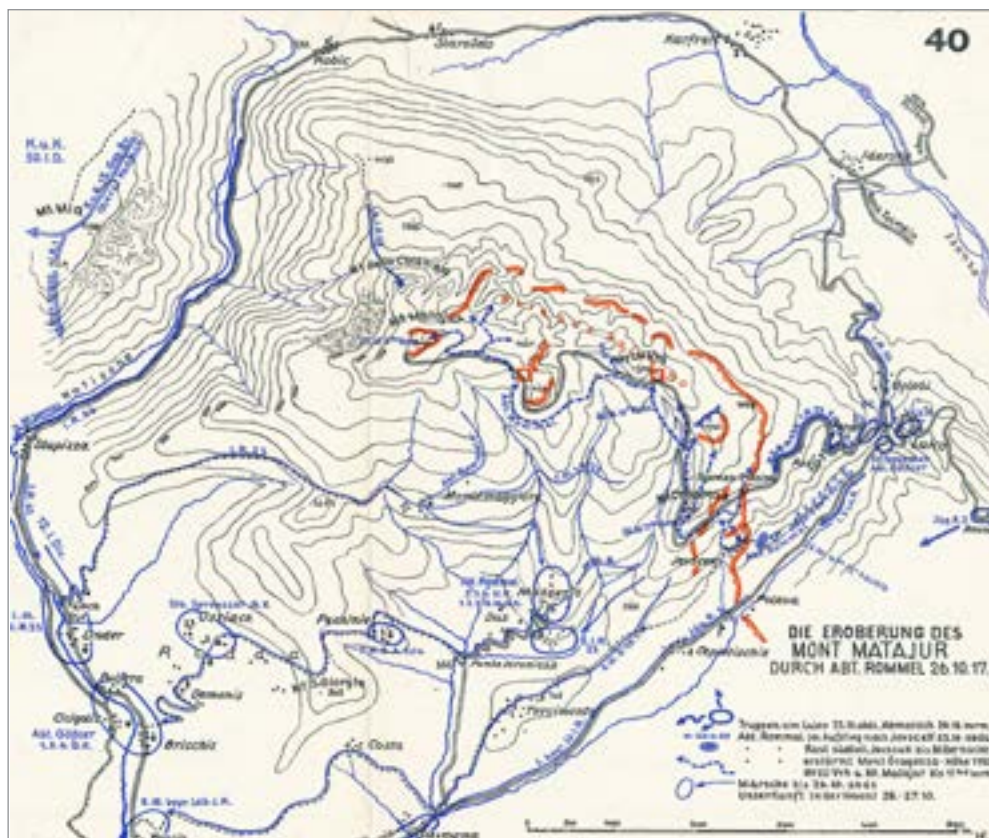
Medtem ko so se Rommllove enote pripravljale na napad, je Rommel prejel povelje, da se mora Württemberški gorski bataljon vrniti, saj je major Sprösser dosegel Kraguonco. Veliko ujetnikov, ki jih je Rommel zajel, do takrat čez 3200, je ustvarjalo vtis, da je italijanski odpor na masivu Matajurja že zlomljen. Zaradi tega povelja so se začeli vsi drugi deli Rommlovih enot, razen 100 vojakov in šest posadk s težkimi mitraljezi, ki so spadali k Rommlu, umikati proti Kraguonci. Rommel je okleval, ali naj prekine boj in se tudi sam vrne proti Kraguonci, vendar se je raje odločil za napredovanje proti Matajurju, čeprav bataljonsko povelje tega ni vsebovalo.

Rommllove enote so z juga udarile proti italijanskim silam na koti 1426 in Glavi (1467 metrov), ti pa so se na dobro ugnezdene nemške mitraljeze le slabo odzvali. Ko so se posamezni Italijani poskušali umakniti na severno pobočje kote Krajca, se je Rommel z nekaj vojaki premaknil čez matajursko cesto na njegovo zahodno pobočje. Rommel je z delom svojih enot hitro napredoval. Desno zgoraj so Italijani praznili svoje položaje in se umikali na vzhodno pobočje Krajca. Italijanski bataljon se je želel z višine 1467 metrov umakniti proti jugozahodu, toda Rommllove enote so ga prisile, da je obstal. Približali so se Italijanom in na razdalji 500 metrov južneje začeli mahati z robci. Tedaj so Italijani popolnoma prenehali streljati in 2. polk brigade Salerno je začel odlagati orožje. Hitro so ločili 1200 vojakov od 35 častnikov in jih usmerili po matajurski cesti proti Livku. Poveljujoči polkovnik je bil besen zaradi neubogljivosti vojakov in tudi zato, ker jih je zajela le peščica nemških vojakov. Nemški vojaki so brez odmora nadaljevali svoj napad proti vrhu Matajurja, ki je bil 1500 metrov stran in 200 metrov višje. Kmalu so zagledali italijansko posadko, ki ni dajala vtisa, da bi se predala. Možnosti približevanja niso bile ugodne, zato se je Rommel odločil, da se po nagnjenem pobočju in skrit pred sovražnikom obrne proti vzhodu ter napade italijanske položaje na vrhu kote Glave (1467 metrov). Med premikom so si majhne skupine Italijanov nenehno prizadevale priti, z orožjem ali brez, do kraja, kjer je pred pol ure položil orožje 2. polk brigade Salerno.

²⁹⁴ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 58–59.

Na ostrem vzhodnem grebenu Matajurja, 500 metrov vzhodno od vrha, je Rommel presenetil italijansko četo. Ta se je, ne da bi vedela za dogajanje za svojim hrbtom, bojevala na severnem pobočju pod grebenom, ki se vleče od Glave do Matajurja, frontalno proti severu, s patruljami 12. šlezijske divizije, ki so se vzpenjale proti Matajurju iz smeri Kolene. Ko so se nemške enote nenadoma pojavile za njo, se je brez odpora hitro predala.

Medtem je poročnik Leuze z jugovzhodne smeri z mitraljezi obstreljeval posadko na vrhu in se s preostalimi deli svoje enote povzpел po zahodni strani na greben, ki se vleče proti vrhu. Drugi težki mitraljezi so zasedli skalnato kopo, 400 metrov vzhodno od vrha, da bi varovali napadalne skupine na južnem pobočju. Preden so sploh odprli ogenj, je italijanska posadka na vrhu že dala znamenja za predajo. Tako se je 120 italijanskih vojakov pri stari mejni stražarnici predalo, čakali so, da bodo zajeti.

Napad odreda Rommel na Matajur²⁹⁵

²⁹⁵ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, priloga.

26. oktobra 1917 ob 11.40 so tri zelene svetlobne rakete in ena bela raketa oznanile, da je Matajur zavzet. Naskok na Matajur je Rommlovemu odredu uspel v slabih 52 urah po začetku ofenzive. Pri tem so zajeli 150 italijanskih častnikov, 9000 vojakov in 84 topov. Popolnoma nerazumljivo je bilo odzivanje 1. polka brigade Salerno na Mrzlem vrhu, ki je bil številčno močnejši in bolje oborožen, vendar je nizka morala italijanskih vojakov polk popolnoma ohromila. Rommlov odred je v treh dneh bitke izgubil šest vojakov, trideset pa je bilo ranjenih. Večina Württemberskega gorskega bataljona se je nato skozi vasi Mašera (Masseris) spuščala proti jugu in v večernih urah prišla do Nadiže.

Korpus Berrer

Korpusa Berrer in Scotti sta se tega dne pomikala v smeri jugozahodno od Kolovrata po vzpetinah in dolinah, ki so bile usmerjene proti Čedadu. Kmalu po polnoči je poveljstvo korpusa Berrer po 200. diviziji dobilo obvestilo, da je 8. grenadirski polk iz sestave 5. divizije korpusa Scotti pripravljen za napad na Hum in da potrebuje pomoč s severne strani. Začetek artilerijske priprave je bil predviden ob 7. uri, pehotni napad pa ob 8. uri.

Na območju delovanja 200. divizije so se v zgodnjih jutranjih urah začeli premikati trije bataljoni 3. lovskega polka ob podpori dveh gorskih baterij v smeri Trinka, kjer jih je čakalo italijansko skladišče. Tja so prispeli ob 4.30. Sledil je napad na Hlodič (Clodig), potem pa so se usmerili proti jugu, da bi ustvarili prostor za napredovanje 26. divizije. Večina divizije s 4. in 5. lovskim polkom se je ob 3.30 napotila po vojaški cesti od sedla Solarji proti Ravnam (Raune). Okoli 8. ure je 4. lovski polk iz Raven nadaljeval pot proti Svetemu Martinu (Monte San Martino) (965 metrov), napredoval čez goli hrbet, ki je bil močno utrjen s poljskimi in trajnimi utrdбами, toda skoraj brez posadk. Vrh so osvojili tako, da so sovražnika presenetili. Zajeli so 300 vojakov z vsem orožjem in poljsko bolnišnico. Izčrpani vojaki so si privoščili krajši počitek, vendar sta ostali motivacija in telesna pripravljenost še vedno na visoki ravni.

Okoli 15. ure je bataljon 4. lovskega polka prispel na koto 625 in se proti večeru ustavil na Vajnici (Monte Vainizza). Čeprav še niso bili pripravljeni na napad, so proti Italijanom odprli mitralješki ogenj. Izvidniške patrulje so sporočile, da je kraj dobro utrjen. 5. lovski polk je pred večerom prispel do vasi Hlaste (Clasta) blizu Gornje Merse (Merso di Sopra), 3. lovski polk pa

se je čez Hlodič (Clodig) spustil do Hlaste. Med popoldnevom so se enotam pridružili tudi bataljoni, ki so bili poslani kot pomoč pri osvajanju Huma.²⁹⁶

26. divizija je tega dne prišla iz zaledja na prvo bojno črto. Dva bataljona 125. polka sta napredovala proti Praprotnici, da bi pomagala pri osvajanju Huma, ki je padel okoli 9. ure, potem so bile vse moči usmerjene proti Gornji Mersi. Divizija se je povzpela na Kolovrat po težavni poti čez Jesenjak, Ježo in Sleme. Le pehota in gorska artilerija sta se lahko premikala po tej poti. Morala enot je bila visoka, k čemur so prispevale tudi bogate zaloge hrane, pijače in oblačil, najdene v zapuščenih skladiščih.²⁹⁷

Korpus Scotti

Enote korpusa Scotti so morale v enem dnevu zasesti Hum, enega zadnjih pomembnih vrhov, ki ga je bilo treba osvojiti pred prodorom v Furlanijo. Hum sta branili italijanski brigadi Elba in Puglie. 1. avstro-ogrska divizija je bila zelo izčrpana, zato ni bilo gotovo, ali bodo enote uspele. Enote so najprej počivale na položajih okoli Globočaka, potem pa so se uspešno prebile na Kambreško in do večera do Svetega Jakoba (745 metrov), nedaleč od Korade.²⁹⁸

Na območju 5. divizije se je 8. polk grenadirjev pripravljal na napad na Hum in brez upoštevanja ukaza je 1. bataljon po 5. uri jurišal na izpostavljene sovražnikove položaje na vzpetini Glava. Potem je napredoval proti dobro branjeni vasi Zaločila. Po osvajanju vasi se je začel z 2. bataljonom in strelci 1. bataljona vzpenjati po severnih obronkih Huma, kjer so utrpeli najtežje izgube zaradi svoje artilerije. Ena četa je s pomočjo 3. bataljona 3. lovskega polka 200. divizije zasedla vas Obroke, potem pa se je napad nadaljeval z osvojitvijo vasi Malinsko. Kmalu zatem se je začela 8. četa 2. bataljona vzpenjati po severovzhodnem grebenu. Poveljnik čete je pustil strelce z mitraljezi, da so streljali po kolonah italijanskih vojakov, ki so se umikali po cesti iz Zaločil, in se z nekaj možmi prebil do vrha, kjer je zajel posadko. Ob 8. uri se je po načrtu začelo obstreljevanje vrha, zato so osvajalci in poraženci poiskali zaklon v kavernah. V eni izmed njih so zajeli celoten štab italijanske brigade.

²⁹⁶ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 234; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64.

²⁹⁷ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235.

²⁹⁸ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 223.

Ko je okoli 9. ure ogenj pojenjal, so prispele tudi druge napadalne enote in očistile posamična mesta odpora. Ujetih je bilo 80 italijanskih častnikov s poveljnikoma obeh brigad in 3500 italijanskimi vojaki. Zaplenjenih je bilo 51 mitraljezov in 61 topov.²⁹⁹

Enote 5. divizije so se nato premaknile v smeri močno utrjenih točk hriba Sveti Ivan (San Giovanni) (703 metrov) in vasi Dolenji Trbilj (Tribil Inferiore). Na srečo so italijanske posadke pobegnile tik pred prihodom nemških enot, pozneje pa sta na te položaje prispela tudi 52. brandenburški polk in 12. polk grenadirjev. Poveljnik je določil svojim enotam kot cilj za naslednji dan osvojitve jugovzhodnega predmestja Čedad. Med dnevom je prispela čez Sela pri Volčah v Kostanjevico 57. divizija, ki jo je spremljala 28. divizija 2. soške armade. Naslednji dan sta se enoti dokazali med osvajanjem Korade. 1. avstro-ogrška divizija je dobila povelje, da nadaljuje pregon sovražnika ob toku Idrije.³⁰⁰

Usklajevanje načrtov ofenzive

Kmalu po začetku ofenzive so se pokazala nasprotja med poveljstvom 14. armade in avstro-ogrskim vrhovnim poveljstvom v Badenu, saj so bili pogledi na razmejitev odsekov delovanja vseh štirih armad (1., 2., 10. in 14. armade) različni. Medtem ko je hotela dodeliti Avstro-Ogrska pred ofenzivo 14. armadi širši sektor, kot je 24. oktobra dokončno bil, je želela zdaj, ko je bil prodor uspešen, svojim avstro-ogrskim enotam, predvsem Borojevičevim armadam, priskrbeti čim večji delež v pregonu in plenu, 14. armada pa stisniti v prostor severno od Vidma in ji v prid 10. armade odvzeti avstro-ogrski korpus Krauss. Poveljnik 14. armade general von Below se je temu uprl, saj je imel tako kot Avstro-Ogrska v mislih materialne razloge. Po prihodu v Furlanijo so se križale smeri napredovanja nekaterih enot 2. soške armade in 14. armade. Tako so se zgodili nepotrební zastoji v napredovanju proti Tilmentu. General von Below je zagovarjal čim hitrejši izpad skupine armad feldmaršala Franza Conrada von Hötzendorfa iz tirolske trdnjave in se bil pripravljen v korist tega napada odpovedati delu artilerije. Predlagal je, da Avstro-Ogrska za napad izdvoji iz Borojevičeve skupine nekaj velikih enot, ki so bile za prodor na

²⁹⁹ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235; M. Simić: *Po sledih soške fronte*, str. 223.

³⁰⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 235.

ravnino nepotrebne, von Hötzenendorfu pa bi prišle prav. Nazadnje so dosegli kompromis, ki je ohranjal trenutno stanje napredovanja 14. armade in začasno podreditev 10. armadi tistih Kraussovih enot, ki so delovale v njeni operativni coni.³⁰¹

Skladno z načrti poveljstva 14. armade naj bi njene enote napredovale na severu pri mostu pri Corninu, najužnejša točka prodora pa sta bila mostova pri Delizii. Poveljstvo je želelo osvojiti vse fortifikacije v srednjem toku Tilmenta, največja težava, s katero so se srečevali, pa je bila otežena logistična oskrba, ki ni uspela do določenega roka oskrbovati enot zaradi zastojev v Soški dolini. Enote 14. armade so tretji dan prodora zajele 40.000 ujetnikov in 380 topov, obe soški armadi pa sta imeli 20.000 italijanskih ujetnikov in 250 topov. Avstro-ogrska in nemška letala so tega dne sestrelila 15 italijanskih letal, sami pa so izgubili le štiri letala. Rezervne enote 14. armade so opravile te premike: 3. divizija je v večernih urah prispela v Tolmin, 2. soški armadi je uspelo do večera pripeljati v okolico Avč svoje armadne rezerve (9. in 28. divizijo), rezerve jugozahodne fronte pa so prispele v neposredno bližino mostišča, in sicer 33. divizija na Grahovo ob Bači, 4. divizija na Šentviško goro, 29. divizija pa v Kal nad Kanalom.³⁰²

Cadornova odločitev za umik

Cadorna je do jutra 26. oktobra 1917 še vedno upal, da bo zaustavil prodor, kar bi bilo odvisno od uspešne obrambe na črti Breški Jalovec–Korada. Ves dan je čakal na pravi trenutek, da bo svojim podrejenim enotam izdal ukaze za umik na strateške točke obrambe. Zato je poveljnikoma 2. in 3. armade ukazal, da je treba črto Breški Jalovec–Kuk–Vodice–Sveta gora–sedlo Dol–Solkan odločno braniti vse do padca zadnjega moža. 2. armadi je dal na razpolago 20. in 33. divizijo, ki naj bi bili kot armadna rezerva. Poveljstvu 2. armade je ukazal, naj takoj razporedi enote na reki Ter in Vršo (Versa). 3. armada je dobila nalogo, da se umakne na črto Gorica–goriško mostišče–Doberdobska dolina. Med umikanjem ali najpozneje neposredno po njem je zahteval, da 3. armada izloči eno divizijo iz 8. korpusa ter štiri brigade iz armadne rezerve. Dve od njih naj bi ostali na sektorju armade, pripravljeni na hiter transport do cilja, če bi to bilo nujno. Cadorna je od svojih podrejenih zahteval vzdržljivost,

³⁰¹ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 236–237.

³⁰² Prav tam, str. 237.

najvišjo motivacijo in odločnost. Želel je neusmiljeno izkoreniniti vsako znamenje slabosti. Cadorna je poslal poveljniku Zone Carnie preventivni ukaz za umik težkih in sodobnejših topov proti poligonu pri Spilimbergu in ukaz za pripravo umika enot. Hkrati mu je predal poveljevanje nad 63. divizijo. Poveljnik 4. armade je od Cadorne dobil podoben ukaz in navodila za umik težkih in sodobnejših topov na reko Piavo, in sicer na črti Pederobba–Asolo–Montebelluna.³⁰³

2. armada je dobila na razpolago 20. divizijo in 2. konjeniško divizijo, medtem ko je bilo treba ostanke 50. in 34. divizije premestiti na drugi breg Tilmenta, da bi se popolnili in reorganizirali ter prešli v rezervo vrhovnega poveljstva. General Montuori je Cadornu sporočil, da je v svoje armadno poveljstvo vključil 16. divizijo pri Torzanu in 10. divizijo pri Corno di Rosazzo ter jurišno brigado Sassari iz sestave 23. divizije pri Manzanu. Popoldne so v okolici Pinzana organizirali poseben korpus v sestavi 2. armade, ki je moral varovati mostove v srednjem toku Tilmenta. Ponoči je Cadorna na podlagi poročil izdal ukaz, da je treba 2. in 3. armado umakniti na desni breg Tilmenta, hkrati pa je prosil za pomoč vrhovno zavezniško poveljstvo. Britanska in francoska vojska sta se hitro odzvali in že 28. oktobra sta začeli pošiljati italijanski vojski prve enote v pomoč. Do 2. decembra je na območje Verone in Mantove prišlo šest francoskih divizij 10. armade in do 15. decembra pet britanskih. Cadorna je 27. oktobra ob 2.50 izdal ukaz za umik 3. armade na Tilment. Isti ukaz je bil uro pozneje poslan 2. armadi. Tega dne je Cadorna zapustil Videm skupaj s svojim poveljstvom in se umaknil v Treviso, brez da bi na terenu pustil kakšno poveljstvo ali enoto, ki bi skrbela za zbiranje informacij in povezavo z umikajočimi se enotami. Tretji dan ofenzive je tako povzročil popoln zlom italijanske vojske, ki se je umikala na reko Tilment. Dezorganizirano se je umikala predvsem 2. armada, v kateri je Cadorna videl glavnega krivca za italijanski poraz.³⁰⁴

Cadorna je 4. novembra ukazal 2. in 3. armadi umik na reko Piavo in Monte Grappo. Istega dne je tudi avstro-ogrski nadvojvoda Eugen ukazal armadni skupini jugozahod, naj razširi območje delovanja celotne 12. ofenzive in naj vse enote aktivno izvajajo napade na italijanske enote ter jih preženejo do reke Piave ali vsaj do reke Brente. Borojevičeva 2. in 1. armada naj bi prečkali Piavo na območju med Nerveso in morjem ter dosegli Brento, hkrati pa sta dobili

³⁰³ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 64–65; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 237.

³⁰⁴ M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra*, str. 381; M. Thompson: *The White War*, str. 316; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 65.

nalogo, naj pošljeta enote, da zavzamejo Benetke (Venezia). 14. armada naj bi napredovala do Piave severno od Nervesa na območju Belluno–Feltre–Fonzaso–Bassano in tako pretrgala komunikacije z italijansko 4. armado. Avstro-ogrsko 10. armada naj bi napredovala navzdol do reke Piave do Belluna in potem v smeri Feltre v dolino Brente, kjer naj bi napadla planoto Asiago.³⁰⁵

³⁰⁵ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 146.

NADALJEVANJE PRODORA

Korpus Krauss

Po padcu Breškega Jalovca so se Italijani umikali na reko Tilment. Vse organizirane sile na območju delovanja 2. armade je bilo treba izkoristiti le za upočasnitev, in ne več ustavitev avstrijsko-nemškega prodora. Najpomembnejše je bilo rešiti glavnino 3. armade, katere desni bok je bil med umikanjem do Tilmenta nenehno ogrožen. Zato je Cadorna poslal 2., 3. in 4. armadi ter 12. korpusu ukaze za nujen začetek umikanja, kar je bilo zelo težko. Na Tilmentu je bilo samo šest ali sedem velikih mostov, od katerih sta imela strateški pomen in ustrezno nosilnost samo dva, in sicer pri Delizii in Latisani. Čez Tilment je bilo postavljenih tudi veliko pontonskih mostov, čez katere se je umikala italijanska vojska. Med 28. oktobrom in 3. novembrom je reka zelo narasla in rušila vse pred seboj, zato je potekal promet po stalnih mostovih. Umik velike italijanske vojske je bil logistično zahteven projekt, poleg tega se je z njimi umikalo tudi okoli 350.000 vojnih beguncev in 400.000 civilistov.³⁰⁶

Zaradi zloma in splošnega umika so morali popustiti tudi najbolj zagrizeni italijanski branilci na Nevejskem sedlu in na sedlu Prevala, kjer so italijanski alpinci zadrževali napadalce še ves 27. oktober. 59. gorska brigada iz sestave 10. armade je okoli poldneva znova napadla položaje pred Nevejskim sedlom in z manjšimi izgubami ter večjim uspehom kot 24. oktobra. 216. brigada iz divizije Edelweiss je od zgodnjih jutranjih ur zaman poskušala osvojiti sedlo Prevala, saj napad ni bil uspešen zaradi snežnega neurja in pomanjkanja artilerijske podpore. Šele osvajanje Nevejskega sedla je italijanske alpince okoli Prevale prisililo k umiku z grebena. Dogodki v gorskem svetu vendarle niso vplivali na večino divizije Edelweiss, ki je s svojimi tremi kolonami prodirala po

³⁰⁶ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 239.

načrtu v smeri proti zahodu. Srednja kolona je napredovala v Rezijo proti Na Bili, kjer so med dnevom njene gorske enote prešle sedlo Krnica. Predhodnica desne kolone je že prejšnji večer prišla do Stolbice, povsem izčrpana in brez tovornih živali. Tega dne so brez težav osvojili tudi Ravnico (Prato), toda na vzpetinah levo in desno v dolini so se Italijani zagrizeno upirali. Tja so namreč nemudoma premestili nekaj pehotnih in bersaljerskih bataljonov ter več kot dvanajst topov. Italijanski odpor je do poldneva le pojenjal, v zaledje pa so se odpravile nove skupine italijanskih ujetnikov. Skupina polkovnika von Mollinaryja je napadla vzpetine severno od Rezije, da bi si pripravila pot v dolino Reklanice (Raccolana) in čim prej prišla do utrdb pri Klužah. Južna kolona je zjutraj zlomila močan protinapad v smeri proti Tamnamejskemu sedlu in nato začela preganjati Italijane. Osvojili so greben Muzci (Forcella Musi) in zajeli okoli 400 italijanskih vojakov ter štiri mitraljeze. Tako je predhodnica korpusa Krauss prispela na oddaljenost osem kilometrov zračne črte do Tilmenta pri Pušji vasi.³⁰⁷

22. strelska divizija je bila tega dne uspešna, saj so odpor italijanskih branilcev na Monte Cavallo in Čofinu, uspešno zatrli in so hitro prodirali. Hitrost prodiranja in učinek presenečenja sta bila takšna, da Italijani nikjer niso uspeli organizirati obrambe. Le Javor ni padel pri prvem napadu, osvojili so ga šele pred večerom in na njem zajeli 3000 Italijanov.

50. avstro-ogrška divizija je napredovala levo od 22. divizije in na območju Krnica–Čenebola (Canebole) naletela na močan odpor. Italijani niso uspeli organizirati uspešnega protinapada, saj so jih enote 50. divizije predčasno že napadle in odgnale s položajev. Boji, čeprav zmagoviti, so upočasnili napredovanje jurišnih bataljonov 50. divizije, vendar so do konca dne osvojili Krnico in cesto Robedišče–Logje. 3. gorska brigada je brez artilerije prodrla na območje Platišče–Prosnid. Za naslednji dan je bilo ukazano osvajanje krajev, kot so Fojde (Faedis), Ahtena (Attimis) in San Gervasija. Poveljstvo korpusa in 55. divizija sta tega dne ostala na istih lokacijah, 55. divizija pa je dobila ukaz, naj naslednjega dne spremlja 22. strelsko divizijo čez Platišče.³⁰⁸

³⁰⁷ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 239–240.

³⁰⁸ Prav tam, str. 240.

Korpus Stein

Korpus je napredoval na območju, omejenem s črto Tricesimo–Colloredo di Monte Albano na severu ter s črto Ziriacco–Feletto Umberto–Plaino na jugu. 12. šlezijška divizija je do zdaj najgloblje prodrla v italijansko zaledje, zato sta bila ukazana diviziji pregon sovražnika in povzročitev razpada njegove fronte. Divizijski štab je okoli 4. ure zjutraj obvestil poveljstvo korpusa, da se bo ob sodelovanju in dogovoru z nemški alpskim korpusom začel prebijati vzdolž Nadiže. General Stein je v svojem odgovoru opozoril, da je osvajanje Čedadala naloga korpusa Berrer, 12. šlezijška divizija pa se mora usmeriti na osvajanje gorskega območja med dolino Nadiže in ravnino, zlasti Mladesene. Ko je njegov odgovor prispel do štaba divizije, je bilo že prepozno, saj so se enote odpravile v akcijo po prejšnjem načrtu. Okoli 2. ure ponoči sta 1. bataljon 62. polka iz 12. šlezijške divizije in pol Württemberškega gorskega bataljona že osvojila Špeter Slovenov, okoli 5.30 pa je 63. polk napadel Ivanac, da bi od tam nadaljeval svojo pot proti Fojdi. Večina divizije se je spustila ob Nadiži proti Ažli, medtem ko sta 23. polk in druga polovica Württemberžanov napadla Mladeseno s severne strani čez Tarčet (Tarcetta). Tako je 12. šlezijška divizija opravila staro in novo nalogo. Italijanski napad iz smeri Ažle so zjutraj odbili, vendar je nekoliko upočasnil napredovanje, tako da so do večera združene enote nemškega alpskega korpusa, 200., 26. in 12. šlezijške divizije dosegle predmestje Čedadala. Napad s severa na Mladeseno se je začel okoli 7. ure zjutraj, vrh pa je bil osvojen že okoli 10. ure. Osvojila sta ga dva bataljona 23. polka in bavarski polk Leib. Zajeli so okoli 1000 italijanskih ujetnikov in štiri topove. 23. polk je nato napredoval zahodno od Kraguonce in se ustavil v vasi Senčur (Sanguarzo), 63. polk pa je prispel čez Ivanac do naselja Fojde. Italijani so medtem že pobegnili čez reko Ter. Pri tem so uničili vse mostove na potoku Breg (Grivo) in na reki.³⁰⁹

Nemški alpski korpus

Nemški alpski korpus se je usmeril proti Čedadu še pred uradnim ukazom poveljnika korpusa generala Steina. Kljub številčni italijanski premoči je dobro utrjena in izkušena nemška enota uspela zasesti Mladeseno, ki je padla

³⁰⁹ Prav tam, str. 240–241.

ob 10. uri. Z napredovanjem 10. lovskega bataljona s severne strani proti vrhu je bilo osvojenih še 15 topov in zajetih 150 italijanskih vojakov. Tako je padla še zadnja ovira pred ravnino. Ob 15. uri je polk Leib majorja Bothmerja prvi vstopil v Čedad, v njegovi okolici pa se je branil le še Krkoš. Nemški alpski korpus se je popoldne ponovno vrnil na svoje območje delovanja, tako da se je Württemberški gorski bataljon prebil do kraja Ronki in zavzel nepoškodovani most čez potok Breg. Artilerija dolgega dosega je tega dne od jutra do zgodnjega popoldneva obstreljevala Čedad. Poveljstvo korpusa je že naslednji dan ukazalo prodor v smeri Videm–Maiano. 117. divizija je iz Robiča prišla v Stupico, naslednji dan pa je morala biti v Čedadu. 13. strelska divizija je ostala med Robičem in Kobaridom.³¹⁰

Korpus Berrer

26. in 200. divizija sta napredovali proti črti Monte Jof–Krkoš–Rualis in že zjutraj zasedli Čedad. 4. lovski polk 200. divizije je napredoval proti Ažli potem pa so Italijani preprečili napredovanje v Čedad z učinkovitim artilerijskim obstreljevanjem iz Krkoša. Krkoš je bil poleg Stare Gore eno najpomembnejših italijanskih utrjenih oporišč, ki ju je bilo težko zasesti brez artilerijske podpore, zato je 4. lovski polk čakal, da 26. divizija začne napadati in pritegne pozornost sovražnika. Dva bataljona 3. lovskega polka sta okoli 11. ure napadla in okoli 13. ure je ogenj s Krkoša začel hitro slabeti. 200. divizija se je lahko že premikala po levem bregu Nadiže in je napredovala proti Čedadu. 3. in 5. lovski polk sta takoj po padcu Krkoša napredovala proti Vidmu in obšla zapuščeni Čedad. Ponoči sta prišla do Mojmaka (Moimacco) in 28. oktobra do reke Ter. 26. divizija je Krkoš (Monte Purgessimo) zasedla s pomočjo 3. lovskega polka 200. divizije. Večina divizije je v Čedad prispela šele pred večerom, saj so bili mostovi v Čedadu in Ažli porušeni. Nadaljevalo se je napredovanje proti Vidmu. Oblikovale so se tri skupine: na začetku je bil 121. polk z eno gorsko baterijo in nekaj pionirji, za njimi je bil 119. polk z eno baterijo in na koncu je sledil 125. polk.³¹¹

³¹⁰ Prav tam, str. 241.

³¹¹ Prav tam, str. 242.

Korpus Scotti

5. divizija je morala skladno z ukazom napredovati v zahodni smeri proti Koradi ne glede na uspeh 2. soške armade. Na čelu 5. divizije je bil 8. polk grenadirjev, v njegovi predhodnici pa je bil bataljon strelcev stotnika von Witzlebn. Ta bataljon se je na Špiku (Monte Spigh) kmalu srečal z dobro utrjeno italijansko obrambo. Kljub temu je polku uspelo zajeti 1000 italijanskih vojakov in odbiti vse italijanske protinapade. Stotnik von Witzleben je z 9. in 10. četo napadel z enega boka, 1. bataljon 8. polka pa z drugega. Okoli 14. ure je bila obkolitev končana, okoli 16. ure pa je kljub italijanskim poskusom protinapada vrh padel, Italijani pa so bežali proti Stari Gori. Zajetih je bilo 2000 italijanskih vojakov in 20 mitraljezov. Špik je bil težko osvojljiva in dobro utrjena italijanska trdnjava. Tudi Stara Gora je bila dobro utrjena, zato je bilo treba napad nadaljevati. Ob pomoči baterije 26. divizije so okoli 18.30 osvojili tudi Staro Goro in zajeli okoli 600 Italijanov ter 16 mitraljezov. Zvečer se je 8. polk ustavil pri Subidu (Monte Subit), hribu nad Čedadom, 23. polk pa pri kraju Jagnjed (Iainich). 12. polk, ki je bil do takrat v rezervi divizije, se je premestil iz Ročinja na hrib Sveti Ivan.³¹² 1. avstro-ogrska divizija je tega dne napredovala po cestah v dolini Idrije, kjer je bilo premikanje oteženo zaradi porušenih mostov in narasle reke. Do večera je prišla do Selca in Teje (Cladrecis, San Pietro Chiazacc). Štab korpusa je ostal v Slapu, naslednji dan pa se je preselil na Kambreško. Tega dne je šest divizij 2. soške armade prečkalo Sočo med Ročinjem in Plavami. Dogajali so se zastoji prometa na tolminskem pontonskem mostu, kar je povzročilo kolone vozil do Podbrda. V dolini Idrijce so se na cestah dogajali zastoji zaradi vse več enot in prateža 2. soške armade. 14. armadi so povzročale številne težave velike kolone italijanskih ujetnikov. Njene enote so imele težave z oskrbo in podporo artilerijskih enot, ki so obstale daleč v zaledju. Glede na to, da je prišla večina umikajočih se italijanskih enot 2. in 3. armade šele na črto Krmin–Tržič (Monfalcone), so imele od Tilmenta do Codroipa enako pot kot avstrijsko-nemške enote. Te bi jim lahko preprečile umik in tako uničile obe italijanski armadi. Nemška pomoč avstro-ogrskim enotam je bila prvotno ponujena samo do Tilmenta, vendar je bilo jasno, da se mora ob takšni zmagi končni cilj premakniti naprej na zahod. Najpomembnejše za avstrijsko-nemške enote je bilo, da pridejo do mostov, preden bi jih Italijani uničili. General von Below je sklenil, da bo levo krilo 14. armade napredovalo proti mostovom pri

³¹² Prav tam, str. 242.

Codroipu, saj jih 2. soška armada, na katere operativno območje bi mostovi sicer spadali, ne bi mogla pravočasno doseči. Večina je morala napredovati čez Videm na zahod in poskusiti priti čim prej do Tilmenta. Nadvojvoda Eugen, poveljnik jugozahodne fronte, je ta načrt potrdil in ob 19. uri izdal povelje, v katerem je zapisal, da bi hitra zasedba prelazov čez Tilment zahodno od Codroipa ustvarila možnost, da se sovražniku zapre umik na zahod. V povelju je zapisal, da bo levo krilo 14. armade napredovalo od Vidma proti Codroipu, za napredovanje armadne skupine Borojević čez črto Videm–Cervignano pa bodo pravočasno izdana nujna povelja.³¹³

Poveljstvo 14. armade je 26. oktobra zvečer prejelo novico o resnem francoskem prodoru na zahodni fronti, ki je povzročil precejšnje nemške izgube. Nemško vrhovno poveljstvo je zato zahtevalo vrnitev dela izposojene artilerije 14. armade. Pred večerom so od 2. soške armade izvedeli, da napadalci še niso osvojili Korade, ki je pripadala še vedno Italijanom, predvsem zaradi težav s transportom artilerije po cestah iz doline Soče proti zahodu. Armadne in frontne rezerve se tega dne niso premikale. 14. armada je poveljstvu jugozahodne fronte predlagala, da bi vse nepotrebne enote in artilerijo obeh soških armad premestili na Tirolsko in tako čim prej omogočili avstro-ogrsko ofenzivo. Pozivov 14. armade višje poveljstvo jugozahodne fronte ni upoštevalo.³¹⁴

³¹³ Prav tam, str. 243.

³¹⁴ Prav tam, str. 243–244.

DOSEŽENA NAČRTOVANA ČRTA OFENZIVE – TILMENT

Napredovanje enot 14. armade

Že 25. oktobra je Cadorna ukazal Sagramosu, naj s šestimi divizijami zadrži sovražnika na reki Ter, da bi 3. armadi dal dovolj časa za umik za črto 2. armade, kar pa Sagramosu ni uspelo zaradi razsula v armadi. Nadvojvoda Eugen je ukazal 27. oktobra ob 19. uri po pogovorih z von Belowom 14. armadi napredovanje iz Vidma proti Codroipu, da se čim prej zajamejo mostovi na reki Tilment. 14. armada je zato hitela in zajela mostove pri Pinzanu, Dignanu in Codroipu. Vedno hitrejšo napredovanje je povzročalo številne logistične težave, saj oskrbovalne enote niso uspele pravočasno oskrbeti hitro napredujočih enot. Poleg tega so morale enote v konici napredovanja zapustiti težko artilerijo in številne italijanske vojne ujetnike, kar je zahtevalo določen delež posadk za njihov nadzor. Akcija je potekala težko zaradi cest, ki so bile zaradi blata, številnih italijanskih ujetnikov in tehnike zaprte ali težko prevozne.³¹⁵

Poveljstvo 14. armade je 28. oktobra imelo svoj sedež na Kneži in 29. oktobra v Kobaridu. Zaradi slabih radijskih zvez med poveljstvom armade in korpusi je korpus Stein prepozno prejel ukaz o razmejitvi območij delovanja med enotami, zato je napredoval v smeri Maiano–Videm, korpus Berrer pa je napredoval v ravni smeri proti Vidmu, kar je južneje, kot je predvidevalo poveljstvo 14. armade.³¹⁶

Korpus Krauss je tega dne moral napredovati v smeri Colloredo di Monte Albano–San Daniele–Vacile. Okoli Prevale so 28. oktobra zjutraj potekali

³¹⁵ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 119–120.

³¹⁶ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 245.

boji in okoli poldneva so se vdali preostali italijanski alpinci. Severna kolona divizije Edelweiss je tega dne prišla do zadnjega višavja nad dolino reke Bele in do Stavlice (Monte Staulizza) in tako ogrozila umik enot s karnijskega območja. Južna kolona s 50. avstro-ogrsko divizijo je morala zavzeti San Gervasi in Ahtno, medtem ko je 22. strelska divizija poskušala z napadom zavzeti močno utrdbo La Bernadia. Enote so napredovale brez artilerijske podpore, vendar pri osvajanju utrdbe na Krnici niso imele večjih težav, saj utrdba ni bila povsem zasedena. Enote so napredovale proti Čenti in so zvečer prispele do Tera, kjer je bil most porušen. 43. gorska brigada je ostala na levem bregu, 98. brigadi pa je uspelo prebresti reko in napredovati proti Čenti.³¹⁷

Korpus Stein je dobil nalogo, da napreduje v smeri Plaino–Silvella–Gradiška ob Soči (Gradisca d'Isonzo). Napredovanje 12. šlezijske divizije sta ovirali slabo vreme in dejstvo, da je na vsem srednjem toku Nadiže ostal samo most pri Podbonoscu. Do konca dne sta se 62. in 63. polk prebila do Tera pri Savorgniano in Primulaccu. Nemškemu alpskemu korpusu je uspelo s svojimi enotami zavzeti most čez reko Ter pri Saltu, kar je bilo pomembno za nadaljnje napredovanje. 117. divizija se je prebila do vasi Ronki, 13. divizija je prišla do Robiča, artilerija nemškega alpskega korpusa pa je obstreljevala železniško postajo v Vidmu.³¹⁸

Korpus Berrer je dobil nalogo napredovati v smeri Chiavris–San Marco–Coderno–Arzenutto. 28. oktobra so enote korpusa Berrer prečkale reko Ter, zavzele Videm in nadaljevale svoj pohod. 26. divizija je v zgodnjih jutranjih urah prodirala proti Vidmu, da bi prevzela nadzor nad predelom južno in zahodno od mesta, medtem ko je 200. divizija prav tako prodirala proti Vidmu, da bi prevzela nadzor nad mestom in njegovimi severnimi predmestji. V predhodnici so bile samo nekatere izmed enot 200. divizije oziroma njenega 5. lovskega polka, saj so preostale zaostajale za nekaj ur. Okoli 4. ure zjutraj so se enote italijanskega 7. korpusa na dostopih do reke Ter krčevito branile, vendar so napadalci uspeli prebiti obrambno črto in zajeti 600 italijanskih vojakov ter 16 mitraljezov. Prodirali so skozi Beivars in naprej proti železniški progi Videm–Humin. Okoli 10. ure je ena izmed čet vstopala v severni del mesta, ki je bilo zapuščeno, izropano in polno vojaškega materiala. Pripadniki 5. lovskega polka so bili utrujeni, poleg tega so se Italijani v Vidmu upirali. Polku je uspelo upor zatreti, še posebno po prihodu okrepitev. Kmalu so prodrli naprej proti severu do Feletta Umberta, potem pa so se enote zaradi

³¹⁷ Prav tam, str. 245.

³¹⁸ Prav tam, str. 245–246.

izčrpanosti ustavile v Colugni. 3. in 5. lovski polk sta prodiranje nadaljevala severno od ceste Videm–Čedad, 4. polk pa je prodiral po cesti in vstopal v Videm iz zahodne smeri, se pri kraju Remanzacco spopadel z umikajočo se enoto italijanske vojske, potem pa nadaljeval svojo pot proti Vidmu.

Okoli poldneva je 4. polk dohitel in prehitel avtomobil generala Berrerja, ki je vozil proti Vidmu v prepričanju, da je 26. divizija že zavzela svoje mesto. V predmestju San Gottarda je avto naletel na zasedo, v kateri sta dva italijanska karabinjerja ubila generala Berrerja in njegovega pribočnika. Smrt generala Berrerja je bila velika tragedija, saj je bil priljubljen poveljnik, ki je želel biti vedno v prvih bojnih črtah skupaj z borci. Poveljstvo korpusa je prevzel general Hofacker, dotedanji poveljnik 26. divizije. Tega dne so na južnem delu mesta pri železniški postaji enote korpusa Berrer zajele 1700 italijanskih vojakov. Do večera so se v mestu zbrali vse enote 200. divizije in deli 4. lovskega polka, ki so tja prišli z zahoda.

26. divizija je tega dne prišla do Selvisa južno od ceste Videm–Čedad, vendar reke Ter ni mogla prebresti zaradi visokega vodostaja in močne obrambe na drugem bregu. Enote so se zaustavile, počakale na avstro-ogrsko artilerijo in ob 15. uri nadaljevale premik čez most blizu mesta San Gottardo. Na koncu so enote prečkale reko po mostu na glavni cesti, tako da so prispele v Videm šele zvečer. Jutranja akcija pri Selvisu je kljub vsemu pospešila beg italijanskih vojakov iz Vidma. 125. polk je Videm obšel po južni strani in v Pradamanu zajel dolgo kolono kamionov. Samo en bataljon je do večera zajel 3000 italijanskih vojakov in veliko opreme.³¹⁹

Korpus Scotti je napredoval v smereh železnice Videm–Codroipo in Casarsa. 5. divizija je tega dne prodirala proti Remanzaccu na vzhodni strani Vidma in nadaljevala pot proti Codroipu. Tako je italijanskim enotam, ki so se umikale iz hribovitih predelov, preprečila in presekala umik. 1. avstro-ogrska divizija, ki je v prvih dveh dneh utrpela velike izgube, je dobila nalogo, da zavzame mostove pri Codroipu. Divizija je začela svoj pohod proti mostovom ob 16. uri, zvečer pa se je ustavila v Vidmu, kjer je dobila ukaz, da mora prevzeti položaje 200. divizije.³²⁰

Poveljstvo 14. armade je poskušalo 28. oktobra uskladiti delovanje vseh korpusov in vzpostaviti načrtovane odseke njihovega delovanja, pri tem pa se

³¹⁹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 120–121; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 246.

³²⁰ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 120–121.

je postavljalo težišče operacij še naprej na desno krilo. Na območju obeh soških armad so se italijanske enote bolj ali manj organizirano umikale, tako da je Korada padla brez boja, že proti večeru pa so enote 2. soške armade vkorakale v Krmin. Istega dne je bila osvobojena Gorica. Prvi je v mesto vkorakal 96. karlovški polk. Prometne razmere v okolici Tolmina so se nekoliko izboljšale, toda južno je še vedno vladal prometni kaos zaradi množice vojakov in vojaške opreme obeh soških armad.

General von Below je ugotavljal, da je bil uspeh tako velik in hiter, da večine konjeniških enot iz notranjosti niso uspeli pravočasno premakniti na frontno črto in v njeno zaledje. Vse avstrijsko-nemške enote so 28. oktobra prodrle do nižine, Videm je bil zaseden, Gorica pa osvobojena. Čeprav je v Posočju vladala gneča prodirajočih enot, vozil, živine in kolon italijanskih ujetnikov, se je stanje postopoma umirjalo. Nedvomno so Nemci poslali na Sočo svoje najboljše enote, v sestavi 14. armade pa sta prevladovala nemški element in vpliv. Najuspešnejša sta bila 12. šlezjska divizija in Nemški alpski korpus, ne smemo pa zanemariti pomembne vloge drugih nemških in avstro-ogrskih enot.³²¹

Spopadi za italijanska mostišča

29. oktobra so se korpus Krauss, Edelweiss in 22. strelska divizija prebili v Kanalsko dolino (Val Canale) in zavzeli utrdbe Bila, Reklano (Raccolana) ter Čento z okolico. 55. divizija je bila usmerjena proti mostu pri Corninu, čete iz korpusa Stein pa so prodirale med Monte Ragogno in Dignanon, da bi najhitreje zavzele most pri Pinzanu in Dignanu. 12. šlezjska divizija se je usmerila proti Pinzanu, nemški alpski korpus pa proti Dignanu. Čeprav uradnega ukaza še ni bilo, so poveljniki enot pričakovali ukaz o nadaljevanju pregona čez Tilment in dali svojim enotam ustrezne ukaze. Tudi korpus Hofacker (prej Berrer) je usmeril svoje enote proti mostovom med Ragogno in Codroipom. Do Dignana so prvi prispeli deli 200. divizije, toda mostišča so bila dobro branjena. Italijanom je uspelo mostova uničiti, zaradi visokega vodostaja in pomanjkanja pontonskih mostov pa prestop reke na tem delu ni bil mogoč. Enote so se zmedle, saj so iskale prehod čez reko in poskušale najti kak nedotaknjen most ali uporaben prehod. Korpusa Stein in Hofacker sta

³²¹ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 247.

se zarila kot klin v umikajočo se sovražnikovo množico. Vsi ostanki razbite italijanske 2. armade, predvsem njenega desnega krila, so bili zajeti, 3. armadi pa je uspel umik čez Latisano. Cesta Videm–Codroipo je bila zaradi vozil, topov, živine, vprege, beguncev in vojakov neprehodna. Vojaške izgube na nemško-avstro-ogrski strani so bile do tedaj majhne, vendar so bile enote izčrpane, začeli so se tudi spori med nemškimi in avstro-ogorskimi enotami glede delitve plena. Pri Codroipu so se Italijani še zadnjič pomembneje uprli.³²²

10. avstro-ogrski armadi, ki je delovala severno od 14. armade, in 2. ter 1. avstro-ogrski soški armadi na jugu je bilo ukazano, da izvajajo pritisk in napadejo sovražnika. Razen nekaj napadov 2. armade pri Banjšicah večjega pritiska na sovražnika ni bilo. Tako se je okoli 300.000 vojakov italijanske 3. armade brez večjih težav umikalo na rezervne položaje, in to brez večjih izgub ter spopadov.³²³

General Hofacker je 30. oktobra ukazal 26. in 200. diviziji, naj po osvojitvi mostov pri Delizii prodirajo po desnem bregu Tilmenta najprej proti Casarsi in San Vitu. Še vedno je prevladovalo optimistično prepričanje, da bodo uspeli zavzeti vsaj en nepoškodovani most. Premiki so se začeli okoli 6. ure zjutraj. Okoli 11. ure so se prve enote prebile do pravkar uničenega cestnega mostu. Enako se je zgodilo z železniškim pontonskim mostom, ki so ga uničili italijanski vojaki. Nič bolje ni bilo z 200. divizijo pri Dignanu, kjer so italijanski vojaki tudi uničili most. Okoli 9. ure je poveljstvo 14. armade izvedelo, da so se enote 2. soške armade prebile na progo Videm–Palmanova. Nadaljnje premike so določili izhajajoč iz tega, da bo 2. armada poskrbela za mostove pri Latisani in za enote italijanske 3. armade, ki se umikajo čeznje.³²⁴

1. avstro-ogrska ter 5. in 117. nemška divizija so se tega dne južno od Vidma zapletle v hude boje z umikajočimi se italijanskimi enotami in enotami v protinapadu. Enote korpusa Krauss so zavzele Ponte, Stazione per la Carnia, Pušjo vas in Humin. Zavzele so tudi utrdbe pri Osoppu in Ospedalettu. Pri premikanju jih je zelo oviralo artilerijsko obstreljevanje z Monte Feste, trdnjave na Monte San Simeoneju, vendar se niso mogli drugače braniti, kot da so prečkali Tilment ali streljali z oblegovalnimi topovi. Bošnjaki iz 55. avstro-ogrske divizije so se pri Maianu in Susansu spopadli z močnimi italijanskimi enotami in po hudi bitki zajeli 1000 italijanskih vojakov ter nadaljevali pot

³²² Prav tam, str. 248.

³²³ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 124–125; M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra*, str. 381.

³²⁴ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 248–249.

proti železniškemu mostu pri Corninu. Prvi poskus osvojitve mostu je bil neuspešen, zato so nov poskus preložili na naslednji dan.

Enote korpusa Stein so tega dne prodirale proti zahodu in poskušale priti do mostov na njihovem območju delovanja, in sicer 12. šlezjska divizija pri Pinzanu ter nemški alpski korpus pri Dignanu. Italijani so se srdito upirali in prodiranje je bilo zaradi tega upočasnjeno. Okoli San Daniela je bilo zajetih okoli 10.000 vojakov, od močnejših italijanskih oporišč se je upiralo samo še oporišče Monte Ragogna. Ob ugotovitvi, da je most pri Dignanu porušen, se je nemški alpski korpus usmeril proti severu proti nedotaknjenemu mostu pri Pinzanu, po katerem je potekal gost promet. Prišlo je do nesporazuma z višjim poveljstvom in gardijski polk, ki je bil v bližini mostu, se je moral vrniti na jug. Tako je propadla enkratna priložnost, da bi most prečkali že 30. oktobra. Most je bil tako do 1. novembra prehodan, vendar se ga ni dalo prečkati zaradi močne italijanske obrambe na nasprotnem bregu. Nato so ga še isti dan uničili italijanski vojaki.

Poveljstvo 14. armade je čakalo, kdo bo zagotovil prečkanje narasle reke, da bi lahko čez mostišče čim prej poslali svoje enote na jugozahod. Pontonske opreme niso imeli, zato so preventivno vnaprej določili splošno smer prodiranja po prečkanju reke. 14. armada je morala proti zahodu prodirati po severnem robu Beneške nižine. Prvi cilj korpusa Krauss je bil osvojiti Sacilo, drugi korpusi pa naj bi osvojili Pordenone. Cadorna je severno od Spilimberga za obrambo rečnih bregov Tilmenta in prehodov čezenj oblikoval nov korpus pod poveljstvom generala Di Giorgia z 20. in 33. divizijo, ki je bila sicer 2. in 3. novembra pomembna pri zaustavljanju avstro-ogrskih in nemških enot.³²⁵

Prečkanje reke Tilment

31. oktobra so se zgodila nesoglasja med 14. in 2. soško armado, ki nista prodirali proti jugu proti Latisani, temveč proti Codroipu in sta se med seboj nevarno prepletali. Italijani so tega dne neovirano končali umik 3. armade in uničili vse mostove. Korpus Hofacker se je pripravljaj na poskus prečkanja porušenih mostov pri Delizii. 200. divizija je prodirala naprej proti jugu in bi morala do večera prispeti na pol poti do Latisane. Med potjo se je srečevala z enotami 2. soške armade. Most pri Madrisiju, ki so ga dosegli pozno zvečer,

³²⁵ Prav tam, str. 249.

je bil delno porušen in vsi poskusi, da bi ga usposobili, so propadli zaradi močnega obstreljevanja z nasprotnega brega. Zvečer so bile razmere take: na levem krilu ni uspelo korpusoma Scotti in Hofacker nikjer prečkati reke, vsi mostovi so bili uničeni. Nadaljevanje prodora proti jugu je bilo nesmiselno in poveljstvo 14. armade je zahtevalo, naj se vse sile vrnejo na črto Codroipo–Videm. 1. in 2. novembra tudi ni bilo drugih akcij razen številnih neuspešnih poskusov prečkanja reke. Tako se je 30. oktobra prvič prenehal pregon sovražnika. Na območju korpusa Krauss so se 50. in 55. divizija ter deli 12. šlezijske divizije zbrali na območju Monte Ragogne in mosta pri Corninu. Prav tako neuspešno so želeli priti na otok Clapat. Med čakanjem na prihod artilerije sta poskušali obe diviziji obvladati Monte Ragogno, vendar jim 30. oktobra ni uspelo.³²⁶

Zahvaljujoč zračni izvidnici je dobilo poveljstvo 14. armade podatke o nadaljnjem umikanju italijanske vojske proti zahodu. Očitno je bilo, da Cadorna ni računal na resno obrambo na Tilmentu, še zlasti, ker so do takrat samo narasle vode preprečile forsiranje reke na široki fronti. Enote 14. armade so tako lahko zaslužen dva dni počivale. Vsi poskusi prehoda na drugi breg so bili neuspešni, dokler niso Bošnjaki iz 55. avstro-ogrske divizije 2. novembra zvečer prečkali reke čez porušen most pri Corninu in naslednje jutro zagotovili mostišče, po katerem sta tistega dne na drugo stran šla ves korpus Krauss in 12. šlezijška divizija. Ta prehod spada med pomembne prehode reke v celotnem preboju, saj so Italijani uničili lok zahodnega kraka mostu.³²⁷

Tudi druge napadalne enote so imele težave s prečkanjem mostov, saj so 31. oktobra predhodnice 60. avstro-ogrske divizije iz 2. soške armade skupaj z Nemci iz 5. divizije prispele do mostu pri Madrisiju. Most je bil zgrajen iz kamnitih stebrov in lesene konstrukcije, ki so jo Italijani zažgali. Nemci so odšli na sever in mostišče prepustili avstro-ogrskim vojakom, ki so most pogasili. 1. novembra se je morala 50. divizija zaradi zmede v poveljstvih pomakniti proti severu, most pa so predali v upravljanje nemškemu 157. polku iz 117. divizije. Ta ga je predal 44. avstro-ogrski strelski diviziji. Med premeščanjem enot na nasprotnem bregu so se Italijani odločili, da most temeljito uničijo. 60. divizija je izgubila priložnost, da bi kot prva prišla na nasprotni breg Tilmenta. V operativnih conah Krauss in Stein je bil malo južneje od Cornina še en večji leseni most pri Pontaibi oziroma Valerianu. Ko so enote 12. in 50. divizije zlomile odpor na Monte Ragogni in zajele okoli 3000 italijanskih

³²⁶ Prav tam, str. 250.

³²⁷ Prav tam, str. 250.

branilcev iz 20. divizije korpusa Di Giorgio, se je zmanjšal odpor branilcev tega mostu, zato so ga lahko začeli popravljati. 2. novembra zvečer so prišli prvi bataljoni 12. šlezijske divizije čez reko na zahodni strani mostu. Most je bil za silo popravljen in tako je del te divizije odšel proti jugu, da bi pomagal nemškemu alpskemu korpusu usposobiti most pri Dignanu. 3. novembra sta bili popravljeni dve mostišči in zaukazan je bil režim prečkanja. Pri Corninu je najprej prečkala 55. avstro-ogrska divizija, za njo nemška lovska divizija, pri Pontaibi pa najprej 12. šlezijška divizija, za njo 50. avstro-ogrska divizija in ostanki korpusa Stein.³²⁸

1. in 2. novembra je general von Below pripravljala reorganizacijo 14. armade. Glede na to, da sta bili 1. in 2. soška armada na isti frontni črti, fronta pa se je ožila, so korpus Scotti (1., 4. in 57. avstro-ogrska divizija) kot tudi 200. in 5. divizija prestopili v armadno rezervo, sestava preostalih treh korpusov pa je bila takšna: korpus Krauss je bil sestavljen iz 50., 55. in nemške lovske divizije (22. strelska divizija je bila začasno v 10. armadi, vendar se je pozneje vrnila h Kraussu); korpus Stein je bil sestavljen iz nemškega alpskega korpusa, 12. in 13. strelske divizije. Korpus Hofacker sta sestavljali 26. in 117. divizija. Korpus Stein je do 1. novembra zajel 80.000 vojakov, 700 topov in veliko vojaškega materiala, korpus Hofacker pa 99.000 vojakov, 690 topov, 100 težkih minometov in 700 tovornjakov. Skupaj z italijansko vojsko naj bi bežalo okoli 400.000 civilistov. Nemške enote so bile posojene samo za prodor do Tilmenta, saj nihče ni pričakoval takega uspeha. Poveljstvo jugozahodne fronte je zato izdalo ukaz za podaljšanje ofenzive. Vsaka armada si je prizadevala prečkati reko v svoji operativni coni, tako da je 14. armada za nadaljnje operacije uporabljala kot skrajno južno črto prodiranja cesto Pordenone–Prata–Fontanella–Tezze.³²⁹

1. novembra vzhodno od Tilmenta ni bilo več italijanskih vojakov. Iz prestreženih italijanskih radijskih sporočil je bilo mogoče razbrati, da se bo umikanje nadaljevalo do reke Piave. Glede na to, da je Cadorna izdal ukaz šele 4. novembra, je bil to velik uspeh obveščevalne službe.³³⁰

Skupina armad von Hötendorfa še vedno ni dobila ne enot in ne materiala za ofenzivno akcijo, čeprav se je pojavila edinstvena priložnost za uničenje celotne italijanske fronte in tudi vojske. Izgovor, da je obstajala nevarnost odpoklica nemških enot, je bil nesprejemljiv, saj je prav nemško vrhovno

³²⁸ Prav tam, str. 250-252.

³²⁹ Prav tam, str. 251.

³³⁰ M. Thompson: *The White War*, str. 320.

poveljstvo von Belowa ves čas pozivalo k usklajeni akciji s Soče in Tirolske, kar je pomenilo samo to, da bi moral biti cilj doseči reko Adižo in ne Piave. Dejstvo je tudi, da so nekatere nemške enote ostale v Italiji vse do božiča. Cadorna je imel 2. novembra še nekaj upanja, da bi se lahko utrdila obramba Tilmenta. Vendar je 3. novembra to upanje zamrlo, 4. novembra pa je že izdal ukaz za umik na Piavo.

Na nasprotni strani so se dogajala vse večja nesoglasja med poveljstvom 14. armade in poveljstvi obeh soških armad. Armadi je bilo po dveh letih trpljenja na Soči težko prepričati, naj nadaljujeta preboj proti jugozahodu in pustita ves vojni plen na območju Vidma ter Codroipa. Zaradi sporov in nesoglasij ni bilo več možnosti, da bi zajeli del 3. italijanske armade ter že 1. novembra pri Madrisiji prestopili Tilment. Težava je bila tudi, da so bila poveljstva avstro-ogrskih armad daleč v notranjosti, saj je bil do 1. novembra štab 2. armade v Logatcu, 1. armade v Sežani, štab skupine armad pa v Postojni. Izkazalo se je, da je imelo poveljstvo 14. armade boljše stike s poveljstvom jugozahodne fronte kot pa s sosednjima armadama.³³¹

³³¹ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 251.

PRODOR NA PIAVO

Od Tilmenta proti Piavi

Avstro-ogrske in nemške enote naj bi prečkale Tilment pri Pinzanu in Corninu 4. novembra. Večina njihovih enot do takrat še ni uspela prečkati reke, zato sta imeli 2. in 3. italijanska armada dovolj časa, da sta se umaknili na reko Piavo in jo tako prečkali 7. novembra.³³² Po mnenju von Belowa je bil glavni krivec za zamujanje avstro-ogrskih enot Borojević, ki jim je prepovedal nadaljevanje poti. Čakal je namreč na prihod dodatne logistične oskrbe in težke artilerije, vendar je nove razmere prekinil nadvojvoda Eugen, poveljnik jugozahodne fronte, ki je ukazal napredovanje za vsako ceno.³³³

Italijanske enote v Karniji in italijanska 4. armada generala Di Robilanta so se spopadali s težavnim umikom, tako da je velik del enot ostal ujet v gorah. 23.000 vojakov italijanske 4. armade se je umikalo iz doline Brente na Monte Grappo in do Piave. Med vojno z Avstro-Ogrsko je 4. armada zgradila zelo dober obrambni sistem v gorah, kar pa v 12. ofenzivi ni izkoristila. Morala se je umakniti in utrditi položaje na Monte Grappi.

Ukazi avstro-ogrškega nadvojvode Eugena 4. novembra so bili, da se prekinejo povezave italijanske 4. armade in karnijske skupine s preostalimi italijanskimi enotami ter da se nemška 14. armada poveže s von Hötendorfovimi enotami na planoti Asiago. 14. armada je dobila nalogo, da pride do Belluna in čim prej prekine komunikacije italijanske 4. armade. 14. armada je bila prvotno mišljena, da deluje na območju levega brega reke Piave, desni breg pa naj bi bil pod pristojnostjo 10. avstro-ogrske armade, ki je prihajala s severa. Von Below se s tem ni strinjal, saj so njegove enote prišle do Piave pred 10. armado.

³³² Prav tam, str. 148.

³³³ F. Fadini: *Caporetto*, str. 265.

Zato je dobil dovoljenje za napad na Longarone, ki je na desnem bregu reke. Nenehno so se dogajala nesoglasja med Kraussom in von Belowom o tem, katere komunikacije bo Krauss uporabil za dosego Belluna. Krauss naj bi deloval na komunikacijah, ki vodijo do Belluna po severnem goratem delu. S tem se ni strinjal, poleg tega sta bila von Below in von Dellmensingen zaskrbljena nad hitrostjo Kraussovih enot, ki niso pravočasno prekinile umika italijanskih enot.³³⁴

10. novembra je poveljstvo avstro-ogrske jugozahodne fronte izdalo ukaz, da izvedejo Kraussove enote ofenzivo na Monte Grappa. 10. avstro-ogrska armada je morala ostati v zaledju, divizija Edelweiss pa se je ponovno priključila 14. armadi, ki je dobila sektor delovanja med Pederobbo in Nerveso, kjer je napredovala proti Piavi. Že 26. oktobra je italijanska vlada zaprosila za pomoč Britance in Francoze, tako da je novembra prišlo na italijansko fronto šest francoskih in pet britanskih divizij s čez 200.000 vojaki. Von Belowu je postalo jasno, da se je treba premikati hitro, še preden se antantne enote konsolidirajo in utrdijo na svojih obrambnih položajih. Von Dellmensingen in von Below sta zahtevala čim več logistične podpore pri prečkanju Piave, poleg tega pa sta zagovarjala čim hitrejšo ofenzivo čez reko. 14. armada bi morala težišče preboja izvesti na dobro utrjenem masivu Monte Grappa.³³⁵

Na nasprotni strani je bila naloga italijanske 4. armade, da z 51., 15. in 56. divizijo zasede položaje na masivu Monte Grappa. 17. in 18. divizija ter 1. korpus so morali braniti Piavo med Pederobbo in Nerveso. Cadorna je po avstro-ogrski ofenzivi v Trentinu leta 1916, imenovani tudi »kazenska ekspedicija« (*Strafexpedition*), ugotovil, kako zelo strateško je pomemben masiv Monte Grappa, zato je že takrat ukazal njegovo dodatno utrjevanje in zgradil nove ceste, ki so vodile tja. Tako je bila večina komunikacij zgrajena že leta 1917.³³⁶

Po osvojitvi mostov pri Corninu in Pontaibi je Cadornu postalo jasno, da z umikom na reko Piavo ne sme več odlašati. Iz 3. na 4. november je izdal ukaz 2., 3. in 4. armadi, da se umaknejo na desni breg reke Piave oziroma na masiv Monte Grappa. 3. armada in ostanki 2. armade so prestopili Piavo med 8. in 9. novembrom.³³⁷

³³⁴ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 151–152, 156.

³³⁵ Prav tam, str. 158.

³³⁶ Prav tam, str. 158, 161.

³³⁷ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 253; M. Thompson: *The White War*, str. 323.

5. novembra so soške armade prečkale Tilment in pregon se je nadaljeval. 14. armada se je 7. novembra prebila na Livenzo, korpus Krauss je z desnim krilom napredoval proti mestu Longarone v zgornjem toku reke Piave. Pomembno je bilo, da pride tja še pred italijansko 4. armado, ki se je umikala iz Ampezza in Cadoreja. Avstro-ogrska 10. armada je že 5. novembra dosegla Cortino, v bojih med Tilmentom in Piavo pa so Italijani prvič uporabili oklepna vozila. Z razbitjem korpusa Di Giorgio so napadalci odrezali umik tudi delu enot s karnijskega območja (Zona Carnia), tako da sta 63. in 36. divizija padli v ujetništvo. V prepričanju, da je masiv Monte Grappa za nadaljnje prodiranje čez Piavo pomemben, je bilo korpusu Krauss ukazano, naj se kar najhitreje prebije do mesta Belluno in naprej do mesta Feltre, da bi italijanski 4. armadi preprečili osvojitve masiva Monte Grappa. Italijani so se 7. novembra začeli umikati z vzhodne meje južne Tirolske. Avstro-ogrske enote so jim sledile, obkolitev 4. armade pa ni povsem uspela. Predhodnice 13. strelske divizije so se 9. novembra prebile do Piave in izvedele, da se utrjuje italijanska obramba na reki Piavi že od 25. oktobra. Širile so se tudi govorice o številnih zavezniških vojaki, ki so prišli pomagat italijanski vojski, toda štab 14. divizije je izračunal, da bi se lahko deset ali dvanajst divizij združilo šele konec novembra in da imajo dovolj časa za pregon Italijanov čez reko Adižo (Adige). 10. novembra je bilo zavzeto mesto Belunno in še istega dne so do Piave prispele tudi enote obeh soških armad. Italijani so uničili nekatere mostove, njihov velik del pa je bil poškodovan.

Von Hötzendorfova ofenziva se je začela 10. novembra, in to s šestimi divizijami. Cilj ofenzive je bil osvojiti Planoto sedmih občin (Altopiano dei Sette Comuni), da bi preprečili promet po kanjonu Brente in naprej v dolino. Enote so se prebile do Gallia, italijanski protinapad pa jih je potisnil nazaj na izhodiščne položaje. Von Hötzendorfova zamisel, da bi čez to planoto prodrli v dolino, se ni uresničila, drugih smeri pa niso preizkusili. Uspeli so izvesti prodor proti vzhodu in osvojiti območji Enega in Primolana ter pričakali Kraussove enote v Feltreju. Italijani so 12. novembra utrdili obrambno črto na reki Piavi in antantne sile so začele prihajati na italijansko bojišče z zahodne fronte.³³⁸

V zvezi z nadaljevanjem ofenzive čez Piavo so se že med vojno in tudi pozneje dogajala številna protislovja. To je razumljivo, saj bi z neizkoriščeno priložnostjo za še hujši poraz Italijanov in morebitno ločeno mirovno pogodbo, ki bi jo bila Italija prisiljena skleniti, če bi avstrijsko-nemške sile prodrle do Adiže in Pada (Po), propadla tudi zadnja možnost za rešitev monarhije. Uradno

³³⁸ L. Galić, B. Marušić: *Tolminsko mostišče 1*, str. 253.

stališče Avstro-Ogrske je bilo, da za prečkanje reke ni bilo dovolj spočitih ljudi in pontonskega materiala ter da je bilo premalo artilerije in streliva. Tudi če so Italijani avstro-ogrskim enotam na južnem robu Planote sedmih občin (Altopiano dei Sette Comuni) omogočili presenetljivo močan odpor in njihov napad celo odbili, je bilo nemogoče, da bi si do 10. ali 15. novembra opomogli in se ponovno oborožili ter se uspešno uprli sovražnikovi ofenzivi v nižini. Tudi italijanski zahodni zavezniki še niso bili sposobni posredovati do konca novembra. Na reki Piavi so se tako vzpostavila tri mostišča: eno je bilo v delti blizu lagun okoli Benetk, drugo je bilo pri Zenzonu in tretje pri San Bartolomeu in Fagaréu blizu Trevisa. Prvi dve mostišči so pozneje prostovoljno opustili zaradi močvirja, bolezni, nemogoče gradnje zaklonišč, enote iz severnega pa so se morale predati, saj so ostale brez podpore in oskrbe. Za uničenje tega mostišča so morali Italijani poslati v boj mladoletnike, saj drugih enot niso imeli.³³⁹

Namesto prodiranja čez Piavo na široki fronti skupaj z nemškimi enotami so krenili v napad čez masiv Monte Grappe, in sicer s severa proti jugu po vsej širini, poskus preboja skozi kanjon Brente pa je propadel. Pred začetkom prodora na masiv Monte Grappa je general Krauss, ki je trdoglavo zagovarjal svojo metodo prodora po dolini, trdil, da so po hribih južno od Feltreja razporejene samo italijanske predstraže, da bi bilo napredovanje večjih enot po hribih težko in počasno in zato je bilo treba prodirati po dolinah Brente in Piave. Kljub nasprotovanju generala von Wiedna in Müllerja so 1. avstro-ogrski korpus razdelili na dve skupini, katerih enote so večinoma prodirale po dolini, manjše skupine pa so šle po obronkih masiva. Večino so pri San Marinu zaustavili, pri čemer je bilo v obeh skupinah veliko izgub. Tako se jim ni uspelo prebiti na jug. 16. novembra se je četa iz 1. bataljona 3. strelskega polka prebila čez Monte Prassolan in v takrat še povsem prazno Monte Pertico pod vrh Monte Grappe, kjer so šibke italijanske enote kopale rove, vendar je bataljon poklical četo nazaj. Pertica in Col Buratto sta bila zasedena, odpor je bil prevelik in tako je bila priložnost za vedno izgubljena. Preventivno italijansko utrjevanje masiva Monte Grappa se je začelo že leta 1916 pod vtisom južnotirolske ofenzive maja istega leta, tako da je bila med 12. ofenzivo obrambna črta po južnem robu masiva večinoma končana. Podzemne artilerijske baterije so pokrivalo ves masiv, avstro-ogrski vojski pa je uspelo do prvih položajev »privleči« le nekaj gorske artilerije. Avstro-ogrskih okrepitev je bilo zelo malo in tudi o moči italijanskih posadk na vrhu Monte Grappe

³³⁹ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 253–254.

se ni dovolj vedelo. Do decembra 1917 so se avstro-ogrske enote prebile do zadnjih italijanskih položajev pred sestopom v nižino, vendar tudi z velikimi izgubami, zato o nadaljevanju prodora ni bilo več govora. Vrh Monte Grappa je ostal neosvojljiv.³⁴⁰

Obramba Karnijskih Alp in nasprotja med zaveznicama

Italijansko mejo v Karnijskih Alpah so branile karnijske skupine oziroma italijanski 12. korpus, ki je imel samostojno poveljstvo med 2. in 4. armado, poveljeval pa mu je general Tassoni. Ta gorati sektor je na avstro-ogrski strani varovala 10. armada, na italijanski strani pa 26. in 36. divizija 12. korpusa. Na začetku ofenzive je bilo 10. armadi ukazano, naj izvaja pritisk na italijanske enote, vendar je ta na začetku izvedla le manjše artilerijske napade in poslala proti Italijanom nekaj patrulj. Ko je postalo 28. oktobra jasno, da morata 26. in 36. divizija zapustiti svoje položaje in se umakniti na Tilment, se je tudi avstro-ogrska 10. armada začela premikati proti zahodu, glavne akcije proti Italijanom na območju Karnijskih Alp pa je še vedno izvajala 14. armada. Italijanske enote so na Tilmentu dobile okrepitve, saj se je 26. in 36. diviziji priključila še 63. divizija.³⁴¹

Glavni del napada naj bi izvajala nemška 14. armada, avstro-ogrski 2. in 10. armada pa naj bi izvajali pritisk na umikajoče se italijanske enote. Avstro-ogrska 2. armada je imela premalo zalog streliva za svojo artilerijo, 10. armada pa je zaradi pomanjkanja streliva samo občasno napadala s topovi. Avstro-ogrska vojska je želela, da se poveljevanje in pristojnosti 14. armade razširijo tudi na jug do črte Plave–Čedad. Cesar Karel I. je namreč ukazal, da se desno krilo 2. armade razširi do črte kota 1114–Čedad, ki sta pred tem spadali na območje delovanja 14. armade. Zato je von Below protestiral pri nadvojvodi Eugenu, saj naj bi se tako zmanjšalo območje delovanja korpusa Berrer in Scotti, poleg tega pa so enote 14. armade tako hitro napredovale, da jim enote avstro-ogrske 2. armade niso mogle slediti. Nadvojvoda Eugen je protestu von Belowa ugodil. Von Below je bil zaskrbljen zaradi počasnega napredovanja avstro-ogrskih 10. in 2. armade. Ko se je 10. armada komaj začela premikati proti karnijski skupini, sta se 14. armadi že vdali dve italijanski diviziji, in sicer 26. in 36., kar je jasno kazalo na neusklajenost delovanja med armadami centralnih sil.³⁴²

³⁴⁰ Prav tam, str. 254.

³⁴¹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 135.

³⁴² Prav tam, str. 136–139.

ZAKLJUČNE FAZE OFENZIVE

Piava, Asiago in Monte Grappa

12. novembra so bile italijanske armade razporejene na novi obrambni črti od Asiaga do doline Brenta čez masiv Monte Grappa do desnega brega reke Piave pri Pederobbi in po desnem bregu reke Piave do morja. Na pomoč je prišlo šest francoskih in pet britanskih divizij. Italijani so oblikovali nov vrhovni štab, tako da je italijanski kralj 7. novembra odpustil Cadorno in za načelnika vrhovnega štaba imenoval generala Armanda Diaza. Kljub Capellovi uspešni osvojitvi Banjšic v 11. soški ofenzivi si je 2. armada popolnoma uničila ugled s katastrofo v 12. soški ofenzivi, medtem ko sta ga Aosta in njegova 3. armada še vedno imela. Italijanski kralj in Aosta sta bila bratranca, zato si kralj zaradi morebitnih očitkov ni želel na mesto poveljnika vrhovnega štaba postaviti Aoste in se je odločil za Diaza. Njegova pomočnika sta postala generala Gaetano Giardino in Pietro Badoglio.

Diaz je veljal za bolj človeškega v odnosu do podrejenih in prva stvar, ki jo je naredil po prevzemu poveljevanja, je bila, da je ukazal, naj 1. in 4. armada držita obrambo na črti od Monte Caldiera pri Monte Ortigari vse do Val Brenta. Odgovor 1. armade je bil, da je to nemogoče glede na predhodni ukaz, ki je bil umik. Prihod nove ekipe generalov na vrh vrhovnega štaba Diaza, Badoglija in Giardina je pomenil prevetritev v vrhu italijanske vojske. Cadorna je pred tem odpuščal ali pa zamenjal s položajev veliko častnikov, od podpolkovnikov do generalov, brez predhodnih analiz in preverjanja njihove krivde oziroma dokazovanja njihove nesposobnosti. Diaz je ustanovil posebno komisijo, ki je opravila revizijo postopkov odstavitve in premestitve številnih italijanskih častnikov. Predvsem je poskrbel za dobro počutje enot, da so vojaki dobili dovolj hrane, pijače in drugih materialnih dobrin ter dodatnega vojaškega urjenja.³⁴³

³⁴³ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 191–194; M. Thompson: *The White War*, str. 323.

V začetku novembra se je Avstro-Ogrska odločila, da je treba dokončati začetno ofenzivo oktobra in pritisniti na Italijane na vsej jugozahodni fronti. Na reki Piavi je prvi poskus prečkanja organiziral korpus Stein 10. novembra, ko je 12. šlezjska divizija dosegla nepoškodovani most pri kraju Vidor, vendar so jim Italijani preprečevali prečkanje mostu in ga ponoči tudi razstrelili. Tako so bili vsi naslednji poskusi preprečeni tako pri kraju San Vito zahodno od Valdobbiadene kot drugje v okolici. Hkrati je želela prečkati Piavo pri kraju Mino južno od Valdobbiadene 13. divizija, ki je bila v rezervi korpusa Stein, vendar zaradi nezadostne artilerijske podpore ni uspela. Južneje ob reki Piavi sta 1. in 2. avstro-ogrska soška armada želeli prečkati reko in napasti položaje italijanske 3. armade, vendar nista uspeli. 13. novembra sta sicer zavzeli otok Papadapoli, vendar nista uspeli priti na drugo stran reke. Naslednji poskusi 16. novembra, da bi dosegli desni breg reke Piave pri kraju Saletto, so bili neuspešni, deli enot so celo prišli čez reko pri kraju Fagare, vendar so bili hitro obkoljeni. Trije močni protinapadi so prisilili avstro-ogrske enote k umiku nazaj čez reko, tako da so pustili za sabo precej topov in okoli 300 ujetnikov. Avstro-ogrska vojska je organizirala še nekaj lokalnih napadov pri kraju Eraclea. Uspelo jim je doseči območja stare struge Piave, vendar so se Italijani uspešno utrdili na novih položajih. Avstro-ogrsko vojsko so pri Benetkah pričakali dobro utrjeni in moralno močni italijanski vojaki, ki niso dopustili prodora proti mestu.³⁴⁴

Na planoti Asiago je začela avstro-ogrska vojska 10. novembra množično napadati, še posebno je bila usmerjena proti utrjenim položajem na masivu Monte Melette. Štiri avstro-ogrske divizije niso bile uspešne in po hudih izgubah so 22. novembra opustili ofenzivne akcije na planoti Asiago.

Na Monte Grappi je poveljstvo 14. armade ukazalo korpusu Krauss, naj napreduje v smeri Feltre–Fonzaso in zasede celotno območje masiva Monte Grappa. 13. novembra so enote Kraussa napredovale iz mesta Belluno proti mestu Feltre, ki leži na severovzhodni strani masiva Monte Grappa. Krauss v kraju Feltre še ni imel dovolj informacij o stanju obrambe na Monte Grappi, tako da so šele njegovi izvidniki 13. novembra ugotovili, da so Italijani tam dobro utrjeni. Krauss je bil zaskrbljen zaradi zamud z oskrbami svojih enot s hrano in strelivom. Zaradi težav oskrbe s strelivom in zamude artilerijskih enot, ki so bile še na poti, je Krauss ugotavljal, da bi bil napad na Monte Grappo zelo težaven, zato je ukazal napredovanje po dolini Piave in Brente. Korpus je bil razdeljen na dve skupini, in sicer na skupino generala Schwarzenberga,

³⁴⁴ Prav tam, str. 197–198.

poveljnika 55. divizije, ki ji je pripadala še lovska divizija, ter na skupino generala von Wiedena, poveljnika divizije Edelweiss, v sestavi katere sta bili še 43. brigada in 22. divizija. Skupina generala Swarzenberga je napredovala po dolini Piave do Pederobbe, podprta je bila z artilerijo korpusa Stein. Druge njegove enote so napredovale proti masivoma Monte Tomba in Monte Palon. Skupina generala Wiedna je napredovala od Val Cismona in Val Brente proti Bassanu del Grappi ter vasi Cismon na masivu Monte Asolone, 22. divizija pa je bila takrat v rezervi pri mestu Feltre. Generala Wieden in Müller sta dvomila o predlaganih operacijah po dolini Piave in Brente, kar sta želela predstaviti tudi Kraussu, ki pa ni želel sprejeti njunih predlogov. 55. divizija je doživela 14. novembra močan odpor pri vasi San Maria. Med dnevom so nato avstro-ogrski vojaki uspešno zasedli nekaj italijanskih položajev severno od Monte Tese. Druga skupina generala Wiedna je napredovala po dolini Val Cismon, kjer so se pri Monte Peurna spopadli z Italijani, od koder so jih tudi odgnali. Čeprav so Italijani ohranili položaje pri mestu Roncone in Tomatio, so bili napadalci naslednjega dne, 15. novembra, uspešni pri zasedbi mest Roncone in Cismon, potem pa je bilo napredovanje po dolini Brenta ustavljeno. 15. novembra je bil Krauss zaskrbljen zaradi počasnega napredovanja po dolini Piave. Sklepal je, da je pot po dolini Piave varna le, če prevzame nadzor nad masivom Monte Grappa, še posebno nad Monte Tombo in Monfereno, zato je vsem enotam ukazal napad na Monte Tombo. Zaradi počasnosti napredovanja avstro-ogrskih enot in oskrbe s strelivom so se dogajale zamude, zato je bil napad izveden 18. novembra zjutraj. Kraussove enote so napadle Monte Tombo, Monfenero, Fontanasecco, Spinoncio in Pertico. Vsi napadi so bili neuspešni in hitro ustavljeni, poleg tega pa so bile izgube Kraussovih enot visoke. Primanjkovanje streliva, hrane in vode je močno vplivalo na moralo Kraussovih enot.

General von Dellmensingen in von Below sta menila, da je bil za neuspeh na Monte Grappi kriv general Krauss, saj je ukazal svojim enotam napredovati po dolinah Brente in Piave, ki so jih sicer Italijani odločno branili z enotami z masiva Monte Grappa. 18. novembra je general Below ukazal prerazporejanja enot in organiziral nov napad na masiv Monte Grappa, vendar so bili vsi napadi bolj ali manj neuspešni. 26. novembra je bil izkupiček 14. armade slab, saj so Italijani ohranili položaje na Col della Berretti, Pertici, Col dell Orsu in Spinoncii. Edini uspeh napadalcev je bila v teh dneh avstro-ogrška zasedba dela Monte Tombe, vendar so Italijani še vedno uspešno držali obrambno črto na njeni južni strani.

22. novembra je bilo število avstro-ogrskih žrtev pri Asiagu tako visoko, da je cesar Karel I. ukazal začasno prekinitev ofenzive, da bi se izognil številnim novim izgubam. Cesar je 23. novembra obiskal Kraussa, ki je dvomil v uspešnost napredovanja na masivu Monte Grappa. 24. novembra je obiskal von Belowa, ki ga je želel prepričati, naj prekine ofenzivo, saj ni smiselno nadaljevati bojev, vendar se von Below z njim ni strinjal. Von Below je prejel naslednjega dne memorandum nemške komande, da tveganje zaradi zamud ofenzive narašča. Tako je tudi on postal zaskrbljen zaradi počasnega napredovanja 14. armade, še posebno divizije Edelweiss, ki naj bi zavzela Col della Brento. Von Dellmensingen in von Below sta bila zaskrbljena zaradi slabega napredovanja avstro-ogrskih zaveznikov tako Kraussovih enot kot tudi preostalih avstro-ogrskih armad. Below je dobil 2. decembra sporočilo od nadvojvode Eugena, da je ofenziva ukinjena. Za 14. armado je bilo pomembno, da še vedno napreduje v gorah in daje vtis, da ofenziva še ni končana. 14. decembra se je nemška vrhovna komanda odločila, da morajo nemške enote zapustiti Italijo.

Decembra so se boji na Piavi in v Asiagu nadaljevali. Italijanska vojska je dobila dodatne okrepiteve francoskih in britanskih enot. Dogajali so se manjši napadi avstro-ogrške vojske, ki niso spremenili položaja na fronti. Žrtve na obeh straneh so bile visoke, še posebno na območju Asiaga, kjer je avstro-ogrška vojska samo novembra izgubila 23.000 mož (mrtvih, pogrešanih, ranjenih, obolelih), Italijani oziroma 29. divizija pa je v napadu na Melette 4. in 5. decembra izgubila 539 častnikov in 14.236 vojakov (11.000 jih je padlo v ujetništvo). Tudi na Monte Grappi je 4. italijanska armada skoraj popolnoma zaustavila 14. armado. 11. decembra je 4. avstro-ogrška divizija zavzela dele Col della Berrette in območja Asolone. Vse nemške enote, razen 5. divizije, ki je zavzela območje Monte Spinoncia, so bile manj uspešne. V naslednjih dneh so bile nemške enote uspešne pri zavzemanju italijanskih položajev v Salarolu. 13. novembra so zavzele italijanske položaje pod Valderoi na višini 1385 metrov, vendar so bili neuspešne pri napredovanju proti Colle dell'Orsu. Nemške enote so bile 17. decembra uspešne pri zavzetju severnega dela Salarola, vendar so jim Italijani preprečili nadaljnje napredovanje proti Colle dell'Orsu. Na zahodnem delu Monte Grappe je bila 18. decembra 4. avstro-ogrška divizija uspešna pri zavzetju vrha Asolone. Sklenemo lahko, da je 14. armada z ofenzivnimi akcijami res pridobila nekaj ozemlja, vendar so bile izgube velike. Napadalce je nato oviral visok sneg, tako da je bila bitka za Monte Grappo skoraj končana, saj so Italijani zavzeli njene ključne strateške položaje. Na srečo Italijanov so decembra mnoge njihove položaje

zasedle francoske enote, ki so ponovno zavzele dele odvzetih ozemelj, ki jih je italijanska vojska izgubila 22. novembra. Avstro-ogrski in nemški vojaki so v bojih s Francozi utrpeli veliko izgube, tako da so se morali umakniti iz Monte Tombe in Monte Palona proti kraju Alano. Enote 4. italijanske armade so tako ohranile položaje na Monte Grappi, 14. armada je bila razpuščena, nemške divizije pa so bile poslane na druge fronte.³⁴⁵

12. ofenziva se je tako končala konec novembra 1917. 117 avstro-ogrskih in nemških bataljonov je razbilo 238 italijanskih, v petnajstih dneh so fronto premaknili 120 kilometrov proti zahodu. Zajetih je bilo 293.943 italijanskih vojakov, 97 topov velikega dometa, 1577 topov srednjega in težkega kalibra, 1462 poljskih in gorskih topov, 1732 minometov ter velike količine hrane in drugega vojaškega materiala. V tuji in domači strokovni literaturi se danes pojavljajo različni prikazi števila ranjenih, mrtvih in zajetih vojakov tako na nemški in avstro-ogrski strani kot na strani Italije. Avstro-ogrske in nemške izgube med ofenzivo so bile ocenjene na okoli 67.000 mož, od katerih je bilo manj kot 10.000 mrtvih (med njimi 2000 Nemcev). Ocene italijanskih izgub se gibljejo med 11.000 in 12.000 vojaki, 20.000 do 30.000 je bilo ranjenih in 280.000 ujetih. Italijani so tudi zgubili 14.000 m² območja, na katerem je živel 1.150.000 ljudi. Okoli 400.000 civilistov je zapustilo svoje domove.³⁴⁶

Število italijanskih žrtev se po zadnjih študijah giblje okoli 560.000, kar je bistveno manjše število kot v prvih poveljih študijah, v katerih se je število žrtev gibalo med 650.000 in 709.000.³⁴⁷

³⁴⁵ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 195–211.

³⁴⁶ M. Thompson: *The White War*, str. 324; L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 255; M. Isnenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra*, str. 381;

³⁴⁷ A. Fornasin: *The Italian Army's Losses in the First World War, Population* (English edition), Vol. 72, Number 1, 2017, str. 39–62.

KDO JE ODGOVOREN ZA PORAZ?

Prva in najodgovornejša za italijanski poraz sta bila italijansko vrhovno poveljstvo in general Cadorna, ki ni znal organizirati obrambe in svoje vojske za defenzivni način razmišljanja. Cadorna je za padec fronte obdolžil vojake, predvsem njihovo neprimerno vedenje in nizko moralo. Toda za poraz so bili krivi tudi visoki italijanski častniki na poveljstvih armad in korpusov že v tednih ter mesecih pred začetkom ofenzive. Komunikacija med vrhovnim poveljstvom in poveljstvi obeh armad je bila slaba. Jasno je bilo, da so si številni poveljniki po svoje razlagali prejete ukaze ali pa jih sploh niso izpolnjevali.

Italijanski vojaški vrh tudi ni vedel veliko o taktičnih novostih, ki so jih druge vojske razvijale med vojno, predvsem na zahodni fronti. Francoski general Weygand in britanski general Robertson sta bila ob obisku italijanske fronte leta 1917 zaskrbljena nad globino italijanske obrambe in slabim sodelovanjem med pehoto in artilerijo. Italijanska vojska je bila večji del vojne v ofenzivi in ni bila vajena organiziranja obrambe, še posebno 2. armada. Poleg zanikanja vloge obveščevalnih poročil je Cadorna narobe ocenil učinkovitost in sposobnost italijanske obrambe v Zgornjem Posočju in ni poskrbel za dvig morale svojih vojakov. Težave je imel tudi z avtoriteto in neupoštevanjem ukazov njemu podrejenih poveljnikov enot, še posebno 2. armade in njenih korpusov. Od 29 rezervnih brigad 2. armade niti ena ni bila razporejena v severnem delu zaledja soške fronte, kar velja tudi za srednjo in težko artilerijo. Še posebno slaba komunikacija je bila med Capellom in Cadorno. Capello, ki je bil značajsko povsem drugačen od Cadorne, je veljal za uspešnega osvojitelja Banjšic. Med politiki in novinarji so se celo širile novice, da bo nadomestil Cadorno.

Capello je bil nedvomno eden glavnih krivcev za italijanski poraz, saj je iz objavljenih dokumentov razvidno, da je ignoriral Cadornove ukaze o organizaciji defenzive, ni pa tudi organiziral protiofenzivnih priprav, čeprav je o njih ves čas govoril. Po zdravljenju v bolnici je bil za začasnega poveljnika

2. armade postavljen general Montuori. Capello se je 23. oktobra vrnil v svoje poveljstvo v Krmin. Takrat je bilo že očitno, da se bo začela ofenziva centralnih sil. Ta dan je obiskal vrhovno poveljstvo italijanske vojske v Vidmu, saj je imel sestanke s poveljniki svojih korpusov. Naslednjega dne, 24. oktobra, je še pošiljal zadnje ukaze in povelja, zvečer pa je resno zbolel, tako da je moral ponovno predati poveljevanje Montuoriju. Poslan je bil v vojaško bolnico v Padovo in potem v Verono.³⁴⁸

Na območju 4. korpusa generala Cavaciocchi so imeli Italijani slabo organizirano obrambo. Korpus je pokrival pretežno gorato območje, zato nihče ni pričakoval napada v tem sektorju. Korpus ni bil v najboljši kondiciji, kar se tiče morale, taktike ali strategije. Celo na konferenci poveljnikov korpusov 2. armade 19. septembra, ko so govorili o defenzivni strategiji, 4. korpus ni sodeloval. Cavaciocchi je Cadornove častnike, ki so prišli nadzirat, prepričal o učinkoviti obrambi in dobri morali enot. Zagotavljal jim je, da ničesar ne potrebuje in da obljubljena pošiljka artilerije še ni prispela. Nato je 22. oktobra že imel pomisleke glede pripravljenosti 4. korpusa, zato je želel utrditi obrambne položaje 50. divizije. Cadorna je 22. oktobra obiskal svoj štab v Kredu, pri čemer se ni želel vmešavati v operativne ukaze 2. armade, bil pa je vznemirjen glede ofenzive pri Bovcu. Cadorna je ukazal 34. diviziji, da se z območja 7. korpusa premakne v nižino pri Žagi in še bolj utrdi ta del fronte. Zaradi reorganizacije je imela divizija le brigado Foggia (280., 281. in 282. polk), ki je prišla k 4. korpusu 23. oktobra, Cavaciocchi pa je dodal še 2. in 9. polk bersaljerjev 43. in 46. diviziji, 280. polk pa je dodal 50. diviziji. Nazadnje je 34. divizija, ki jo je Cadorna poslal proti Žagi, vsebovala le 281. in 282. polk. 281. polk je bil nazadnje poslan k 43. diviziji, 282. polk pa k 46. diviziji, tako da 34. divizija ni imela nobene enote. Capella je 23. oktobra skrbelo stanje v 4. korpusu, zato je tudi sam ukazal nekaj premikov enot za utrditev obrambe 4. korpusa. Dve brigadi Potenza in Massa Carrara je poslal, da zapreta območje zahodno od Kobarida, dve enoti alpincev pa v okolico Žage in na območje Stola. Te enote naj bi podpiralo 17 baterij težjega kalibra. Velik del enot nazadnje ni prispel do roka na območja, na katerih naj bi enote organizirale obrambo.³⁴⁹

Krivec za italijanski poraz je bil tudi general Pietro Badoglio, ki je poveljeval 27. korpusu. Generalski čin in velik ugled v italijanski javnosti si je prislužil za

³⁴⁸ M. Isenghi, G. Rochat: *La Grande Guerra*, str. 372; J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 70–73.

³⁴⁹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 74–76.

osvojitev Sabotina v 6. soški ofenzivi. V manj kot enem letu je od podpolkovnika in šefa štaba v 6. korpusu 2. armade napredoval v generala in poveljnika 27. korpusa. Po 12. soški ofenzivi so ga množično kritizirali, da ni imel stika s svojimi divizijami in da so njegovi topovi na dan ofenzive utihnili. Badoglio je ves čas govoril o organizaciji protiofenzive na območju od Banjšic do Tolmina, vendar ni naredil ničesar v tej smeri. Kmalu po začetku ofenzive je izgubil stik s svojimi podrejenimi, imel pa je tudi slabe zveze s 4. in 7. korpusom. Veliko poročil je prejemal od 22., 64. in 65. divizije, skoraj nič pa od 19. divizije, ki je bila razporejena na ključnem delu preboja fronte. V prvih urah po začetku ofenzive so 22., 64. in 65. divizija poročale, da držijo svoje položaje, 19. divizija pa je bila odrezana od sveta, tako da je prve novice o dogajanju na njenem območju dobil šele popoldne, 24. oktobra. General Villani, poveljnik 19. divizije, je poročal o hudem bombardiranju in prekinjenih komunikacijah. Kmalu zatem so v Badoglijev štab prispela poročila z informacijami o uspehih sovražnikove ofenzive, kar je tudi njegove enote prisililo k umiku, dezertiranju in begu. Čeprav je italijanska parlamentarna preiskovalna komisija, ki je preiskovala vzroke za poraz na soški fronti, Badoglia obtožila za enega glavnih krivcev za razpad italijanske fronte, se Badogliu ni nič zgodilo. Ko je bilo po končani vojni poročilo komisije objavljeno,³⁵⁰ je bila Italija že zmagovalka vojne, Badoglio pa je postal narodni heroj, ki je nadaljeval svojo uspešno vojaško poklicno pot.³⁵¹

General Bongiovanni je poveljevanje nad 7. korpusom prevzel sedem dni pred začetkom ofenzive. Naloge korpusa so bile predvsem varovanje območja Matajur–Kolovrat, podpora obrambe, zagotavljanje rezervnih sil za krili 4. in 27. korpusa in ob pravem času tudi organizacija protiofenzive. 3. divizija in brigada Napoli sta utrjevali obrambno črto v zaledju 27. korpusa, še posebno na območjih Kolovrata, kote 1114 in sedla Livek. 22. oktobra je Bongiovanni izdal ukaz, da se dva polka bersaljerjev premakneta k 4. korpusu, kjer naj bi jih zamenjala 34. divizija. 3. divizija z brigadami Arno, Elba, Firenze in Napoli je dobila nalogo, da brani območje Kuk–kota 114 in območje zaledja 19. divizije. Na strateško pomembno območje Ježe je Bongiovanni poslal brigado Napoli, 34. divizija pa je bila poslana v 4. korpus in naj bi jo zamenjala 62. divizija. Največja težava premeščanja enot 7. korpusa tik pred ofenzivo je bila ta, da do predvidenega časa niso prišle do območij, na katerih naj bi utrdile obrambno črto in izvajale obrambo, če bi napadel sovražnik. Tako je bilo 62. diviziji

³⁵⁰ V poročilu parlamentarne komisije je izginilo deset strani, na katerih je bilo opisano delovanje generala Badoglia kot poveljnika 27. korpusa.

³⁵¹ J. in E. Wilks: *Rommel and Caporetto*, str. 78–82.

ukazano, naj poseda položaje 34. divizije in varuje obrambno črto od Kuka do Matajurja, kar se seveda zaradi pomanjkanja časa ni zgodilo. Vsi korpusi 2. armade so se na dan ofenzive znašli osamljeni zaradi prekinjenih zvez, kar je bilo očitno tudi pri 7. korpusu. General Bongiovanni se je pritoževal nad prekinjenimi zvezami, kadar pa jih je dobil, so bile informacije od poveljstva 2. armade popolnoma nasprotujoče resničnemu stanju na terenu.³⁵²

Italijanska artilerija je tako bila na dan ofenzive neaktivna, le na redkih odsekih fronte se je uspešno branila. Poveljnikom artilerijskih posadk je zaradi načel vodenja in poveljevanja manjkalo samoiniciative, zato so velikokrat čakali na ukaze, ki jih nato niso prejeli. Kljub obremenjenosti podrejenih poveljnikov in z upoštevanjem ukazov nadrejenih je Cadorna že pred ofenzivo izdal ukaz, ki je vključeval usmeritve, da je ob sovražnikovem napadu treba takoj začeti z artilerijskim protinapadom.

Pri Badogliu je bilo težavno prav to, da je želel nadzirati celotno bojno delovanje njemu podrejenih enot. 24. oktobra je poveljnik artilerije 27. korpusa čakal na Badoglievo odobritev začetka ognja. Badoglio akcije ni mogel odobriti, saj so bile vse zveze prekinjene. Ob 6.30 je Badoglio ukazal začetek ognja svoji artileriji srednjega in težkega kalibra, vendar niso začeli streljati.³⁵³ Zavedati se moramo, da je bilo območje Tolminske kotline pretežno mirno območje med boji na soški fronti. Tam so bile nameščene najslabše izurjene italijanske enote 2. armade, saj je bilo veliko vojakov z območij delavskih uporov, ki niso veljali za motivirane in zagrizene borce.³⁵⁴

Iz poročila italijanske parlamentarne preiskovalne komisije, ki ga je komisija izdala leta 1919, je razvidno, da je bila odgovornost za poraz porazdeljena širše. Vsak, ki je sodeloval pri porazu pri Kobaridu, je poskušal rešiti svoj sloves in odgovornost prenesti na nekoga drugega. Veliko poveljnikov je po vojni napisalo osebne spomine, v katerih so se želeli rešiti krivde za neuspeh. Tako lahko beremo spomine generalov Cadorne³⁵⁵ in Capella,³⁵⁶ ki sta vsak po svoje analizirala vzroke za poraz pri Kobaridu. Leta 1967 je zgodovinski inštitut generalštaba italijanske vojske (*Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito*) izdal uradno italijansko zgodovino, ki je povzemala dogodke pri

³⁵² Prav tam, str. 83–84.

³⁵³ Prav tam, str. 86–87.

³⁵⁴ Prav tam, str. 89.

³⁵⁵ L. Cadorna: *La guerra alla fronte Italiana: fino all'arresto sulla linea della Piave e del Grappa*, Milano 1921.

³⁵⁶ L. Capello: *Caporetto, perché?: la 2. armata e gli avvenimenti dell'ottobre 1917*, Torino 1967.

Kobaridu. Prav tako ne smemo pozabiti na številne druge avtorje, ki so vse do današnjih dni, vsak na svoj vedno bolj kritičen način, povzemali razloge za poraz pri Kobaridu.³⁵⁷

³⁵⁷ Opozoriti velja predvsem na zadnji monografiji dr. Nicole Labance (N. Labanca: *Caporetto: storia e memoria di una disfatta*, Bologna 2017) in dr. Marca Mondinija (M. Mondini: *Il Capo: La Grande Guerra del generale Luigi Cadorna*, Bologna 2017), ki kritično ocenjujeta vlogo italijanske vojske in generala Cadorne v 12. soški ofenzivi.

GORSKO BOJEVANJE IN 12. SOŠKA OFENZIVA

Že v poglavju o vojaški analizi geografskega prostora je bilo povedano, da je območje Zgornjega Posočja opredeljeno kot gorski prostor, večinoma sredogorje z nekaj značilnostmi visokogorja. 12. soška ofenziva ima zato izrazite lastnosti gorskega bojevanja. V konici napada so bile zato izbrane in uporabljene predvsem gorske in lovske enote, ki so že imele izkušnje na tem področju in so bile fizično pripravljene na nadpovprečne fizične obremenitve. Fizična pripravljenost je bila temeljni pogoj, da so enote, posebno v prvih kritičnih 48 urah ofenzive, dosegle etapne cilje, ki so bili na vrhovih in grebenih nad reko Sočo, kot prevladujoči objekti primerni za oblikovanje razmer za nadaljevanje napada. To dejstvo je bilo izpostavljeno že v prvi oceni načelnika štaba 14. armade.³⁵⁸

Sredogorje in visokogorje med Bovcem in Tolminom sta dajali v taktičnem smislu prednost branilcem, ki so težišče obrambe naslonili na prevladujoče vrhove in grebene. Geografsko gledano so imele enote v napadu pred seboj štiri velike naravne ovire. Gledano iz smeri severa proti jugu je bila izrazita naravna ovira prve italijanske obrambne črte greben Vršič–Kal–Krn, na drugi obrambni črti je bil greben Polovnika, na tretji pa greben Stola, Kolovrata in Matajurja. Vsi navedeni grebeni tečejo v smeri vzhod–zahod. Celotno bojevališče je bilo izrazito omejeno z reko Sočo, ki se v obliki črke S prebija med grebeni iz smeri Bovca, čez ožino Žaga, do Kobarida in Tolmina in je celotno bojevališče geografsko delila na dva dela. Dodatna ovira je bil visok vodostaj med ofenzivo, ki je onemogočal prehod zunaj mostov. Poleg tega je bilo zaradi novozapadlega snega (tudi pol metra novega snega) in ledu visokogorje zelo težko prehodno, večinoma pa neprehodno.

Te naravne ovire so branilcem dajale navidezni občutek varnosti in s topografskega vidika taktično prednost pred napadalci. Za napadalce so bile

³⁵⁸ L. Galić, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 293.

naravne ovire izziv in tudi preizkus njihovih zmogljivosti. Predvsem enotam nemškega alpskega korpusa, ki so bile takrat v nemški vojski edine izurjene tudi za gorsko bojevanje, so pri tem pomagale izkušnje iz preteklih dveh let, predvsem z bojišč v gorati Romuniji. Hiter prodor prvega dne napada v smereh Bovec–Žaga in Tolmin–Kobarid–Kred je dal vtis, da se je v splošnih načelih taktike gorskega bojevanja težišče delovanja preneslo z vrhov in grebenov v doline. Vendar, če pogledamo ukaze in načrte napada, ter potek operacije v celoti, lahko ugotovimo, da je napad potekal po klasičnih načelih gorskega bojevanja, ki na kopnem gorskem zemljišču skoraj v celoti veljajo še danes.

V splošnih načelih taktike gorskega bojevanja poznamo tri glavne smeri napada na gorskem zemljišču: po dolinah, grebenih in ob komunikacijah. Napad po dolini je zaradi prehodnosti in komunikacij ter s topografskega vidika najhitrejši in najlažji. Slaba stran napada je, da doline ožijo manevrski prostor, enote so posledično razvlečene in izpostavljene bočnim protinapadom.

Za lahko pehoto je težišče napada na gorskem zemljišču po grebenih in vrhovih predvsem zato:

- napad po grebenih omogoča prodor v globino sovražnikove obrambe;
- z višje ležečih predelov je lažje osvojiti odločilne točke napada v dolini;
- uspešen napad po grebenu razdeli sovražnikov bojni razpored in razbije njegov obrambni sistem;
- svoje boke je lažje zavarovati na grebenu kot v dolini.³⁵⁹

V knjigi o zgodovini Württemberskega gorskega bataljona je zapisano: »Napad samo po dolini velja samo v izrednih primerih, spopad za višine odpira doline. Še vedno velja načelo: kdor ima višine, ima tudi doline«. ³⁶⁰

Iz knjige o zgodovini Württemberskega gorskega bataljona je zaznati, da so obstajale razlike v prednostnih nalogah taktike delovanja. Višja poveljstva (korpusi, armada) so prednostno zagovarjala prodor po dolini. V Württemberskem gorskem bataljonu so menili, da je kombinacija sočasnega prodora po grebenih in dolinah najboljša različica delovanja, pri kateri ima prednost še vedno prodor po grebenih in višinah. Doline se uporabijo bolj za premik rezervnih enot, artilerije in oskrbo.³⁶¹

³⁵⁹ M. Kuhar: *Taktika bojevanja v gorah*, Ljubljana 2008, str. 63.

³⁶⁰ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 265.

³⁶¹ Prav tam, str. 265.

Pomen višje ležečih predelov v gorah je poudaril tudi poveljnik 14. armade, general Otto von Below. »Načelo odločanja vsake ofenzivne akcije v gorah je zmaga in držanje vrhov z namenom, da se gre proti naslednjemu cilju kot naravnemu mostu /.../ Vsaka kolona na višinah se mora premikati naprej brez obotavljanja. S tem ustvarimo pogoje za sosede, ki ne morejo napredovati z obhodom sovražnika v njegovo globino in ga obkolimo«. ³⁶²

V tej izjavi sta jasno izraženi dve bistveni sporočili, ki sta bili temelj uspešnega preboja. Uporaba klasičnih načel gorskega bojevanja s težiščem napada po grebenih, ki topografsko predstavljajo taktično prednost in princip globokega prodora.

Princip napada po grebenu je uporabil tudi Rommel s svojim odredom na grebenu Hlevnika. Na podlagi načrta napada je bila določena splošna smer po severnem pobočju Hlevnika s prvim ciljem v zaselku Foni. Ko je med vrinjenjem dosegel greben Hlevnika, se je vprašal, ali naj nadaljuje po grebenu ali se umakne nazaj na severno pobočje. Odločil se je za napredovanje po grebenu do vrha Hlevnika, saj je ocenil, da bo z vrha lažje zavzel italijanske položaje po pobočju. ³⁶³

Enote, ki so se pripravljale za napad, so bile z vidika geografskega prostora v izrazito podrejenem položaju. Višinska razlika med Tolminom in grebenom Kolovrata je skoraj 1000 metrov. Na tem predelu je bila samo ena točka, ki je 14. armadi dajala prednost pred branilci. To je bil Mrzli vrh (1360 metrov) nad Tolminom, na katerem so bili avstro-ogrske obrambni položaji višje ležeči od italijanskih. To so dobro izkoristile enote 50. divizije, ki so v treh smereh izvedle napad z vrha v dolino Soče. Tako so oblikovale razmere za hiter prodor 12. šlezijske divizije v smeri Tolmin–Kobarid in sočasno zavarovale njihov desni bok.

Med analiziranjem delovanja na težišču napada iz smeri Tolmina je treba upoštevati, da je vreme 24. oktobra vplivalo na potek napada. Zaradi dežja je bila vidljivost še posebno dopoldne zelo slaba. Poročnik Hermann Balck, takrat poveljnik čete mitraljezov v 2. lovskem polku, opisuje v svoji knjigi, da je bila tistega jutra vidljivost zaradi dima, megle in dežja v Tolminski kotlini omejena na manj kot 300 metrov. ³⁶⁴ To pomeni, da se je bojevališče razdelilo na več manjših ločenih bojišč, medsebojna podpora enot na grebenih in v

³⁶² B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 125.

³⁶³ E. Rommel: *Preboj pri Tolminu 1917*, str. 17.

³⁶⁴ H. Balck: *Order in Chaos*, str. 67.

dolinah pa ni bila mogoča. Vidno polje v dobrih razmerah vidljivosti je bilo na tem območju neprimerno večje.

To je tudi eden izmed pomembnih vzrokov, zakaj je 12. šlezijška divizija precej neovirano prodirala po dolini proti Kobaridu. Pri tem je treba poudariti, da so se razmere glede vidljivosti 25. oktobra zaradi jasnega in sončnega dne popolnoma spremenile. Iz poteka napada na težiščni in pomožni smeri je razvidno, da so bile enote v napadu bolj pozorne na to, kako čim prej doseči višje ležeče predele kot pa na neposreden stik s sosednjimi enotami. Na glavni smeri so to bili grebeni Ježe, Kolovrata in Matajurja, na pomožni smeri pa sta bila grebena Polovnika in Stola. Enote so ob tem napadale z največjo hitrostjo. Artilerijsko ognjeno podporo je bilo težko usklajevati, saj enote niso bile v linearnem bojnem razporedu.³⁶⁵

Prodor po dolini Soče v smeri Tolmin–Kobarid je bil taktično zelo pomemben. Tako so se jurišne in pehotne enote že prvi dan vrinile globoko v italijanski obrambni sistem. Enote v Krnskem pogorju so odrezale od zaledja in presekale italijanski obrambni sistem na ločena dela. Ob tem so odlično izkoristile tudi Sočo kot naravno oviro, ki je takrat ločevala bojišči. Nemci so zavzeli dva pomembna prehoda na Soči, in sicer pri Idrskem in Napoleonov most pri Kobaridu (Italijani so ga sami razstrelili). S prodorom do vasi Kred pa so bile v povezavi z enotami, ki so prodirale na pomožni smeri Bovec–Žaga–Kobarid, odrezane tudi italijanske enote na grebenu Stola.

Že med načrtovanjem napada je bil jasno določen osrednji pomen oziroma ključni geografski prostor na tem območju. To je bil greben Kolovrata in Matajurja, na katerem je bilo nekaj odločilnih točk: kota 1114, Kuk, Livek in Matajur. Za odpiranje sedla Livek so bile pomembne enote nemškega alpskega korpusa, ki so prodrle 25. oktobra po grebenu Kolovrata iz smeri Tolmina, zaprle preval Livek z južne strani, izvedle glavni napad z vrha iz smeri Kuka proti Livku in omogočile enotam 12. šlezijške divizije, da so dosegle preval Livek. Skladno z ukazom se je 24. oktobra popoldne 23. polk 12. šlezijške divizije iz Idrskega takoj usmeril proti Livku in bil v bojnem stiku severno od zaselka Golobi že 24. oktobra ob 15.30.³⁶⁶ Pozneje so se napadu priključile še preostale enote 23. polka.³⁶⁷ Območje severno od Golobov je bilo geografsko gledano lahko branljiv teren zaradi zelo strmega zemljišča med Idrskim in Golobi. Italijanska obramba je temeljila na glavnih kotah Frtin (719 metrov) in

³⁶⁵ B. I. Gudmundsson: *Stormtroop Tactics*, str. 133.

³⁶⁶ L. Galič, B. Marušič: *Tolminsko mostišče 1*, str. 206.

³⁶⁷ P. Gaspari: *La verita su Caporetto*, str. 91.

Hlevišče (775 metrov), s katerih so imeli dober pregled nad pristopi z Idrskega in so lahko organizirali navzkrižni ogenj. Poleg tega so bili artilerijski izstrelki na strmem skalnem pobočju uničujoči. 23. polk se je trudil s prebojem več kot 20 ur, vendar mu je uspelo šele po napadu enot nemškega alpskega korpusa z višje ležečih predelov vzhodno od Livka. Italijansko obrambo pri Golobih je zlomila 25. oktobra 8. četa polka Leib, ki je napadla sovražnika iz smeri vrha Kuka ob neposredni podpori mitraljezov. Taktični pložaj pri Golobih jasno kaže prednost višje ležečih predelov.

Ob koncu je treba izpostaviti prednosti nemških častnikov, ki so takrat pri usposabljanju poudarjali vojaško topografijo in dosegli pri uporabi topografskih kart visoko raven izurjenosti. To je bilo zelo pomembno za hiter prodor po načrtovanih smereh proti ciljem. Premik po neznanem razgibanem, a tudi poraščenem, zemljišču in v slabi vidljivosti (megla, noč) je zahteval od poveljujočih, da so poleg taktičnega položaja spremljali tudi svojo topografsko karto.

Pri vojaški topografiji sta bili pomembni veščini častnikov prepoznavanje ključnega zemljišča ter uporaba gorskega zemljišča kot taktično prednost. Vsi ti vidiki in izkušnje so bili pomembni pri razvoju gorskih enot in taktike gorskega bojevanja po prvi svetovni vojni.

ERWIN ROMMEL V 12. SOŠKI OFENZIVI³⁶⁸

Erwin Rommel velja za markantno vojaško zgodovinsko osebnost, ki je v našem spominu neločljivo povezana z nemškim vojaškim pohodom v Severni Afriki med letoma 1941 in 1943 ter z vzdevkom »puščavska lisica«, ki si ga je prislužil zaradi dobrih taktičnih operacij v puščavskem bojevanju. Svetovni javnosti je postal znan tudi zaradi svoje smrti oktobra leta 1944, ko je zaradi informacij, ki jih je imel v zvezi s pripravo atentata na Adolfa Hitlerja, na njegovo zahtevo moral umreti, saj naj bi bil prisiljen narediti samomor. V zvezi z Rommlom in njegovo vlogo med drugo svetovno vojno so se kmalu po njej razvili številni miti in legende, povezani s propagando, češ da je bil apolitična osebnost, nepovezana z nacističnim režimom, da je bil briljanten in human poveljnik. Rommlova medvojna vloga je po letu 1945 potisnila v ozadje vse druge mejnike v njegovi poklicni karieri, čeprav so tudi tem posvečene številne knjižne, časopisne in revijalne objave, občasno pa je vzbudil tudi zanimanje televizije. Ta ugotovitev velja nenazadnje za nadvse uspešno Rommlovo delovanje v prvi svetovni vojni. Uspehi mladega Rommla v prvi svetovni vojni so v aktualnih publikacijah pogosto omejeni na vlogo predzgodovine poznejšega uspeha »puščavske lisice«, v znanstvenih biografijah o Erwinu Rommlu pa je obdobju prve svetovne vojne namenjenih večinoma le nekaj strani.

Zadnja leta se vedno več piše o vlogi Erwina Rommla v 12. soški ofenzivi, o kateri je Rommel pisal tudi v svoji znameniti knjigi »Pehota napada« (*Infanterie greift an*) iz leta 1937. Rommlova publikacija izhaja iz časa, ko je delal kot predavatelj v šoli za pehoto v Dresdnu (1929–1933) in kot vodja tečaja v šoli za pehoto v Potsdamu (od leta 1935). Knjiga je imela vlogo učbenika za enoto in je bila napisana tudi v propagandne namene, zato je kmalu postala prava uspešnica. Do leta 1945 je bilo prodanih okoli 400.000 izvodov.

³⁶⁸ Za več informacij o vlogi Erwina Rommla na italijanski fronti glej: W. Mährle: Erwin Rommel und das Württembergische Gebirgsbataillon in der 12. Isonzo-Schlacht – Wahrnehmung und Deutung eines militärischen Erfolgs, v: *Erwin Rommel. Geschichte und Mythos* (= *Stuttgarter Symposion, Schriftenreihe, Bd. 13*), Leinfelden-Echterdingen 2009, str. 17–53.

Iz vsebine knjige smo že izvedeli, da je odred nadporočnika Erwina Rommla deloval v sestavi Württemberskega gorskega bataljona pod vodstvom majorja Theodorja Sprösserja in je bil že od začetka vključen v prve bojne črte 12. soške ofenzive. Württemberski gorski bataljon je bil del nemškega alpskega korpusa, ta pa je bil del korpusa Stein nemške 14. armade, ki je prebijal frontno črto v Tolminski kotlini. Württemberska elitna formacija je morala prodreti desno od bavarskega polka Leib po severnem pobočju Hlevnika proti zaselku Foni, kjer naj bi uničila italijanske baterije, potem pa naprej po desnem boku slediti polku Leib po Kolovratu proti vrhu Matajurja. Rommel je prvotni načrt prodora bistveno spremenil in izkoristil svojo drznost, iniciativo ter prednost terena. Ob podpori majorja Sprösserja, ki je iniciativo mladega nadporočnika podprl in ščitil, se je Rommel v samo 52 urah po začetku ofenzive s svojo enoto povzpел na Matajur. Pri tem je zajel 150 italijanskih častnikov, 9000 italijanskih vojakov in 84 topov. Izgube Rommllove enote v treh dneh ofenzive so obsegale šest mrtvih in trideset ranjenih. V naslednjih dneh se je Württemberski gorski bataljon bojeval blizu Čedadu in nato z drugimi nemškimi ter avstrijsko-ogorskimi enotami prodrl vse do reke Timent. 1. novembra 1917 so Württemberski gorski bataljon priključili korpusu Krauss. Rommel je kljub mnogim nespornostim z nadrejenimi poveljniki še naprej nízal uspehe (na primer pri kraju Cimolais in Longarone). Ko se je fronta na reki Piavi spet sprevrgla v pozicijsko, so se pripadniki Württemberskega gorskega bataljona še nekaj časa neuspešno borili na masivu Monte Grappa, nato pa so bili januarja 1918 umaknjeni z italijanskega bojišča.

Zavedati se je treba, da se daje danes vlogi Rommla v 12. ofenzivi večkrat prevelik pomen, saj je bila njegova enota le del velikega ustroja 14. nemške armade. Podobne uspehe lahko pripišemo še marsikateremu drugemu nemškemu častniku, kot sta npr. Hermann Balck in Ferdinand Schörner. Rommel je danes najbolj izpostavljena osebnost predvsem zaradi svoje knjige, ki omogoča študijo taktike prodora ter novosti na področju poveljevanja (*auftragstaktik, mission command*). Hkrati je treba vedeti, da je knjiga osebna izpoved, v kateri Rommel poveljuje sebe in vlogo celotnega Württemberskega gorskega bataljona. V knjigi velikokrat pozabi na linijo vodenja in poveljevanja ter se izogiba opisovanju dosežkov drugih enot, ne omenja logistične oskrbe svoje enote ter kako je reševal težave ujetnikov.

V predhodnih poglavjih smo izvedeli, da je majorja Theodorja Sprösserja in nadporočnika Erwina Rommla za uspešne vojaške akcije odlikoval sam nemški cesar, in sicer z vojaškim odlikovanjem *pour le mérite*. Vendar je bila pot do

tega laskavega odlikovanja za oba württemberška častnika nedvomno težka. Pri tem ju niso ovirale samo vojaške ovire v ožjem pomenu besede, temveč težave pri dokazovanju svojih uspehov. Za württemberške vojaške gornike je namreč veljalo, da so jim bile v nemških enotah dodeljene naloge, ki obetajo vojaški uspeh in priznanje. Vendar 12. soška ofenziva ni dajala priložnosti samo Württemberžanom, temveč tudi drugim enotam različnih nemških držav, med katerimi je prevladovala velika tekmovalnost. Pri tem je treba poudariti predvsem tekmovalnost med Württemberžani in Bavarci. Iz vsebine knjige smo že izvedeli, da je bil izhodiščni položaj Württemberškega gorskega bataljona znotraj nemškega alpskega korpusa neugoden, saj mu je poveljeval bavarski poveljnik general von Tutschek, korpus pa je bil dodeljen korpusu Stein, ki mu je prav tako poveljeval bavarski general. Za Württemberžane je bilo nevarno, da bodo za druge enote, predvsem bavarske, morali opravljati pomožne naloge, kar se je izkazalo že v bojih v Romuniji pozimi med letoma 1916 in 1917. Bojazen, da bodo Württemberžani degradirani, je bila velika, kar se je kmalu po začetku bojev tudi pokazalo, ko sta se Sprösser in Rommel sprla z bavarskim pehotnim polkom Leib. Nesoglasje se je razplamtelo pod koto 1114, ki jo je bilo treba zavzeti med vzponom na greben Kolovrata. Vodja bavarskega polka Leib major Bothmer je Rommlu in njegovemu odredu zvečer, 24. oktobra 1917, prepovedal izvajati ofenzivne aktivnosti na tem višinskem položaju. Namen prepovedi je bil, da si bavarske enote z osvojitvijo kote 1114 pridržijo ekskluzivno možnost za pridobitev vojaških odlikovanj. Kot smo že izvedeli, je bil načrt uspešen, saj je poveljniku 12. čete pehotnega polka Leib poročniku Ferdinandu Schörnerju, ki je postal med drugo svetovno vojno podobno kot Rommel feldmaršal, uspelo vzpostaviti nadzor nad italijanskim višinskim položajem, za kar je bil kot edini bavarski poročnik odlikovan z odlikovanjem *pour le mérite*.

Ko je Rommllov odred 26. oktobra 1917 uspešno osvojil Matajur, se je pokazala še dodatna nepričakovana težava. Rommel je upal, da bo za svoj dosežek podobno kot Schörner odlikovan s *pour le mérite*, v resnici pa je general Otto von Below, ki je za osvojitev Matajurja prav tako obljubljal »modrega Maxa«, tega dal šlezijškemu poročniku Schnieberju, in ne Rommlu. Že v predhodnem poglavju smo navedli, da je Schnieber osvojil hrib Visoka Glava pod vrhom Matajurja in o tem sporočil po radijski zvezi v svojo 12. šlezijško divizijo. Tam so njegov vojaški uspeh napihnil, tako da so Šlezijca pomotoma označili za osvojitelja Matajurja, za kar ga je cesar odlikoval s *pour le mérite*. Rommel, ki se je počutil za svoj dosežek opeharjenega, je dobil skupaj z majorjem

Sprösserjem visoko nemško odlikovanje pozneje, in sicer zaradi vojaške akcije 24. in 25. okrobra na Kolovratu, zavzetja Matajurja in zajetja umikajoče se italijanske divizije pri mestu Longarone. Odlikovanje častnikov nižjih činov *s pour le mérite*, kot sta ga bila deležna Theodor Sprösser in Erwin Rommel, je bilo do leta 1917 redko in je že zato pomenilo nekaj posebnega. Dejstvo, da sta major in nadporočnik, ki sta poleg tega pripadala isti enoti, torej Württemberskemu gorskemu bataljonu, prejela visoko odlikovanje, dokazuje, da so bili njuni vojaški uspehi po mnenju sodobnikov uvrščeni med izjemne.³⁶⁹

Priznanje za vojaške dosežke se je za mlademu nadporočniku Rommlu obrestovalo tudi poklicno. Medtem ko je Sprösser vodil gorski bataljon vse do maja leta 1918, ko je bil težko ranjen v bitki za »Chemin des Dames«, je bil Rommel v začetku februarja leta 1918 premeščen na štabno funkcijo. V zadnjih mesecih vojne je mladi, po oceni württemberskega vojnega ministrstva, »izjemno sposoben častnik« na tej funkciji, ki jo je sicer zelo nerad prevzel, med drugim dobil tudi priložnost, da kot vojaški strokovnjak nastopi pred strokovno javnostjo.

Afera glede podelitve odlikovanja *s pour le mérite* je zaznamovala Erwina Rommla in ga veliko tudi naučila. Mladi württemberski častnik se je boleče zavedal, da vojaška sposobnost in uspešnost v nobenem primeru nista dovolj za ustrezno priznanje. Bistveno je medijsko propagiranje vojaških uspehov in poznanstva v vojaški in politični eliti, kar je Rommel pozneje s pridom izkoriščal. Rommel je bil človek medijev in tudi ti so poskrbeli za njegovo popularnost. V tem kontekstu moramo razumeti izid njegove znamenite knjige, ki je bila, kot smo že zapisali, tudi propagandne narave. Njen namen je bil predvsem, pokazati Bavarcem, kdo je bil boljši.

Leta 1926 je bila objavljena dvodelna publikacija »Preboj na Soči« (*Der Durchbruch am Isonzo*) nekdanjega načelnika štaba 14. armade, upokojenega bavarskega generala artilerije Konrada Kraffta von Dellmensingena. Publikacija je takoj izzvala burne proteste številnih častnikov in generalov, ki so sodelovali v 12. soški ofenzivi. Tako se je med letoma 1926 in 1927 vnela živahna nemško-avstrijsko-italijanska razprava o vojaškem vrednotenju prodora centralnih sil jeseni leta 1917. Burno so se odzvali predvsem avstrijski general Alfred Krauss, ki je poveljeval enotam pri prodoru pri Bovcu, Theodor Sprösser in Erwin Rommel. Krauss, Sprösser in Rommel so se s kritikami oglasili takoj po izidu Dellmensingenove knjige in razložili svoj pogled na ofenzivo. V povezavi s

³⁶⁹ W. Mährle: Erwin Rommel und das Württembergische Gebirgsbataillon in der 12. Isonzo-Schlacht – Wahrnehmung und Deutung eines militärischen Erfolgs, str. 29–33.

sporom glede von Dellmensingenove knjige je znano tudi potovanje v Posočje in druge predele Italije, kamor je šel Rommel leta 1927 z ženo Lucie. Takrat naj bi nastali natančne skice in opisi, ki so bili podlaga za njegovo znamenito knjigo.³⁷⁰

Če so vojaško-zgodovinske razprave v Weimarski republiki že jasno nakazovale, da je Erwin Rommel previdno razmišljal o tem, kako bo skupaj z enako mislečimi württemberškimi častniki zagovarjal pomembnost vojnega dogajanja jeseni leta 1917, se podoben način vedenja kaže tudi med nacionalsocializmom. V tretjem rajhu so se razlage o soških bojih v splošnem in še posebno o delovanju Erwina Rommla kljub vsemu spreminjale. Te spremembe so bile posledica Rommlovega poklicnega vzpona. Württemberški nosilec odlikovanja pour le mérite, čigar vojaška kariera je med Weimarsko republiko mirovala, predvsem zaradi določb Versajske mirovne pogodbe, se je med nacionalsocializmom hitro vzpenjal v vojaški hierarhiji. Leta 1935 je dotedanji major napredoval v podpolkovnika, leta 1937 v polkovnika, leta 1939 v generalmajorja, leta 1941 v generalpodpolkovnika in končno leta 1942 v generalpolkovnika ter nato v feldmaršala. Bliskovit Rommllov vzpon so spremljale večkrat spreminjajoče se poveljniške funkcije, med katerimi izstopata poveljevanje tankovske divizije med vojnim pohodom v Franciji leta 1940 in prevzem funkcije vrhovnega poveljnika nemških enot v Afriki leta 1941. Drugi bistveni dejavnik sprememb v pomenu vojnega dogajanja leta 1917 je bil, da je postal Erwin Rommel med nacionalsocializmom razmeroma hitro zanimiv tudi za javnost. Najpomembnejša pri tem je bila že omenjena knjiga »Pehota napada« iz leta 1937, ki jo je domnevno prebral tudi Adolf Hitler in je pripomogla k Rommllovemu poklicnemu napredovanju.³⁷¹

Dosežki in uspehi mladega nadporočnika Rommla med prvo svetovno, še posebno boji na soškem in italijanskem bojišču leta 1917, so bili pomembni v nacionalsocialistični propagandi. Ta izjemno pozitiven pogled na Rommla, ki se je razširil z mediji tretjega rajha, je vplival na kolektivno zavest Nemcev še po letu 1945. Temeljni sklep nacionalsocialistične propagande je bil, da so bile Rommlove odločilne vojaške vrline izoblikovane že v njegovi mladosti in se potem niso bistveno spremenile. Vendar pa ne smemo spregledati, da je Rommlova podoba v javnosti, izoblikovana v 40. letih, imela zanj tudi negativne posledice. Od Rommla se je namreč v javnosti veliko pričakovalo, velikokrat so bili njegovi neuspehi predstavljeni kot uspehi, predvsem pa ne

³⁷⁰ Prav tam, str. 36–38.

³⁷¹ Prav tam, str. 42–45.

smemo pozabiti, da je imel Rommel veliko kritikov v nemški vojski in vodstvu nacionalsocialistične stranke. Zamerili so mu samovoljnost, nestrokovnost, pomanjkanje strateškega razmišljanja in strateških izkušenj, zanemarjal naj bi logistična vprašanja in manjkalo naj bi mu vztrajnosti. Kritike, usmerjene proti württemberškemu generalu, sprva niso vplivale na njegovo kariero, vendar so proti koncu vojne postajale vse ostrejšje in pomembnejše, še posebno po porazu v Afriki, ko je začel izgubljati Hitlerjevo podporo.

Po letu 1945 je bila mednarodna historiografija pod močnim vtisom Rommllove osebnosti in nastal je nov mit o velikem nemškemu feldmaršalu. Naraščalo je število biografskih publikacij in filmov o Rommlu, vprašanja pa so se vrtela predvsem okrog dveh vsebinskih sklopov: o Rommlovih vojaško-zgodovinskih dosežkih in o vprašanju politične usmerjenosti »puščavske lisice«, zlasti pa o Rommlovi morebitni vpletenosti pri pripravi atentata na Hitlerja.³⁷²

³⁷² Prav tam, str. 46–47.

V SENCI ERWINA ROMMLA

V letih tik pred začetkom prve svetovne vojne so na nemških vojaških akademijah zaključevali šolanje mladi častniki, ki si verjetno niti v sanjah niso predstavljali, da se bodo bojevali v kar dveh svetovnih vojnah. Mnogi med njimi so med vojno padli na bojiščih, veliko pa je bilo tudi takih, ki so vojni preživeli, nadaljevali vojaško kariero in bili povišani v generale ter feldmaršale. Nekateri med njim so pustili svoj pečat tudi na ozemlju današnje Republike Slovenije. Mnogim je sicer znano, da je v bitkah na Kolovratu sodeloval takrat nadporočnik in pozneje feldmaršal Erwin Rommel, zelo redko pa se omenja, da se je v sestavi nemškega alpskega korpusa na Kolovratu borilo kar šest mladih nemških častnikov, ki so pozneje postali generali. To so bili Hermann Balck (1893–1982), Heinrich Kirchheim (1882–1973), Friedrich Paulus (1890–1957), Erwin Rommel (1891–1944), Ferdinand Schörner (1892–1973) in nekoliko starejši Theodor Sprösser (1870–1933). Bilo bi pretirano, da bi uspeh celotne 14. armade pripisovali večinoma Rommlu, a kljub vsemu je res, da je prav Rommel deloval v okolju, ki je vzpodbujalo pobudo in samostojno odločanje skladno z namero nadrejenega in da so nemške enote takrat že imele posodobljen ter poenoten koncept delovanja.

Prvi in drugi dan 12. soške ofenzive so se na težišču napada v smeri Tolmin–Kolovrat še posebej izkazali 12. šlezijška divizija, bavarski gardni polk Leib, Würtemberški gorski bataljon in 2. bavarski lovski polk, v katerih so se borili zgoraj navedeni častniki. Polk Leib se je prvi dan ofenzive pri Tolminu bojeval v konici napada z etapnim ciljem na koti 1114. Ta pomemben gorski vrh je 24. oktobra pozno popoldne tudi zavzel. Polk je vodil major Robert von Bothmer (1875–1918), ki je umrl tik pred koncem prve svetovne vojne, ko je 18. septembra 1918 padel v boju.

Poročnik Ferdinand Schörner, poveljnik 12. čete polka Leib, je 24. oktobra 1917 neposredno vodil napad na koto 1114 in bil za ta dosežek odlikovan s *pour le mérite*. Vojaško kariero je po vojni nadaljeval in med drugo svetovno

vojno dosegel čin feldmaršala. V zadnjem obdobju svoje vojaške kariere je bil znan zaradi brutalnosti, zato se ga je prijelo ime »krvavi Ferdinand«.

Na desnem boku polka Leib je pri Tolminu 24. oktobra napadel Württemberski gorski bataljon. Kot vodilna častnika sta izstopala poveljnik bataljona major Theodor Sprösser in nadporočnik Erwin Rommel. Major Sprösser je bil pomemben pri strokovnem razvoju mladega Erwina Rommla. V svoji vojaški karieri je dosegel čin generalmajorja in tik pred smrtjo napisal zgodovino württemberskih gorskih strelcev. Knjiga je izjemno dragocen dokument časa in takratnih dogodkov ter kakovosten vir za raziskovalce.

Iz zapisov in poročil je razvidno, da je Rommla in Sprösserjev odnos temeljil na medsebojnem zaupanju. Med njima je bila sicer generacijska razlika, saj je bil Sprösser kar 20 let starejši od Rommla. Dejstvo je, da je bil Sprösser odličen in izkušen poveljnik bataljona, ki je znal vzgajati svoje častnike in jih postaviti na prava poveljniška mesta. Nadporočnikom je dajal odgovorne naloge poveljnika čete in odreda, kar je v praksi pomenilo vodenje enot skoraj v rangi bataljona. Kot mentor in svetovalec jih je neposredno na bojiščih pripravljaj na sprejem odgovornejših nalog. Znal je oceniti njihov značaj in uporabiti njihove prednosti. Zato ne preseneča, da je dodelil motiviranemu nadporočniku Rommlu odgovorne in tudi tvegane naloge v konici napada, ne samo na soški fronti, temveč tudi na drugih bojiščih. Vedel je, da ima Rommel dovolj samozavesti in znanja za samostojno razmišljanje ter odločanje tudi v najbolj kritičnih razmerah. Rommel je Sprösserja spoštoval in upošteval njegove usmeritve. Oba sta v praksi delovala po načelih vodenja in poveljevanja *auftragstaktik* ter razumela, kaj pomeni disciplinirana pobuda. Sprösser je bil prvi mentor, ki je odločilno vplival na Rommla strokovni razvoj. Kako zelo je cenil Rommla, se jasno vidi iz povedi, ki opisuje uspešen napad Rommla in njegovega odreda na Matajur: »Neverjeten dosežek poveljnika (Rommel), sijajno, tako zaradi neumorne predanosti in drznosti kakor tudi zaradi samostojnosti in spretnosti«. ³⁷³

2. bavarski lovski polk je bil 24. oktobra 1917 v prvi fazi napada na Kolovrat v drugem ešalonu kot taktična rezerva v nemškem alpskem korpusu. Na začetku napada so sledili polku Leib čez Hlevnik. V neposreden spopad so se vključili 25. oktobra zjutraj na levem krilu polka Leib vzhodno od kote 1114. V tem polku so se kalili trije mladi častniki, ki so pozneje v svoji karieri dosegli čin generala. To so bili Heinrich Kirchheim, Hermann Balck in Friedrich Paulus.

³⁷³ T. Sprösser: *Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen*, str. 285.

Stotnik Heinrich Kirchheim je bil pri Tolminu poveljnik 10. lovskega bataljona in se je zelo izkazal v spopadu 25. oktobra 1917 vzhodno od kote 1114 na Kolovratu in tudi pozneje v nadaljevanju prodora proti Piavi. Leta 1918 je bil tako kot Rommel odlikovan s *pour le mérite*. Vojaško kariero je končal v nemški vojski leta 1945 s činom generalpolkovnika. Herman Balck je bil med prodorom pri Tolminu v 10. lovskem polku poveljnik čete mitraljezov. 25. oktobra zjutraj je prevzel še poveljevanje nad 4. lovsko četo, saj je v boju padel njen poveljnik. Svojega neposredno nadrejenega stotnika Kirchheima je Balck ocenil za najboljšega poveljnika, kar jih je imel v prvi svetovni vojni. Po njegovem mnenju je bil eden izmed najboljših častnikov, ki jih je kadar koli poznal. Njegov taktični šesti čut je bil nekaj izjemnega. Častniki in podčastniki so mu sledili brez oklevanja. Balck v svoji knjigi poudarja, da mu je bilo v veliko čast, da mu je služil.³⁷⁴ Kirchheim je pri svojih podrejenih častnikih in podčastnikih spodbujal svobodo delovanja v duhu poveljevanja z namero. Znal je razvijati in vzdrževati raven profesionalnosti častnikov in vzpodbujal je razvoj nadarjenih posameznikov.³⁷⁵

Hermann Balck si zasluži med vsemi šestimi častniki posebno mesto. Kot sposobnega in uspešnega častnika ga lahko postavimo ob bok Erwinu Rommlu. Imela sta veliko skupnega, čeprav sta izhajala iz zelo različnih okolij. Balck je izhajal iz zelo stare vojaške družine. Njegov oče generalpolkovnik William Balck je v prvi svetovni vojni poveljeval diviziji. Pred veliko vojno je bil znan kot eden izmed največjih teoretikov vojaške taktike in je napisal veliko knjig o vojaški taktiki. To dejstvo je zagotovo vplivalo na strokovni razvoj sina Hermanna. Svojo poklicno pot je začel v 10. lovskem bataljonu skupaj s svojim poznejšim mentorjem in očetom nemških oklepni enot Heinzom Wilhelm Guderianom (1888–1954). V tistem času (1907) je bil poveljnik tega bataljona oče Heinza Guderiana podpolkovnik Friedrich Guderian (1858–1914). Erwin Rommel, dve leti starejši od Balcka, se je rodil v družini, ki ni imela vojaške tradicije. Morda se je prav zato poskušal še bolj dokazati.

Po drugi strani sta imela Rommel in Balck v prvi svetovni vojni kot mlajša častnika zelo podobne izkušnje in poklicno pot. Oba sta bila odlikovana z železnim križem 1. in 2. stopnje. Rommel je bil ranjen v boju trikrat, Balck šestkrat. Kot poročnika oziroma nadporočnika sta bila oba poveljnika čete in odreda, bojevala sta se v sestavi nemškega alpskega korpusa, proti koncu vojne pa je Rommel poveljeval tudi ad hoc bataljonu kot stotnik. Decembra

³⁷⁴ H. Balck: *Order in Chaos*, str. 50.

³⁷⁵ Prav tam, str. 126.

1917 je bil Rommel odlikovan z najvišjim pruskim bojnim odlikovanjem pour le mérite. Balck je bil predlagan za to odlikovanje oktobra 1918, vendar se je vojna končala, še preden je bilo odlikovanje podeljeno. Primerjava njunih karier je zanimiva tudi v poznejšem obdobju v drugi svetovni vojni, v kateri je Rommel dosegel čin feldmaršala, Balck pa čin generalpolkovnika. Rommel je v drugi svetovni vojni poveljeval eni diviziji, enemu korpusu, armadi in dvema armadnima skupinama. V bojih je poveljeval skupno 28 mesecev. Balck je v drugi svetovni vojni v bojih poveljeval skupno 36 mesecev, in sicer dvema polkoma, dvema divizijama, dvema korpusoma, dvema armadama in dvema armadnima skupinama.³⁷⁶ V drugi svetovni vojni sta oba nadaljevala kariero kot častnika oziroma generala oklepni enot. Med njima pa obstaja bistvena razlika v njuni »medijski« izpostavljenosti in prepoznavnosti. Rommel je brez dvoma najbolj znan nemški general 20. stoletja. Na drugi strani je Hermann Balck še danes znan le ozkemu krogu poznavalcev vojaške stroke. V predgovoru knjige »*Order in Chaos*« je zapisano, da je njegovo ime znano samo najbolj resnim raziskovalcem vojaške zgodovine druge svetovne vojne. Ameriški general William E. de Puy je o Balcku izjavil, da je bil najboljši divizijski poveljnik v nemški vojski. Fizik in filozof Freeman Dyson je menil, da je bil Balck mogoče najboljši kopenski poveljnik med drugo svetovno vojno. K temu dodajmo še oceno nemškega generala majorja Friedricha Wilhelma von Mellenthina, ki je v svoji knjigi »*Panzer Battles*« zapisal: »Če je bil v drugi svetovni vojni Erich von Manstein največji nemški strateg, menim, da je bil Hermann Balck najboljši kopenski poveljnik.«³⁷⁷

Verjetno je zelo blizu resnici ocena, da se je Hermann Balck razvil v odličnega poveljnika, ker je obvladoval tako taktično kot tudi operativno raven delovanja. Rommel je med svojo kariero ostal odličen na taktični ravni, na operativni ravni pa po mnenju strokovnjakov ni dosegel optimalnih rezultatov. Balck je znal zelo dobro izkoristiti znanje svojih izobraženih štabnih častnikov, medtem ko jih Rommel ni toliko upošteval ali pa jih je celo ignoriral.³⁷⁸

V 2. lovskem polku je bil še en mladi častnik, ki je postal bolj znan kot poznejši poveljnik nemške 6. armade pri Stalingradu. To je bil Friedrich Paulus, ki je sodeloval v prodoru pri Tolminu kot pribočnik poveljnika 2. lovskega polka v nemškem alpskem korpusu. Balck ga opisuje kot častnika, ki ni imel svojega mnenja in se je v vsem strinjal s poveljnikom polka. V splošnem ni imel

³⁷⁶ H. Balck: *Order in Chaos*, predgovor XV–XVI.

³⁷⁷ Prav tam, predgovor IX.

³⁷⁸ Prav tam, predgovor XVI.

stikov s častniki podrejenih enot. Balck po drugi strani poudarja, da je bil zelo izobražen in kot človek občutljiv do drugih.³⁷⁹

Predvsem v medijskem prostoru je v primeru 12. soške ofenzive močno izpostavljena vloga Rommla, vendar kot vemo, ni bil edini odločilni dejavnik prodora pri Tolminu. Ofenziva je potekala tako na operativni kot taktični ravni. Rommel je s svojim odredom v okviru Württemberskega gorskega bataljona deloval na taktični ravni, kar je sicer vplivalo tudi na operativno raven. Če se osredotočimo na bitke na Kolovratu in zasedbo Matajurja, je Rommel izstopal v taktičnem smislu, in sicer ne toliko z osvojitvijo Matajurja kot s svojim vrinjenjem 25. oktobra na grebenu Kolovrata. Z zamislijo o prodoru na mirnejšem odseku fronte je sprostil zapletene razmere okrog kote 1114 in tako pridobil taktično prednost pred Italijani, ki so upajali taktično rezervo na greben Kolovrata.

Za uspehe ofenzive so enako zaslužni še častniki in generali iz različnih enot in poveljstev. Na operativni ravni lahko omenimo samo generala von Dellmensingena, ki je v vlogi načelnika štaba 14. armade bistveno vplival in prispeval k uspehu. Ne smemo pozabiti, da je bil prvi pogoj za uspeh tudi pravočasen in prikrit premik sil na bojišče. Pri tem so bili najpomembnejši dobri načrti na operativni ravni in usklajena izvedba premikov sil ter sredstev. Seveda von Dellmensingen spada v starejšo generacijo, ki je svojo vojaško kariero končala po prvi svetovni vojni.

Dejstvo je, da so se vsi častniki naučili temeljev manevrskega vojskovanja v pehoti (gorski in lovski) v zgodnjem obdobju svoje vojaške kariere, ko je bila močno izražena svoboda delovanja velikokrat zunaj standardnih okvirov. Večina je svoje znanje skupaj s tehničnim razvojem izpopolnila pozneje v motoriziranih in oklepnih enotah (Balck, Paulus, Rommel). Vsekakor je izjemno to, da so se istočasno znašli na naših tleh v boju različni mladi častniki, ki so pozneje pustili neizbrisen pečat v vojaški zgodovini.

³⁷⁹ Prav tam, str. 284–285.

ALI JE 12. SOŠKA OFENZIVA SAMO ZGODOVINA?

12. soška ofenziva je glede na svoje lastnosti potekala tako na strateški kot operativni in taktični ravni. V drugi polovici leta 1917 se je Avstro-Ogrska spoprijemala z resno krizo na vseh treh področjih strateške obrambe, in sicer na političnem, ekonomskem in vojaškem področju. Ker je Avstro-Ogrska zaprosila za pomoč Nemčijo, so pred dokončno odločitvijo o skupni ofenzivi potekali pogovori tako na politični kot na vojaški strateški ravni.

Na operativni ravni je bil pomemben dosežek 14. armade zlom kohezije in volje do boja v 2. italijanski armadi, zaradi česar se je italijanska vojska umaknila na reko Piavo. Izrazita vojaška prednost predvsem nemške vojske pa takrat ni bila dovolj za popoln poraz italijanske vojske. Za zmago ali poraz v vojni so poleg vojaških pomembne tudi ekonomske in politične zmogljivosti države. Vojaška zmaga 14. armade je imela samo kratkoročen strateški vpliv, saj je že leto pozneje Avstro-Ogrska razpadla predvsem zaradi nacionalnih, političnih in ekonomskih vzrokov, ki so seveda usodno vplivali tudi na vojaške zmogljivosti.

12. soška ofenziva je bila kompleksna in zahtevna operacija tako z vidika načrtovanja in organizacije kot tudi načina izvedbe. Vsekakor ni šlo za klasično ofenzivno delovanje, ki ga poznamo iz statičnega frontnega vojskovanja prve svetovne vojne. Namen ofenzive je bil poraziti sovražnika, predvsem pa zlomiti njegovo moralno komponento vojskovalne moči. Šlo je za spopad dveh različnih konceptov, dveh doktrinarnih pristopov, dveh različnih kultur poveljevanja ter vodenja enot in seveda tudi doktrin ofenzivnega in defenzivnega delovanja. Izstopala sta pomembna stebra, ki sta odločilno prispevala k zmagi 14. armade. Prvi je že dobro znan nemški koncept poveljevanja in vodenja *auftragstaktik*, drugi pa predstavlja še precej neznano področje, ki ga bomo poimenovali »miselni manever«.³⁸⁰ To je sicer izraz, ki

³⁸⁰ Angl. »manoeuvrist approach«.

ga takrat niso poznali, vendar lahko ocenimo, da je bil način razmišljanja poveljnikov na vseh ravneh zelo blizu temu konceptu, ki ga danes sodobne vojske uvajajo v svoje vojaške doktrine.³⁸¹

12. ofenziva nam tudi vzbuja vprašanje, zakaj so imeli poveljniki v taktičnih enotah 14. armade oktobra 1917 med Bovcem in Tolminom tako odločujočo vlogo. Vemo, da je poveljevanje temeljna bojna funkcija, ki povezuje in usmerja tudi vse druge. Načinov poveljevanja je veliko, in sicer od popolnoma centraliziranega do popolnoma decentraliziranega. V praksi se v preteklosti ni niti eden izmed teh skrajnih polov pokazal kot najboljši. Nemci so vstopili v 12. soško ofenzivo z delno decentraliziranim konceptom poveljevanja, Italijani pa so imeli uveljavljen centraliziran sistem. Delno decentraliziran koncept je temeljil na poveljevanju s centralizirano namero in decentralizirano izvedbo. To je omogočalo pobudo podrejenih in povezovanje med poveljniki sosednjih enot po horizontalni liniji. Centralizirana namera je zagotavljala enotnost naporov,³⁸² usmerjenih k istemu skupnemu cilju. Stalno vzdrževanje pobude enot v napadu je sililo sovražnika v podrejen položaj, kar mu je onemogočalo prevzemanje pobude.

Italijanska vojska je na drugi strani delovala po diametralno nasprotnih načelih. Na najvišjem nivoju je bila namera decentralizirana, izvedba pa centralizirana. Mesec dni pred začetkom ofenzive je general Cadorna izdal ukaz z jasno namero prehoda iz ofenzivnega delovanja v defenzivno delovanje. Njegov podrejeni poveljnik 2. armade general Capello ukaza Cadorne ni upošteval in je še vedno deloval v smeri ofenzivnega delovanja. Te nasprotujoče odločitve pomembnih poveljnikov niso zagotavljale enotnosti naporov in posledično čvrste obrambe v coni odgovornosti 2. armade, ki je bila na težišču udara 14. armade. Temeljno načelo poveljevanja je načelo enotnosti poveljevanja.³⁸³ Nasprotja med generaloma Cadorno in Capellom zato ne gledamo v luči decentraliziranega poveljevanja, temveč v luči decentralizirane namere in neenotnosti naporov.

Centralizirana izvedba na italijanski strani je temeljila na vertikalni strukturi, v kateri so bili poveljniki življenjsko odvisni od ukazov z vrha. Posledica centraliziranega poveljevanja je bila tudi odsotnost pobude in nezavedanja

³⁸¹ NATO standard AJP-3.22 Allied Joint doctrine for Land Operations, Edition A Version 1, March 2016, Nato standardization office, str. 2-1; Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 2-5.

³⁸² Angl. »unity of effort«.

³⁸³ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 63.

o pomembnosti sodelovanja ter koordinacije med sosednjimi enotami po horizontalni liniji. Po prekinitvi telefonskih zvez med poveljstvi ob začetku ofenzive so tako čakali na ukaze, ki jih ni bilo.

Vsi poskusi italijanske obrambe in zaustavitve ofenzive so bili bolj lokalni. Na primer poskus vzpostavitve obrambe na črti Kred–Robič 24. oktobra popoldne je bil namenjen zaščiti enot na kobariškem Stolu, ki jim je v tistem trenutku grozila prekinitev stika z zaledjem. Umik italijanskih sil s Krnskega pogorja je bil po prvih desetih urah ofenzive mogoč samo s prebojem, in še to samo čez most na Idrskem. Napoleonov most pri Kobaridu so namreč Italijani že popoldne 24. oktobra porušili, vodostaj reke Soče pa je bil previsok, da bi ga prebredli. Tako je bila minimalna možnost zaustavitve prodora samo še do 25. oktobra zjutraj. Smiseln obrambni ukrep v tistem trenutku bi bila okrepitev sil na celotnem grebenu Kolovrat–Matajur–Mija. V tako kratkem času je bila premestitev rezervnih enot iz sektorja 3. armade južno od Čedadada nemogoča. S padcem Hlevnika in pozneje Kolovrata obramba Soške doline med Tolminom in Kobaridom ni bila več mogoča. Hiter in globok prodor 14. armade prvega dne ofenzive torej ni bil posledica superiornosti v ognjeni moči in fizični sili, temveč predvsem rezultat izvrstnega koncepta poveljevanja in manevra na nemški in avstro-ogrski strani ter odsotnost učinkovitega poveljevanja v kritičnih trenutkih na italijanski strani. Na področju manevra je zmagala gibljivost proti statičnosti.

12. soška ofenziva je zato še vedno pomemben vir proučevanja in primer dobre prakse tudi na področju povezljivosti bojnih funkcij. V fazi priprav na ofenzivo je bila ključna dobra obveščevalna priprava, pri kateri je bil cilj odkriti natančne lokacije ključnih zmogljivosti italijanske vojske (poveljniška mesta, centre zvez, artilerijske položaje). To so bile nujne informacije za določanje prednostnih ciljev prvega artilerijskega in plinskega napada, katerega cilj je bila tudi prekinitev telefonskih zvez in posledično prekinitev sistema poveljevanja v enotah 2. armade. Ob odsotnosti ukazov nadrejenih poveljstev ter pomanjkanju lastne pobude je začela razpadati kohezija, prav tako pa je usihala volja do boja.

Poraz 2. armade tako ni bil posledica kritičnih izgub ljudi in materialnih sredstev. Presenečenje in hitrost napada sta na italijanski strani povzročila najprej zmedo in nato še kaos, kar so enote v napadu izkoristile kot priložnost. 14. armada je dosegla razpad vojskovalne moči enot v 2. armadi usklajeno in postopoma zaradi bojnih funkcij obveščevalne zagotovitve, sledila sta ognjena podpora in manever.

Ključne bojne funkcije z ukrepi, ki so bili pomembni za zmago 14. armade v 12. soški ofenzivi:

Obveščevalna zagotovitev	– razbitje italijanske enigme, – letalsko izvidovanje in fotografiranje, – priprava topografskih kart, – neposredno izvidovanje bojišča pred začetkom ofenzive, – taktično izvidovanje med ofenzivo.
Ognjena podpora	– kratka osredotočena artilerijska priprava na ključne cilje, – premični zaporni artilerijski ogenj v podporo jurišnih enot, – ešaloniranje artilerijskega ognja po oborožitvenih sistemih in kalibrih.
Manever	– taktika globokega prodora s prebojem in infiltracijo, – uporaba puškomitraljezov in mitraljezov za neposredno podporo jurišnih enot v napadu.
Poveljevanje	– poveljevanje s poslanstvom in namero, pri čemer je bila izražena enotnost naporov z jasno določenimi cilji.

Napad je bil usmerjen v vse tri komponente vojskovalne moči sovražnika: konceptualno, fizično in moralno. V konceptualnem delu je šlo za spopad dveh doktrin – linearne in centralizirane na italijanski strani ter nelinearne in decentralizirane na drugi strani. Na področju moralne komponente je bil ključen napad na kohezivnost enot 2. armade in njihovo voljo do boja, pri fizičnem delu vojskovalne moči pa taktika globokih prodorov ob usklajeni ognjeni podpori.

Za vodenje in delovanje v kompleksnem okolju sta bila poleg fizične sile in sredstev pomembna znanje in intelektualna širina poveljujočih, kar bomo poimenovali »miselni manever«. Ne smemo ga enačiti ali zamenjati s fizičnim manevrom kot bojno funkcijo. Fizični manever je uporaba sil s premikom v kombinaciji s hitrostjo in ognjeno močjo.³⁸⁴ V miselnem manevru potekajo procesi, kot že izraz pove, na miselni ravni (poraba intelektualnih sposobnosti in znanja), pri čemer je ključno razumevanje vojaškega konflikta in ciljenje³⁸⁵ na konceptualno ter moralno komponento vojskovalne moči sovražnika.³⁸⁶ Spomnimo se, da je že Moltke st. v svojih spisih poudarjal, da je operativni cilj operacije zlom sovražnikove volje do boja.³⁸⁷ Koncept temelji na razumevanju

³⁸⁴ B. Furlan: *Vojaška doktrina*, str. 59.

³⁸⁵ Angl. »targeting«.

³⁸⁶ Ministry of Defence: *ADP Operations*, str. 5–20.

³⁸⁷ M. N. Vego: *Joint Operational Warfare*, str. II–30.

človekove narave in sposobnosti ugotavljanja človekovih šibkih točk in točk vplivanja. Izobrazba in intelektualna širina sta ključni odliki na področju miselnega manevra. Miselni manever in poveljevanje s poslanstvom sta med seboj tesno povezana in sta še danes temeljna doktrinarna stebra sodobnih vojsk. Miselni manever je pravzaprav eden ključnih delov procesa bojnega odločanja, pri katerem so odločujoči znanje, izkušnje in intelektualna moč poveljnikov na vseh ravneh.

Vojaški geografski prostor sicer ni bil ključni dejavnik zmage oziroma poraza v 12. soški ofenzivi, vendar je kljub vsemu pomembno vplival na uspeh oziroma poraz. Zemljišče v kombinaciji z vremenom je bilo v Posočju relativno zahtevno in zato za 14. armado velik dejavnik tveganja. Razgibano gorsko zemljišče z velikimi višinskimi razlikami je zahtevalo predvsem od jurišnih in pehotnih enot izjemno fizično pripravljenost, od poveljnikov pa specialistično znanje s področja gorskega bojevanja. Pri tem seveda ne mislimo na obvladovanje tehničnih vrvnih manevrov ali plezanja, temveč predvsem obvladovanje voditeljstva, veščin gibanja, preživetja in taktike bojevanja manjših enot v gorah.

V fazi priprav na ofenzivo so se poveljujoči zavedali, da bo fizična pripravljenost vojakov zelo pomembna. Zato so enote pred začetkom ofenzive izvajale vsakodnevne pohode v gorah nad Dravsko dolino in pred odhodom na frontno črto tudi na Jelovici. To se jim je pozneje bogato obrestovalo, saj so šle jurišne enote v konici napada do skrajnih meja fizičnih zmogljivosti. Povečana fizična obremenitev za enote 14. armade se je začela že teden dni pred začetkom ofenzive z nočnimi pohodi v dežju na frontno črto. Zadnjih 30 ur pred začetkom napada so jurišne enote preživele na prostem ali v najboljšem primeru v vlažnih kavernah. Poleg stalne grožnje artilerijskega napada sta bila vlaga in mraz najnevarnejši sovražnik. Slaba prehrana in pomanjkanje spanca sta samo še pospeševala podhladitev. Enote v prvem ešalonu napada skorajda niso počivale od 22. do 26. oktobra, kajti tudi ponoči so potekale aktivnosti zavarovanja, izvidovanja in načrtovanja aktivnosti za naslednji dan, ponekod pa tudi spopadi.

Skrajne fizične napore so bile sposobne prenašati samo posamične čete znotraj polkov in bataljonov. V polku Leib je po kakovosti in pripravljenosti izstopal 3. bataljon, ki je bil v konici napada v najbolj kritičnih spopadih na Hlevniku in Kolovratu. Lahko si predstavljamo, kako bi se razmere zapletle, če v prvih 30 urah napada nemškimi enotam ne bi uspelo zavzeti Ježe in Kolovrata.

Poveljujoči nižjih taktičnih enot v napadu so obvladovali nekaj pomembnih veščin, ki so bile nujne za uspešno delovanje na gorskem zemljišču. Najprej je bilo to razumevanje vseh dimenzij gorskega zemljišča, še posebno vertikalne dimenzije in reliefne razgibanosti. Enote so delovale ločeno na samostojnih smereh, pri čemer sta bila disciplinirana pobuda in samostojno delovanje poveljnikov na najnižjih ravneh pogoja za uspeh. Častniki so bili v splošnem dobro izurjeni v praktični orientaciji in obvladali so uporabo topografske karte. Razumeli so, kaj je na goratem zemljišču v vojaškem smislu ključno zemljišče in kje so odločilne točke. Obvladali so pehotni manever na razgibanem reliefu, ki so ga znali izkoristiti za prikrita premika do sovražnikovih položajev skoraj na doseg ročnih bomb. S puškomitraljezi in mitraljezi so poveljniki nižjih taktičnih enot (oddelek, vod, četa) dosegli lokalno ognjeno premoč, na višjih poveljstvih (divizija, korpus) pa so s pravilnim ešaloniranjem artilerijske podpore ustrezno zaščitili svoje sile v prodoru.

Predvsem za italijansko 2. armado je bil hiter prodor napadalcev v takšnih geografskih razmerah vsekakor presenečenje. Prebiti vse tri obrambne črte pri Tolminu v bojnih razmerah zunaj poti v slabem vremenu in premagati 900 metrov višinske razlike je bil manever, ki se do takrat na soški fronti še ni zgodil. Slaba vidljivost zaradi dežja, megle in dima po eksplozijah je bila za enote v napadu taktična prednost, kajti italijanski opazovalci niso mogli dobiti jasne slike o dogajanju. Veliko poročil enot 14. armade je govorilo o tem, da so sovražnika presenetili v kavernah in nekatere častnike celo pri zajtrku.

Z vidika vojaškega geografskega prostora so bili najpomembnejši uspehi prvega dne ofenzive z zavzetjem naslednjih odločilnih točk: kota 1114, Ježa, Mrzli vrh in Kobarid. Prvi trije vrhovi so geografsko obvladovali celotno Tolminsko mostišče in z njihovo zasedbo so se oblikovale razmere za premik rezervnih enot ter bojne in logistične podpore v napadu. Z osvojitvijo Ježe in kote 1114 so enote v napadu razširile območje nadzora daleč v globino obrambnega sistema proti Humu in naprej proti Čedadu. S prodorom 12. šlezijske in 50. divizije v Kobarid in naprej do vasi Kred so zabili klin globoko v italijansko obrambo in razdelili bojišče na dva ločena dela, ki se med seboj nista mogla več podpirati. Vse italijanske enote v krnskem pogorju so se znašle v obkolitvi, obroč pa se je zapiral tudi enotam na Polovniku in Stolu.

Ključni uspeh drugega dne napada je bila osvojitve celotnega grebena Kolovrata in prelaza Livek. Tako se je sprostila prva pomembna komunikacija za premik drugih ešalonov v smeri Tolmin–Idrsko–Livek in naprej proti Čedadu.

Med preučevanjem raziskav neposredno na bojiščih in arhivskih dokumentov ter drugih pisnih virov je bilo stalno prisotno vprašanje: ali ima 12. soška ofenziva po sto letih samo zgodovinsko vrednost in koliko so aktualne takratne izkušnje še danes? Jasno je, da se nobena vojna ne ponovi v enaki obliki in na enak način. Veliko stvari se je spremenilo in težko je primerjati takraten in današnji čas. Kljub vsemu je nekaj področij, ki jih lahko opredelimo kot učenje iz izkušenj, čeprav je vmes minilo stoletje.

Izvedba študije primera na nekdanjih bojiščih ob Soči zato ni nujno samo zgodovinski obisk, temveč je tudi odlična priložnost strokovne razprave neposredno na bojišču. S študijskim in bolj poglobljenim strokovnim pristopom do takratnih dogodkov so nam še danes presenetljivo blizu razmišljanja, procesi bojnega odločanja, odločitve in načini poveljevanja takratnih poveljnikov. Dodana vrednost je geografski prostor, ki je ostal večinoma nespremenjen in še vedno omogoča rekonstrukcijo takratnih dogodkov neposredno na terenu. Razvoj miselnega manevra in voditeljstva današnjih voditeljev lahko gradimo tudi na dogodkih, ki so se zgodili pred stotimi leti. In to ne glede na to, da so oborožitveni sistemi, bojna podpora in zagotovitev delovanja praktično neprimerljivi s takratnim obdobjem. Po letih proučevanja in vojaškega študija je presenetljivo dejstvo, da današnji sistem poveljevanja v sodobnih vojskah temelji na sistemu, ki so ga prikazale predvsem elitne nemške enote v 12. soški ofenzivi. Takrat so ga poimenovali *auftragstaktik*, današnje vojaške doktrine pa govorijo o poveljevanju s poslanstvom oziroma namero. Zanimivo je, da je bil ta koncept poveljevanja po drugi svetovni vojni pozabljen in je znova zaživel svoj razcvet v osemdesetih ter devetdesetih letih 20. stoletja. Danes je poveljevanje najpomembnejša bojna funkcija, ki povezuje vse druge.

Omeniti je treba še eno pomembno dejstvo, ki je na soškem bojišču ostalo pozabljeno vse do današnjih dni. Prav na naših tleh sta se skupaj še z nekaterimi uspešnimi ofenzivami na evropskih bojevališčih razbila mit in stereotip o prvi svetovni vojni kot popolnoma statični vojni v rovih in podzemnih kavernah. Prodor v Posočju oktobra 1917 ima v celoti pečat manevrskega vojskovanja. Gre za šolski primer združenega bojevanja rodov pehote in artilerije, ki ima presenetljivo podobne ali enake elemente sodobnega vojskovanja pehote. Ta dragoceni vir izkušenj in celotno bojišče imamo tukaj na domačem pragu.

Zgornje Posočje torej ni zanimivo samo zaradi naravnih lepot, temveč tudi z vidika vojaške zgodovine in vojaške stroke. Kljub časovni oddaljenosti je 12. ofenziva pustila neizbrisen pečat in bo zato tudi v prihodnosti bogat vir

preučevanja na področju vojaške zgodovine ter vojaške teorije vojskovanja. Strokovna javnost, predvsem pa častniki in podčastniki Slovenske vojske z veliko intelektualne širine, zagotovo ne bodo mogli pozabiti teh dogodkov, čeprav so se zgodili že pred sto leti.

LEGENDA TAKTIČNIH ZNAKOV

14		14. armada	226		226. četa gorskih mitraljezov
		korpus Stein			minometna četa
		Nemški alpski korpus (formacijsko divizija)			rekrutna četa
33		33. avstro-ogrska pehotna divizija			četa zvez
117		117. pehotna divizija	POV		poveljniški pehotni vod
1		1. lovaska brigada			izvidniški oddelek
7		7. artilerijska brigada			jurišni oddelek
1		1. lovski polk			oddelek puškomitraljezov
R2		2. rezervni lovski bataljon			oddelek bombometov
		bavarski gardni polk Leib			italijanske enote
		Württembergški gorski bataljon			Württembergški gorski bataljon – poveljstvo
3		3. pionirska četa			
5		5. bataljona			

POVZETEK

Monografija poskuša prikazati vojaški pomen 12. soške ofenzive, ki je bila kompleksna in zahtevna vojaška operacija tako z vidika načrtovanja in organizacije kot tudi načina izvedbe. Začetna poglavja opisujejo vojaško analizo geografskega prostora Zgornjega Posočja, poleg tega pa so analizirane vojaške in politične razmere v Evropi leta 1917. Natančno so opisane priprave na 12. soško ofenzivo, sestava in premik enot 14. armade na soško bojevališče, stanje v italijanski 2. armadi, vojskovalna moč nemške vojske, nemški stil vodenja in poveljevanja t. i. *auftragstaktik*, gorsko bojevanje ter razvoj taktike prodora. V knjigi so natančno opisane bojne aktivnosti vojskujočih se strani, še posebno v začetnih dneh bojev, ko je ofenziva potekala na slovenskih tleh. Natančno so tudi analizirani vzroki za nemško-avstro-ogrsko zmago in italijanski poraz, predstavljena pa so še nova spoznanja o vlogi Erwina Rommla in nekaterih drugih nemških častnikov v 12. soški ofenzivi. Monografija tudi problematizira o nekaterih ustvarjenih mitih o velikem nemškem vojskovodju in nazadnje poudari, zakaj je 12. soška ofenziva tako pomembna za razvoj vojaške stroke.

V tej ofenzivi je prišlo do spopada dveh različnih konceptov, dveh doktrinarnih pristopov, dveh različnih kultur poveljevanja ter vodenja enot in seveda tudi doktrin ofenzivnega in defenzivnega delovanja. Izstopala sta dva pomembna stebra, ki sta odločilno prispevala k zmagi 14. armade. Prvi je že dobro znan nemški koncept poveljevanja in vodenja *auftragstaktik*, ki ga današnje vojaške doktrine obravnavajo kot poveljevanje s poslanstvom oziroma namero, drugi pa predstavlja še precej neznano področje, ki ga poimenujemo »miselni manever«. To je sicer izraz, ki ga takrat niso poznali, vendar lahko ocenimo, da je bil način razmišljanja poveljnikov na vseh ravneh zelo blizu temu konceptu, ki ga danes sodobne vojske uvajajo v svoje vojaške doktrine.

12. soška ofenziva je danes opredeljena kot manevrsko vojskovanje. Pri tem se je uporabljala taktika jurišnih skupin, ki se je razvila v taktiko prodora oziroma taktiko infiltracije. »Čudež pri Kobaridu« je torej šolski primer združenega bojevanja rodov pehote in artilerije, ki ima presenetljivo podobne ali enake elemente sodobnega vojskovanja pehote.

ABSTRACT

This monograph aims to present the importance of the Twelfth Isonzo Offensive, which was a complex and challenging military operation from all the aspects of planning, organization, and implementation. The initial chapters offer a description of the military analysis of the Zgornje Posočje geographical region, and an analysis of the military and political situation in Europe in 1917. Later, the monograph provides a detailed description of the preparations for the Twelfth Isonzo Offensive, the structure and transfer of the 14th Army units to the Isonzo front, the situation in the 2nd Italian Army, the German Army's combat power and its command and control methods, i.e. *auftragstaktik*, mountain warfare, and the development of the attack tactics. The book additionally includes detailed descriptions of the belligerent parties' combat activities, focusing specifically on the first days of combat, which took place on Slovenian ground. It explains in detail the reasons for the German-Austrian-Hungarian victory and the Italian defeat, and presents new findings on the role of Erwin Rommel in the Twelfth Isonzo Offensive, as well as that of other German officers. Furthermore, the monograph highlights the issue of certain set myths, the great German commander-in-chief, and the importance of the Twelfth Isonzo Offensive for the development of the military profession.

The offensive was a clash between two concepts, two doctrinal approaches, two different cultures of command and unit leadership, and between the offensive and defensive operation doctrines. Two important pillars contributed significantly to the victory of the 14th Army. The first stands for the already known German command and control concept, *auftragstaktik*, categorized by contemporary military doctrines as the mission- or intent-oriented command, while the second represents a relatively unknown field, called the "manoeuvrist approach". This expression was not in use at the time; however, it can easily be assessed that the commanders' way of thinking at all levels was indeed very close to this concept, which is now incorporated into the doctrines of contemporary armies.

Nowadays, the Twelfth Isonzo Offensive, as a whole, is categorized as manoeuvre warfare, for it was during this offensive that the tactics of assault teams were used, which later developed into infiltration or attack tactics. "The Miracle of Caporetto (Kobarid)" is a textbook example of joined warfare of the infantry and artillery branches, which incorporated surprisingly similar or even exactly the same elements as contemporary infantry warfare.

IMENSKO KAZALO

- Adler (general), 64
Aldinger (poročnik), 166, 167, 179
Amadei Giulio, 86
Antoličič Gregor, 40
Aosta Duca (Emanuele Filiberto di Savoia), 84, 88, 91, 210
Arrighi Giovanni, 85, 150
Badoglio Pietro, 88, 89, 90, 93, 95, 148, 149, 151, 152, 153, 210, 216, 217, 218
Balck Hermann, 222, 226, 231, 232, 233, 234, 235
Balck William, 233
Barger (stotnik), 135
Bascany Maximillian C. v, 120
Basso Luigi, 86
Bauer Andreas, 145, 146
Below Otto v., 41, 42, 43, 60, 62, 63, 77, 93, 131, 132, 173, 186, 194, 196, 199, 203, 204, 206, 209, 212, 213, 22, 227
Below Ernst v., 205, 222
Berendt Richard v., 62, 132
Bernhardi Friedrich v., 14
Berrer Albert v., 59, 63, 65, 131, 144, 149, 154, 169, 183, 184, 192, 193, 196, 197, 198, 199, 209
Bizjak Matjaž, 10, 15, 83, 92, 93, 94
Boccacci Giorgio, 85
Bongiovanni Luigi, 90, 217, 218
Borojević Svetozar v. Bojna, 39, 46, 62, 172, 186, 188, 195, 205
Bothmer Robert v., 73, 102, 106, 116, 140, 142, 193, 227, 231
Brankh (stotnik), 76
Bratun Zvonimir, 16, 17
Brinc Darija, 49
Bruchmüller Georg, 129
Budusch (podpolkovnik), 63
Bull Stephen, 124, 125
Cadorna Luigi, 12, 37, 39, 62, 82, 84, 86, 87, 89, 92, 94, 95, 103, 151, 152, 170, 171, 172, 181, 187, 188, 190, 196, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 210, 215, 216, 218, 219, 237
Calcagna (polkovnik), 86
Capello Luigi, 83, 84, 85, 87, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 171, 210, 215, 216,, 218, 237
Cavaciocchi Alberto, 85, 86, 87, 89, 95, 140, 150, 216
Caviglia Enrico, 148, 149
Chiossi Giambattista, 88
Coffaro Guido, 88
Daskalović Aleksander K., 11, 12
Dellmensingen Krafft Konrad, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 60, 61, 62, 206, 212, 213, 228, 229, 235
De Puy William, 234
Diaz Armando, 210
Di Robilant Mario 205
Egidi Silvio, 84
Eichholz (major), 139, 157, 163, 166
Epp (podpolkovnik), 73
Erlenbusch (polkovnik), 63
Espinosa Rodolfo B., 90
Etna Donato, 172
Eugen (nadvojvoda avstrijski), 42, 43, 60, 62, 82, 188, 195, 196, 205, 209, 213
Fadini Francesco, 93, 132, 205
Farisoglio Angelo, 85, 139
Ferrari Giuseppe F., 172
Fiorone Vittorio, 88
Fornasin Alessio, 214
Friderik Veliki, 58
Furlan Branimir, 97, 98, 101, 103, 110, 111, 121, 122, 126, 237, 239
Galić Lovro, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 43, 60, 61, 62, 64, 65, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 113, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 144, 146, 147, 148, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 166, 169, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 196, 198, 199, 200, 204, 206, 207, 208, 214, 220
Gallistel (polkovnik), 63
Gariboldi Italo, 12

Gaspari Paolo, 64, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
 91, 109, 134, 139, 223
 Gayda Virginio, 12
 Gerabek Karl v., 63
 Giardino Gaetano, 210
 Göppinger (podčastnik), 181
 Gössler (stotnik), 78, 80, 81
 Greene Robert, 56
 Griffith Paddy, 14
 Grossman David A., 68
 Grošelj Martin, 125, 127, 128
 Guderian Heinz, 233
 Guderian Friedrich, 233
 Gudmundsson Bruce I., 71, 106, 107,
 123, 124, 125, 127, 129, 222, 223
 Gunther Michael J., 115
 Haack (podpolkovnik), 63
 Hahn (stotnik), 63
 Hart Liddel, 14
 Henriquez Johann, 39, 65
 Herold Eduard v., 49, 64, 105
 Heymann (podpolkovnik), 63
 Hindenburg Paul v., 41
 Hitler Adolf, 225, 229, 230
 Hofacker Eberhard v., 63, 198, 199, 200,
 201, 202, 203
 Horstenau Edmund G. v., 64
 Hötzenndorf Franz Conrad v., 41, 58,
 186, 187, 203, 205, 207
 Hugel (podnarednik), 179, 180
 Hughes Daniel J., 101, 114
 Hunzeker Michael A., 98, 99, 100, 122,
 123, 126, 130
 Isnenghi Mario, 40, 41, 60, 85, 139, 188,
 200, 214, 216
 Jordan Alexander, 10
 Kalafatović Danilo 12
 Kalteneger Roland, 69, 104, 116,
 Karel I., 40, 41, 209, 213
 Killian Hans, 136
 Kirchheim Heinrich, 231, 232, 233
 Klavara Vasja, 42, 44, 59
 Kodrič Nataša B., 71, 72, 81, 117
 Kosak Ferdinand, 64, 131, 148
 Krauss Alfred, 11, 12, 46, 59, 60, 61, 64,
 65, 77, 78, 133, 134, 139, 149, 154, 155,
 156, 172, 174, 175, 178, 186, 187, 190,
 191, 196, 199, 200, 201, 202, 203, 206,
 207, 208, 211, 212, 213, 226, 228
 Kuhar Miha, 13, 15, 22, 24, 25, 26, 29,
 30, 33, 48, 51, 52, 53, 55, 70, 76, 104,
 107, 108, 121, 128, 221
 Labanca Nicola, 219
 Lampore Ettore N., 90
 Lenz (doktor), 181
 Leonhardt (polkovnik), 64
 Lequis Arnold v., 63, 139
 Leuze (poročnik), 174, 178
 Lieb Peter, 10
 Lochow v. (major), 64
 Ludendorff Erich, 40, 41, 42
 Ludwig (poročnik), 158, 159, 161, 162,
 178
 Mährle Wolfgang, 10, 225, 228
 Maister Rudolf, 12
 Mantini Marco, 10, 66
 Marušič Branko, 34, 35, 37, 38, 40, 41,
 44, 60, 61, 62, 64, 65, 84, 85, 86, 87, 88,
 89, 90, 91, 94, 95, 132, 134, 135, 136,
 137, 138, 139, 140, 141, 144, 146, 147,
 148, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 166,
 169, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 185,
 186, 187, 188, 190, 191, 196, 198, 199,
 200, 204, 206, 207, 208, 214, 220, 223
 Mazza Alfred, 63
 McChrystal Stanley, 56
 Mellenthin Friedrich W. v., 234
 Metzger Josef, 63
 Mollinary v. (polkovnik), 191
 Moltke Helmuth v., 67, 99, 101, 111,
 112, 114, 115, 240
 Mondini Marco, 219
 Montuori Luca, 84, 87, 89, 140, 151, 171,
 188, 216
 Moser Otto v., 112
 Mussolini Benito, 11
 Müller Rudolf, 64, 208, 212
 Nehbel (polkovnik), 63
 Pečovnik Ž. Tina, 10
 Pelaj Avdulla, 47, 48

Pellegrini Giulio, 88
 Pohl Robert v., 62
 Pollio Alberto, 91
 Prezzolini (Precolini) Giuseppe 11
 Primavesi Eduard, 64
 Pršić Miloje, 12
 Rango v. (polkovnik), 145, 146
 Rech Marco, 13
 Reiss Josef R. v., 49, 50, 54, 59, 74, 77, 103, 106
 Reutzenstein v. (general), 63
 Robertson William, 215
 Rochat Giorgio, 40, 41, 60, 85, 139, 188, 200, 214, 216
 Rohr Willy M.E., 123, 124, 125, 129
 Rommel Erwin, 8, 12, 13, 40, 41, 42, 44, 60, 62, 63, 64, 68, 78, 79, 80, 81, 82, 85, 89, 91, 96, 102, 103, 108, 109, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 122, 134, 139, 140, 141, 142, 143, 151, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 171, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 188, 189, 196, 198, 200, 206, 209, 210, 214, 216, 217, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 245, 246
 Rommel Lucie, 239
 Sagramoso Pier Luigi, 172, 196
 Sapienza (polkovnik), 172, 176
 Schiellein, 81, 141
 Schlieffen Alfred v., 58, 67
 Schnieber (poročnik), 157, 227
 Schörner Ferdinand, 103, 116, 143, 226, 227, 231
 Schwarzenberg Felix, 64, 211
 Scotti Karl, 59, 62, 65, 90, 131, 146, 147, 148, 149, 154, 169, 184, 185, 194, 198, 202, 203, 209
 Sedmak Drago, 13
 Seydel (general), 63
 Simčić Miro, 42
 Simić Marko, 90, 132, 134, 135, 136, 138, 146, 147, 155, 156, 166, 176, 185, 186
 Sonnenberger Martin, 114
 Spadinger (podnarednik), 158, 160
 Spiess (general), 137
 Sprösser Theodor, 53, 63, 69, 71, 72, 77, 78, 79, 80, 81, 102, 108, 109, 115, 116, 141, 142, 143, 144, 158, 161, 164, 165, 168, 182, 183, 221, 226, 227, 228, 231, 232
 Stark Hans J., 118
 Stering (polkovnik), 64
 Stein Hermann v., 31, 47, 51, 52, 59, 63, 65, 131, 136, 137, 140, 144, 149, 154, 156, 175, 176, 177, 192, 196, 197, 199, 201, 202, 203, 211, 212, 226, 227, 244
 Streicher (poročnik), 142, 159, 181
 Svoljšak Petra, 10
 Tassoni Giulio C., 209
 Testa (polkovnik), 86
 Thompson Mark, 41, 46, 47, 60, 61, 62, 84, 85, 90, 91, 95, 103, 134, 139, 141, 151, 188, 203, 206, 210, 214
 Torkar Blaž, 13, 14
 Triebig (poročnik) 142
 Tutschek Ludwig v., 43, 59, 63, 73, 140, 166, 227
 Viljem II., 40
 Villani Giovanni, 88, 147, 217
 Viore Giuseppe, 90
 Vego Milan N., 45, 46, 58, 67, 68, 70, 112, 240
 Wade Norman M., 16
 Wahrenberger, 81, 143
 Waldstätten Alfred v., 40, 42
 Wandelsleben (general), 136
 Wedel Hasso v., 63
 Weygand Maxime, 215
 Widder Werner, 110, 11
 Wieden Heinrich v., 64, 174, 212
 Wilks Ellen John, 40, 41, 42, 44, 60, 62, 64, 85, 89, 91, 96, 102, 103, 108, 134, 139, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 169, 171, 175, 176, 185, 186, 188, 189, 196, 198, 200, 206, 209, 210, 214, 216, 217
 Witzleben (stotnik), 194
 Wodtke Georg v., 64
 Wurm Wenzel v., 39

VIRI IN LITERATURA

Viri

Deželni arhiv Baden Württemberg – Oddelek Glavnega državnega arhiva Stuttgart (Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Hauptstaatsarchiv Stuttgart).

Deželni arhiv Baden Württemberg – Oddelek Splošnega deželnega arhiva Karlsruhe (Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Generallandesarchiv Karlsruhe).

Osrednji državni arhiv Bavarske, Oddelek IV, Vojni arhiv (Bayerisches Hauptstaatsarchiv, Abteilung IV Kriegsarchiv).

Osrednji državni arhiv v Rimu (Archivio centrale dello Stato, Archivi di famiglie e di persone, fondo Capello Luigi 1911–1959).

Arhiv zgodovinskega urada Vrhovnega štaba italijanske vojske v Rimu (Archivio Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito, Roma, fondo H-4, Commissione d'inchiesta – Caporetto).

Literatura

Alliney, G. (2013): Caporetto sul Mrzli: La vera storia delle brigate perdute. Udine, Gaspari editore.

Antoličič, G. (2018): Maribor in poveljstvo jugozahodne fronte med prvo svetovno vojno, doktorska disertacija. Maribor, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta.

Bernhardi, F. v. (1914): How Germany makes War. New York, George H. Doran Company.

- Badoglio, G. L. (2000):** Il Memoriale di Pietro Badoglio su Caporetto. Udine, Gaspari editore.
- Balck, H. (2015):** Order in Chaos. Kentucky, University press of Kentucky.
- Bajec, A. e tal (1993):** Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana, DZS.
- Bauer, A. (2016):** Zwei Weisungen Oberst v. Rangos aus der 12. Isonzo schlacht. Zeitschrift für Heereskunde, Nr. 462, Oktober/Dezember, 80. Jahrgang, str. 198–202.
- Bizjak, M. (2013):** Kobarid in general Luigi Capello malce drugače. Na fronti: revija za vojaško zgodovino, št. 8, Šempeter, str. 43–53.
- Bratun, Z. (2005):** Vojaška geografija I. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Brinc, D. et al (2006):** Angleško-slovenski vojaški terminološki slovar. Ljubljana, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Bull, S. (2014):** Stosstrupctaktik: German Assault Troops of the Firts World War. Stroud Gloucestershire, Spellmount.
- Cadorna, L. (1921):** La guerra alla fronte Italiana: fino all'arresto sulla linea della Piave e del Grappa. Vol. Secondo. Milano, Fratelli Treves.
- Capello, L. (1967):** Caporetto, perché?: la 2a armata e gli avvenimenti dell'ottobre 1917. Torino, Einaudi.
- Daskalović, A. K. (1925):** Bitka kod Kaporeta: sa pet skica u tekstu i dve u prilogu. Beograd, Sveslovenske knjižarnice M. J. Stefanovića.
- Dellmensingen, K. von (1926):** Der Durbruch am Isonzo, Teil I., Die Schlacht von Tolmein und Flitsch. Berlin, Druck und Verlag von Gerhard Stalling.
- Dellmensingen, K. von (1981):** Lo sfondamento dell'Isonzo. Milano, Arcana.
- Fadini, F. (1992):** Caporetto dalla parte del vincitore: il generale Otto von Below e il suo diario inedito. Milano, Mursia.
- Fornasin, A. (2017):** The Italian Army's Losses in the First Wolrd War. Population (English edition), Vol. 72, Number 1, Paris, str. 39–62.
- Furlan, B. (2006):** Bojno delovanje, skripta. Ljubljana, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Furlan, B. et al (2006):** Vojaška doktrina. Ljubljana, Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- Galić, L. (2005):** Od Krna do Rombona 1915–1917. Tolmin, Tolminski muzej.
- Galić, L. (2017):** Cvetje – Mengore: v viharju vojne 1915–1917. Kobarid, Fundacija poti miru v Posočju.

- Galić, L., Marušič, B. (2005):** Tolminsko mostišče 1. Tolmin, Tolminski muzej.
- Gaspari, P. (2012):** La verita su Caporetto. Udine, Gaspari editore.
- Gaspari, P. (2016):** Rommel a Caporetto: La gesta degli italiani e dei tedeschi tra il Kolovrat e il Matajur dal 24 al 26 ottobre 1917. Udine, Gaspari editore.
- Gayda, V. (1941):** La Jugoslavia contro l'Italia (documenti e rivelazioni). Roma, Edizioni del Giornale d'Italia.
- Greene, R. (2007):** The 33 strategies of War. New York, Penguin Books.
- Griffith, P. (1994):** Battle Tactics of the Western Front: The British Army's Art of Attack 1916–1918. New Haven&London, Yale University Press.
- Grossman, D. A. (1994):** Maneuver Warfare in the Light Infantry, The Rommel Model. Maneuver Warfare: An Anthology, Vol. 101, Issue 12, 1994, str. 1–12.
- Grošelj, M. (2012):** Taktika nemških jurišnih enot 1. svetovne vojne, diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Gudmundsson, B. I. (1995):** Stormtroop Tactics: Innovation in the German Army, 1914–1918. Westport USA, Praeger Publishers.
- Gunther, M. J. (2012):** Auftragstaktik: The basis for Modern Military Command. Fort Leavenworth, Kansas, School of Advanced Military Studies, U.S. Army Command and General Staff College.
- Hart, L. (1931):** The Real War 1914–1918. Boston, Little Brown and company.
- Hobič, V., Brate, T. (2017):** Vlakec - Trenino. Kobarid, Kobariški muzej.
- Horstenau, E. G. von (1936) (ur.):** Österreich-Ungarns lätzter Krieg : 1914–1918. Bd. 6, Das Kriegsjahr 1917. Wien, Verlag der Militärwissenschaftlichen Mitteilunge.
- Hughes, D. J. (1995):** Moltke on the Art of War: selected writings. North Carolina, Ballentine Books.
- Hunzeker, M. A. (2013):** Perfecting War. Princeton, Princeton University.
- HQ Department of the Army US (1994):** FM 34-130, Intelligence Preparation of the Battlefield.
- Isnenghi, M. (2002):** La Grande Guerra. Milano, Giunti Editore.
- Isnenghi, M., Rochat, G. (2008):** La Grande Guerra 1914–1918. Bologna, La Nuova Italia.
- Jankovič P., A. (2012):** Rommel na Soči. Logatec, Ad Pirum.
- Kaltenegger, R. (1995):** Das Deutsche Alpenkorps im ersten Weltkrieg. Graz–

Stuttgart, Leopold Stocker Verlag.

Kaltenegger, R. (2014): Generalfeldmarschal Ferdinand Schörner, Teil 1. Würzburg, Leopold Stocker Verlag.

Killian, H. (1978): Wir stürmten durch Friaul. Neckargemünd, Vowinckel.

Klavora, V. (1994): Koraki skozi meglo. Celovec, Mohorjeva založba Celovec–Ljubljana–Dunaj.

Klavora, V. (2000): Plavi križ. Celovec, Mohorjeva založba Celovec–Ljubljana–Dunaj.

Kodrič, N. B. (1998): Prva svetovna vojna iz župnijskih kronik leto 1917. Loški razgledi, let. 44, št. 1, Škofja Loka, str. 91–107.

Kraus, A. (1938): Uzroci našeg poraza. Beograd, Geca Kon.

Krauss, A. (1938): Das »Wunder von Karfreit« im besonderen der Durchbruch bei Flitsch und die Bezwingung des Tagliamento. München, Berlin, J. F. Lehmann.

Kuhar, M. (2008): Taktika bojevanja v gorah. Ljubljana, Defensor.

La Banca, N. (2017): Caporetto: Storia e memoria di una disfatta. Bologna, il Mulino.

Liddell Hart, B. H. (1950): Defence of the West. London, Casell and Co.

L'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito (1967): L'Esercito Italiano nella Grande Guerra (1915–1918), Vol. 4, Le Operazioni del 1917, Tomo 3, Gli avvenimenti dall'Ottobre al Dicembre. Roma 1917, Ufficio Storico.

Mährle, W. (2009): Erwin Rommel und das Württembergische Gebirgsbataillon in der 12. Isonzo-Schlacht – Wahrnehmung und Deutung eines militärischen Erfolgs. V: Erwin Rommel. Geschichte und Mythos (= Stuttgarter Symposion, Schriftenreihe, Bd. 13), Leinfelden-Echterdingen, str. 17–53

Mährle, W. (2016): Württemberg im Ersten Weltkrieg: Dokumente aus dem Hauptstaatsarchiv Stuttgart. Stuttgart, Landesarchiv Baden Württemberg – Abteilung Hauptstaatsarchiv Stuttgart.

Mantini, M., Stok, S. (2007): I Tracciati delle trincee sul fronte dell Isonzo. Udine, Gaspari editore.

Mars (1939): Operacije oko reka: biblioteka Ratnika. Beograd, Prosveta.

Mc Chrystal, S. (2015): Team of Teams. New York Penguin Publishing Group.

Ministry of Defence (2010): Army Doctrine Publication Operations. London, Development, Concepts and Doctrine Centre.

- Mondini, M. (2017):** Il Capo: La Grande Guerra del generale Luigi Cadorna. Bologna, il Mulino.
- Nato standardisation office (2016):** Nato standard AJP-3.2, Edition A Version 1. Allied Joint doctrine for Land Operations.
- Ortner, C. (2005):** Storm Troops: Austro-Hungarian Assault Units and Commandos in the First World War: Tactics, Organisation, Uniforms and Equipment. Vienna, Militaria.
- Pelaj, A. (2010):** Načrtovanje bojnih delovanj. Ljubljana, Konzorcij višjih strokovnih šol za izvedbo projekta Impletum.
- Precolini, G. (1921):** Kaporetto. Beograd, Pavlović i komp.
- Pršić, M. (2017):** Ratnik, časopis za vojne nauke, književnost i novosti (januar 1879–marec 1941), tematska bibliografija. Beograd, Medija centar Odbrana.
- Rech, M. (1998):** Da Caporetto al Grappa, Erwin Rommel e il Battaglione da montagna del Württemberg sul fronte Italiano nella Grande Guerra. Novale, Gino Rosatto editore.
- Reiss, R. von (in drugi) (1931):** Das Königlich Bayerische Infanterie-Leibregiment im Weltkrieg 1914/1918, Anlage 6. München, Berlegt bei Max Schid.
- Rommel, E. (1997):** Preboj pri Tolminu 1917. Kobarid, Kobariški muzej.
- Rommel, E. (2013):** Infantry Attacks. Barnsley, Greenhill Books.
- Rommel, E. (2015):** Infanterie greift an. Einbeck, Dörfler Verlag GmbH Dez.
- Schaumann, W., Schubert, P. (1995):** Süd-West-Front: Österreich-Ungarn und Italien: 1914–1918. Wien: Mayer & Comp.
- Schittenhelm, H (1932):** Wir zogen nach Friaul. Erlebnisse einer Kriegskameradschaft zwischen Isonzo und Piave. Stuttgart, Thienemanns Verlag.
- Silvestri, M. (1984):** Caporetto – una battaglia e un enigma. Milano, Arnaldo Mondatori.
- Simčič, M. (2006):** 888 dni na soški fronti. Ljubljana, Orbis.
- Simić, M. (1998):** Po sledih soške fronte. Ljubljana, Mladinska knjiga.
- Sonnenberger, M. (2013):** Initiative Within the Philosophy of Auftragstaktik. Kansas, Munich, US Army Command and General Staff College Press.
- Sprösser, T. (1933):** Die Geschichte der Württembergischen Gebirgsschützen. Stuttgart, Belser Verlagsbuchhandlung.
- Stark, H. J. (2008):** "Auftragstaktik" is a Key Element for Success in Peace and

War Times. Washington, United States Army Sergeants Major Academy.

Sunzi (2009): Umetnost vojne. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga.

Svoljšak, P. (2003): Soča, sveta reka: italijanska zasedba slovenskega ozemlja (1915–1917). Ljubljana, Nova revija.

Štepec, M. (2008): Vojne fotografije 1914–1918. Ljubljana, Defensor.

Thompson, M. (2008): The White War: Life and Death on the Italian Front 1915–1919. London, Faber and Faber Ltd.

Torkar, B. (2017): Erwin Rommel und die Slowenen. Die Isonzoschlacht militärhistorische Studienreisen (Staff Rides) und ein Blick zurück. V: »Die Kahlen, kalten Berge«: der Erste Weltkrieg im Alpenraum, die Deutsche Gebirgstruppe und das Württembergische Gebirgsbataillon, 158–167. Rastatt: Vereinigung der Freunde des Wehrgeschichtlichen Museums Schloss Rastatt, str. 158–167.

US Army Headquarters (1994): FM 34-130, Intelligence Preparation of the Battlefield. Washington, HQ, Department of the Army.

US Army Headquarters (2012): Army Doctrine Publication 6-0 Mission Command. Washington, HQ, Department of the Army.

US Army (2014): Win in a complex world, Pamphlet 525-3-1. Washington, Department of the Army, Training and Doctrine Command.

Vego, M. N. (2009): Joint Operational Warfare. Rhode Island, U. S. Naval War College.

Wade, N. W. (2008): The Army Operations&Doctrine, 4th Revised Edition. Lakeland, The Lightning Press.

Widder, W. (2002): German Army, Auftragstaktik and Innere Führung. Military Review: The Professional Journal of the U. S. Army, Vol. 82, No. 5, Fort Leavenworth, Kansas, str. 3–9.

Wilks, J. in E. (2001): Rommel and Caporetto. Barnsley, Leo Cooper.

Spletne strani

<https://www.scribd.com/document/30313896/The-Rommel-Models-Impact-on-Maneuver-Warfare>, 25. junij 2017.

<https://www.scribd.com/document/30313896/The-Rommel-Models-Impact-on-Maneuver-Warfare>, 27. junij 2017.

<http://modernfirearms.net/machine/de/mg-0-e.html>, 10. marec 2017.

Doc. dr. Blaž Torkar, znanstveni sodelavec, rojen leta 1981 v Šempetru pri Novi Gorici, je univerzitetni diplomirani politolog obramboslovja in profesor zgodovine. Prejel je fakultetno Prešernovo nagrado Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani za diplomsko nalogo »Rekrutacija in urjenje slovenskih pripadnikov misij britanske Uprave za posebne operacije«. Leta 2010 je na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem doktoriral z disertacijo »Ozadja delovanja ameriške obveščevalne službe OSS v Sloveniji (1943–1945)«. Raziskoval je v ameriških, britanskih, italijanskih, nemških in srbskih arhivih. Je avtor znanstvene monografije »Prikriti odpor« in številnih drugih znanstvenih ter strokovnih objav s področja sodobne vojaške zgodovine. Kot štipendist Ministrstva za obrambo se je leta 2005 zaposlil v Slovenski vojski. Od maja 2006 je zaposlen v Centru vojaških šol, in sicer v Vojaškem muzeju Slovenske vojske kot pedagog in raziskovalec.

Podpolkovnik Miha Kuhar, rojen leta 1960 v Ljubljani, častnik Slovenske vojske, je že od zgodnje mladosti aktiven na različnih področjih, povezanih z gorami. Leta 1978 se je začel resno ukvarjati z alpinizmom. Več kot dvajset let je aktiven gorski reševalec – inštruktor, od leta 2005 ima tudi mednarodno poklicno kvalifikacijo gorskega vodnika (IFMGA). Leta 1992 se je zaposlil v Slovenski vojski, kjer je kot častnik uspešno izpopolnjeval svoje gorniške izkušnje. Več kot petindvajset let je opravljal različne taktične dolžnosti v gorskih enotah in Gorski šoli Slovenske vojske. Večino svoje vojaške kariere je posvetil razvoju vojaškega gornišstva in gorskega bojevanja kot pisec programov usposabljanja in nosilec tečajev bojevanja v gorah. V Slovenski vojski je uspešno končal višje štabno šolanje, v Avstriji in Nemčiji pa je med drugim opravil tečaje gorskega bojevanja. Na Norveškem si je pridobil naziv inštruktorja zimskega bojevanja. Leta 2006 je bil vodja uspešne alpinistične odprave Slovenske vojske na Aljaski. Več kot tri leta je preživel v mirovnih operacijah in na misijah v Afganistanu (2009, 2011) in na Kosovu (2012, 2013, 2017). Svoje bogate izkušnje in znanje širi kot predavatelj, inštruktor, publicist in scenarist gorniških učnih filmov. Kot navdušen ljubitelj vojaške in gorniške zgodovine od leta 1993 proučuje tudi vojaške dogodke na območju soške fronte.

